

Rajko Topolovec
PODALJŠANO
PARTIZANSTVO

Rajko Topolovec

PODALJŠANO PARTIZANSTVO

Ptuj 2014

Kolofon

PODALJŠANO PARTIZANSTVO

Avtor: Rajko Topolovec, metalurg, dipl. ing. org.

Ptuj: samozaložba, 2014

Recenzent, lektor, spremna beseda:

prof. zgodovine, teolog, Janez Janžekovič

Postavitev in tisk: Kelnerič Aleksander s.p.

Naklada : 100 izvodov

CIP – Kataložni zapis o publikaciji

Univerzitetna knjižnica Maribor

355.425.4(497.4)

TOPOLOVEC, Rajko

Podaljšano partizanstvo / Rajko Topolovec. – Ptuj : samozal., 2014

ISBN 978-961-283-169-1

COBISS.SI-ID [80103681](#)

PREDGOVOR

Veliko je že napisanega o partizanstvu, veliko apologetske literature in nekaj manj kritične (a tudi slednje bo vedno več). Od otroškega vrtca in osnovne šole smo otroci vsrkavali partizansko mitologijo, poudarjeno ideološki izobraževalni sistem nas je vzgajal s pomočjo puške (čeprav lesene), titovke in rdeče zvezde.

O »podaljšanem partizanstvu« vemo nekoliko manj, o tem je malo napisanega. Saj je po koncu partizanstva nastopila zlata svoboda in obdobje, ko sta na naši zemlji zavlada rdeča pravičnost in bratstvo. Teorija o večno trajajoči revoluciji, ki so jo v Slovenijo prinesli vodilni tovariši iz Sovjetske zveze (iz Stalinove akademije) se je pa res udejanjala po etapah, tako da je počasi požirala tudi lastne otroke. Npr. v času Informbiroja, ko so častilci domačega diktatorja Josipa Broza – Tita izumili Goli otok in Grgur za tiste naše tovariše in tovarišice, ki niso mogli dovolj hitro doumeti, da slavni voditelj Zveze sovjetskih socialističnih republik ni najboljši in največji, kakor jih je Partija prepričevala do sredine leta 1948.

Nezmotljivi veliki voditelj je takrat zgrmel s prestola (beri: njegove slike, ki so visele zraven Titovih, so snemali takrat s sten uradov in šol in jih odnašali na smetišče zgodovine).

Tisti Stalinovi verniki in častilci, ki niso pravočasno razumeli, kako je mogel Stalin čez noč postati sovražnik in zločinec, pa so se v naslednjih mesecih znašli v

nemilosti in so bili deležni zelo brutalne obdelave Titovih represivnih organov. Partijski turizem je poskrbel za njihovo prijazno nastanitev in obdelavo na Golem otoku ali na Grgurju.

Tisti, ki smo že dlje časa na svetu, smo opazovali podaljšano partizanstvo od blizu, današnja mladina pa o njem ne ve prav veliko. Pričujoča knjiga bo zato dobrodošla in mislim, da nam bo poskušala razodeti resnico o prvih letih našega socializma. Avtor je ta leta doživljal kot otrok in so se mu vtisnila globoko v spomin. Vse življenje ga je spremljala podoba križarja, ki ga je videl kot desetleten deček na nekem česanju perja v domači vasi.

Zakaj so se ljudje upirali novi komunistični oblasti, ki je zavladala po koncu 2. sv. vojne?

Prav gotovo je bilo več razlogov. Eden največjih je gotovo ta, da je bila nova oblast od vsega začetka zelo neprijazna in roparsko nastrojena do kmeta. Kmet, ki je najbolj zaslužen, da je komunistična partizanska vojska med vojno preživela, ni mogel razumeti, zakaj se je ta komunistična oblast tako nehvaležno obnašala do njega. Oblast je namreč uvedla obvezno oddajo viška pridelkov in izvajala brutalno kontrolo nad kmetovo proizvodnjo na vsem področju. Kmet ni mogel svobodno razpolagati s svojimi pridelki, ničesar ni mogel prodati, zato ni imel denarja za nakup najpotrebnejših stvari, za plačilo obrtnikom itd.

Pogosto mu ni ostalo za reprodukcijo (za seme), saj so

bile kvote za obvezno oddajo tako visoke, da doma ni ostalo dovolj za preživetje.

Če se je kmet upiral brutalni politiki komunistične oblasti, je oblast nastopila s še hujšimi ukrepi, z razlastitvami, z odvzemom svobode in prisilnim delom in z drugimi nasilnimi ukrepi (tudi z umori). Veliko kmetov in zlasti kmečkih sinov se je znašlo takrat v kolesju represivnih organov, predvsem pa je ravno kmet moral preživljati celoten državni aparat, saj so vse druge gospodarske panoge bile v popolnem razsulu po nasilni nacionalizaciji in odstranitvi (v velikem delu tudi pomoru) lastnikov tovarn, delavnic, energetskega objekta, trgovin, bank oz. hranilnic in posojilnic (ki so pred vojno bile že razsejane po vsem slovenskem ozemlju), ki so imeli načrte in znanje.

Falirani študenti in vajenci in kurji tatovi, ki so preko puškinih cevi in bajonetov po vojni prišli na oblast, niso imeli ne znanja in ne načrtov, predvsem pa tudi ne zgrajenih moralnih kriterijev.

Morilci in roparji niso mogli postati odgovorni voditelji, svoje nasilnosti niso mogli ublažiti, svoje zločinskosti ne spremeniti v normalnost.

Zato po vojni nova komunistična oblast večini ni prinesla svobode in miru. Predvsem ju ni prinesla kmečkemu prebivalstvu. Kaj šele blagostanja. Država, predvsem pa pretežno kmetijska področja Ptujkega in Dravskega polja, Slovenskih Goric in Prekmurja so se znašla v strahotni revščini, a tudi represiji.

Roparski odnos oblasti do teh prebivalcev in uvajanje socialističnega kmetijstva z racionirano preskrbo, agrarno reformo in ustanavljanjem kmetijskih obdelovalnih zadrug kolhozov oz. sovhozov je kmeta pripeljalo na rob (in marsikje tudi čez rob) obupa.

Marsikateri kmet se je zato zatekel v upor iz obupa, v upor zoper nasilniško in brezbožno oblast, v upor proti tistim, ki so izvajali stalinistično preobrazbo vasi.

Hoteli so mu vzeti zemljo, na katero je bil neizmerno navezan, hoteli so mu vzeti tisto, kar je edino imel in s čimer se je od roda do roda preživljal. Sebe in svoje družine in ob tem še skrbel za kulturno krajino in naravno ravnovesje. Slovenskemu kmetu veleumni inženirji stalinizma (stalinistične preobrazbe vasi) niso mogli prodati svojih idej. Preveč dobro razlikuje med resnico in lažjo, dovolj modrosti si je pridobil skozi stoletja, da bi mu lahko komunistični agentje zmešali pamet in ga prepričali s svojo nenaravno in noro ideologijo.

Spoštoval je delo, trdo delo od jutra do večera, znoj in solze so plemenitili njegov odnos do narave. Komunistični sanjači in norci, ki so bili že iz predvojnih časov poznani kot delomrzneži in tatovi, so prihajali sedaj na vas pametovat in kmeta prepričevati, naj vendar izroči svojo zemljo državi oz. zadrugi, ki bo znala bolj uspešno kmetovati. V socialističnem kmetijstvu da ne bo davkov in ne trpljenja in da bo za vse dovolj kruha. Verjamete?!

Kmet tem zgodbicam ni verjel, ne, ko so ga prepričevali

zlepa in ne, ko so ga prepričevali zgrda. In ravno te nasilne metode komunistov v letih po vojni so kmeta silile v upor. Še bolj se je marsikdo odločil za upor, ko je komunistična oblast hotela izkoreniniti vero, ko je poskušala razvrednotiti in izgnati iz naše družbe tisto duhovno podstat, na kateri je bil utemeljen ta naš kmečki človek.

Tedaj pa res ni imel več kaj izgubiti. Upor zoper komunistično oblast je bil tako rekoč nujen, tako rekoč nekaj svetega, nekaj od boga zapovedanega – to je bila križarska vojna.

Marsikje je tudi tlelo vsaj drobno upanje, da se ta hudobni režim ne bo obdržal, da zahodni normalni svet tega ne bo dovolil in da bo pomagal neki drugi politični opciji, da osvoji oblast v takratni državi Jugoslaviji. Toda demokratične države niso hotele in predvsem niso mogle pomagati, ker niso hotele izzvati nove vojne, vojne s še enim totalitarizmom, potem ko so že dva premagale in pri tem plačale strahotno visoko ceno. Rajši so se obdale z železno zaveso, se skrile za njo, da bi obvarovale vsaj tisti del Evrope in sveta, ki še ni bil okužen od kuge komunizma. Mnogo ljudi je v naši domovini seveda naivno verjelo, da demokratični svet in Bog ne bosta dovolila, da zmaga velika laž 20. stoletja, da zmaga komunizem.

Toda komunizem je prihajal na bajonetih Rdeče armade in pri nas še posebej na bajonetih partizanske vojske. Moral je zmagati, Bog je to dopustil, in čeprav težko razumem to grozljivo dejstvo, je moral ta naš ubogi človek doživeti

in preizkusiti še eno, še hujšo apokaliptično izkušnjo, kot je bila tista, ki jo je ravnokar preživel pod nemško okupacijo.

Za slovenskega kmeta je bilo prvo desetletje po vojni nadvse travmatično. Čeprav je komunistična oblast izvedla agrarno reformo, ni odpravila krivic na vasi in ni odpravila lakote in bede.

Tudi ni dala »delu čast in oblast«, kar so takrat pogosto govorili, ampak so si vso čast in oblast prisvojili komunisti, kmetu in delavcu pa prepustili delo in trpljenje. Ta oblast je s svojim represivnim aparatom prinesla ne svobodo in strahotno tesnobo strahu.

Križarji - Matjaževa vojska so povsem razumljiv odgovor in seveda posledica stanja in razmer v takratni družbi. Križarji so pogumni borci zoper komunistično nasilje. Bili so pogumni uporniki zoper v nebo vpijoče krivice, ki so se takrat dogajale slovenskemu kmečkemu človeku. To je sicer bil neenak boj Davida proti Goliatu, boj malega človeka ki so mu vzeli vse, boj proti zločinski pošasti totalitarizma. In v tem boju se je ta mali človek lahko zanašal samo na božjo pomoč – vsaka druga pomoč je bila zgolj utopija, skoraj do kraja nerealna in brezupna. Mnogi mladi ljudje so v tem čistem uporu zoper nasilje darovali svoja življenja.

Zgodovinarica Dr. Mateja Čoh v svoji knjigi ZA SVOBODO, KRALJA IN DOMOVINO – ilegalne skupine v Sloveniji med letoma 1945 in 1952 celovito analizira in označi križarsko gibanje.

Ugotavlja, da je v tistem času pri nas delovalo okoli 35 večjih ilegalnih skupin, ki so izražale odpor oz. nasprotovanje komunistični oblasti. Ta oblast jih je poimenovala »bande, tolpe, vojska kralja Petra, vojska Kristusa Kralja itd.«

Uprava državne varnosti, Ljudska Milica in KNOJ so bile polno mobilizirane. Na področju delovanja teh ilegalnih skupin npr. v Slovenskih Goricah in Prekmurju in deloma hrvaškem Medžimurju so bile prave vojne razmere – in so dobile proste roke pri lovu na nasprotnike komunizma oziroma razredne sovražnike.

Dr. Mateja Čoh tudi ugotovi, da je UDBA od leta 1945 do leta 1949 obravnavala 512 članov ilegalnih skupin in 1325 podpornikov. Nekaj jih je likvidirala v akcijah za njihovo razbitje, večina pa je bila obsojena na javnih, političnih in montiranih sodnih procesih pred okrajnimi in okrožnim sodišči, ki so bili končani do leta 1952. Eden največjih sodnih procesov proti pripadnikom križarskega gibanja se je odvijal oktobra 1946 pred vojaškim sodiščem IV. armade v Mariboru. Ta tako imenovani Jeričev proces (Jerič je bil Turniški vikar, torej predstavnik prekmurske katoliške duhovščine, ki se ni mogla sprijazniti z brezbožno komunistično oblastjo) je opisal v svoji knjigi KRIŽARJI – MATJAŽEVA VOJSKA NA SLOVENSKEM Zdenko Zavadlav, ki je bil v času procesa uslužbenec UDBE oz. zasliševalec nekaterih križarjev, med drugim tudi drugoobtoženega Jožeta Skamljiča, pravnika iz Sv. Benedikta v Slovenskih Goricah in voditelja ene prvih in najbolj organiziranih ilegalnih skupin križarjev in četrtoobtoženega Ivana

Jeriča, osrednjega predstavnika protikomunistično usmerjene duhovščine, ki so jo na tem procesu hoteli še posebej prestrašiti in ponižati.

Jeričev proces je bil nadvse skrbno pripravljen proces, s katerim je hotela takratna komunistična oblast javno prikazati in razkrinkati »zločinsko« dejavnost križarjev in duhovščine in pri ljudeh vzbuditi odpor in sovraštvo do vseh, ki delajo proti »ljudski« oblasti.

V naslednjih letih se je zvrstilo več kot 20 podobnih procesov (Zavadlav jih primerja s pogromaškimi procesi proti kristjanom v starem Rimu).

S temi in takšnimi procesi si je nova »ljudska« oblast hotela pridobiti svojo kredibilnost in strahospoštovanje pri ljudstvu, njen represivni aparat (Udba, LM, tožilstvo in sodstvo) pa je postal vedno budni in neusmiljeni vojak revolucije.

Žal se komunisti v Sloveniji niso v času narodne osamosvojitve in ustanovitve lastne slovenske države demokratično prenovili, ampak so ohranili svoje metode in vrline (»tekovine« NOB in revolucije) vse do danes in jih vedno bolj glasno in nesramežljivo izvajajo nad obubožanim ljudstvom. Križarstvo je enkrat bilo krvavo zatrto, toda verjamem, da bo ponižani in razžaljeni slovenski človek spet oživil duha kmečkega uporništva in da si bo priboril svojo pravico: državljanske svoboščine, enakopravnost in človeške pravice.

Pred nami je dragocena knjiga pričevanj preprostih ljudi, ki so mnogo pretrpeli v komunističnem totalitarnem

režimu. To so ljudje, ki ne lažejo. Zgodile so se jim mnoge krivice, bili so priča zločinski strahovladi, morali so biti tiho in trpeti, da so sploh lahko fizično preživeli. Danes govorijo, ne lažejo in ne potvarjajo resnice...

Še več je vredna njegova knjiga, ker je upošteval razpoložljive pisne vire (žal je večina dokumentov uničena) in edinega še živečega križarja, g. Stanka Šajnoviča, ki mu je lahko razkril delovanje »svoje« Šajnovičeve križarske skupine. Upošteval pa je tudi dosedanja literaturo o omenjenem obdobju.

Avtorju sem hvaležen za njegov ustvarjalni napor, za njegovo zagnanost in pogum- da je romal od pričevalca do pričevalca- da je obiskal več kot trideset pričevalcev, nekatere tudi večkrat, ki so mu zaupali svojo zgodbo o dogodkih in času med in po 2. svetovni vojni in da je tako sestavil zelo verodostojen mozaik »podaljšanega partizanstva«, kot ga sam imenuje. Prav gotovo je to del naše zgodovine, ki je še prav posebej zaznamoval mladost samemu avtorju. Biti kulaški sin v času uvajanja socialističnih odnosov na vasi je bilo zelo impresivno in zanimivo, zaznamovano je bilo s številnimi preizkušnjami in trpljenjem. Te življenjske izkušnje ni bilo mogoče izbrisati in pozabiti.

Janez Janžekovič

VSEBINA

	<i>stran</i>
Predgovor	5
1 Uvod	19
2 Če ne bomo imeli razčiščene zgodovine, tudi prihodnosti ne bomo imeli čiste	28
3 »Križarstvo – podaljšano partizanstvo«	34
4 »Osvobajanje duha«	40
5 Srečanje s »starim znancem«	45
6 »Skupni kotli«-so bili še edini nasmešek na vasi ...	52
7 »Kulak, kolhoz, obveza, gulag	57
8 Tudi sami več niso verjeli v komunizem	68
9 Moja šola realsocializma v Kidričevem	70
10 Sprehod skozi čas	86
11 »Stvarni« komunizem	91
12 »Realni« komunizem	96
13 Državotvornost	98
14 Iz obeh plati	103
15 Se še spomnite tovarišev iz vasi	107
16 V prisposobi bojevnikov Kristusovega groba	112
17 Začetek pri kulakih	115

18	V šoli eno – doma drugo	119
19	Kultno Kidričevo	124
20	»Zlata svoboda«	133
21	Delovanje in organizacija »Matjaževe vojske« .	139
22	»Opus citatum« preganjalca križarjev	150
23	Združenje žrtev komunističnega nasilja	161
24	Šajnovičeva »banda«.....	166
25	Smrtna obsodba Franca Lašiča – (Slavka).....	173
26	Kaj se še o Lašiču spominjajo domačini iz Lahoncev	176
	- pogovor: Ciril Meško	176
	- pogovor: Ivan Horvat	177
27	»Obešanje« Franca Lašiča v imenu ljudstva	179
28	Bolfenčani, ki se še spomnijo križarjev	182
	- Štefan in Marija Sever	186
	- Stanko Čurin	195
	- sovaščanka	200
	- Lukman Terezija	201
	- Hanželič Vinko	203
	- Vida Masten	208
	- Jože Hlebec	215

- Marta Vnuk	223
- Franjo Videc	228
29 Stanko Šajnovič iz medijev in arhivov	231
30 Zdaj pa še pogovor v živo	246
31 Nepozabne akcije	251
- Napad na postajo milice pri Sv. Miklavžu ...	251
- Primer ilegalnega prehoda čez avstrijsko mejo	256
- Rešil me je zaskočeni »šarac«	265
- Zdaj pa še izpoved po lastni izbiri	272
32 Vsega še nisem pozabil	279
33 Foto dodatek	289
34 Povzetek	298
35 Viri	300

PODALJŠANO PARTIZANSTVO

1 UVOD

Po več kot polstoletnem preživetju obeh totalitarizmov in skoraj po polovico tolikih let postkomunizma, se vsakemu domoljubu, ki je trezno opazoval ta svet, nabere dovolj snovi, za izzivanje zgodovinskega spomina. Zapomnil sem si tudi srečanje s križarji, ki so si z prihodom »zlate svobode« partizanstvo podaljšali. Kot indiferenten – brez kakršne koli ideološke zaveze v preteklosti in sedanjosti, se smatram za alternativnega pisca in tudi samostojnega strelca¹, ki po ljubiteljski plati dopolnujem že napisano zgodovino polpreteklega obdobja. Dovolim si pisati o vsem, kar sem v tem obdobju slišal, videl in kot vidite tudi zapomnil.

V rojstnih Jastrebcih pri Sv. Bolfenku na Kogu, za časa regenta Pavla Karadjordjeviča sem zagledal ta svet, z vrtcem in šolo sem začel za časa Hitlerja, do kruha pa sem prišel pri Titu. Spominjam se torej nacizma in vojne vihre ter celotnega komunizma oziroma titoizma. Tudi očetovega vpoklica za obrambo Kraljevine in njegove hitre vrnitve, kakor tudi prihoda nemških graničarjev

¹ Pavel Ferluga: Krvavo močvirje slovenskega zgodovinopisja, Komen 2003, str. 1 (Mnogo je tudi zgodovinarjev, ki niso akademsko usposobljeni, so pa amaterski navdušenci, ki marsikdaj prednjačijo v svoji pristnosti razsojanja pred klasičnimi zgodovinarji, ki svoje delo opravljajo tehnično dovršeno a tudi ne čustveno, zato jim marsikdaj zbeži srž določenih zagonetnih skrivnosti dogajanj, ki niso logično sprejemljiva in v skladu v razpredelnici zgodovinskega predvidevanja).

k Sv. Bolfenku se še živo spominjam. Omenil bi pa še en očetov vpoklic v domači Wehrmanschaft in prav tako predčasno vračanje iz njega. Med straženjem železnice v Račah je namreč puško in uniformo zamenjal za civilno in po skrivnih poteh preko Haloz peš priromal domov, kjer se je pred SS-sovci, ki so v hiši čakali Ruse oziroma Bolgare, moral dobro skriti.

Sem na tisti strani, ki trdijo, da tranzicija iz komunizma v demokracijo povsem ni uspela, oziroma se nam ni posrečila. Vendar pa smo »alternativni« pisci toliko le na boljšem, da se nam ni potrebno več skrivati in svoje knjige deliti za vogali, da ne bi dotičnega bralca sosed videl. Imamo pa še vedno dnevna »režimska« glasila, ki še rastejo na »rdečih koreninah«, ki še ne odstopajo od doktrine titoizma. »Režimski« so dejansko še vsi dnevni časopisi, ki jih druga – pomladna polovica Slovencev nima – »ne sme jih imeti«! »Režimska« je tudi državna TV z vodstvenim kadrom iz prejšnjega sistema, ki se prav tako ne more otresti indoktrinacije. Tudi zato so za »režimske« medije ekshumacije v komunizmu pobitih »premetavanje kosti«, »obujanje starih tem« in »odpiranje starih ran«! Hočejo še naprej gojiti utopični komunizem na »moči pozabe«! Po drugi strani pa »režimski« mediji izražajo zadovoljstvo do Deklaracije OZN o človekovih pravicah, po kateri zločini ne zastarajo oziroma ne morejo biti pozabljeni. V mislih imam tudi zločine, ki so se zgodili že v NOB in še zlasti množične, ki so se zgodili v prvih mesecih »zlate svobode« - po 9. maju oziroma pri nas po 15. maju 1945.

Pod »režimske« štejem tudi tiste osebkke, ki vpijejo, da

smo (v komunizmu) vsi dobro živeli! Že, že, ampak v revščini komunizma in še to na tuj račun! Vsi od Vladivostoka do Havane, ki smo imeli komunizem, smo jedli kruh iz ameriške pšenice!

Dejansko smo Slovenci začeli siromašiti že dvajset let pred nastopom komunizma – ko smo se prebijali skozi »balkanizem odnosno Kraljevino«! Drugi korak razvojnega zaostanka, pa smo pridelali v dvakrat daljšem obdobju vladavine komunizma. Oba koraka »nazaj« pa sta Slovincem zadala razvojni zaostanek za petdeset let, gledano na stopnjo razvoja takratne srednje Evrope oziroma standarda v Habsburški monarhiji.

In sedaj k vsebini knjige o Matjaževi vojski!

Matjaževa vojska na Slovenskem so povojni križarji, ki so tako rekoč nadaljevali osvobodilni boj za »osvoboditev« izpod komunističnega totalitarizma, ki smo ga prakticirali po vzoru stalinizma. Tudi pri nas, kot je prišel z oktobrsko revolucijo v Rusiji, je komunizem prevzel oblast z intrigo. Po tako imenovani Dolomitski izjavi dne 28.2.1943, da je KPS edina sila, ki se lahko bori proti okupatorju², je NOB samo še delovala na pripravi terena za prihod stalinizma. In kdor se s tem v NOB ni mogel sprijazniti, se še danes za njegov grob ne ve, kot se še tudi ne ve za tiste grobove, ki so nastali iz podobnih razlogov in revanšizma ter tudi etničnega čiščenja v prvih mesecih »zlate svobode«.

Tudi zaradi te resnice se v titoizmu ni smelo vedeti za Matjaževo vojsko, ampak samo za ilegalne bande in tol-

² Slovenska kronika 1941-1995: Nova Revija, Ljubljana 1997, str. 48

pe banditov, kot je danes moč prebrati v maloštevilnih ohranjenih udbovskih dokumentih v naših že prečesanih arhivih. Udbovski nazivi za Matjaževo vojsko so torej bili popolnoma enaki, kot so nacisti imenovali partizane – da so namreč bili banditi, teroristi, ...!

Na tem mestu vključujem Uvodnik iz podlistka Križarji – Slovenska Matjaževa vojska, ki ga je v demokraciji že upal napisati Zdenko Zavadlav³, kot prav največji preganjalec križarjev. Je pa kmalu za preganjanimi križarji tudi sam prišel v arest, ko so ga leta 1948 njegovi sotovariši obsodili na smrt z ustrelitvijo⁴. Preganjalcu križarjev in avtorju knjige o križarjih, kot sam navaja, so nato v zaporu bili prav najboljši prijatelji tisti križarji, ki jih je sam spravil za zapahe:

»Matjaževa vojska pod pokroviteljstvom in sodelovanjem z anglo-ameriškimi zavezniki⁵. Tako je bila tako rekoč »zaveznica« tedaj še naših medvojnih zaveznikov. Zato za križarje ne vzdržijo nobeni očitki o izdajalcih, sodelavcih okupatorja. Kljub našemu nazivu »banda« in očitanemu »razbojništvu«, ki se je dogajalo v vsaki vojski, so bili dobro organizirana slovenska protikomunistična vojska«*.

3 Zdenko Zavadlav: KRIŽARJI - MATJAŽEVA VOJSKA NA SLOVENSKEM, (Po zapisih mariborskega oznovca 1946), Horvat MgM 1994, Ljubljana

4 Zdenko Zavadlav: Križarji Matjaževa vojska, Horvat MgM, Ljubljana 1994, fotokopija str. 117

5 Zdenko Zavadlav: Citirani del UVODA v knjigi KRIŽARJI – MATJAŽEVA VOJSKA NA SLOVENSKEM, (Po zapisih mariborskega oznovca 1946), VEČER - podlistek, Maribor, 2.2.1995

** (Citat je iz uvodnika Zavadlavovih Križarjev v podlistku VEČERA, ki je začel izhajati 2.2.1995.)*

Tudi po triindvajsetih letih samostojne Slovenije »režimski mediji« še niso našli pravega naziva za Matjaževo vojsko na Slovenskem in ne pozitivne besede za te slovenske bojevnike, ki so se kot prvi z orožjem uprli uvoženemu zločinskemu komunizmu oziroma stalinizmu, katerega smo nato v nadaljevanju komunistične Jugoslavije modificirali v nekoliko blažji titoizem. Kot pa celo vidimo, nostalgiki za propadlim titoizmom še ne morejo iz te kože in titoizem hočejo prenesti v enaindvajseto stoletje!

Z restavracijo titoizma, ki se poskuša ponovno uveljavljati, še zlasti po »boljševiškem oziroma vstajniškem« prevratu zakonite vlade v letu 2013, prihaja še do večje razklanosti med Slovenci. Zaradi tega je tudi verjeti, da še vsega o naši polpretekli zgodovini ni zapisano. Tudi zato sem se lotil obdobja našega trdega komunizma oziroma stalinizma, ki smo ga najbolj občutili na severovzhodnem delu Slovenije. Tudi zato se je našemu stalinizmu z orožjem uprlo preko petintrideset uporniških skupin - tako imenovanih križarjev.

Pisanja o slovenski Matjaževi vojski iz tega konca Slovenije se lotevam s pomočjo še živečih neposrednih prič. Te še vedno razkrivajo zamolčana dejstva naše zgodovine tega obdobja iz vzhodnega dela Slovenskih goric, ki mejijo na Štrigovsko področje med Dravo in Muro. »Pojav križarjev« na tem vinogradniško kmečkem predelu

pa sovpada s časom »svinčenih let«, ki jih je prinesel vsiljeni »Kardeljev socializem na vasi«!

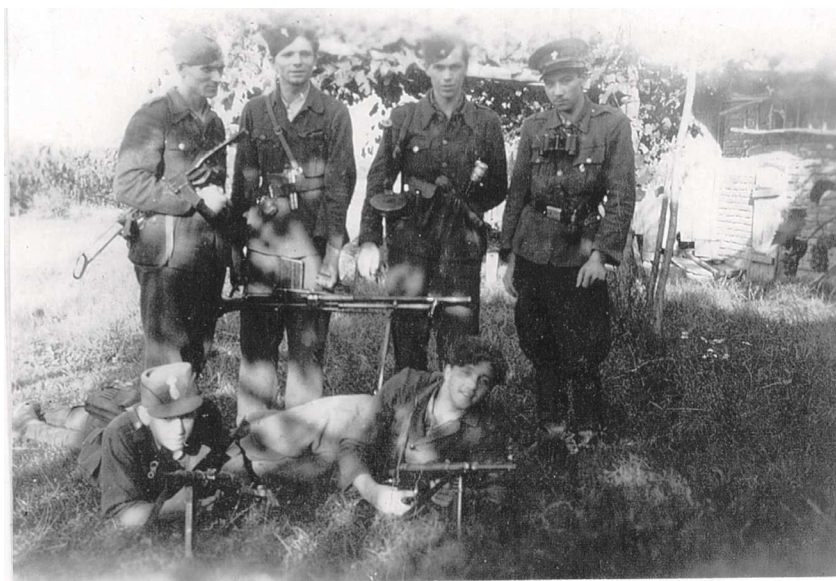
Skozi polstoletno obdobje komunizma, sem si kot sin kulaka o njem ustvarjal lastno podobo. Zanj lahko danes ugotavljamo, da ni bila »zlata svoboda«, kot smo se tedaj v šoli učili prepevati, še zlasti ne za nas kulake, ki so nam jemali grunte, sinovi pa nismo dobivali štipendij. Zato si tudi nismo nikoli pridobili rdečih knjižic! Na ta račun smo »jedli bolj črni kruh« in se morali dokazovati zgolj samo z delom!

Zdaj pa še o naključju, ki se ne zgodi vsakomur in vsak dan! Po skoraj sedemdesetih letih sem se ponovno srečal s »partizanom podaljšanega staža« – s še živečim križarjem g. Stankom Šajnovičem, ki si je po prenehanju križarstva l. 1952, ustvaril novi dom v Avstraliji in nato leta 1959 v Kanadi. Prav on je zaslužen, da je nastala ta knjiga in da ta del zamolčane zgodovine ne bo šel v pozabo!

In še bistvo vzpodbude!

»Pozimi leta 1947, ko se je po večerih po vaseh še česalo gosje perje, ali luščile bučnice, prebiral kaša, sva bila s teto Miciko povabljeni k Robinovim, ki so naši spodnji sosedje v Jastrebcih pri Sv. Bolfenku. In prav tam sem tisto noč natančno premeril Stankovo »zbrojevko« in menda preštel prav vse zlato svetleče »patrone« v verigi, ki mu je čez rame bingljala na hrbtu«. Takrat po vojni vihri so se tod, bodisi v vlogi NM (narodne milice) potikale razne patrole in inšpekcije, katerim smo rekli, da so partizani. Tako je bil za nas vsakdo partizan,

ki si je takrat nadel kakšno uniformo in še kje nanjo prišil rdečo zvezdo in še mogoče zmogel kakšno puško. Mnogim bi lahko tudi rekli »skrivači«, od katerih še danes kateri uživa borčevsko penzijo z vsemi dodatki. Tako smo ob slabi petrolejki na česanju perja bili prepričani, da gre spet za »neke partizane«. Ti »partizani« so se pač oglašali tam, kjer je ob pozni nočni uri še gorela luč in je bilo upanje na toplo peč ter morda kaj za pod zob in grlo«.

V takšni podobi so mi ostali v spominu »podaljšani partizani« ob nočnem obisku tiste zimske noči leta 1947.

Od leve so : Šajnovič Martin, Horvat Albert, Šajnovič Stanko, Zanjковиč Jože. Ležita: Klenar Jože in Šarman Ernest.

Vir: V lasti avtorja

Medtem ko si je skupina oboroženih fantov s srebrnimi križci ob topli peči podajala ritnjak od nedavnih kolin in še malce topel kolač kruha ter vrč rdeče izabele iz domačih brajd, smo kratkohlačniki in tudi sošolci na Stankovi »zbrojevki« premerili prav vsak vijak. Tudi »štillarice in jajčarice«, ki so križarjem visele z vojaškega pasu, so nas vznemirjale. In prav največji »šmajсар« je nosil visok in menda najmlajši križar v skupini, ki ni bil nihče drugi, kot Stanko Šajnovič, kot sva to v zadnjih dveh letih že večkrat dognala. Ko so se protikomunistični borci tisto noč pri Robinovih ogreli in okrepcali, jim je korak proti vrhu Sv. Bolfenka in naprej proti Ljutomeru oziroma Razkrižju bil lažji.

*

Iz prve roke sem tako po dolgih desetletjih izvedel, da je mitraljezec Stanko Šajnovič tisto noč leta 1947 prekorščil vse od Razkrižja, Štrigove, Robadje, Sv. Urbana, Stanetinec do Sv. Bolfenka ter nazaj v bunker. To sva s Stankom že prvič preverjala v Banovskih toplicah poleti l. 2012, kjer sta si zakonca Šajnovič ne daleč od domače vasi zdravila stare kosti. Po mišljenju g. Stanka Šajnoviča je zanimivost tudi v tem, da je še po njegovi vednosti edini živ iz Šajnovičeve skupine. Verjetnost pa je tudi, kot pravi Stanko, da je med redkimi ali celo še edini živi križar od celotne Matjaževe vojske na Slovenskem?

K vsemu temu o Šajnovičevih križarjih pa sem še uspel najti pričevalce, ki se še prav tako spominjajo križarjev kot se tudi spominjajo povojnega zoperstavljanja stalinizmu oziroma komunizmu. Za popestritev in potrditev

zgodb o križarjih, sem naredil še nekaj pogovorov z ljudmi iz rojstnega kraja. Je pa o novodobnem križarstvu oziroma podaljšanem partizanstvu napisanih že nekaj knjig in publikacij, kot že omenjeni Zavadlavovi Križarjii iz leta 1994 in leta 2010 Zbornik Dr. Matije Čoh - Ilegalne skupine v Slovenji med leti 1945 in 1952 ter dokumentacijska knjiga Dr. Petra Klasinca Štrigova iz leta 2009.

In na koncu uvoda: Ko me kdo vpraša, kaj pišem, mu povedani naslov malo pove: »Je nekaj podobnega, kot med NOB domobranstvo. Vendar pa je med njima velika razlika. Domobranci so oskrbovali sovražniki Nemci, križarje pa naši zavezniki med NOB in tudi v svobodi, saj so nas gospodarsko in politično uspeli ohraniti«.

2 ČE NE BOMO IMELI RAZČIŠČENE ZGODOVINE, TUDI PRIHODNOSTI NE BOMO IMELI ČISTE

Bojevniki Šajnovičeve skupine Matjaževe vojske na šolanju pri zaveznikih - Angležih v Avstriji:

Od leve: Šajnovič Martin, Lašič Franc, Šajnovič Stanko, Golenko Jože, Živkovič Ivan, Horvat Albert in Klenar Jože

Vir: V lasti avtorja

(Gre za tisti del nerazčiščene in tudi zamolčane zgodovine, o kateri se v šoli nismo učili in se še vedno malo govori. Gre torej za poduk mladih pa tudi starejših in za zanamce, da jim domačo zgodovino osvetlimo iz vseh strani. Tako odkrivamo zamolčana dejstva iz novejše zgodovine s pomočjo ostankov od ostankov doku-

mentov, ki so se izmuznili selektivnemu uničevanju pred sestopom našega komunizma oziroma titoizma z oblasti l. 1991).

Ko govorimo o titoizmu, ki je po filozofski definiciji modroslovno prepričanje oziroma doktrina, ki se je pojavil v deželah bratskega socialističnega tabora po Informbiroju leta 1948. Iz tega vidika je titoizem v preostalih »bratskih deželah« postal negativni pojem, da ne rečem bogokletna beseda. Po dvajsetih letih samostojne Slovenije, pa se na titoizem z nostalgijo spominjajo takratni »čisti« proletarci, ki še ne morejo iz kože poveljevanja in samoupravljanja. Preko »režimskih« medijev jih spodbujajo »strici iz ozadja«, ki skrbijo tudi še za »prave« kadre v šolstvu, sodstvu, bančništvu. In kot danes vemo in priznavamo, da komunizem nikjer v svetu ni znal gospodariti, se nam ni treba čuditi, če pri nas gospodarstvo šepa.

Po vzoru Tita so takrat tudi nekateri drugi vodje bratskih kompartij hoteli biti manj poslušni do Stalina. In zaradi posnemanja Tita, so ti pri Stalinu prav tako padli v nemilost in nekateri bili zaradi titoizma usmrčeni. Iz vidika zgodovine je znani primer z generalnim sekretarjem kompartije Češkoslovaške in podobno tudi Madžarske*.

- **V letih 1953 – 1957 sem bil dijak TSS v Ljubljani. Domov v Jastrebec sem bolj poredkoma prihajal, saj je vožnja s hlaponom za kulaškega sina brez štipendije bila draga. (Tudi na pogreb starega očeta l. 1954 nisem mogel zaradi praznega žepa). Moralo je biti še pred protikomunistično »revolu-*

cijo na Madžarskem», ki se je zgodila l. 1956. Na okenski polici verande sem v času zimskih počitnic zagledal kakšen decimeter visok in prav toliko širok kockast sveženj lističev, ki so bili na enem robu zlepljeni kot knjiga, na hrbtni strani pa je bil vsak listič premazani z lepilom. Bili so propagandni letaki ali bolje rečeno lepaki za priložnostno oziroma hitro lepljenje. Karikature in teksta se ne spomnim več, vem samo to, da je šlo za karikaturno sramotenje Tita ali pred ali pa po plenumu kom. partij Kominformbiroja v Bukarešti dne 20. junija l. 1948. Od staršev sem še izvedel, da so to našli na njivi in da ne vedo, kako je sveženj prišel na njivo. Šele ko sem prišel v stik s sosedom Albinom, ki je bil moj sošolec na domači šoli, sem bil z odgovorom potešen, saj mi je povedal, da je te pakete letakov naokrog trosil balon, ki bi naj priletel iz Madžarske. Bil bi naj v velikosti avtobusa in, da ga radovedneži, ki so hoteli k balonu, niso mogli ujeti, saj se je po odložitvi tovora takoj spet dvignil v zrak.

*

Kot vemo, je bila glavna značajska razlika med Hitlerjem in Stalinom v tem, da je Hitler pretežno »predčasno« iz sveta spravljaj ljudi tuje narodnosti, Stalin pa svoje Ruse in še zlasti tiste, ki so bili v partiji. Zato je marsikateri, ki se je hotel Stalinu prikupiti, kaj kmalu postal sumljiv v smislu konkurence in je že zaradi tega padel v nemilost, ki pa se je po navadi končala s smrtjo ali z gulagom.

- *In če hočemo pri »iznajdbi titoizma« priti do dna,*

se moramo spomniti takratnega partijskega sekretarja Češkoslovaške republike, Rudolfa Slanskega (1901 – 1952). Po sporu Tita s Stalinom – kdo, da je večji komunist, je tudi Slanski dobil veselje, da se nekoliko otrese Stalinove nadvlade. In prav zato se je Slanski v zgodovino titoizma vpi-sal kot prva stalinistična žrtev zaradi titoizma, saj je bil leta 1952 obešen. Proces sojenja Rudolfu Slanskemu in njegovim pristašem zaradi titoizma smo lahko tudi videli v filmu, ki je bil posnet po resničnem scenariju tega sodnega procesa v Pra-gi. Najbolj sem si zapomnil sceno, ko so Slanskemu v nabito polni dvorani, kot je bila v tistem času na-vada ob propagandnih sodnih konstruktih tudi pri nas – (Nagode v Unionski dvorani in ozvočenju po okoliških ulicah Ljubljane), da so Slanskemu med izrekanjem smrtne kazni na tla padle hlače. Torej mu niti ob izrekanju smrtne kazni niso dovolili, da bi si opasal hlače. Iz tega sodnega cirkusa - sovpa-danje smeha med povabljeno ali na silo privedeno publiko ob izrekanju smrtne kazni, je tudi iz tega spoznati »moč in značaj« montiranih sodnih pro-cesov v komunizmu.

Smešenje obsojenca s padajočimi hlačami, je v trdem komunizmu bila »uradna praksa« tudi pri nas, saj so se tudi naši policijski oziroma sodni ka-dri izobraževali na Visoki šoli Feliksa Džeržinske-ga v Moskvi, katero sta tudi absolvirala Ivan Maček Matija in Mitja Ribičič Ciril, Kardelj pa je (baje) tam celo predaval. O podobnosti s hlača-mi brez pasu, piše tudi zapornik Golega otoka g.

Jezeršek v knjigi »Arhipelag Goli«. Tudi sam se spominjam iz JLA, ko je kakšen vojak prišel iz kasarniškega zapora na obed v trpezarijo, da si je prav tako z eno roko moral držati hlače.

*

Čeravno so arhivi iz tistega časa »prečesani«, je v njih še vendar najti kakšen izmuznjeni zgodovinsko pomemben dokument. Tako sem v AS našel dokument, da je 6. 12. 1949 v Ljutomeru »gostovalo« Mariborsko okrožno sodišče in izvedlo sodni proces zoper enajst borcev oziroma podpornikov Šajnovičeve skupine križarjev. Glavni obtoženec je bil Franc Lašič, ki so ga poslali na vislice ⁶.

Za razčiščenje molčečnosti o križarjih kakor še ostalih molčečnosti iz komunizma, se opiram na še živeče – avtentične pričevalce tega obdobja oziroma te teme, ki jo načanja zob časa, oziroma največji sovražnik zgodovine - pozaba. Kajti, če ne bomo imeli razčiščene zgodovine, ki je prav v tem segmentu zavita v temo oziroma je v načrtu pozabe, tudi prihodnosti ne moremo imeti čiste! Namreč, še vedno ni razrešena dilema, čemu smo Slovenci v »zlati svobodi« znova prijeli za puške in se pod emblemom srednjeveških križarjev ponovno podali v gozdove in bunkerje.

⁶ AS 1931, Šajnovičeva mapa: Obtožnica Javnega tožilstva Mariborske oblasti B 393/49 je vložena dne 28.11.1949, sodba K 265/49/28 v Ljutomeru, pa je bila dne 6.12.1949

Predmet: Banda "Šajnovič Martina"

110 02861

SFLOSNO:

Banda Šajnovič Martina-Istok je pršla do svojega organiziranega izraza v mesecu decembru 1946, ko se je Šajnovič vrnil skupno s se 5 člani bande iz Avstrije (Salzburg) kjer so bili na kurzu Kraljevega komiteta.

Prvi začetki pojave te bande so zabeleženi v mesecu maju 1946 in sicer s pojavo banditov HORVAT ALBERTA in MAKOTER FRANCA (ki sta pobegnila iz zaporov v Ljutomeru) ki sta napravila akcijo na KLO Cven-Nota (okraj Ljutomer) ob kateri priliki odnesla pisalni stroj s katerim sta napravila nekaj antinarodnih letakov ob priliki volitev 27. oktobra 1946. Njun sektor zadržanja je bil Cven Nota in Strigova (okraj Čakovce). Kot prvi se jima je pridružil ZAJNKOVIC JOZEF JANEZ iz Razkrižja (okraj Ljutomer) julija meseca 1946, ko je pobegnil kot član NM postaje sv. Tomaz ter s seboj odnesel 1 strojnico sbrojevko ter brzostrelko.

Z njimi je odzveval zvezo SAJNOVIC MARTIN'-IZTOK doma iz Gibine (okraj Ljutomer) ki je bil poveljnik zaporov Notranje uprave v Ljutomeru ter pobegnil konec julija 1946. Takoj za njim je pobegnil njegov brat SAJNOVIC STANKO-CIRIL ter KLEMAR JOZE-BRANIMIR doma prav tako iz Gibine ter je tudi on bil član NM v murski svetoti. Kasneje sta se jim pridružila še NEMEC ANTON-TOMMY iz Strigove (okraj Čakovce) ter SARMAN ERNEST doma iz Sv. Ožbolta (okraj Maribor okolica).

Vsi skupaj so organizirali konec julija akcijo na zadrugi v Veliki Polani (okraj Lendava) in v Strigovi, nakar so v začetku avgusta vsi razen Makoterja odsli v Avstrijo (Salzburg) od koder so se začetkom decembra 1946 zopet pojavili na terenu Razkrižja-Strigova.

V Šajnovičevi bandi je nejasno vprašanje pridružitve bandita MARKOJA FRANCA, bandita MAKOTERJA FRANCA ter nekoga "kapetana" katerega indititeto se nismo uspeli ugotoviti. Misljenja smo da je ta "kapetan" Markoja Franc (ki je bil lansko leto se poročnik) tovarisi iz UDB Hrvatske pa sumijo, da je ta "kapetan" neki PEROVARI, kateri je visja zveza v lanskem letu ujetega organizatorja bande na Čakovackem okraju in spijona IS FERLINGA (o katerem so poslali material lansko leto na UDB za Mariborsko okrožje). Ta predpostavka bo verjetno držala. Mi zaenkrat vodimo Markoja Franca se v sestav te Šajnovičeve bande. Glede bandita Makoterja pa okraj Ljutomer pravi, da so dobili podatke, da sta se Makoter in Šajnovič ob neki priliki porazdelitve materiala zaplenjenega ob priliki akcije na zadrugi v Veliki Polani-zasovrazila ter se ločila, kar se da sklepati tudi raditega ker Makoter ni odesel skupaj z Šajnovičem v Avstrijo. Zaenkrat tudi Makoterja vodimo se v sestav Šajnovičeve bande.

V splošnem lahko predpostavimo, da je grupa sestavljena iz kvalificiranih banditov-teroristov, kateri so izjavili po svojem prihodu iz Avstrije (decembra meseca) svojim simpatizerjem da ni njihova glavna naloga sedaj delati akcije temvec vspostaviti solidno organizacijo na terenu. Toda kljub temu je grupa izvršila več ropov in manjših terorističnih napadov (v glavnem na Čakovackem okraju).

Prva stran dokumenta AS, fond 1931/485, iz katerega je razvidno, da je večina Šajnovičev borcev izviralno iz pripadnikov NM (Narodne milice) odnosno iz vrst bivših partizanov.

Vir: V lasti avtorja

3 »KRIŽARSTVO – PODALJŠANO PARTIZANSTVO«

Del Šajnovičevih križarjev na počitku in šolanju, od leve: Slavko Juršič, Bertl ..., Franc Lašič, Miroslav Vlasak, Duško Todorovič, Janez Kancer, Stanko Šajnovič, Ivan Živkovič, Jože Golenko, čepi Martin Šajnovič

(Že naziv »partizani« nam pove, da gre za politične – ideološke internacionalne vojaške formacije, ki jih srečujemo po vsem svetu. Da pa partizani niso bili vojska celotnega slovenskega naroda, potrjuje tudi to, da niso nosili slovenskih znakov, ampak tuje, kot so rdeča zvezda, srp s kladivom, titovka⁷. Titovka v obliki Triglava se pojavlja šele sedaj v samostojni Sloveniji, in sicer ob proslavah borcev NOB. Leta 1945 je NOV (partizanska

⁷ Pavel Ferluga: Krvavo močvirje slovenskega zgodovinopisja, Komen 2003, str.3

vojska) celo opustila slovenščino kot jezik poveljevanja in sporazumevanja)

Danes lahko rečemo, da se je novodobno križarstvo začelo v kulaškem okolju obenem z uvajanjem doktrine »Kardeljevega socializma na vasi« po sovjetskem vzoru. Kulaki za Kardelja niso bili proletarci v tovarnah, temveč razredni sovražniki in izkoriščevalci. V komunizmu se ni dojemalo, da kmečko delo ni samo borba za prehrano oziroma se je čisto pozabilo, da je še tukaj krajina, narava, ki bi naj kmet dajal kulturni videz! Od kmeta je pravzaprav odvisen kulturni videz krajine, da nam ta znova ne zaraste v pragozd. Nekateri nostalgiki za titoizmom še tega danes ne dojamejo! *

- **Spomnim se negotovanja nostalgikov pred leti ko smo stopili v EU, ko so še indoktrinirani, grdo govorili o kmetih; češ da kmetje dobivajo kmetijske subvencije v denarju, ko že itak imajo zemljo. Še se starejši kmetje spomnite, da smo podobne govorice nenehno poslušali v trdem komunizmu!*
- *Iz tega je razvidno, da so še nekateri proletarski nostalgiki vedno nastrojeni proti kmetom, oziroma še vedno ne dojemajo, da kmet mora tudi kositi travo ob cestah in poteh ter uničevati plevel in podrast, oziroma, da še poleg proizvodnje hrane skrbi za naravo, ki je od vseh, oziroma ni samo njegova!*

Vsi skupaj pa se še premalo zavedamo, da je slovenski kmet tudi zaslužni, da se je na tem koščku zemeljske

oble, po več kot tisoč petsto letih⁸, ohranil slovenski rod in jezik. Kmetove njive, sadovnjaki, gorice, gozd – grunt so dejansko del naše »svetosti« – ohranitve nacije. In ko kmetu kdo jemlje njegov grunt, tako – »na suho«, kot je to bil sposoben komunizem, postane kmet »zver«! In prav te nevarnosti se komunizem vseskozi ni zavedal in je tudi zaradi takšne ideologije propadel! Tudi če je bil komunizem pri nas uveden preko utopičnega leporečja in ne s prisilo – krvave revolucije, mu tega ni oprostiti! In vendar je v resnici bil vsiljen z najhujšo brutalnostjo in nasiljem.

*

Pod okupacijo s strani nacistične Nemčije je našemu kmetu na Štajerskem, glede na rajnko Kraljevino Jugoslavijo, sorazmerno dobro šlo. Bil sem že toliko star, da sem to že sam opazil, še bolj pa so to opazili starejši. V mislih imam uvedbo novih agrarnih prijemov, umetnih gnojil in postopno uvajanje kmetijske mehanizacije in novih orodij. Vse to je poviševalo hektarske donose in olajšalo kmečka opravila. Tudi na podeželju so se pojavili še nepoznani prehrambni proizvodi, nove setvene kulture in različno orodje kakor tudi stroji za obdelavo zemlje. Spomnim se, kako smo se čudili prvemu traktorju in kako smo občudovali margarino, nove vrste jedilnih olj in tudi prve izdelke iz plastike. Tudi sajenje paradižnika in drugega sočivja, katerega na podeželju še nismo imeli na mizah vsak dan, je nova oblast propagirala in nas navajala sejati in jesti.

⁸ Filip Čuček, Janez Polajnar, Marko Zajc: Slovenska zgodovina v preglednicah, CZ 1975, str. 8

Ob takih občutkih in vidnem napredovanju podeželja, je kmet na Spodnjem Štajerskem postajal vse bolj navezan na nove, čeravno okupatorske gospodarje. Še zlasti je to bilo vidno v severovzhodnih delih Slovenije, ki smo s prihodom Nemcev postali Spodnja Štajerska enakovredna nemška pokrajina in s tem del privilegiranega Rajha z vsemi ugodnostmi pri potovanjih in trgovanju.

*

Pri tej »hvali« pa seveda ne smem pozabiti na misel, kaj bi se v nadaljevanju okupacije zgodilo s slovenstvom in s slovenskim jezikom. Ali bi sčasoma kot narod izginili z jezikom vred. Na to struno še danes igrajo nostalgiki oziroma naši postkomunisti, kot da nočejo vedeti, da se je prav to dogajalo pri vzornikih v SZ, ko je stalizem celo uničil identitete več milijonskih azijskih narodnosti. SZ je namreč sestavljalo osemnajst republik in še skoraj toliko drugih jezikovnih skupnosti, pa so vsi imeli uradni jezik ruščino. Podobno se je dogajalo s slovenskim jezikom v skupni državi Jugoslaviji, tako v Kraljevini kot v poznejši Republiki. Stalno so bile politične zdrahe okrog tako imenovanih skupnih jezikovnih jeder. Pa kaj bi se ozirali drugam in v preteklost, ko pa imamo podobno tendenco tudi danes. Slišal sem celo, da bi se naj v naših visokih šolah predavalo v angleščini! Pa te reklame, internet in...!

Slovenci, kolikor nas je, bi že zdavnaj prenehali obstajati, če ne bi imeli lastne knjige. Na tisoče jezikov govorijo milijoni na svetu, pa nimajo lastne knjige in zaradi tega tudi ne lastne bitnosti. Zato se ne sramujmo lastnega jezika in pišimo knjige v slovenskem jeziku.

Prvega in polovico drugega razreda osnovne šole sem opravil pod Hitlerjem. Pesmico »Svoboda je zlata« pa sem se učil v drugem razredu leta 1945/1946, ki sem ga v celoti ponavljal. Zato za slehernega, ki je bil izvensodno pokončan po 9. maju 1945, pomeni, da je bil umorjen v »zlato svobodi«, kar pa je zločin, ki po Deklaraciji o človekovih pravicah OZN ne zastara. V zvezi s temi masovnimi poboji in tudi s posamičnimi poboji med NOB, se še danes ugibajo različne številke. Zadnjo bilanco sem zasledil v knjigi Mala zgodovina Slovenije⁹, in sicer, da smo v letih 1941 - 1946 Slovenci izgubili 10% prebivalstva. Tako bi naj v NOB padlo 27.000 partizanov, 6.000 Nemcev in 1.500 Italijanov ter 30.000 civilistov. K tem številkam pa še moramo dodati 12.000 mobilizirancev v Wehrmacht in 3.400 ustreljenih talcev ter še 15.000 pobitih in umrlih v nacističnih taboriščih. Za čas »zlate svobode«, se na podlagi (do sedaj najdenih zamolčanih grobišč) navaja številka 130.000. Od teh bi naj bilo, okrog 15.000 Slovencev. (V mnogo večji Španiji naj bi v času državljanske vojne 1936 – 1939 umrlo okrog 137.000 ljudi).

V »zlato svobodi« so postali sumljivi vsi, ki so bili malo bogatejši in pa tisti, ki se jim je reklo »švabi« (če je kateri od svojcev znal tudi nemški jezik). Vsi ti so »avtomatsko« postali sovražniki ljudstva, kakor tudi tisti, ki se niso »znali« vključiti v takratni propagandni trans socializma oziroma komunizma. (Avtentične primere glede jezika in lastnine je tudi moč spoznati pri pričevalcih, v knjigi Ormoški Petriček). Takratna revolucio-

⁹ Dr. Stane Granda: Mala zgodovina Slovencev, Ljubljana 2008, str. 282,283

narna tranzicija iz kapitalizma v socializem je najbolj prizadela podeželje oziroma kmeta ter veliko manj proletarca v mestih in industrijskih krajih.

V nemilosti so se zlasti znašli ljudje s plemiškimi nazivi in večji kmetje, trgovci ter industrialci. Za njimi pa niso zaostajali srednji kmetje, ki pa jih je bilo največ na severovzhodu Slovenije - na Dravskem in Murskem polju, ter v Prlekiji. Za časa zganjanja Kardeljevega »socializma na vasi« pa so se ti ljudje v severovzhodni Sloveniji ubadali še z obnovo v vojni požganih domačij. Ti ljudje zagotovo niso čutili »zlate svobode«, o kateri se je prepevalo na partizanskih mitingih. Na mitingih so ljudje prvič slišali za kolhoz in sovhoz in o socialistični preobrazbi kmetijstva. Slišali so tudi o skupnih kotlih in menzah ¹⁰.

V takšnih okoliščinah se je kmečko prebivalstvo severovzhodne Slovenije izžemalo do skrajnosti, in ko je v mestih in industrijskih krajih na vrata trkala že lakota, je moč razumeti, zakaj je v teh krajih prišlo do »podaljšanega partizanstva«, odnosno do »novodobnega križarstva«.

10 Rajko Topolovec: Pot do kruha, Brazde, Ljubljana 1998, str. 85

4 »OSVOBAJANJE DUHA«

Ko sem pri »podaljšanem partizanstvu«, se pojavlja vprašanje, ali smo se 9. maja 1945 resnično osvobodili in odložili orožje, kot je navedeno v »režimski« zgodovini? Če iz sociološke plati »osvoboditev« pomeni tudi osvoboditev duha, se nam v »zlati svobodi« to ni zgodilo. In še novo vprašanje, ali smo osvoboditev duha dočakali z osamosvojitveno vojno leta 1991?

Rekel bi, da še tudi po več kot dvajsetih letih prehod iz socializma ni končan. Komunizma smo se sicer formalno otresli, je pa še pri mnogih članih KP ostala indoktrinacija. V »opranih glavah« se je obdržala ideologija o enakih želodcih oziroma o brezrazredni družbi. Zato se ni čuditi, da še večino upravljalnih vzvodov - sistemov države (sodstvo, šolstvo, bančništvo, kulturo, policijo, ...) držijo v rokah indoktrinirani nostalgiki. To se je tudi pokazalo ob njihovi organizirani »boljševiški vstaji« oziroma prevratu zakonite vlade leta 2012/2013!

Tako se mladi rod Slovencev še naprej uči »režimsko« zgodovino. Da se je druga svetovna končala pri nas 15. maja in ne 9. maja, kot drugod v Evropi ni problematično. Problematična je bila »svoboda«, ki so nam jo prinesli komunistični partizani na svojih bajonetih. Problematično je tudi, da nam režimski zgodovinarji še vedno govorijo, da so nam samostojno Slovenijo priborili komunistični partizani leta 1945 in da si je nismo priborili šele l. 1991 z razpadom SFRJ.

Sicer pa je »podaljšano partizanstvo« nastalo kot nekaj

samoumevnega. Tako kot so se križarji v srednjem veku bojevali zoper uničenje krščanstva, se je v trdem komunizmu to bojevanje ponovilo. Tudi zaradi tega so se v svinčenih časih trpeči ponovno zatekli h križarstvu in sprejeli krščanski križ kot zaščitni znak v boju zoper uničujoči komunizem. Po osemsto letih se je krščanstvo znova srečalo z dilemo – biti ali ne biti!

Tudi Turki so bili naši tlačitelji v poznem srednjem veku. Zoper to nadlogo pa se Slovenci še vedno spominjamo idola »Kralja Matjaža«, ki nas je reševal pred nasilnimi Turki. On je bil ogrski kralj Matija Korvin (1440 – 1490). V obeh primerih gre za simbolno podobnost bojevnikov, vse pa je zgodovina Slovencev! O bojevanju za Kristusov grob v Palestini in bojevanju zoper Turke je zaradi časovne oddaljenosti tudi malo napisanega. O bojevanju novodobnih križarjev, pa je malo napisanega, ker se o tem v komunizmu ni smelo pisati. Prav zato trdim, da sem imel srečo, ko sem naletel na še edino pričo in akterja tega gibanja, na g. Stanka Šajnoviča, ki si je po prenehanju Matjaževe vojske novi dom poiskal v Kanadi! Tudi še živeči svojci križarjev, so še vedno molčeči, kar napeljuje na to, da še niso vsi povsem notranje osvobojeni. Temu bi lahko tudi rekli: »Kogar je kača pičila, se boji zvite vrvi«!

■ *Kot nas torej uči zgodovina srednjega veka, so se katoliški bojevniki, pod simbolom trpljenja – krščanskim križem (1096 - 1291) bojevali pod parolo osvobajanje Kristusovega groba oziroma proti uničenju krščanstva*¹¹.

11 Leksikon CZ: Križarske vojne, str. 543mo

Da pa bi o naših novodobnih križarjih izvedeli več, sem še prebrskal odgovarjajoči del Arhiva Slovenije (AS) in se v ta namen nekajkrat srečeval s edinim živečim križarskim bojevnikom Slovenske Matjaževe vojske, gospodom Stankom Šajnovičem. Nisem pa našel sodnega zapisnika iz javnega sojenja Šajnovičevim križarjem v Ljutomeru, ki je bilo 6.12.1949, ko je križar Franc Lašič bil obsojen na vislice. Sodnega dokumenta nisem našel na sodišču v Ljutomeru, ne v Pokrajinskem arhivu v Mariboru in ne v Arhivu Slovenije v Ljubljani. Največ pa je po mojem vredno, kot sem tudi v uvodu poudaril, da sem še uspel najti edino živo in najbolj avtentično oziroma kompetentno pričo.

Da so bili tudi takšni »partizani«, ki svojih bunkerjev niso zapustili v »zlato svobodo«, je seveda dejstvo. Borili so se za resnično svobodo, ki je komunistični partizani niso prinesli preprostim kmečkim ljudem, borili so se za zemljo, ki so jim jo komunisti hoteli vzeti, in borili so se za vero, ki so jo komunisti zaničevali in so jo hoteli izkoreniniti. In prav takšen primer iz rojstnega kraja podrobneje opisujem v nadaljevanju. Sicer pa so se zamenjave rdečih zvezd s srebrnimi križci že dogajale proti koncu v partizanih, izraziteje pa s prihodom »zlate svobode«, ko se je spoznalo, da k nam prihaja stalinizem.

Vso krutost tega režima pa so (smo) med prvimi spoznali na podeželju, ko smo kmetje postali brezpravni kulaki in bili na enaki poti, kot jo je predstavljala sredi tridesetih let tako imenovana »velika lakota« v SZ ¹²!

12 Stephane Courtois in še pet avtorjev: Črna knjiga komunizma, MK

Fenomen »podaljšanega partizanstva« pa je še lažje razumeti, če vemo, da so se upori zoper komunizem oziroma zoper nadaljevanje rdeče revolucije že začeli v partizanskih vrstah proti koncu NOB. Bolje obveščeni partizani in ki so znali tudi tuje jezike in ki so se šli boriti izključno za osvoboditev Slovenije izpod nacizma, in ki so na nek način že uspeli izvedeti za stvarnost – prakso stalinizma v SZ, da se rušijo cerkve in jemljejo posestva in seveda o brezpravnem ubijanju ljudi oziroma lastnikov odvzetega imetja. In prav zato so mnogi partizani iz kmečkih vrst prvi začeli razmišljati o tem, zakaj se pravzaprav borijo? Misel jih je napeljevala, da bodo s »komunistično svobodo« kot dediči izgubili svoje kmetije, kot se je to zgodilo v SZ. In zaradi takšnega razmišljanja so borci iz kmečkih vrst začeli »obračati ploščice«. Zato je proti koncu NOB bilo v partizanstvu vedno več primerov, da so KP politkomisarji na te – »drugače misleče« partizane začeli pošiljati krogle iz zadnje strani. In prav ti partizani še danes nimajo lastnih grobov in ni znano, v kakšnih okoliščinah je kateri od njih padel. Kot tudi vemo, pa se potem v partizanskih knjigah in statistikah ter na partizanskih spomenikih teh imen ni vpisovalo. Po drugi strani pa se je hvalilo, da se je v partizanih za padle borce vodila skrbna evidenca in poskrbelo za njihova pietetna obeležja! Brez groba so torej ostali tisti partizani, ki niso znali »molče trobentati« in ki so pretežno bili kmečki fantje. Po tem spoznanju so mnogi fantje »partizanščino« nadaljevali ali pri domobrancih, ali po vojni v Matjaževi vojski. Obrnili so tako rekoč »cevi« proti svojim nedavnim tovarišem, ki se

stalinizma niso »ustrašili«!

»Obračanje puškinih cevi« sem tudi zaznal v dokumentih v Arhivu Slovenije (AS), kjer sem v dokumentaciji OZNE oziroma UDBE skoraj pri vsakem drugem članu Šajnovičeve skupine križarjev videl zabeleženo, da je še v istem ali naslednjem letu »zlate svobode« pobegnil ali pa, da je bil vržen iz Narodne milice. Tudi sam se še spominjam, da sta po končani vojni julija 1945, ko je bila izdana amnestija za najdeno orožje, ponj k hiši prišla dva, ki sta rekla, da sta miličnika. Najdeno orožje pa sta preizkusila kar na dvorišču in ob tem delikatnem opravilu zatrdila, da sta večča tega posla iz partizanstva.

5 SREČANJE S » STARIM ZNANCEM«

(Ponovno sem spoznal človeka, ki sem ga kot križarja že srečal tisto zimsko noč leta 1947 pri sosedovih Robinovih. To sem že obelodanil v mojem prvencu Pot do kruha leta 1998 in ga sedaj na kratko obnavljam v uvodu, saj je »krivec« za nastanek te knjige).

Po skoraj sedemdesetih letih sva se s Stankom Šajnovičem ponovno srečala. Z ženo Jožico sta si po komunističnem izgonu postavila dom v Kanadi, to pot pa sta si lečila kosti v bližini svojih rojstnih krajev v Banovcih.

Vir: avtor

— *Kot prvi si je o novodobnih križarjih drznil napisati knjigo Zdenko Zavadlav. Pod naslovom Križarji Matjaževa vojska na Slovenskem je izšla leta 1994. Ob najini osebni izmenjavi knjig leta 1998 me je g. Zavadlav še vprašal za način moje distribucije knjige Pot do kruha, saj sva jih oba natisnila po sedemsto izvodov. Ko sem mu povedal, da je bilo vse z mojo knjigo v lastnih rokah, je zatarnal, da pa pri njem ni bilo tako in da ima občutek, da mu je preko razpečevalcev kar nekaj sto izvodov nekam izginilo. »Komaj sem še našel ta izvod za Vas, nikjer v knjigarnah jih več nimajo, pa v knjižnicah jih ni toliko, kot bi moralo biti! Ali to ni sumljivo«, je zaključil pisatelj, ki je bil nekdanji visoki oficir OZNE v Mariboru in ki je nato tudi bil obsojen na smrt. Njegovo posvetilo v mojem prvencu pa se glasi : » Soborcu za resnico Rajku Topolovcu Zdenko Zavadlav, 15. prosinca 1999«.*

— *Delo Dr. Mateje Čoh: »Za svobodo, kralja in domovino« - ilegalne skupine v Sloveniji med letoma 1945 in 1952 pa je izšlo leta 2010. Je zbornik, ki dokumentirano dopolnjuje zamolčana zgodovinska dejstva ter jih povezuje v celovito predstavitev naše, še dokaj zamolčane novejšje zgodovine, s katero se ukvarja in jo proučuje Študijski center za narodno spravo (SCNR) v Ljubljani, kjer je avtorica zaposlena. Delo razkriva »nadaljevanje poveljnega partizanstva« pod psevdonimom Matjaževa vojska. Novodobno križarstvo se je največ tikalo severovzhodne Slovenije, kjer je zaradi stalinistične doktrine kmečko prebivalstvo psihično in tudi fizično najbolj trpelo. Slovenski kmet je že stoletja navajen skromno*

živeti na lastnem ognjišču in gruntu. »Zdaj pa se je začelo komunistično jemanje in ustvarjanje kolhozov po Leninovi in Stalinovi zamisli«! Vse ostrejša represija pa je spodbujala odločen upor, ko niso bile izvzete puškine cevi. In tako se je z »zlato svobodo« začelo »drugo partizanstvo«. Na str. 138 omenjenega zbornika sem tudi zasledil, da so »križarji« avgusta 1947 izropali Vinogradniško zadrugo – »Jože Kerenčič« pri Sv. Bolfenku na Kogu¹³. S to informacijo pa mi je bil tako rekoč dan impulz, da sem se poskušal globlje vkopati v to stvarino oziroma v pisanje te knjige!

— *Drugi impulz pa je tudi, da še vedno ta del novejšje zgodovine ni realno prikazan oziroma dorečen. Dorečena pa še tudi ni zgodovina o mojem sosеду, heroju Kerenčiču, na katerega me je ponovno spomnila navedena informacija o izropani Vinarski zadrugi na Kogu^{14*}. Zato na tem mestu ponovno vpletam oziroma izkoristim priliko, da še dodam manjkajoči kamenček v mozaik naše polpretekle zgodovine iz našega okolja na severovzhodu Prlekije, ki meji na Štrigovsko območje Hrvaške. Štrigova je namreč stična točka Šajnovičevih križarjev zoper nadaljevanje rdeče revolucije tako na Hrvaškem kot tudi v Sloveniji.*

- ** Jože Kerenčič (1913 – 1941) je bil moj sosed v Jastrebcih. Leta 1950 je bil proglašen za heroja Jugoslavije, čeravno je bil nekaj let pred tem*

13 Dr. Mateja Čoh: »Za svobodo kralja, in domovino« ilegalne skupine v Sloveniji med letoma 1945 in 1952, ŠCNR, Ljubljana 2010

14 Rajko Topolovec: Vse je za povedati, Ptuj 2008, str. 173

oziroma pred smrtjo 26. decembra 1941 vržen iz članstva KPS. Proglasitev je dejansko bila posmrtna rehabilitacija za njegovo dvakratno izdajo in krivdo za njegovo prerano smrt. Prvič je bil izdan kot trockist na poletnem zasedanju kominterne v Moskvi 1937, drugič pa, ko se je po nepojasnjenih okoliščinah v jeseni 1941 znašel še v rokah gestapa. Čeravno je po duši in delu bil levičar ter zagrizeni borec proti izkoriščanju mezdnih delavcev in viničarjev, je tudi do zadnjega bil organizator odpora proti nemškemu okupatorju. Lahko bi tudi rekli, da je bil privrženec »Kris-tusovega komunizma«. Kot študent s kmetov je že v sredini tridesetih let prejšnjega stoletja izvedel, (čeravno ne bi smel), da stalinizem jemlje zemljo kmetom in da je v SZ že povzročil na milijone umrlih zaradi že imenovane velike lakote. Na julijemskem zasedanju Kominterne l. 1937 je bilo zelo napeto vzdušje zaradi izida knjige Trockega v Parizu, ki obravnava resnico o SZ. Delegacija, ki ni zmogla najti kakšnega svojega trockista (kot recimo iz kompartije Poljske), se več ni vrnila iz Moskve. Jože Kerenčič je bil med štirimi izdanimi iz Slovenije, za katere je Stalin brez pomisleka zahteval »streljat«. Kot kmečki študent je bil tudi predsednik študentskega kluba »Njiva«, ki pa ni hotela sodelovati z drugim študentskim klubom v Ljubljani - »Triglavom«, kjer so dominirali Kardelj, Krajgherji, Kidrič, Šentjurčeva, ..., ki pa so »dajali roke v ogenj« za Stalina. Spor med njimi je torej bil v Ljubljani že dalj časa!

Kerenčič tudi v Kraljevini ni bil spoznan za prijatelja Stalinu, ki je bil največji sovražnik stare Jugoslavije. Po koncu študija je bil celo postavljen za profesorja na Nižji gimnaziji v Radgoni. Kljub smrtnemu primeru 15. septembra 1935 na shodu »Kmečkih fantov in deklet« v Ljutomeru, je kot nenapovedani govornik Kerenčič lahko nadaljeval s študijem. O KPS po izključitvi zaradi že omenjenega spora pa ni hotel več slišati ¹⁵.

*

Iz zgodovine o komunizmu vemo, da je sprva bil totalitarni leninizem, z nasledstvom Stalina, pa še petstokrat hujši zločinski stalinizem. Za potrditev te razlage je statistika svetovno znanega zgodovinarja Roberta Conqvesta¹⁶ navedla v izsledkih »O strahotah komunizma«:

»Lenin je potreboval samo tri leta (1918 – 1921), da se je iz vojnega komunizma preusmeril na kapitalistični komunizem. Sovjetski sistem GULAG (Gosudarstvenij lager), ki ga je že začel ustvarjati 1919, je občasno že v njegovi vladavini vanj strpal 60.000 jetnikov, predvsem veleposestnikov, kulakov in popov. V vsem obdobju Leninevega vladanja, pa se je nabralo več kot pol milijona

¹⁵ Po ustnem izročilu iz leta 2001: Od sostanovalca in prijatelja Draga Košmrlja, ki je za dogajanja v Moskvi izvedel od stalnega predstavnika KPS v Kominterni, zaupnega prijatelja Ivana Regenta. Sestavek je prvič objavljen v ljutomerskem Zgodovinskem listu, predhodno pa pregledan od strani Košmrlja in Kerenčičeve sodelavke Milene Bokša.

¹⁶ Rajko Topolovec: Pot do kruha, Brazde 1998, Ljubljana, str. 85

žrtev, kjer so všteti tudi tisti, ki so padli v sami borbi za ideale prve socialistične revolucije v svetu – v Oktobrski revoluciji. To so velike številke v primerjavi z zadnjimi petdesetimi leti carskega vladanja v Rusiji, ko bi naj zaradi represij in preganjanj zadnjega carja Nikolaja Romanova izgubilo življenje le 25.000 Rusov. Ta carska in Leninova številka (25.000 oziroma 500.000), pa je v primerjavi z Stalinovimi »uspehi« prav majhna, ko je v treh desetletjih (1924 – 1953) zakrivil smrt okrog 50 milijonov ljudi, v katero številko pa niso vštete žrtve padlih Rusov v drugi svetovni vojni. Na tem kupu mrličev je Lenin dvajsetkratni car, Stalin pa že stokratni Lenin!

— *Naslednja knjiga, ki zajema statistične podatke iz zgodovine nasilnega komunizma, je Črna knjiga komunizma, ki jo je napisalo šest, prav tako svetovno znanih zgodovinarjev (Stephane Courtois, Nicolas Werth, Jean – Luis Panne, Andrej Paczkowski, Karol Bratosek, Jean-Luis Margolin). Ta statistika pa v seštevku za ustvaritev brezrazredne družbe navaja številko 100 milijonov mrličev. Za nacifašizem skupno s frankizmom v Španiji pa je številka 25 milijonov pobitih.*

*

Svetovni filozofi in sociologi pa danes razlagajo, da je nihilizem (zavračanje moralnih norm in vrednot spoznane resnice) ¹⁷ poglavitni krivec, da sta se v 20. stol. do skrajnih meja razvila nacifašizem in komunizem. Slednjega tudi imenujemo boljševizem. Pozabiti pa ne smemo na inačice: frankizem, maoizem, polpotizem, titoizem, ...!

17 Rajko Topolovec: Ormoški Petriček, Ptuj 2012, str. 79

Po sto letih, se ljudje še vedno zbirajo pri hiši zadnjega bivanja Lenina v Zurichu; mesto v Švici, od koder se je podal na »zmagovito oktobrsko revolucijo«, vedno zbirajo proučevalci komunizma iz vseh delov sveta.

Vir: avtor

6 »SKUPNI KOTLI« - SO BILI ŠE EDINI NASMEŠEK NA VASI

Spomnim se, kako se je po prvem partizanskem mitingu v »zlati svobodi«, ki je bil pri Kerenčičevih, skrb vzbujajoče govorilo o kolektivizaciji. Reklo se je, da bo to v pravem komunizmu, ko bomo shajali brez denarnic, brez sodnikov in brez tožnikov. V obupu tolažbe se je potem v vasi še največ govorilo o skupnih »kotlih«. Eni so kotle jemali s šaljive plati, drugi pa so družbeno prehrano vzeli bolj resno. Vsekakor pa kotli niso vzbujali toliko strahu, kot je podeželje ustrahovalo »jemanje« - zaplembe vsakršne lastnine. Sicer pa so se v »zlati svobodi« v Beogradu novi zakoni producirali po tekočem traku, čeravno še volitev, kakšen družbeni red bomo v bodoče imeli, sploh še ni bilo. Te so bile na Martinovo nedeljo 11. 11. 1945, ko smo zvedeli, da bomo čista komunistična država.

V »zlati svobodi« je partija v tako imenovanem Procesu socialistične preobrazbe na hitrico ustvarjala brezrazredno družbo, ki smo jo še najbolj čutili na vasi. Novi zakoni so bili za kmeta uničujoči. Temeljili so na odpravi kmeta, saj so ga preimenovali v kulaka. Na podlagi sklepov (nesklepčnega) AVNOJ-a so bile izglasovane zaplembe, odprava plemiških naslovov, izgon tujcev, čeravno se še »uradno« ni vedelo, ali bo nova država kraljevina, ali socialistična republika, ali pa nekaj vmes¹⁸.

18 Slovenska kronika XX stoletja: Nova Revija 1941- 1995, Ljubljana 1997, str. 124

Druga nacionalizacija je bila aprila 1948, ko je bilo zaplenjeno 690 gospodarskih podjetij, kar je zajelo celotno industrijo, trgovino, bančništvo in zavarovalništvo. V tretji nacionalizaciji, ki je bila decembra 1958, pa je bilo zaplenjeno okoli 19. 000 zgradb in 113.000 gradbenih parcel v površini 12. 000 hektarjev^{19}.*

- **Ob takratnem komunističnem »jemanju« se mi znova poraja misel, ki jo doživljamo tudi danes, ko nostalgiki za titoizmom trdijo, da smo takrat dobro živeli! Že, že, ampak vsi smo živeli v veliki revščini komunizma in prav tako na tuji račun, kot danes. (Komunisti pač nikjer niso znali gospodariti!)*

Iz gornjih števil in datumov se vidi, da je vsakokratni novi zakon o zaplembah izšel takrat, ko smo v že itak težkem stanju znova zabredli v še večje težave. Zato preživetje komunistične Jugoslavije delim:

- *na obdobje zaplemb*
- *na obdobje dobivanja reparacij (vojne škode)*
- *na obdobje podarjenih 37 + 13 milijard USA dolarjev*
- *na obdobje milijona »gastarbajterjev«*
- *na obdobje donosnih investicij v neuvrščene države*

Po sporu Tita s Stalinom (Inforburo) nam je leta 1949 Amerika podarila celo več milijard dolarjev kot je takrat za do tal porušeno Nemčijo znašal Maršalov plan, ki je

¹⁹ Pavel Ferluga: Krvavo močvirje slovenskega zgodovinopisja (priloga števil. 10 in 12), Komen 2003

to državo ponovno dvignil v svetovno gospodarsko vellesilo. Po tej dolarski injekciji pa smo »pogrunтали« tako imenovani samoupravni socializem, ki nas je ponovno gospodarsko pritlehnil. Starejši vemo, da je na koncu prišlo do praznih polic, do bencinskih bonov ter nazadnje še do galopirajoče inflacije z 11.000 odstotnim razvrednotenjem dinarja. Tudi »novi - Markovičev dinar« s črtanjem štirih ničel, nam nato ni več mogel pomagati!

*

K novim zakonom za podeželje je v »zlato svobodi« navajalo pomanjkanje hrane, ki je v mestih in industrijskih centrih že mejilo na lakoto. Zaradi tega je partija v naglici uvajala navedene sistemske zakone oziroma ukrepe za podeželje. K tem ukrepom je šteti tako imenovane preskrbovalne karte za hrano, ki naj bi bile garant v že naprej določenih cenah, ki so za nekatere prehrambne artikle veljale do l. 1952. To je bil sistem **racionalne preskrbe**, ki je marca 1948 bil zamenjan z novim ukrepom **zagotovljene preskrbe** ²⁰, ko je kmetom bilo prepovedano neposredno prodajanje svojih proizvodov potrošnikom. K temu je še sledil ukrep, ki bi naj zagotavljal preskrbo in se je imenoval ukrep **obvezne oddaje** kmetijskih pridelkov (obveza) ²¹. Ta zakon oziroma ukrep pa je neposredno in najbolj prizadel kmečko prebivalstvo. Pri vsem tem pa je kmetu še dodatno jemalo veselje do dela na zemlji in do ustanavljanja Kmetijskih obdelovalnih zadrug - **KOZ (kolhozov)** ²² *.

20 Dr. Mateja Čoh Kladnik: Kulaški procesi v Sloveniji med leti 1949 in 1951, ŠCNR Ljubljana 2012, str. 10

21 Dr. Mateja Čoh Kladnik: prav tam

22 Slovenska kronika XX. stoletja: Kolektivizacija in kolhozništvo, Nova

- **Po sporu Tita in Stalina leta 1948 – »kdo, da je večji komunist«, je prišlo še do politične in tudi gospodarske blokade Jugoslavije iz vzhoda, kar je že itak slabo preskrbo še poslabšalo. V mestih in industrijskih krajih je dejansko že bila lakota. In KP je na hitrico izposlovala še Zakon o maksimiranju cen kmetijskih proizvodov (administrativno določanje najvišjih prodajnih cen za kmeta), kar je dejansko pomenilo zaostritev ukrepa zagotovljene preskrbe. Na izvajanje kmetijske politike pa je vplival tudi prvi petletni plan – »petletka 1947 – 1951«²³.*

Takšnega je morala pridelati mama, da je zadostila obvezi mesa in masti

Vir: osebna last

Revija 1997, str. 177

23 Dr. Mateja Čoh Kladnik: Kulaški procesi v Sloveniji med leti 1949 in 1951, ŠCNR Ljubljana 2012, str. 15

Na severovzhodnem delu Slovenskih Goric, kjer že od nekdaj dominirajo vinogradi, pa tudi na drugih vinorodnih okoliših v Sloveniji, pa je še dodatno nevoljo povzročil Kardeljev republiški zakon iz leta 1953 – **Zakon o viničarskih odnosih** ²⁴, ko se je vsakemu posestniku vinograda, pa če tudi ni bil kmet oziroma kulak, in je v vinogradu imel zidanico, ki je bila stanovanje vinogradniškega skrbnika (viničarja), zaplenil še vinograd z zidanico vred. Absurd tega zakona oziroma početja pa je tudi v tem, da so čez leta, ko je ta hajka na lastnike vinogradov popustila, lahko lastniki odvzetih vinogradov te kupili nazaj. Sicer pa je podobnost z viničarstvom aktualna tudi danes, saj večina lastnikov vinogradov iz mest, svoje vinograde obdeluje s tam živečimi prebivalci oziroma delavci, ki se na to delo spoznajo.

*

Vsi ti ukrepi socialistične oblasti na vasi so pri kmetih (kulakih) kot tudi pri drugih državljanih povzročali upor zoper takšno oblast. Za protiutež temu odporu, je oblast neposlušne kmete prepoznala kot protidržavne elemente oziroma sovražnike ljudstva. Takratna sodišča so na **kulaških procesih** ²⁵ kmete kaznovala z zelo ostrimi kaznimi – tudi z odvzemi posestev.

24 Rajko Topolovec. Pot do kruha, Brazde, Ljubljana 1998, str. 105

25 Dr. Mateja Čoh Kladnik: Kulaški procesi v Sloveniji med leti 1949 – 1951, ŠCNR Ljubljana 2012

7 »KULAK, KOLHOZ, OBVEZA, GULAG, ... «

Kulak v ruščini pomeni pest. Že Lenin je leta 1921 menil, da kulaki predstavljajo grožnjo komunistični oblasti. Kmete, ki so s komunizmom postali kulaki, je delil na srednje in velike. Pri nas pa se je beseda kulak uveljavila za vse velikosti kmetov.²⁶

V obdobju tako imenovane Leninove Nove ekonomske politike v SZ – ustvarjanje kolhozov in sovhozov l. 1921 so kulaki bili uporniki zoper komunistično oblast in zato so bili kot razred leta 1934 zločinsko uničeni. Ko sem bil dijak v dijaških domovih, zaradi kulaških staršev nisem mogel imeti štipendije. V neki obrazložitvi prošnje zanjo je pisalo, da je že vsak kulak, če posedujejo več kot tri hektarje zemlje. Mi pa smo jih imeli devet. Novo dimenzijo v boju proti kapitalističnim in drugim izkoriščevalskim elementom, kot se je reklo, pa je leta 1949 postavil Tito v Skopju, ko je v govoru zadružnikom kulake opredelil po njegovi logiki in sicer²⁷ *:

- *» *Bilo bi napačno misliti, da je kulak splošni naziv za vsakogar, ki ima 10 ali 15 ha zemlje. To je pojem sovražnika socializma na vasi. Ne morem reči, da je meja med srednjim kmetom in kulakom 8 ali 18 ha zemlje, kulak pa je tisti, ki ima od 10 do 15 ha ali več. Mejo določimo takole: kdo*

26 Dr. Mateja Čoh Kladnik: Kulaški procesi na Slovenskem med leti 1949 in 1951, ŠCNR Ljubljana 2012. str.5

27 Prav tam, str.6

je socializmu sovražnik in se nič ne razlikuje od kulaka, je kulak, čeravno nima niti pedi zemlje».

Obveza: ²⁸ je pomenilo, da je kmet moral oddati predpisano količino kmetijskih proizvodov, ne glede, če je te pridelal ali ne. Iz dokumentov tako imenovanih kulaških procesov poznamo tragikomične primere s »terenci«, ki so obvezo nadzirali in izvajali sankcije vse od zaporov s prisilnim delom do zaplemb premoženja *.

- *K lastnemu primeru, ki sem ga opisal v knjigi *Pot do kruha leta 1998*, dodajam, da je na zimo 1948 oče zmozel dinarje za moje čevlje, ki so stali prav toliko bonov kot dinarjev. Do bonov pa zaradi neizpolnjene obveze (predpisane oddaje kmetijskih proizvodov) mu to leto očitno ni uspelo priti. Tako sem pač tisto zimo v Dijaškem domu v Ormožu preživel v predratih »batačih«. Tudi na ta način – z boni za obvezo, se je kulaka prisiljevalo, da je obvezo izpolnjeval, saj si brez bonov za obvezo ni mogel kupiti ničesar, česar ni kmet sam pridelal.

Kolhoz: ²⁹ Združena lastnina v kolhozih ter napoved o skupnih kotlih je bila največja mora in strah podeželja. Da bo lažje razumeti ta strah in odpor zoper komunistično oblast na podeželju, moramo поблиže spoznati, kako se je ta oblast pod geslom »socialistična kolektivizacija vasi« spravila na kmeta*.

28 Prav tam, str.9

29 Rajko Topolovec: *Pot do kruha, Brazde*, Ljubljana 1998. str.85

LJUDSKA REPUBLIKA SLOVENIJA

Kategorija gospodarstva IIIOkraj Gutomer

Zap. številka gospodarstva

KLO Kogpo seznamu za meso: 21Štev. 615/50po seznamu za masti: 21Datum 26. 7. 1950**Odločba****o obvezni prodaji mesa in masti v letu 1950**

Na podlagi 2. in 9. čl. Uredbe o odkupu živine in masti v l. 1950 (Ur. l. FLRJ štev. 34/1950)

odločamo

1. Tov. Popolovec Anton iz Fastreber št. 9 je dolžan, da v l. 1950 proda državi po določenih cenah:
- a) 280 kg mesa oziroma v živi teži goveje živine kg pri povprečni klavnosti; od tega pa
- b) 1 kom mršavih prašičev po 60 kg v skupni živi teži 60 kg, kar znaša 42 kg mesa, ki šteje v obvezo pod a),
- c) 65 kg čiste svinjske masti;

2. Rok in kraj oddaje:

	mesec	<u>28. VI.</u>	<u>4. 8.</u>			Skupaj v l. 1950
a) meso	kg	<u>42</u>	<u>77</u>			<u>280</u>
b) mršavi prašiči	mesec	<u>28. VI.</u>				Skupaj v l. 1950
	kg	<u>160</u>				<u>160</u>
c) čiste svinjske masti	mesec	<u>5. XII.</u>				Skupaj v l. 1950
	kg	<u>35</u>				<u>65</u>

V gornjo obveznost smo vračunali 161 kg mesa, 30 kg masti in kom

- mršavih prašičev (v živi teži kg, kar da kg mesa), ki ste jih na podlagi dosedanjih odločb o obvezni oddaji živine in prašičev oddali do 31. V. 1950.
3. Način oddaje in vrsta živine oziroma maščob. Obveznost v mesu ste dolžni izvršiti izključno z oddajo žive goveje živine ali drobnice, pitanih in mesnatih prašičev, pitanih puranov in gosi, obveznost v masti pa z oddajo zdrave, čiste svinjske masti ali pitanih in mesnatih prašičev. Oddana količina žive teže se preračuna v meso in mast na podlagi % klavnosti, ki odgovarja kvaliteti in je razviden na hrbtni strani odločbe.
- V primeru, da na račun obvezne oddaje mesa prodate živino, ki je boljše ali slabše kvalitete, kot pa je povprečna kvaliteta (50%), se obveznost v živi teži za ustrezno količino zmanjša oziroma poveča.
4. Najdalje v 15 dneh po pravomočnosti odločbe morate skleniti z odkupnim podjetjem pismeno pogodbo v smislu predpisov o sklepanju pogodb. Odklonitev sklepanja pogodb je kaznivo.
5. S tem se razveljavi odločba o obvezni oddaji živine in prašičev št. z dne 26. XI. 1949.
6. Proti tej odločbi se lahko pritožite v 8 dneh od dneva prevzema na Izvršilni odbor OLO. Pritožba se mora vložiti pri podpisnem KLO.

Tajnik

Zig. KLO. GUTOMER

Predsednik

Dokument nam je predpisoval »obvezo« mesa in masti za leto 1950

Vir: V lasti avtorja

- **Štel sem jih že deset, ko je bil pritisk na nas po-
deželane najhujši. Zato se še živo spominjam tega
nasilja. Enako kot je v SZ pomenil kolhoz, kar
že kratica pove, (kolektivnoje hazjajstvo) je tudi
v slovenščini pomenilo »skupno gospodarjenje«.
Zaradi bolj sprejemljivega imena so nam vsaj v
začetku rekli, da gre za Kmetijske obdelovane za-
druge (KOZ-e). »KOZE« bi naj nastale na na-
čin, da bi naj kmetje »prostovoljno« združili svo-
je kmetije v velike zemljiške komplekse, kjer bi se
skupno obdelovalo z modernimi kmetijskimi stroji
in umno gospodarilo. Na ta način bi se racional-
no koristila kmetijska mehanizacija preko Strojno
traktorske postaje, ki bi jo naj sčasoma vsak kol-
hoz imel, kakor se je tudi prakticiralo v SZ, kjer
so za to uporabljali besedo - **Mašinskoje traktor-
skaja stancija (MTS).***

*

Skupni kotli: ³⁰ »Obdelava zemlje le zase in kuhanje v vsaki hiši je neracionalno in izguba delovnega časa«, se je glasila utemeljitev za skupne kotle, kot so jih tudi v kolhozih imeli v SZ.

To – Kardeljevo kopiranje skupnih kotlov iz sovjetskega kolhozništva, je tudi pri nas kot tam predstavljalo razbijanje tradicionalnega materinskega »ognjišča«, in zato je temu sledil še večji revolt kot pri ustanavljanju KOZ. Skupni kotli kot družbena prehrana, so dejansko predstavljali šolski primer bodoče brezrazredne družbe,

30 Prav tam

kar bi naj na vasi kolhoz tudi bil. Zato so za vaščane - bodoče kolhoznike prav skupni kotli bili velika uganka in skepsa, o kateri se je takrat v tem okolju še največ potihoma govorilo. Skupni kotli so bili takorekoč edina zadeva, katero so vaščani v svinčenih časih znali obrniti na šaljivo plat !*

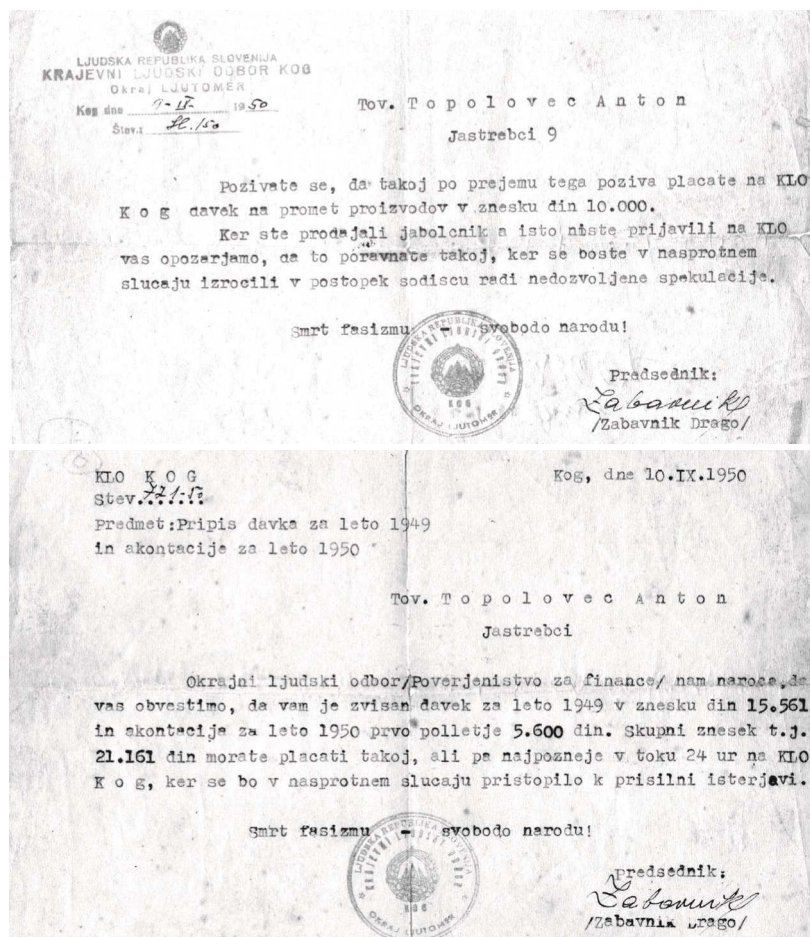
- ** Spomnim se večernih srečevanj in pogovorov med sosedi. Večernih zato, da so se prisotni izognili očem vaških ovaduhov OZNE oziroma UDBE. Ko je bila že trda tema, so se sosede podali »na ves« drug k drugemu. To so bili dejansko tajni »bojni posveti« in modrovanje o »svinčenih časih«. Najprej je sosed Franc s soprogo Treziko na rahlo potrkal na okno kuhinje iz zadnje strani hiše. Tudi odprla so se njima »zadnja« vrata v kuhinjo, ki so vodila od studenca in drvarnice. Zame kot šolarja je moral ta bojni posvet imeti videz, da gre za običajni večerni obisk sosedov oziroma, da se je pač prišlo na »ves«, kot se je reklo. Največkrat se je to zgodilo v naši kuhinji tako, da se ni videlo s ceste. Pa tudi atekova karbidovka je boljše svetila, kot kakšna petrolejka z zakajenim cilindrom. Ob prigrizku in kapljici črnega z brajd ali še morda malce sladke jabolčnice, je nato stekel zaupni pogovor o slabih in še prihajajočih hujših časih za kmeta. Moja prisotnost pri teh pogovorih seveda ni bila po godu, zato so me s kakšno pretvezo spravili iz kuhinje. »Kot se spomnim, mi je enkrat sosed Franc posodil njegovo baterijsko svetilko, da sem šel gledat v štal, če je Liška že skotila mladiča«. Po*

navadi pa je pri tem uspeh bil polovičen, saj sem spet hitro bil nazaj in potem zaupni pogovor še bolj vlekel na ušesa. Največkrat pa sem na drugi strani vrat iz kuhinje v verando, prisluškoval, kaj se v kuhinji menijo. V šoli so namreč učitelji, ki so menda tudi obenem bili agenti UDBE, imeli nalogo, da čim več izvlečejo od svojih učencev, kaj neki se po hišah o oblasti pogovarjajo. Zaradi tega je ob moji prisotnosti sosedov Franc kot dober prisposodnik in tudi navihan možakar občutljivi večerni pogovor znal obrniti na šaljivo plat: »Veš Tunek, Neža, Micika, Marica,, najlepše nam bo gospodariti in vam ženskam gospodinjiti, kot tudi moji Treziki in Tunek tvoji Neži, ko bomo imeli te skupne kotle. Niti kuhati vam gospodinjam ne bo treba več in smrdeti v teh zakajenih kuhinjah. Na svežem zraku bomo celi dan okopavali krompir in koruzo. Ne bo vam ženskam potrebno misliti kaj se bo dalo v lonec. Ti Micika, pa boš »zodržna« švilja. Tako nam bo lepo, saj se bomo rešili vseh skrbi in mi moški, kako bi kaj sejali in orali! Moji Treziki sem že obljubil očala, pa ne zato, da bi izgledala kot profesorica, ampak zato, da si bo lahko sama ogledala »zodržni« jedilnik, saj pravijo, da bo vsak dan pečenka. Joj, kako nam bo še luštno, komaj čakamo na toti kolhoz in skupne kotle«! Atek, ki je dolival sosedu Francu črni kliton iz domačih brajd in ni znal tako zadeve zavijati v celofan in je menda tudi pozabil na mojo prisotnost v kuhinji, pa je nato nadaljeval: »Še koruznega kruha ne bomo imeli

več. Ne vem, kje bom spet vzel pšenico za obvezo, saj nam niti ni toliko zraslo, kot so mi predpisali, ... pa še pravočasno nismo mogli požeti, saj sem ravno ob žetvi moral ponovno s konji na »orožne vaje« - vožnjo lesa s Pohorja v dolino na železnico - (beri gulag)! Za pečjo pa so oča luščili fižol in pri svojih letih že slabše slišali, kaj se družčina pri mizi pogovarja: »Naš feldvebl nam je (bili so na soški fronti) že takrat govoril o komunizmu, da je to božja šiba, od Boga poslana na zemljo, ker so ljudje postali preveč prevzetni, neverni in razuzdani. Rekel je, da bo prišel še k nam in da bo trajal sto let«. Zanimivo je, da je ta »feldvebel« že takrat leta 1915 govoril o zločinskem komunizmu, ko se je pri nas šele začelo sanjati o komunizmu!

Gulag: *V primeru drugega očetovega gulaga – zaradi »koloradskega hrošča«, ko je oče na zbirnem mestu za iskanje hrošča »preglasno predlagal«, da bi naj »hrošč bil« v nedeljo popoldan in ne ob deseti uri dopoldan, ko mora mladina k sv. maši!*

In če se vrnem h skupnim kotlom in h kolhozom, pri čem so partijski aktivisti imeli največ dela, se tudi moram vrniti k pritiskom na kulake, da bi čim prej »prostovoljno« podpisali pristopne izjave za KOZ-e. To so bili resnični svinčeni časi za kmeta, kot je tudi imenoval eno od knjig moj pisateljski kolega Viktor Blažič, ki je

sam bil udeleženelec NOB, in leta 1976 zaradi »grdega« pisanja o komunizmu, obsojen na dve leti zapora.

- Dokument dvigovanja davka domačih veljakov tistemu kmetu, ki ni znal molče trobentati in ki je koliko toliko redno poravnaval vse obveznosti, a ni hotel v kolhoz.

- Dokument »nedovoljene špekulacije« - prodaja jabolčnika, katero ovadbo je vložil vaški špicelj, ki je tudi uradno bil krajevni javni tožilec ³¹.

31 Tonček Luskovič: Kog – krajepis in zgodovina, Pozojeva zbirka – kulturna dediščina, Venje 2009, str. 334

Oba dokumenta sta prispevala k temu, da je oče moral odslužiti tudi tri gulage pod pretvezo orožnih vaj.

Vir: V lasti avtorja

Da so res bili svinčeni časi za kmeta – kulaka, pričajo tudi duševne muke prizadetih. Zapirali so se vase, tako da žena ni vedela, koliko in če so že oblegajoči aktivisti uspeli omehčati gospodarja, da bi že vendar »prostovoljno« pristopil v KOZ- o. Najprej so se prali možgani na ustanovnih sestankih, ko pa so od tod kmetje pobegnili domov (primer tega sestanka pri Sv.Bolfenku na Kogu je iz dne 7.7. 1949), pa so se nadaljevali individualni pritiski po domovih.

■ ***Izvilleček gradiva iz tečaja kolhoznikov o delovnih normah***³²:

(Kot je na osnovi dokumentov razkrito³³, je v SZ samo v letu 1932 – 1933 kot letu največje kolhozniške prisile nastopila takšna lakota, da je terjala šest milijonov žrtev in je bilo v gulage strpano na desetine milijonov tamkajšnjih kulakov. Dokaz, da smo pri nas bili na isti poti, pričajo isti organizacijski prijemi, ki so jih poznali brigadirji oziroma terenci, kot so se imenovali kolhozniški priganjalci. Pa si nekaj teh prijemov pogledjmo, kakor tudi gradivo, ki so jih terenci pri izobraževanju kolhoznikov uporabljali):

32 PAM Maribor: Kmetijska obdelovalna zadruga Kog, (priloga v škatli)

33 Stephane Courtois in še 5 avtorjev: Črna knjiga komunizma, MK Ljubljana 1999, str.190

- *Delovne norme so sredstvo za povečanje proizvodnje za pocenitev proizvodnje in omogočajo boljše in pravičnejše nagrajevanje dela.*
- *Norme so eden od osnovnih elementov za dobro organizacijo in razvoj našega gospodarstva.*
- *Suženjski gospodarski sistem ni poznal nikakršne organizacije.*
- *Fevdalni sistem je imel zelo slabo proizvodnost dela in ni moglo biti govora o neki dobri organizaciji dela.*
- *Tovariš Stalin nam lepo pove, zakaj je kapitalizem prevladal fevdalizem. Zato, da je napravil večjo proizvodnost dela in tako omogočil človeški družbi, da dobi primerno več proizvodov, kakor v fevdalnem gospodarstvu. Nova organizacija dela, ki je že uvedena v SZ in se uvaja tudi pri nas, daje še višjo stopnjo dela in večjo proizvodnost, kakor v kapitalističnem gospodarskem sistemu.*
- *Izkoriščam priložnost, da še kaj zapišem iz lastnega videnja »ta pravega kolhoza« v SZ, ki sem ga uspel otipati med avtomobilskim potovanjem na Krim oziroma v Jalto. Bilo je za prvomajske praznike l. 1975, ko je še v SZ vladal trdi komunizem pod taktirko Brežnjeva. Bila je to tako imenovana »Avtomobilska karavana prijateljstva«, v kateri nas je bilo 38 avtomobilov iz cele Jugoslavije. In če še prištejem tista dva avtomobila, ki sta na romunsko- rusko mejo prišla po bližnjici, nas je bilo štirideset. Na račun tega avtomobilskega po-*

tovanja za železno zaveso imam nekaj več vedenja oziroma videnja »ta pravih« kolhozov v SZ in tudi realsocialističnega življenja kot oni, ki so v SZ potovali z letalom. Imel pa sem tudi srečo ali nesrečo, da sem si hotelsko sobo največkrat delil z enim od navedenih »bližnjicarjev«, ki je bil poln državnega denarja in vaju takšnih avanturističnih potovanj. Njemu –»cimiru« se je znala izpušna cev odtrgati prav v kakšni kolhozniški vasi, kjer se nismo smeli zaustaviti. Tako je hočeš-nočeš, bil primoran vstopiti v kakšno hišo po kos žice. (Namreč pri vstopu v SZ smo dobili posebne avtokarte, na katerih so bile le tiste ceste, kjer se bomo vozili in kjer se bomo ustavili). Pri takšnih okvarah njegovega avtomobila, ki je menda tudi tako bil »vštiman«, pa seveda njegovo profesionalno oko in uho, ni počivalo. Da pa je bilo njegovo poročilo bogato, sem kot »cimer« pozneje občutil tudi sam, ko me je čez kakšen mesec v službi obiskala Udv iz Maribora³⁴!

34 Rajko Topolovec: Vse je za povedati – »Karavana prijateljstva«, Ptuj 2009, str.21

8 TUDI SAMI VEČ NISO VERJELI V KOMUNIZEM

To tezo postavljam na osnovi ugotovitve, da so prav tisti, ki v komunizem niso več verjeli, začeli kuriti najsrამotnejše arhivske dokumente iz komunističnega zločinstva. To pa so bili dokumenti o zlo delih »trdega« komunizma oziroma stalinizma in tudi poznejše peripe-tije v titoizmu. Iz cenzurno prečesanih arhivov pa se je na srečo nas alternativnih piscev in svobodnih strelcev in nesrečo nostalgikov za takšnim komunizmom vendar nekaj pomembnih dokumentov izmuznilo uničenju. Na ta način režimska zgodovina ne more več skrivati, da so zločini vendarle bili. Vedno pa se še otepa, da bi na dan prišla imena zločincev, ki so te zločine zakrivali. Po ugotovljenih metrih izpraznjenih arhivskih polic, naj bi bilo v nekaterih arhivskih segmentih, ki bi pričali o zločinskih delih našega komunizma, kot so poimenski spiski izvensodno pobitih, zaporniške knjige iz komuni-stičnih koncentracijskih taborišč, kataster lokacij zamo-lčanih grobišč itd, uničeno od sedemdeset do osemdeset odstotkov arhivskih dokumentov.

Slovenija kot članica OZN, je tudi podpisnica Dekla-racije o človekovih pravicah, ki govori, da zločini ne zastarajo. Nostalgiki za titoizmom pa še vedno pome-tajo svoje zločince pod preprogo oziroma jih prepuščajo »moči pozabe«. Da je v igri »orožje pozaba«, se lahko večkrat prepričamo v »režimskih« tiskanih in tudi TV kanalih, ki še rastejo na rdečih koreninah.

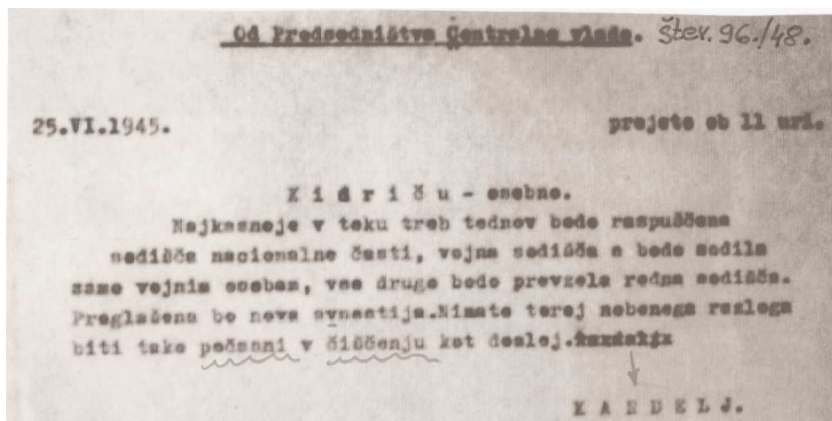
Kaj pa naj pomenijo medijske sintagne, kot; »...ne pre-metavajmo kosti, ... ne obujajmo starih tem, ...poza-bimo že... «! Tudi z molčečnostjo se veliko pove! Vse to so dokazi, da pri nas transformacija iz komunizma v

demokracijo še ni končana!

- *VEČER* je v torek 9. aprila 2013 objavil: *Pohod živih v Auschwizu! Citiram del tega članka: »Več tisoč mladih iz vsega sveta se je včeraj na Poljskem udeležilo »Pohoda živih« v spomin na šest milijonov Judov, ki so jih iztrebili nacisti....«! V Nemčiji pa bodo v prihodnjih tednih sprožili preiskavo nad približno petdesetimi nekdanjimi stražarji, ki so danes stari okoli 90 let...!*

* Našim zločincem za medvojne in še zlasti povojne poboje mimo sodišč, in ki niso bili zaporniški pazniki, ampak odgovorni oblastni šefi, pa se do danes še nobenemu ni skrivil las! Ne gre pa tudi za to, ali so še živi ali mrtvi, obsojeni bi morali biti in obsojeni bi morali biti njihovi zločini!

Je eden od redkih dokumentov, ki se je izmuznili ob uničevanju arhivov in je dokaz etničnega čiščenja, za katerega so odgovorni

najvišji komunistični »šefi«, katerih zločini po Deklaraciji o človekovih pravicah OZN ne zastarajo.

Vir: fotografija s spleta v lasti avtorja

9 MOJA ŠOLA REALSOCIALIZMA V KIDRIČEVEM

Po vsakodnevnem »sihtu« sem spotoma kosil v menzi, nato pa sem nadaljeval do moje postelje v samskem domu. Za kratek počitek sem kar oblečen legel na posteljo, ki mi jo je med odsotnostjo v tovarni uredila sobarica. Po počitku pa sem šel na sprehod po kidričevskih avenijah. Najrajši sem zavil proti gradu Sternal, pred katerim je še tedaj leta 1957 stal avstroogrski spomenik. Bil je piramidne oblike, kot so še ponekod v Sloveniji. Kot metalurg mi je v spominu še ostala težka železna veriga, ki je bila razpeta preko stebričkov v obliki topovskih granat okrog spomenika. V letih tukajšnjega realsocializma je najprej izginila veriga, čez kakšno desetletje pa je propadel celotni spomenik. Danes je na tem mestu le kup razbitin, ki ga poleti obrastejo koprive in služi kot prostor za odvrženi plevel iz sosednjih vrtov. Tudi spomeniško varstvo za zaščito kulturne dediščine, katerim sem pred leti to razvalino pokazal, potem ni našlo zanj zdravila.

P.S.: K gornjemu zapisu pa moram sedaj ko to pišem dodati, da se je v januarju 2014 vendar v Kidričevem nekaj premaknilo. Zato kot dodatek priobčujem primerjalni fotografiji:

V takšnem stanju je do nedavnega bil avstroogrski spomenik pred gradom Sterntal v Kidričevem.

Premik v smeri zaščite kulturne dediščine pa smo v januarju 2014 naredili člani novoustanovljenega Zgodovinskega društva Kidričevo, tako da bo spomenik kmalu saniran.*

Vir: avtor

- **K temu še zapišem, da sem v januarju 2014 z veseljem prejel povabilo na ustanovno skupščino novega zgodovinskega društva v Kidričevem!*

Fotografija je nastala 1.7.2010 ob rušenju še preostalih zgodovinskih objektov v Kidričevem. Gre za objekte v Taborišču II, ki so v osnovi nastali z gradnjo tovarne za časa Nemčije. Po vojni pa so do oktobra 1945 služili kot največje komunistično koncentracijsko taborišče v Sloveniji. Barake (29) za graditelje tovarne je namreč od maja do oktobra 1945 koristila OZNA pod uradno firmo »Hitlerjev Rajh«. Kapaciteta tega Konc. taborišča je po oceni Mitja Ribiča - Cirila iz OZNE in Stenka Polaka iz KNOJA znašala za 25.000 »švabov«!

Vir: avtor

Po demontaži barak, ki so bile zapeljane na mladinske delovne akcije koncem leta 1945, pa so na platformah leta 1948 ob dograjevanju tovarne ponovno bili postavljeni bivalni objekti za prisilne delavce pri gradnji tovarne. **Delovno taborišče za poboljševalno delo** in še **Delovno taborišče za družbeno koristno delo**. V Strnišču je to taborišče delovalo med 1949 in 1953, kasneje so kaznjence premestili v druga podobna taborišča³⁵.

Za novejšo zgodovino je zanimiva še edina preostala zgradba v naselju Taborišče II v Kidričevem. Gre za upravno zgradbo nemškega delovnega taborišča za gradnjo tovarne, med katerimi je bilo mnogo zajetih vojakov iz vse Evrope in tudi taborišče za

35 Dr. Milko Mikola: Dokumenti in pričevanja o povojnih koncentracijskih taboriščih v Sloveniji, Ministerstvo za pravosodje. Ljubljana, 2007, str. 24, 65

zaprte Slovence. Ta zgradba pa je tudi v času trajanja Komunističnega konc. taborišča »Hitlerjev Rajh« bila upravna zgradba največjega komunističnega taborišča v Sloveniji. Domneva se, da je bilo tukaj zaprtih do 17.000 zapornikov in bilo pokončanih in umrlih več tisoč ljudi.

Vir: avtor

In če nadaljujem s popoldanskim sprehodom, sem pri austroogrskem spomeniku zavil v levo, kjer sem v bližjem gozdiču naletel na drugi spomenik iz obdobja (1914 – 1918). To pa je obdobje, ko je tedanji Sterntal skupaj z ranjenci s Soške fronte občasno štel tudi do 20.000 duš, (bližnji Ptuj pa le 4.000). Omenjeni, kot drugi spomenik, je namreč bil austroogrski kopalni bazen, ki je ob mojem odkritju bil napolnjen s smetmi in obraščen z robidjem. Od pripadajočih objektov, ki so še po poznejših razkritjih nekoč obstajali, kot studenec in kalorična elektrarna, pa na tem prostoru več ni bilo ničesar najti. Okoliške goščave so me tako napeljale na še vidne ostanke zgodovinskih spomenikov, oziroma po tej plati na najzanimivejši zgodovinski kraj v Sloveniji.

V prejšnjih treh stoletjih so se na tem prostoru »Ravnega polja« iz zgodovinskega vidika zvrstili največji zgodovinski obiski takratnih vladarjev iz Habsburškega cesarstva. Prvi tak obisk je bil v začetku julija leta 1750, ko si je tod ogledovala orožne vaje cesarica Marija Terezija, ki je na gradu v Ptujju ostala tri dni, 22. junija 1786 pa se je na tridnevnih orožnih vajah mudil njen sin Jožef II., ki je prespal v gradu Ravno polje v bližnji Kungoti. Tudi leta 1787 so bili tukaj veliki vojaški manevri, v ka-

terih je sodelovalo 17.000 avstrijskih vojakov³⁶. Še bolj znan in Slovencem pri srcu pa je bil cesar Franc Jožef, ki pa je takrat 4. septembra 1873 na Ptuj že prispel z vlakom. Začasno stanovanje je imel v dvorcu Turnišče, kjer ga je grof sprejel v madžarski narodni noši. Po slovesno okrašenem in razsvetljenem Ptuj in povsod, kjer so ga vozili s 30 okrašenimi kočijami, je bilo veličastno. Takrat so v Ptuj prispeli tudi cesarski častilci iz Madžarske in Hrvaške. Orožne vaje so potekale med Sv. Lovrencem, Cirkovcami, Ravnim poljem, Hajdino in Sv. Rokom³⁷.

Tudi Napoleona ne smemo ignorirati. On pa se je mudil na Ravnem polju 28. novembra 1805, ko si je v tem gradu uredil začasni vojni stan. Od tu je 2. decembra s 70.000 vojaki skozi Ptuj krenil na Madžarsko³⁸.

Tudi po propadu monarhije leta 1918 so se tukaj obračali oblastniki iz Kraljevine Jugoslavije, Nemčije in končno tudi iz Titove Jugoslavije³⁹. Kogar koli v Kidričevem sem leta 1957 kaj o tem vprašal, mi ni znal ničesar povedati!

*

Kot vemo, je komunistični sistem temeljil, kar je še posebej veljalo za vzorčno realsocialistično Kidričevo, da je bil vsak vsakemu tudi ovaduh oziroma špijun. Spom-

36 Časopis za zgodovino in naravoslovje Maribor: Iz zgodovine Ravnega polja, Zgodovinsko društvo Maribor 2004, str. 92,93

37 Časopis za zgodovino in narodopisje Maribor: Iz zgodovine Ravnega polja, ZD Maribor 2004, str. 99

38 Časopis za zgodovino in narodopisje Maribor: Iz zgodovine Ravnega polja, ZD Maribor 2004, str. 94

39 Rajko Topolovec: Kraj prišlekov, Ptuj 2002, str.79, 226

niti se je treba, da je leta 1946 prišel en uslužbenec Ozne - Udbe na 1.200 prebivalcev. Skupaj z »amaterskimi« ovaduhi, pa celo en tajni agent na 282 prebivalcev⁴⁰. In vse to je še kako veljalo za vzorčno Kidričevo, kjer sem v samskem domu, ali kot se je reklo, v »domu ljubavi«, preživel četrtno delovne dobe. Tudi preostanek delovne dobe sem delal aluminij v TGA »Boris Kidrič« in še malo - do leta 1993 v demokraciji, ko se je tovarna preimenovala v Talum.

Kidričevo je tudi resnični kraj prišlekov iz vse Juge. Tako sem tudi l. 2008 naslovil knjigo o tem kraju - Kraj prišlekov. Vedeti pa še je, da je tako kot je bilo takrat v Kidričevem, bilo tudi v Novi Gorici in po priključitvi Kopra l. 1954, tudi v tem obalnem mestu. Vsa našeta mesta so se takrat načrtno naseljevali »partijsko osveščeni« iz celotne Jugoslavije. Večina priseljencev je dobilo službo v tovarni, in tudi kar nekaj na vodilnih položajih. V naselju pa so tudi postali predsedniki raznih društev in »družbeno političnih organizacij« (DPO), kot se je reklo. In če sem kakšnemu od teh »šefov« postavil vprašanje, kot recimo o tistem bazenu s smetmi, nisem dobil zadovoljivega odgovora, ampak le nek zavajajoči podatek. Na široko me je vsak pogledal in si svoje o meni mislil! Prav zato sem se rajši, ko sem že bil malce bolj prepoznan pri svojih delavcih v livarni, s takšnimi vprašanji obračal nanje. Pretežno so moji delavci bili iz bližjega Lovrenca, Cirkovc, Hajdine, Kungote, itd. Oni so »zase« o polpretekli zgodovini svojega kraja vedeli veliko več, kot je o Kidričevem že bilo kje napisano

40 Pavel Ferluga: Krvavo močvirje slovenskega zgodovinopisja (priloga 5 - policijska država - vladavina tajne policije), Komen 2003

v »režimski« zgodovini. Ko pa sem se z delavci še po bliže spoznal, so mi povedali še več, tudi o povojnem komunističnem taborišču »Hitlerjev Rajh«, kakor tudi o poznejših tukajšnjih zaporih. Delavci iz livarne so mi postavljali tudi vprašanja kot: »...ali ste že videli tisto zaraščeno cerkvico onkraj granitne ceste, ... tisti kopalni bazen iz prve vojne, ... tiste gomile z emajliranimi napisi iz prve vojne, itd.!« Po njihovih napotkih sem potem vse to skrivoma raziskoval. Zavlekel sem se tudi skozi goščavo robidja in akacije do tiste kapelice in grobov, ... !

Kapelica stoji sredi vojaškega pokopališča, na katerem so v času 1. svetovne vojne pokopavali vojake Soške fronte, ki so umrli v

tukajšnji vojaški bolnici. V ozadju je nova cerkev v Kidričevem in pripadajoče pokopališče. Kapelica je bila očem zakrita vse do začetka gradnje cerkve v Kidričevem l. 1987. Prerasla jo je

akacija in robidje. Austroogrsko pokopališče je obsegalo okrog 3000 gomil. Pri tem pa je pohvaliti Spomeniško varstvo kulturne dediščine iz Maribora, ki je pred desetimi leti obnovilo kapelico, uredilo okolje, kakor tudi štiri grobove različnih narodnosti in veroizpovedi iz prve vojne. Pokopani so bili borci s Soške fronte, katerih niso prevzeli svojci iz vseh dežel monarhije.

Vir: avtor

Ena od ohranjenih nagrobni plošč iz Sterntalskega vojaškega pokopališča iz prve vojne v Kidričevem.

Vir: avtor v lasti ZD Kidričevo

Ob neki drugi priliki pa sem od sodelavcev v livarni izvedel še bolj pretresljive zgodbe, ki so se tikale zloglasnega komunističnega koncentracijskega taborišča »Hitlerjev Rajh«. Kot domačini in starejši od mene, so namreč opisovali izven sodno streljanje tukajšnjih zapornikov v okoliških gozdovih in gramoznicah, govorili o tifusu in o zloglasnih torturah v tem taborišču. Povedali so mi še, kar niti ni za govoriti oziroma pisati, da so komu domači psi iz okoliških gozdov, kakšno noč na dvorišče prinesli tudi kakšno človeško golenico ali lobanjo!

Le malo Slovencev ve, da se je na tem delu Kidričevega, ki še mu mnogi danes rečejo »taborišče II«, po ukinitvi taborišča »Hitlerjev Rajh« oktobra 1945, v naslednjih letih komunistične oblasti zgradilo Delovno taborišče za obsojence na poboljševalno delo, julija 1949 pa še Delovno taborišče za družbeno koristno delo ⁴¹.

- *Zgodovinar in recenzent te knjige kakor poznavalec medvojnne in povojne zgodovine Strnišča oz. Kidričevega g. **Janez Janžekovič**, pa o tem segmentu povojne zgodovine iz teh taborišč navaja:*

To povojno taborišče je bilo zgrajeno po arhitekturni zamisli inž. Boruta Maistra (sina znamenitega borca za severno mejo generala Rudolfa Maistra). Delovno taborišče je res začelo delovati julija 1949, vanj pa so oblasti pošiljale administrativne obsojence iz vse Slovenije. Ti politični zaporniki so kot prisilni delavci pomagali pri gradnji tovarne glinice in aluminija. Taborišče je delovalo ves čas do leta 1954. Malo pred odprtjem tovarne so te politične zapornike preselili iz Strnišča (oz. Kidričevega) v druge kraje širom Slovenije (Ljubljana, Medvode, Žirovnica, itd.) Taborišču so res najprej rekli **Delovno taborišče za obsojence na poboljševalno delo**, kasneje pa malo lepše **Delovno taborišče za družbeno koristno delo**. Bistvene razlike za obsojence takrat ni bilo. Razmere v teh taboriščih so zelo počasi humanizirali.

Nekateri pričevalci pa so mi znali povedati, da so ti za-

41 Dr. Milko Mikola: Dokumenti in pričevanja o povojnih koncentracijskih taboriščih v Sloveniji, Ministrstvo za pravosodje, Ljubljana 2007, str. 24

*porniki iz Taborišča II, v tovarni še celo čistili dvorišče za proslavo zagona tovarne 20. novembra 1954*⁴².

- ** Mednarodna humanitarna komisija RK bi naj pripotovala v Konc. lager »Hitlerjev Rajh« 6. ali 8. avgusta 1945 in takoj zahtevala izboljšavo razmer v taborišču. Zgodovina še menda ne beleži, da bi v koncentracijskem taborišču bili skupaj z starejšimi zaporniki tudi otroci. Zato je v pozitivnem smislu zahtevala, da se otroci izpustijo oziroma ločijo od starejših zapornikov in tako tudi staršev. Premeščeni so bili v ormoški grad.*
- *Docela razkriti primer o »malih zapornikih« v gradu v Ormožu, pa je bilo moč opisati, po najdbi knjige umrlih v župniji Ormož in je zapisan v knjigi Ormoški Petriček, ki je delo avtorja in recenzenta te knjige zgodovinarja g. Janeza Janžekoviča. O približni številki zaprtih otrok, pa se je izvedelo iz Kronike mesta Ormož (Cronic Friedau 1878 – 1956)⁴³ in sicer, da je bilo teh otrok med 350 in 400 in, da jih je v šestih tednih v Ormožu zaradi prenešenega tifusa iz taborišča v Strnišču in zaradi prehranjenosti v Ormožu umrlo 39⁴⁴. 22. septembra 2013 pa je tem »malim zapornikom« na ormoškem pokopališču bil postavljen dostojen spomenik v obliki velikega granitnega križa, v gradu pa je ob tej priliki tudi bila odkrita*

42 Rajko Topolovec: Kraj prišlekoy, Ptuj 2002, str. 75

43 PAP: Ormoška kronika od 1877 – 1956 (Cronic Friedau)

44 Rajko Topolovec: Ormoški Petriček, Ptuj 2012, str. 43

spominska plošča.

Vzorčno Kidričevo ni vas in ne mesto. Zgrajeno je po sovjetskih načrtih. Bloki so brez (večjih) kuhinj (samo čajarne), saj je za družbeno prehrano zgrajena velika centralna kuhinja, katere se še danes drži ime menza. V sklopu menze je bila tudi »trpezarija« za tisoč obrokov in v bližini še pekarna. Iz urbanega vidika pa je Kidričevo kopija proletarskega naselja*, kakršna bi se naj gradila v realsocialistični Jugoslaviji. Virtualni oziroma futuristični načrt pa je imel zamisel, da se bo Kidričevo raztezalo proti vzhodu do Ptuja in se z njim združilo.

- **(Povzetek iz »Prišlekov«). V aprilu in maju 1975 sem z avtomobilom potoval po tedanji SZ na Jalto. Bilo je za časa Brežnjeva in se je ta bratska turistična akcija imenovala »Karavana prijateljstva« med SZ in Jugoslavijo. Mislim, da je bilo v industrijskem kompleksu Hmelnicki v Ukrajini, »kot da sem se naenkrat znašel v realsocialističnem Kidričevem«. Urbanistična zasnova tega proletarskega kompleksa oziroma naselja za tamkajšnje rudarje, je bila na las enaka kidričevski zasnovi. Takoj se mi je posvetilo, da gre za povsem isti urbanistični oziroma prostorski plan. Razlika je bila le v tem, da je tam v Bukovini pač bil bukov gozd, v Kidričevem pa je borov. Omenil bi še eno razliko in sicer, da so tam na drogovih ulične razsvetljave bili zvočniki, v Kidričevem, pa še do te stopnje realsocialističnega oglaševanja ni prišlo!*

Samski dom je ob načrtovanju vzorčnega naselja bil eden od

osnovnih blokov Kidričevega. Zato ima olepšani vhod in recepcijski prostor, saj je imel tudi vzgojno politični namen. Govorilo se je, da je prvotna zamisel bila, da bi pod njegovim vhodom bila v podaljšku speljana glavna avenija naselja, kar pa se potem ni zgodilo.

Vir: avtor

- *In še ena zgodba iz Prišlekov – »knjige o Kidričevem«: Danes se tukaj več o samskem domu ne govori, saj je predelan v družinska stanovanja. Tudi po velikosti je največji blok v naselju. V njem nas je stanovalo še največ »čistih« samcev in samic, od katerih je kakšna sčasoma tudi postala mamica in potem morda tudi zakonska družica. Iz vhodne avle - recepcije, ki bi naj bila, kot sem videl v SZ, nekakšna »ideološka in tudi policijska sprejemnica gostov« (da slučajno kdo ne bi prepogosto v dom zahajal in tako postal politično sumljiv), a se to v Kidričevem*

oziroma v našem že liberalnejšem komunizmu ni zgodilo. Recepcija samskega doma ni zaživela v tem – »špijunskem smislu«. Tudi zaradi te »svobode« se je samskega doma prijelo ime – »dom ljubavi«.

Živeti in se obnašati po političnih navodilih, je še kako veljalo za dobo trdega komunizma ter še posebej za realsocialistično Kidričevo. Člani KP so nad dušami še menda bolj bdeli, kot je to narekovala katera koli religija nad svojimi verniki. Kot vemo, se je partija celo vmešavala v družinske in ljubezenske zadeve svojih članov, zlasti še, če je bil samo eden od zaljubljenecv oziroma zakoncev v ZK, drugi pa še je hodil k sv. mašam. Kaj drugega pa naj bi bilo to, če so partijci na svojih sestankih ZK obravnavali tudi takšne zadeve in obrekovali tiste svoje člane, ki se niso vedli v duhu načel komunistične ideologije ali vsaj v duhu nekoliko milejšega titoizma. Ugotavljali so, kdo se zna, ali kdo se je že na skrivaj oženil cerkveno, kdo je in kdo ni dal krstiti svojega otroka, kdo pošilja otroke k maši, k birmi, obhajilu, verouku, ...! Skoraj pod isto partijsko lupo pa smo bili v Kidričevem tudi nepartijci in še zlasti strokovni delavci, ki jim je bilo zaupano v tovarni kakšno položajno delovno mesto. Z vsem je morala biti partija na tekočem!

In ker sem bil pri kakšni od naštetih »svobodnih aktivnosti« tudi soudeležen, sem se na partijskih sestankih znal znajti na »tapeti«. Kot strogo zaupno sem izvedel od »cimra«, ki je hodil na te sestanke, da so mu »svetovali«, da se naj od mene - »pokvarjenca« preseli v drugo sobo. Seveda sem se ob tem spraševal, zaradi česa sem pokvarjenec? Ali morda zato, da sva se kot sostanovalca

in prijatelja, kdaj pa kdaj s fičkom odpeljala kam izven Kidričevega, kjer sva bila manj na očeh tem pastirjem, ali pa je bil največji greh v tem, da sva bila kje na nezaželenem prostoru videna, kjer so bili prav tako nastavljeni plačani varuhi komunizma. Recimo, da sva kje pogledala kakšno cerkev tudi od znotraj! Ta strah oblastnikov za svojo oblast, pa je sčasoma partijce privedel do zmede v lastnih vrstah, da tudi sami niso več vedeli, kaj je komunistu dovoljeno in kaj ni dovoljeno!

V samskem domu smo poleg že opisanega reprezentančnega vhoda, še imeli zadnji vhod, ki je vodil v klet. Skozi ta vrata je bilo z malo šoferske spretnosti spraviti tudi fička. Tukaj je bil popolnoma zakrit pred očmi Kidričanov, kar mi je še posebej prišlo prav ob »specialnih vožnjah«. V kleti samskega doma smo se tako neopazno vkrcali v fička in tudi neopazno krenili na nedeljsko jutranjo vožnjo do bližnje cerkve, kjer se je mimo oči kidričevskih »pastirjev« krstilo, birmalo in tudi cerkveno ženilo. Takih »obrednih« voženj skozi kletna vrata samskega doma sem v šestdesetih letih opravil kar nekaj. Pogrnjenim mizam, ki so nas nato čakale, se seveda nisem odrekel! Očenaš in Zdrava Marija, pa sta prišla prav, da se je prevroča »župa« ohladila!

Čeravno se je v globokem komunizmu v realsocialističnem Kidričevem »vse gledalo skozi udbaška očala«, pa vendar vse ni teklo po njihovi volji. Tako so se po drugi strani tudi delali načrti o gradnji cerkve, ki se je po dolgih pogajanjih in pridobivanju raznih soglasij zgodila šele leta 1987*.

- * *Zaradi kulturne »normalnosti« se še zavzemam*

za zgodovinski muzej, ki bi moral biti v tem zgodovinsko zanimivem kraju s tremi imeni v Sloveniji že zdavnaj. V ta namen se zavzemam za ureditev še edinega ohranjenega objekta iz kompleksa Taborišče II, v katerem bi se uredile spominske sobe vse od habsburških vladarjev, avstroogrskih taborišč z vojaško bolnico, za obdobje nemškega kakor komunističnega taborišča, ...⁴⁵. Že sam objekt – nekoč upravna stavba imenovanih taborišč je iz zgodovinskega vidika in arhitekture dovolj zanimiva, da bi moral objekt biti zaščiten kot kulturna dediščina. V tej še edini ohranjeni zgodovinski zgradbi iz Strnišča in Sterntala iz prejšnjega stoletja, bi naj bilo sedem spominskih sob in sicer: soba dokumentov od časa nastanka Strnišča, soba obiskov habsburških cesarjev, soba dokumentov in fotografij taborišča oziroma lazareta iz prve svetovne vojne, soba zametkov tukajšnje industrije v Kraljevini, nemške gradnje tovarne, prve petletke - nadaljevanje gradnje tovarne aluminija po vojni in še spominska soba ob 60. letnici proizvodnje aluminija v tem kraju.

*

Več kot dvajset let je že minilo od propada komunizma, pa Kidričevo še vedno nosi kultno ime slovenskega vodilnega komunista. Vsi kraji in mesta od Mongolije pa do Črne Gore, kjer je nekoč vladal komunizem, so kulturna imena krajev, mest, trgov, ulic, že zdavnaj preimenovali v izvirna imena. Glede tega je Slovenija ža-

45 Topolovec Rajko: Vse je za povedati, Ptuj 2009, str.222

lostna izjema, kar še dodatno potrjuje, da tranzicije iz komunizma v demokracijo nismo do kraja izvedli. Vzor nam naj bodo ostale - nekoč »bratske države na vzhodu«, ki so s tranzicijo bile bolj uspešne in zaradi tega so danes v boljšem položaju.

10 SPREHOD SKOZI ČAS

(Prve dni leta 2014 sem imel priložnost sodelovati na novoletnem srečanju Katoliške akcije v Celovcu. Simpozij v Tinju pri Celovcu je potekal pod naslovom »Osvojeni in Svobodni«. Predstavil sem se kot alternativni dopolnjevalec naše polpretekle zgodovine in nato tudi komentiral polurni dokumentarec »Ormoški Petriček«. Po tem pa me je nekdo od prisotnih vprašal, zakaj se imam za alternativnega, češ da je to negativni prizvok. Pojasnil sem, da pri nas za uradne zgodovinarje veljajo le »režimski zgodovinopisci in učitelji«, ki še učijo in zagovarjajo »partizansko zgodovinopisje«!)

Že od konsolidacije evropskih držav v srednjem veku, smo Slovenci bili lojalni vsakokratnim tujim oblastem. Kot samostojna tvorba, pa smo zaznamovani od zmage Rudolfa I. leta 1278 nad Češkim Otokarjem, ko se je osnovala Avstrija in Štajerska s samostojnimi slovenskimi provincami. Zato je za nas zanimiva štajerska veja dinastije Habsburgov in letnice »političnih porok«, katere so leta 1506 dinastijo dvignile na cesarski nivo. Zlasti je za nas pomembna letnica 1736, ko je štajersko vejo Habsburgov zaznamovala poroka 23 letne Marije Terezije. Ta veja oblasti nam je preko potomcev vladala vse do konca tega cesarstva, ko je po koncu 1. svetovne vojne razpadla takratna Habsburška monarhija.

Pozabil sem še omeniti Napoleona, ki je združil večino slovenskih dežel razen Štajerske in Prekmurja, in ki nam je l. 1809 celo za štiri leta dodelil glavno mesto države, saj je Ljubljana postala središče na novo osnovane države Ilirske province. Tudi zato se v Ljubljani skrbno

neguje Napoleonov spomenik ⁴⁶, ki nam pride prav, ob obiskih francoskih državnikov.

S spoštljivostjo smo Slovenci dobrih 400 let sprejemali in spoštovali zakone cesarskega Dunaja. Po razpadu monarhije pa smo 23 let bili pokorni zakonom na novo osnovane države SHS in kmalu nato parlamentarne Kraljevine Jugoslavije, petinštirideset let pa zakonom Zvezne skupščine Socialistične Jugoslavije. »Sicer pa se za Slovence niti ne bi spodobilo, da bi se vsakokratnim vladam upirali in bili neposlušni!«

Že proti koncu partizanstva 1944/1945 in še zlasti s prihodom »zlate svobode« maja 1945 pa je med Slovenci vendar začel tleti odpor proti uvažanju trdega komunizma iz SZ. Začela se je reakcija proti nadaljevanju rdeče revolucije, ki se je praktično že začela med NOB. Prve formacije oboroženih nasprotnikov nove oblasti so se pojavile že med vojno, (ne šele 1.1945). Boj proti komunistični oblasti pa so nadaljevali po vojni oboroženi križarji oz. slovenska Matjaževa vojska. Oblast je bojevnike zoper komunizem imenovala ilegalne tolpe, bande, razbojnike, teroriste, torej povsem enako, kot so prej partizane imenovali okupatorji. »Slovenska Matjaževa vojska« je vzporedno z utrjevanjem nove oblasti postajala vse bolj nadležna, zlasti še na podeželju. Prav slovenski kmet je z prihodom »zlate svobode« začel doživljati »svinčene čase«, kot se je tudi literarno zaznamovalo uvajanje krute boljševiške ideologije socializma na vasi.

46 Leksikon CZ: Dopolnjena tretja izdaja, Ljubljana 1998

Še množičnejša in drznejša pa je Matjaževa vojska postala po »Martinovih volitvah« 11. novembra 1945, ko se je odločalo o bodočem statusu Jugoslavije. Ko pa so še prišle na dan goljufije teh volitev in manipulacija z »črno skrinjico«, pa je odpor zoper novo oblast postal še hujši.

Že februarja 1945 na konferenci o bodoči razdelitvi sveta v Jalti in nato z Viškim sporazumom⁴⁷ med emigrantsko Kraljevo vlado Jugoslavije v Londonu, odnosno med ministrom Šubašičem in Titom, je bilo dogovorjeno o povojnem skupnem statusu in vladanju v Jugoslaviji, pa se je vendar nato drugače zasukalo.

Svet se ni delil tako, kot je videti na izvirnem dokumentu (predlog Churchilla za bodočo Jugoslavijo - »fifti -fifti«) v nekoč carski poletni rezidenci Livadnija v Jalti, kjer se je februarja 1945 delil svet še pred končanimi vojnimi spopadi v svetu.

Jalta 27.4.1975

Vir: avtorja

Pod nastajajočim jarmom stalinizma so se najprej začele obujati »vzporednice« na podeželju - vzporednice novega bojevanja po starem vzoru iz srednjega veka, kar se je nanašalo na križarske vojne in roparske pohode Tur-

⁴⁷ Slovenska kronika 20. stoletja 1941 do 1945: Viški sporazum, Ljubljana 1997, str.73

kov. Prav zato so se Slovenci spomnili na nekdanjega branitelja pred Turki – na ogrskega kralja Matija Korvina – »Kralja Matjaža, ki še spi pod Peco«. Po njegovem vzgledu in junaštvu so tako začeli boj proti »komunistični nevarnosti«. Kot se še sam spomnim, da se je tako govorilo. Zato je tem bolj razumljivo, da imeni križarji in Matjaževa vojska nista naključno izbrani. »Nevarnosti iz vzhoda«, kot se je tudi reklo, se je pač bilo potrebno upreti z vsemi sredstvi! Iz enakih razlogov in vzorov je tudi bil izbran bojni znak - krščanski križ, pod katerim se je že davno osvobodil Kristusov grob v Palestini. V prenesenem pomenu, je borba zoper brezverni komunizem prav tako bila borba za preživetje slovenskega kristjana.

Jemanje »gruntov« in sploh lastnine, ki jo je lastnik stoletja pridobival, negoval in si trgal od ust, je bilo nepojmljivo dejanje. Tedaj je lastnik lastnino izgubljal čez noč! In če še k temu dodamo tankočutnost in zaljubljenost slovenskega kmeta v svojo zemljo, pa če gre za Prleka, Prekmurca, Pohorca, ..., ki je zaljubljen v svoje polje, njivo, vinograd, grunt, v gozd onkraj Maribora, Kozjaka do Pece. V tem je razumeti, zakaj je do oboroženega odpora zoper komunistično oblast prišlo!

Do spopada je prišlo ob meji z nemško Avstrijo, kjer je že stoletja obstajalo veliko mešanih zakonov in se je tudi govorilo v obeh jezikih. To pa je pri preobčutljivih komunističnih oblastnikih na »povojno švabstvo«, še dodatno povzročalo nervozo! Prav to tudi potrjuje natrpanost Koncentracijskega komunističnega taborišča v Strnišču, v katerem so se takrat znašli »švabi« in

»folksdojčerji« ter domači »bogataši«. Prav na tem pohorskem predelu s poraščenimi gozdovi, je preko zelene meje z Avstrijo prišlo do prvih oboroženih spopadov med križarji in represivnimi organi nove oblasti.

Naloga oziroma cilj realnega socializma oziroma komunizma je bil ustvarjanje brezrazredne družbe kot končne stopnje komunizma. To pa je tudi pri nas pomenilo: »je-manje, kolhozi, skupni kotli za družbeno prehrano, družba brez denarnic, brez tožilcev in sodnikov, ...«. Cilji, ne da bi se pri tem upoštevala obča človeška psihologija in tisočletna navajenost, različna delovna vnema, skromnost, poštenost in sploh značaj dotičnega, ki si je svoj grunt, delavnico, tovarno skozi desetletja ali celo stoletja iz roda v rod ustvarjal.

11 »STVARNI« KOMUNIZEM

Družbo enako bogatih oziroma revnih je že prakticiral Jezus Kristus. Lačnim in žejnim v puščavi je razdeljeval kruh in vino, ki ga je s čudežem ustvaril. S tem je poskušal ustvariti družbo brez materialnega pohlepa, a mu ni uspelo. Po dva tisoč letih so to idejo znova poskusili obuditi tako imenovani utopisti - socialisti, po katerih se je tudi imenoval utopični socializem, ki naj bi bil predhodnica realnega komunizma. Vprašanje pa je, če sploh kdaj bo? Doktrina utopistov je bila preobrazba družbe in je ostro kritizirala zasebno lastnino, neenakost in izkoriščanje človeka po človeku. Tipični predstavnik takšne utopične prevzgoje v novo družbeno ureditev - socializem, v katerem naj ne bi bilo privilegiranih, je bil filozof iz začetka 18. stol. - angleški podjetnik Robert Owen (1771 – 1858)⁴⁸, ki je svojim delavcem v tekstilnih tovarnah na Škotskem dejansko nenehno izboljševal socialni položaj. Skrajševal jim je delavnik in za delavce gradil vrtce, itd. Različne nazore o preobrazbi družbe je povezoval v skupno predstavo o odpravi družbenih razlik, razredov in izkoriščanja.

Zadnji koncept komunizma pa sta leta 1848 napisala Nemca K. Marx in F. Engles, katerega poznamo kot Komunistični manifest⁴⁹. Tudi onadva sta kovala brezrazredno družbo in ukinitev diktature elit in vpeljavo diktature delavstva – proletariata. Pozneje je Lenin, kot boljševik – (član ruske stranke večine), k temu še dodal blankistične ideje. Lenin je uvedel stranko po-

48 Leksikon CZ: Dopolnjena tretja izdaja, Ljubljana 1998

49 Prav tam

klicnih revolucionarjev z nalogo prevzgoje družbe v fazo delavske diktature, iz katere je potem bila osnovana komunistična SZ. Preko takšnih idej se je iz osnovne faze komunizem po svoje razvijal v Kitajski, na Kubi, v Albaniji, v Sev. Koreji, kakor tudi v Titovi Jugoslaviji. Na ta način so se začele oblikovati politične smeri komunizma ali kot so sami rekli frakcionaštvo, vključno z zasebnimi interesi komunističnih funkcionarjev. Pri nas se je razvil samoupravni socializem. Eni in drugi, mislim na posamezne poti v komunizem, pa so se po vrsti izkazovale kot gospodarsko neučinkovite in kot take nesposobne za samostojno preživetje oziroma eksistenco. Tudi v času, ko so vodilni v SZ in drugod v tako imenovanem komunističnem svetu že mislili, da obvladujejo svet, so tamkajšnji gospodarstveniki kakor tudi naši gospodarstveniki, morali prositi za pšenico prav sovražnike komunizma – kapitaliste. V deželah, kjer pa se »komunizem« ni hotel tako ponižati - ni hotel kapitalistične pšenice, (Sev. Koreja, Kuba, in Mau Ze dongova Kitajska, ...), pa so in še štejejo žrtve zaradi lakote v milijonih.

In obrnimo se ponovno k staremu veku in Jezusu Kristusu, ki je žejnim v puščavi iz vode naredil vino. Kot vemo iz evangelija in Svetega pisma Nove zaveze, tudi takrat vsi niso hoteli poslušati in upoštevati Jezusa Kristusa. Vmes so celo bili izdajalci, barabe, judeži in drugi, ki zagotovo niso spadali k poštenim in skromnim ljudem. V človeški družbi torej tudi takrat ni bilo dovolj poštenih, delavnih in skromnih, kot jih tudi v trdem komunizmu polpretekle dobe ni bilo. To potrjujejo tudi

vojne, ki so bile takrat kot so še danes za prevlado enih nad drugimi.

Popolnoma enako, kot se je dogajalo v času Kristusovega komunizma pred dva tisoč leti, se je zgodilo in se še dogaja z boljševiškim komunizmom. Kot ni bilo takrat (dovolj) poštenih, pridnih in skromnih, tudi v drugo z Leninom in še pozneje – tudi pri nas, ni bilo dovolj takšnih ljudi. Prav to pomanjkanje človeških vrlin je poglavitni vzrok, da je komunizem še vedno le utopična ideja.

Zaradi tega je v svetu napačno govoriti o strankah socialdemokracije, in jih primerjati z komunizmom. Tudi sam osebno komunizem večkrat napačno postavljam kot socialdemokracijo! Kot vemo, so bile metode boljševizma oziroma potem sovjetskega komunizma, ko ni in ni šlo po teoretični zamisli Lenina in Stalina, prešel v totalitarizem, ki je v Nemčiji in Italiji prerasel v nacifašizem. Obljubljenega oziroma predvidenega gospodarskega uspeha, kakor tudi čiste brezrazredne družbe pa ni bilo od nikoder, pa če tudi se je v takšnem komunizmu uporabila sila oziroma nasilje. V komunizmu se je povsod živelo še v večji revščini, kot se je prej v kapitalizmu. Znova se je pokazalo, kot za časa Kristusa, da na zemlji ni dovolj poštenih in sočutnih ljudi, da bi tako komunizem postal uspešnejši od uveljavljenega osovražnega kapitalizma.

A vendar so v SZ boljševiki z nasilnim komunizmom nadaljevali. Zatekli so se k principu; » če ne gre zlepa, mora iti zgrda«, kar pa je koncem devetdesetih prejšnjega stoletja tudi pri nas privedlo do razpada titostične frakcije komunizma, odnosno na koncu samou-

pravnega socializma. Svetovna statistika (obsežno delo šestih znanih zgodovinarjev sveta), v Črni knjigi komunizma iz leta 2001 navaja in statistično prikazuje, da je komunizem zaradi tega principa – posega po nasilju, za sabo pustil sto milijonov mrličev.

TABLE 1.4
This Century's Bloodiest Dictators

DICTATOR	IDEOLOGY	REGIME	YEARS	MURDERED (000) [1]
Joseph Stalin	Communist	USSR	1929-53	42,672 [2]
Mao Tse-tung	Communist	China	1923-76	37,828 [3]
Adolf Hitler	Fascist	Germany	1933-45	20,946
Chiang Kai-shek	Militarist/Fascist	China	1921-48	10,214 [4]
Vladimir Ilich Lenin	Communist	USSR	1917-24	4,017 [5]
Tojo Hideki	Militarist/Fascist	Japan	1941-45	3,990 [6]
Pol Pot	Communist	Cambodia	1968-87	2,397 [3]
Yahya Khan	Militarist	Pakistan	1971	1,500
Josip Broz Tito	Communist	Yugoslavia	1941-87	1,172 [3]

1. Most probable estimates in a low to high range. Estimates are from or based on Rummel (1990, 1991, 1992) and various chapter appendices to this book.

2. Citizens only.

3. Includes his guerrilla period.

4. Includes his warlord period.

5. Includes one-third the democide for the NEP period 1923-1928.

6. Estimated as one-half the 1937-1945 democide in China plus the World War II democide.

Na osnovi te svetovne statistike so se pisci »Črne knjige komunizma« dokopali do ugotovitve, da je komunizem kriv za 100 milijonov žrtev, fašizem, nacizem in militarizem pa za 25 milijonov žrtev. Kdo izmed teh je bil nacist, fašist, komunist ali militarist, pa naj vsak sam ugotovi!

Vir: www.gibanje-ops.com/prispevki-razlicnih-avtorjev/41.

V lasti avtorja

*

Kot smo videli, so nekateri komunisti le znali zapravljati in nič ustvarjati v skupno dobro, še manj pa so znali varčevati. Vsako leto so in še »morajo« kar nekajkrat dopustovati doma in še po svetu, drugi pa so skromni, delovni in ne zaslužijo niti toliko, da bi poplačali davke zapravljive države, s katero upravljajo prav komunisti!

Pustimo si upati, da pa bo ta pravi - resnični komunizem le nekoč zaživel v Kristusovi podobi komunizma! Če ne prej, ko bo ves človeški rod v popolni revščini in tako duhovno kot materialno v revščini izenačen. In to bi se naj po prerokih zgodilo še v tem - tretjem tisočletju! O tem me je nedavno prepričal bralec nekega mojega pisanja o komunizmu! Le kdo bo to dočakal?

12 »REALNI« SOCIALIZEM

Tudi v realnem komunizmu, za katerega smo dajali roke v ogenj, in ga nekateri ne morejo pozabiti, do materializma nismo bili imuni. Redki so bili, ki so brez rdeče knjižice lahko sodelovali pri vodenju državnih, gospodarskih ali bančnih institucij, ki so lahko bili učitelji ali vzgojitelji mladine, oficirji, policaji, itd. Kot vodilni in člani KP so na račun državnih institucij in skupnosti že lahko hodili na » službena potovanja po svetu« in si pisali dnevnice, katerih višina je bila na življenjskih stroških zahodnega sveta. K tem računom pa so pridno prilagali še razne dodatne račune, na primer za potne stroške, prenočišča, da so potem to lahko doma refundirali. Ta potovanja so pri marsikaterem oblastniku ali direktorju OZD, TOZD ali kakšnega SISA prekoračile njegov mesečni OD. Če pa je pri tem še šlo za sklepanje kakšnih nakupnih pogodb za »čim dražjo« industrijsko opremo, licenco, nasvete, pa so po kapitalističnem vzoru podpisniki pogodb dobili visoke provizije, kar pa ni bilo daleč od korupcije, ki je v komunizmu »ni bilo«.

Nekako od sredine sedemdesetih let prejšnjega stoletja, je naš komunizem oziroma titoizem začel doživljati tihi preobrat, oziroma ni bil več tisto, za kar se je predstavljal. Med realnim in stvarnim komunizmom smo izumili še samoupravni socializem.

Da pa tudi takšnega komunizma, kot je bilo samoupravljanje, dolgo ne bomo imeli, se je začelo kazati po Titovi smrti leta 1980. Od njega so se začeli distancirati tudi najbolj zagrizeni zagovorniki samoupravnega socializma oziroma komunizma.

Od nekdanjih vodilnih komunistov sem še najbolj cenil tovariša Hafnerja, ki sem mu v »mojem« obratu v livarni v Kidričevem z veseljem razkazal proces proizvodnje. Hafnerja sem imel za poštenega in delovnega funkcionarja, ki se ni grebel za materialne koristi.

Vir: v lasti avtorja

V to obdobje – »izgubljanja vere« v komunizem samih komunistov, spada tudi sežiganje najbolj sramotnih arhivov naše polpretekle zgodovine. Začeli so kuriti sezname izvensodno pobitih, zaporniške knjige komunističnih konc. taborišč in tudi sezname partizanov, ki so dobili krogle »od zadnje strani«. Prav to je dokaz, da je začetek uničevanja zgodovinskih arhivov posledica tega, da že v osemdesetih letih največji ideologi v komunizmu pri nas niso več verjeli!

13 DRŽAVOTVORNOST

Če hočemo izvedeti kaj o začetku slovenske državnosti, moramo začeti s srednjeveško karantansko državo, z njenimi simboli, grbom, knežnim kamnom,... . Kasneje smo bili ves čas pod tujci: Franki, pod nemškim cesarstvom, češkim kraljem Otokarjem II., Habsburžani, pod avstrijskim cesarstvom. Austro – Ogrska država je nastala l. 1867 z dualistično pogodbo med Avstrici in Madžari. Obstajala je do konca 1. svetovne vojne.

V času Ilirskih provinc (1809 – 1813), ki jih je ustanovil »ekspanzijski«^{*} Francoz Napoleon, so bile sestavni del francoskega imperija*. V Ilirske province ni bilo vključeno ozemlje celotne Slovenije. Štajerska in Prekmurje nista bili sestavni del Ilirskih provinc. Od takratnih francoskih reform so imeli še največ koristi meščani. Kmetje so upali, da bo Napoleon odpravil fevdalizem (tlako in fevdalne dajatve), vendar tega ni storil. Uvedel je visoke davke in vojaško obveznost, kar pa ni bilo dobro sprejeto. Gre pa mu zahvala, da je iz naših šol izgnal nemščino in postavil slovenščino.

Ilirske province (kot državna tvorba) so razpadle po Napoleonovem porazu pri Leipzigu l. 1813 (bitka narodov), ko so tudi propadle vse preostale Napoleonove politične in ozemeljske tvorbe. Na to so v naših krajih ponovno utrdili oblast Habsburžani.

Po »Prebuditvi narodov«^{*} leta 1848 se prebudimo tudi Slovenci in postavimo zahtevo po Zedinjeni Sloveniji. Potem se avstrijski Nemci in Madžari dogovorijo (l.

1867) o preureditvi monarhije in delitvi oblasti, manjši narodi pa ostanemo praznih rok. Slovenci smo po dualistični reformi ostali pod administrativno upravo na Dunaju (razen Prekmurja), sosedje Hrvati pa so prišli pod upravo Budimpešte⁵⁰.

- **V Središču ob Dravi, kamor gravitira tudi moj rojstni Kog, so se francoski vojaki potikali vse do leta 1810, ko so jih 1. januarja ponovno prišle zamenjat avstrijske čete*⁵¹.

*

Ogrskega kralja Matija Korvina (1458 – 1490)⁵² Slovenci še čislamo kot slovenskega kralja Matjaža, ki spi pod Peco. Velja za nekakšen simbol boja za svobodo, kot uspešen v bojih s Turki. Zato je tudi bil svetel vzgled novodobnim križarjem v letih 1945 – 1951, saj so si ga »prisvojili« za naziv osvobodilnega gibanja. Tako smo Slovenci na »Matjaža« navezani, ko nas je obranil pred nasilnimi Turki*.

- **V Ljutomeru so se Turki prvič pojavili leta 1431, v Središču ob Dravi pa so »okusili« turški vdor tudi pradedje iz mojega rojstnega kraja pri Sv. Bolfenku na Kogu, ki je zabeležen kot zadnji vdor turške konjenice leta 1605*⁵³. To pa je bilo samo

50 Slovenska kronika XIX stoletja od 1800 do 1860: Nova revija, Ljubljana 2001, str. 303

51 Rajko Topolovec: Vse je za povedati, Ptuj 2009, str. 78

52 Leksikon CZ: Dopolnjena tretja izdaja, Ljubljana 1998

53 Rajko Topolovec. Vse je povedati, Ptuj 2002, str.77

dve leti preden se je postavil temeljni kamen naše cerkve pri Sv. Bolfenku na Kogu, katere štiristoletnico smo obhajali l. 2007.

V drugi svetovni vojni, leta 1938, pa je Avstrija z »anšlusom« prevzela državno povezavo in s tem upravno povezavo z agresorsko Nemčijo in tako tudi sama postala agresorska država, ko je 3. Raich napadel druge države.

Ob koncu 2. svetovne vojne je Avstrija (zahodni del) prišla pod angleško oziroma pod sovjetsko upravo (vzhodni del). Obe državi sta namreč Avstrijo iztrgale iz nacističnega objema. Na ta način so po podpisu nemške kapitulacije 9. maja 1945 v Avstriji še za nekaj let ostali Angleži in Sovjeti. Prav to pa je na našem severovzhodnem delu Slovenije, ki ga opisujem, omogočilo formiranje in organiziranje odporniške Matjaževe vojske proti nasilnemu stalinizmu oziroma komunizmu.

Na ta način, preko angleške zasedbene zone v Avstriji, je pritekala večina logistične kakor organizacijske podpore križarjem, ki je temeljila na povezavi z emigrantsko kraljevo vlado Jugoslavije v Londonu. Šlo pa je tudi za željo tako imenovanega » svobodnega sveta«, da se na vsak način prepreči širjenje SZ oziroma komunizma preko Jugoslavije na zahod.

*

Tito je že 12. avgusta 1944 v Neaplju obljubil Churchill⁵⁴, da po vojni v Jugoslaviji komunizma ne bomo imeli. Za obljubo je od Anglije iztržil takojšnjo vojaško

54 Zvonko Štaubrilger: Plamenica iz Kumrovca, DDU Univerzum, Ljubljana 1980, str. 144

in siceršnjo pomoč - tudi v uniformah in hrani. Ko pa je za ta dogovor s Churchillom izvedel Stalin, pa je tudi on pohitel in na otok Vis, kjer je Tito bival po Drvarski ofenzivi, poslal svoje letalo. V Moskvi je Tito ⁵⁵ 21. septembra 1944 sklenjeno obljubo s Churchillom prelomil in obljubil Stalinu, da bomo v Jugoslaviji imeli komunizem. S to intrigo pa je Angleže in tudi bivšo kraljevo vlado v Londonu kot tudi že dogovorjeni Viški sporazum Tito – Šubašič ⁵⁶ nesramno izigral. S tem je tudi bil Jaltski dogovor izigran o bodoči »fifti, fifti« v Jugoslaviji, ko bi naj v novem parlamentu ⁵⁷ Jugoslavije sedelo 38 starih poslancev iz Kraljevine in 38 poslancev iz nove Titove Jugoslavije. Podobno se je tudi zgodilo z »črno skrinjico« in še s prisluškovanjem padanju volilnih kroglic, na prvih zveznih parlamentarnih volitvah na Martinovo nedeljo leta 1945.

Končni rezultat te Titove nenačelnosti pri Churchillu in potem še pri Stalinu v Moskvi je bil, da je potem Jugoslavija izvisela na mirovni konferenci v Parizu ⁵⁸ 10. februarja 1947. Tako smo se Slovenci (menda za večno) pod nosom obrisali za Trst, Gorico, Videmsko krajino in tudi za že obljubljeni del Koroške do Drave. Namreč, takrat na Tita ni bil jezen samo Churchill, ampak tudi že Stalin in zato Jugoslavije v Parizu ni hotel noben od njiju podpreti.

55 Zvonko Štaubrilger: Plamenica iz Kumrovca, DDU Univerzum, Ljubljana 1980, str. 135

56 Prav tam: str. 139

57 Jaltska konferenca 4-11 febr. 1945: predlog Churshilla (fifti –fifti), dokument osebno videl

58 Dimitrij Rupel: osebni kontakt

- *In še anekdoti v zvezi z mirovno konferenco o Jugoslaviji v Parizu 10. februarja 1947 in dogovorom med Titom in Churchillom v Neaplju dne 12. avgusta 1944 ter prelomitvijo obljube Churchillu dober mesec dni pozneje v Moskvi. Prvo anekdoto sem imel priliko slišati od diplomata dr. Rupla, drugo pa od prof. dr. Janka Prunka! Tako si bomo lažje predstavili, zakaj smo Slovenci na tej mirovni konferenci v Parizu ostali praznih rok.*
 - *»Na mirovno konferenco v Pariz je sicer prišel tudi Kardelj, (če je bil povabljen ali ne – ne vem), ampak v konferenčno dvorano ga niso niti enkrat poklicali. Je pa vsako jutro pri zajtrku prisedel k mizi zunanjega ministra SZ Molotovu, da mu je on povedal, kaj so se prejšnji dan zmenili. In pri zadnjem zajtrku, mu je Molotov povedal žalostno novico, da tega kar je Jugoslavija zahtevala, ne bo dobila«.*
 - *Glede dogovora v Neaplju s Churchillom, da po vojni ne bomo imeli komunizma, pa temelji druga anekdota, ki izvira iz gostilne (pabba) v Londonu, kamor je Churchill vsako jutro šel na šilček. In tisti dan, ko je izvedel, da je Tito v Moskvi obljubo iz Neaplja prelomil, so lahko ves dan vsi obiskovalci te gostilne praznili svoje šilčke na račun Churchillove jeze.*

14 IZ OBEH PLATI

Tudi pri slovenskih predvojnih komunistih je veljalo, da sta Stalin in Hitler edina sposobna »urediti« Evropo in svet. Na osnovi take presoje in gledanja, je temu sledila podpora. V ta namen so se 27. aprila l. 1941 sestali v Ljubljani in ustanovili organizacijo, ki se je imenovala Protiimperialistična fronta (PIF) in ne Osvobodilna fronta (OF), kot nas je dolga leta zavajal bivši režim⁵⁹. Šele po nemškem napadu na SZ, 22. junija 1941, so slovenski komunisti kot člani »Kominterne«⁶⁰ iz Moskve dobili nalogo, da poleg aktivnega odpora proti okupatorju, izkoristijo še priložnost, da zanetijo državljansko vojno ter pripravijo pot do oblasti komunistični partiji. Šele po tem sporočilu iz Moskve se je PIF preimenoval v OF⁶¹.

Po drugi strani pa je znano, da je Moskva dejansko spodbujala vojno proti Nemcem, Italjanom, Madžarom, državljanske vojne pa ni odobraval.

Priznati pa je treba, da je ta preobrat za tedanje komuniste bila težka in v normalnih razmerah neizvedljiva naloga. Še zlasti težka, če upoštevamo, da so v Sloveniji takrat bili samo slabi trije odstotki komunistov in ker so bili

59 Pavel Ferluga: Krvavo močvirje slovenskega zgodovinarja, Komen 2003, str. 2

60 Leksikon CZ:«KOMINTERENA» - komunistična internacionala, ustanovljena v Moskvi marca 1919 za izvedbo svetovne socialistične revolucije. Po letu 1921 prevladoval vpliv SZ. Zaradi koalicije (Anglija, ZDA) v drugi vojni jo je l. 1943 Stalin razpustil. Kod nadomestilo po vojni pa ustanovil »INFORMBIRO«

61 Pavel Ferluga: Krvavo močvirje slovenskega zgodovinarja, Komen 2003, str.2

v Kraljevini komunisti prepovedana stranka. Toda brezglavo so poslušali Stalina in izrabili tegobe okupacije, vesplošnega odpora in vojne razmere, da so enostavno vse Slovence, ki niso poslušati ta diktatorska navodila iz Moskve, proglasili za izdajalce in sovražnike ljudstva. Pod krinko, da se borijo proti fašizmu in izdajalcem, so po znanem pravilu komunizma »kdor ni z nami, je proti nam«, začeli pobijati drugače misleče Slovence, kar je privedlo do bratomorne vojne.

Na drugi strani pa so maloštevilni komunisti zaradi lastne propagande in odpora proti okupatorju, kar vse Slovence začeli proglašati za komuniste. Ko pa so l. 1943 tudi okupatorski fašisti - Italijani kapitulirali, so ti partizanom izročili orožje. (Artilerijski napad na postojanko domobrancev v Turjaškem gradu)! S tem kolaboriranjem med partizani in Italijani, so se Italijani reševali pred nemško prestavitvijo italijanskih vojakov na zloglasno vzhodno fronto.

S partijsko določitvijo, da so samo partizani pod vodstvom KP zakoniti borci zoper okupatorja – Dolomitska izjava⁶², se je začelo kazati, da je dejanski cilj NOB priprava terena za prihod stalinizma oziroma za povojno nadaljevanje rdeče revolucije oziroma, da osvoboditev dežele izpod nemške okupacije ni več v prvem planu. Sled tega spoznanja so nekateri partizani, ki so to sprevideli in se resnično zavzemali za obstoj slovenstva, začeli iskati možnosti, da se iz NOB umaknejo in se pridružijo domobrancem. Takšna opažanja so se nato v partizanskih enotah vse pogosteje kazala v tem, da so

62 Leksikon CZ: Dopolnjena tretja izdaja, Ljubljana 1998

nekateri partizani začeli dobivati strele iz »zadnje strani od svojih«.

Nekateri – prav tako »drugače misleči« partizani, ki so dočakali »zlato svobodo« v partizanskih uniformah, pa so se nato v letih »zlate svobode« od 1945 do 1950 priključili k organizirani reakciji oziroma Matjaževi vojski. V prisposodbi bi temu rekli, da so fantje rdeče zvezde zamenjali s srebrnimi križci. Obrnili so »cevi« proti svojim nekdanjim sotovarišem, ki se komunizma oziroma stalinizma niso »ustrašili«, oziroma so bili še naprej poslušni. V tej satanski igri, že med in še zlasti po vojni, pa vsi Slovenci vendar brezrazredni družbi niso podlegli!

Da je v Matjaževi vojski bilo kar nekaj borcev iz partizanskih vrst, je moč ugotoviti iz še ohranjenih dokumentov v naših arhivih. Tako je v ohranjenih dokumentih UdV oziroma UDBE v AS, pri večini dokumentov Šajnovičeve skupine – o kateri pišem, še najti pripise, da je imenovan bil v službi NM (narodne milice) ali pa, da so ga iz NM vrgli, ali pa, da je iz NM pobegnil. Prav to mi je potrdil gospod Stanko Šajnovič, ko sva se po letu 1947 leta 2012 ponovno srečala. Tudi sam se še spomnim, da sta kak mesec po končani vojni vihri 1. 1945 k nam na dom v Jastrebce prišla po najdene puške dva miličnika. Obe puški sta kar na dvorišču preskusila, preden sta vsak svojo z žico zvezala na kolo. Pri tem pa sta se hvalila, da sta takšnega divjega streljanja vajena iz partizanstva. Zato je tem bolj razumljivo, da je večina bojevnikov v Matjaževi vojski izviralo iz partizanstva oziroma iz NM in tudi iz UDBE.

Največ se jih je v Matjaževo vojsko vključilo v jeseni 1945 in še naslednji dve leti, ko se je že docela »razgalila zlata svoboda«. V mislih imam izvensodne poboje, katerih spiski in zaporniške knjige so se začele uničevati že v sedemdesetih letih in pa svinčena leta za podeželje. Danes o teh zločinih pričajo le še zamolčana grobišča. Preko šest sto jih je že sondiranih, ekshumiranih pa znatno manj, saj je to povezano s stroški. O svinčenih letih našega kmetijstva, pa poleg knjig in ohranjenih arhivov, pričajo tudi številne žive priče.

15 SE ŠE SPOMNITE TOVARIŠEV IZ VASI

K temu naslovu sem se zatekel, ker še po sedemdesetih letih otroci ne vedo za grobove očetov, ki so se prostovoljno, ali s silo vključili, ali pa bili odvedeni v NOB. Ne vedo, kje so se borili in v kakšnih okoliščinah so tam padli. Po drugi strani pa se je partizanska oblast v povojnih publikacijah hvalila z vzorno evidenco padlih sotovarišev. Svojci izginulih očetov, bratov, sorodnikov v partizanih, pa si po tolikih letih že upajo vprašati za grob očeta, brata, strica, kje in v kakšnih okoliščinah je padel? Ali je to bilo v borbi s sovražnikom, ali pa je morda dobil kroglo iz »zadnje strani«.

Iz obstoječe – režimske literature o NOB tega ni moč izvedeti, nekaj informacij pa je o tem le pricurljalo, bodisi od še živečih prijateljev nesrečnikov, bodisi iz radovednosti ali »sumov« svojcev. Nekaj takšnih sumov in dvomov je še odprtih tudi v moji soseščini pri Sv. Bolfenku na Kogu.

V času NOB je pri nas pri Sv. Bolfenku delovala partizanska - kurirska javka TV 15. Preko te partizanske javke je tekla kurirska zveza iz Prekmurja na spodnje Dravsko Polje ter nato naprej v notranjost Slovenije. V okviru te skupine – domačih kurirjev oziroma partizanov, je v rojstnem Kogu tudi potekala vsa borbena in siceršnja partizanska aktivnost. Večina domačih partizanov, oziroma kot se jim je tudi reklo, aktivnih skrivačev, je bilo iz lokalnega okolja, ki so se tako izognili nasilni mobilizaciji v Wehrmacht, ali pa so se v partizansko enoto priključili pozneje, ko so prihajali na vojaške dopuste, ali pa so dezertirali iz Wehrmachta. Zato je tem ljudem

bilo žaljivo reči, da so bili skrivači, kot so bili po drugi strani tudi resnični skrivači, ki so se dejansko s skrivanjem izogibali vpoklicu v nacistično armado. Tudi v mojem sorodstvu poznam primer tega načina izogibanja vpoklicu v nemško vojsko vse do konca vojne.

Sosedova sinova Joško in Slavko, sta bila (bi naj bila) takšna primera, ki sta med NOB padla v nepojasnjenih okoliščinah. Koliko je bilo vmes prostovoljnosti, je po toliko letih težko reči? Po propadu komunizma l. 1991, oziroma vpeljavi demokracije, pa so o teh primerih začele curljati raznorazne informacije, kje bi naj bili njuni grobovi.

Da pa bi lahko kaj več o tem zapisal, sem se še enkrat obrnil na še živeče svojce oziroma na avtentične priče iz soseščine.

Vprašal sem njegovo hčerko Marto Vnuk (Žganec), če je mogoče že kaj več izvedela o grobu očeta in morda tudi očetovega brata Joška Žganec, kot je že vedela oziroma so svojci že prej vedeli. Od bližnjih sorodnikov – pokojne očetove sestre Marice in njenega sina Albina, ki je bil tudi moj stric in sošolec, pa sem že o obeh – o Slavku in Jošku veliko zvedel. Spomnim se tiste pripovedi o »Listovi šumi«. Joško se je pred vpoklicem v Wehrmaht poročil z Milico Pevec, ki je prav tako bila sovaščanka iz Jastrebcov. Slavka pa so domači partizani odvedli v partizane med vojaškim dopustom. O nadaljnji usodi obeh pa se je nato izgubila vsaka sled.

»Gasilska slika kogovskega Wehrmanschafta« pred gostilno Munda na Kogu 1944, od katerih danes več nihče ne živi. Nekateri od teh so nato na razne načine dezertirali, orožje in uniforme

zamenjali s partizani za civilne obleke. So pa bili tudi takšni, ki so se v Wehrmanschaftu izkazovali kot dobri strelci in zato bili napoteni na preganjanje partizanov. So pa bili tudi takšni, ki so potem postali vzorni komunisti in si uredili borčevske privilegije.

Vir: avtor

Pri zadnjem pogovoru o usodi Žgančevih sinov v poletju 2013, pa mi je hči Marta o očetu Slavku in stricu Jošku, povedala kar nekaj zgodb:

- *Stric Joško je bil mlajši od mojega očeta Slavka in si je v Wehrmachtu izposloval »ženitveni dopust«, da je lahko večkrat obiskal svojo mlado ženo Milico, ki je tudi postala mamica. Da pa bi lahko*

mladoporočenca še imela kaj »medenega«, si je Joško kot mladoporočenec pri svojih poveljnikih izposloval služenje nemške vojske v bližini svojega doma in sicer v sosednji – Paveličevi državi NDH. Ta privilegij pa seveda ni bil zastonj! Kot 19 letnega bi naj predpostavljeni prepričali, da se je vpisal v SS, s čimer si je pridobil naklonjenost, da je potem lahko nadaljeval s služenjem nemške vojske bliže svojega rojstnega kraja. Na ta način je lahko večkrat preko bližnjega Varaždina oziroma Čakovca za kakšno noč smuknil k ženi Milici v Jastrebcu. Za te obiske, pa bi naj izvedeli tudi domači partizani – kurirji iz javke TV 15 pri Sv. Bolfenku na Kogu in so ga ob neki priliki izsledili ter povedli s seboj.

- *Čisto drugačna govorica o koncu strica Joška, ki se je v prejšnjem režimu kot strogo zaporna širila v sorodstvenem krogu pa je, da ga je partizanski poboj kot nemškega ujetnika doletel blizu Reke na Hrvaškem. Pri streljanju ujetih nemških vojakov, ki bi jih naj zajeli tamkajšnji partizani, bi ga naj v začetku leta 1945 celo videla tamkajšnja partizanka, ki je po vojni živela v Zagrebu in bila celo prijateljica Miličine sestre Blanke v Zagrebu. Ta partizanka pa bi naj Joška spoznala iz poročne slike pri prijateljici Blanki. Kot takrat partizanka v Sušaku, bi ga naj videla ob priliki, ko so tamkajšnji partizani streljali nemške ujetnike na način, da so sami padali v morje.*

*

- *Glede ugibanj, kako se je končalo z Martinim očetom Slavkom, pa mi je hči povedala vse, kar je v obdobju sedemdesetih let uspela izvedeti o koncu svojega očeta. (Pogovor s sosedovo Marto je v sklopu intervjujev s še živečimi oziroma avtentičnimi pričevalci v nadaljevanju knjige).*
- *V nadaljevanju o domačih partizanih oziroma skrivačih pa še razkrivam primer partizanstva in obenem še »podaljšanega partizanstva« iz sosednje vasi Vitan, ko je kmečki sin Štefan Mlinarič kot tudi prisilni mobiliziranec v Wehrmacht, uspel od tam dezertirati. Na ta način se je rešil služenja Hitlerju ter po dolgih in nevarnih poteh priti do doma in se priključiti domači partizanski skupini kurirjev postaje TV- 15 pri Sv. Bolfenku na Kogu. Ko pa je tudi Štefan kot kmečki sin dojel, da pri partizanih le gre za izvedbo rdeče revolucije od- nosno stalinizma, ki mu bo vzel »grunt«, pa se je tudi on začel odmikati iz te družčine, oziroma je v partizanih celo postal oporečnik. Zaradi odklo- nilnega stališča do stalinizma oziroma njegovega komunizma so mu zaslepljeni sotovariši v domači partizanski enoti celo začeli groziti z ustrelitvijo.*

(Več o tem v avtentičnem pogovoru s hčerko Vido in njegovim prijateljem Joškom v nadaljevanju knji- ge).

16 V PRISPODOBI BOJEVNIKOV KRIS-

TUSOVEGA GROBA

Bojevniki, ki so se na poziv Papeža Urbana II. leta 1095 podali v Palestino osvobodit Kristusov grob, so na bojnih plaščih nosili oznako krščanskega križa. Šlo je za svete vojne v Palestini, ki jih zgodovina beleži kar nekaj in so se dogajale v 11. , 12. ter 13. stoletju^{63*}. Čeprav so od tega že minila stoletja, pa se še danes (tudi zaradi tega) okrog Jeruzalema dogajajo vojne!

- * *J. Švanjcer: Vojna zgodovina*

»Polnih osemnajst ur so križarji besneli po mestu. Ko ni bilo več nobenega živega muslimana ali žida in ko so se utrujeni majali po okrvavljenih ulicah, je odjeknil klic: »V cerkev božjega groba! V cerkev vstajenja našega Gospoda!« In na mah so se krvave, zamazane trume, ki so še komaj imele človeške obraze, umile in spremenile v pobožne romarje, ki pojo psalme in litanije. Že imajo v rokah relikvije, bakle, sveče in prapore. Hlipajoč od vznurjenja z razširjenimi rokami vstopajo Kristusovi vojaki v cerkev božjega groba«.

*

V prisposodbi osvobajanja Kristusovega groba v Jeruzalemu, so se tudi naši borci lotili brezvernega komunizma. Bojevniki so si nadel enake oznake in ime kot

63 Janez J. Švanjcer: Vojna zgodovina, DZS, Ljubljana 1998, str. 117

so si v srednjem veku naredili tako imenovani križarji kot bojovníki zoper širitev muslimanstva in judovstva.

Osvobodilni boj izpod komunizma se je pri nas začel tam, kjer so se komunizma najbolj bali in kjer so ga s prihodom »zlate svobode« grozeče začutili. Kmetov je bilo strah za svojo zemljo, za svoj grunt in tudi za sam obstoj, saj so že vedeli, kaj se je z njimi zgodilo v SZ. Sicer pa se je slovenskemu kmetu pravzaprav zahvaliti, da je slovenstvo kot narod preživelo do današnjih dni!

Da so kmetje kot prvi poprijeli za orožje, je predvsem bil strah pred jemanjem gruntov in obtožbe za izkoriščevalca in preimenovanje v kulaka. Psihični in fizični pritisk na kmeta ter ponižanje podeželja nasploh, kar se je zlasti tikalo področja severovzhodnega dela Slovenije, kjer je še danes kmečkega prebivalstva največ, je tako neizogibno privedlo do oboroženega upora zoper prihajajoči stalinizem oziroma komunizem. Vzporedno temu, pa je bila na strani trpečega podeželja še ugodna klima za oborožen upor, ki je bil podprt preko tistega dela Avstrije, katerega zasedbena zona je bila pod oblastjo Angležev. Kot tudi vemo, se je po koncu vojne in že prej nadaljevala tako imenovana hladna vojna zoper tendenco širjenja komunizma na zahod. Prav to pa je bila dodatna vzpodbuda oziroma okoliščina za organiziranje osvobodilne slovenske Matjaževe vojske, ki jo je tudi podpirala emigrantska vlada Jugoslavije iz Londona. Vlada kraljevine je v Anglijo pobegnila pred prihajajočim nacifašizmom oziroma Hitlerjem, po vojni pa si domov ni upala zaradi komunizma. Prav zato je največ moralne, materialne in logistične podpore Matja-

ževi vojski na Slovensko prihajalo preko zelene meje med Jugoslavijo in Avstrijo, katero je v Avstriji varovala angleška vojska. Tako so že v jeseni 1945 ilegalno prestopile zeleno mejo prve enote že formiranih in vojaško usposobljenih križarjev, ki so bile pretežno sestavljene iz naših emigrantov, ki so se pred komunizmom zatekli v avstrijska zbirna taborišča. Strogo varovano zeleno mejo s strani našega KNOJ-a je najlažje bilo prestopiti na območju pohorskih gozdov in prekmurskih polj.

Za komunistično oblast, ki jo je še do leta 1946 ščitila OZNA, potem pa UDBA, KNOJ, ... z različnimi republiški nazivi*, so križarji oziroma Slovenska Matjaževa vojska bili, ilegalne tolpe, bande, banditi, teroristi,... ! Nanje se je oblast spravila z vso resnostjo in z vsemi topovi že takoj v jeseni 1945.

17 ZAČETEK PRI KULAKIH

Preimenovanje kmeta v kulaka, je gibanje zoper komunizem še povečalo. Kardeljeva doktrina »socializem na vasi«, je za podeželje postajala vse bolj brezupna. Še tako opevana »zlata svoboda«, ki je povsod po Evropi nastopila 9. maja 1945, se je pri nas zaradi strasti revanšizma po uničenju umikajočega Wehrmachta z Balkana, začela šele 15. maja. V mislih imam zadnje boje oziroma napad JA na umikajočo nemško armado E z Balkanskega polotoka tik pred prekoračitvijo meje z Avstrijo na Poljanah pri Mežici na Koroškem.

Kmalu zatem, ali pa že med tem, pa so se že na raznih koncih Slovenije mimo sojenja začela streljanja domnevnih protikomunistov. Najbolj množično pa je bilo streljanje zajetih slovenskih domobrancev in zajetih vojakov iz sosednje Paveličeve NDH in tudi srbskih četnikov, ki so se pred komunizmom zatekli v Avstrijo. Vrnili so jih Angleži. Vprašanje zakaj so jih vrnili, pa še do danes ni razrešeno. V upanju na angleško opravičilo za to napako, je bila preko študijskega centra za narodno spravo (SCNR) pred leti vložena slovenska peticija z več tisočimi podpisi pri angleški kraljici. Tako je zadeva še vedno v razčiščevanju oziroma v zgodovinski obdelavi!

Pri zločinskem streljanju nekdanjih sovražnih vojakov ni bilo nobenega preverjanja niti zaslišanja, kaj še sojenja, da bi se ugotavljalo morebitno zločinstvo. Nasprotno, to zločinstvo je iz pravnega vidika bilo etnično či-

ščenje, saj se je dogajalo že v mirnodobnem času – v »zlati svobodi«, ko bi naj že veljali civilni zakoni. Prav zato je to bil zločin, ki po OZN ne zastara. Z ljudmi se je torej delalo slabše kot z živino, pa ne glede, ali so bili starci, ženske ali otroci. Slovenske vojske pri tem ni bilo več, bila pa je OZNA (organizacija za zaščito naroda) in KNOJ (komite narodne obrane Jugoslavije). KNOJ in UDBA sta torej v Sloveniji opravljala najbolj umazano delo – izvensodno pobijanje »sovražnikov ljudstva«. Mrtve in tudi žive so metali v zapuščene strelske jarke in protitankovske jarke, v zapuščene rudniške rove, kraška brezna, gramoznice, lisičje luknje,... . Za številko tega etničnega »očiščenja« se še vedno zgodovina ni uskladila. V resnici gre za razredno očiščenje, ne za etnično, za razredni spopad med revolucionarnim »proletariatom« in bogatimi lastniki (plemstvom, buržoazijo, »kulaki«, idr.). Dokumenti iz koncentracijskih komunističnih taborišč so sežgani. Navajajo pa se številke od 90.000 do 150.000 in od tega samo Slovencev od 22.000 do 35.000. Številka lokacij zagrebenih trupel v skupinskih ali posamičnih grobovih pa že presega številko šeststo petdeset lokacij.

V podobnem opoju zmage je komunizem nastopal tudi proti tistim, ki do komunizma niso kazali spoštljivega odnosa, ali pa so se upirali komunističnim izvršbam, kot je bilo »jemanje« lastnine. V jugoslovanščini se je temu reklo; »treba je protiv takvih poduzeti sve mere«! Te »mere« pa so bile barbarsko ubijanje! Najhujše pobijanje nasprotno mislečih oziroma »sovražnikov ljudstva«, se je sicer z delno amnestijo avgusta 1945 nehalo, pritiski na tiste, ki so partijo odklanjali in so si v življenju kaj

prigospodarili, pa so se nadaljevali in celo stopnjevali. To stopnjevanje se je nadaljevalo tudi po sporu Tita in Stalina leta 1948 – vse dokler nismo začeli dobivati humanitarne in gospodarske ter vojaške pomoči iz Amerike, oziroma vse dokler se zahodni svet ni prepričal, da gre za resnični spor med tako imenovano kompartijo Jugoslavije in kompartijo SZ. Naši komunisti so na vsak način hoteli »prijatelju« Stalinu, še po sporu dokazati, da je Titov komunizem še pristnejši, oziroma še boljši, kot ga je uprizarjal sam Stalin v SZ.

Nagrada Jugoslaviji za »skreganje« s Stalinom je znašala 37 milijard nepovratnih dolarjev, v vojaškem delu pa še 13 milijard. Tako smo skupaj prejeli še več pomoči, kot je takrat znašal tako imenovani Marschalov plan za dvig Nemčije iz ruševin. »In kam so s tem denarjem prišli Nemci, ki so ponovno postali gospodarska sila sveta, in kam mi...?!

V tem času pa nas je »zahodni svet«, s katerim smo se še v razvojni stopnji leta 1918 enačili, prehitel za petdeset let. Dvajset let smo zaostali zaradi priključitve na Balkan leta 1918 in trideset let zaradi poveljnega komunizma! Te ocene temeljijo na empirični primerjavi, da smo Slovenci v AustroOgrski monarhiji imeli enak standard kot so ga imeli ostali narodi v Srednji Evropi!

- *Sicer pa hvala Bogu, da se je ta spor med Titom in Stalinom leta 1948 zgodil, saj je že tedaj »praksa Stalina« beležila čez deset milijonov umrlih kmetov zaradi lakote in ustvarjanja kolhozov in še toliko umrlih v sibirskih Gulagih. Mladi izobraženci v predvojni Sloveniji oziroma v Dravski*

banovini, (mislim na štiri izdane študente iz našega prleškega konca, da so slovenski trockisti v Moskvi leta 1937), Kerenčiča, Berceta, Peto-varjeve in Vesenjaka, ki so za resnico o Sovjetskem komunizmu že izvedeli iz prepovedanih publikacij, torej prej, kot sta se Hitler in Stalin 23. 8. 1939 sporazumela o sodelovanju. Zaradi te »radovednosti o resnici komunizma v SZ« so naštetih radovedneži postali prvi naši trockisti in ob prvi priliki v Moskvi izdani, kar pa je za razkačenega Stalina pomenilo »streljat«. In prav to zadano nalogo od Stalina so slovenski komunisti čez nekaj let prepustili gestapu, da je to storil on koncem leta 1941 in v začetku leta 1942!

- *Nekateri pa smo za ta »dobra dela Stalina« izvedeli od vrnjenih jetnikov iz SZ, ki so se kot mobiliziranci bojevali na vzhodni fronti. Sicer pa so slovenski jetniki v SZ imeli nekaj privilegijev, saj so za silo razumeli njihov jezik in tako bili zaposleni skupaj z domačini delavci, kot na primer pri proizvodnji železa za Uralom, od koder mi je to pripovedoval jetnik iz Trnovske vasi v Slovenskih goricah: »Med skupnim glasnim preklinjanjem Nemcev, so domačini znali tudi potihoma preklinjali Stalinov komunizem⁶⁴.*

64 Rajko Topolove: Vse je za povedati, Ptuj 2002, str.173

18 V ŠOLI ENO - DOMA DRUGO

Na pragu življenjske odločitve so mi dajali napotke v nasprotnih smereh. V šoli so nas učili o bodočem komunizmu brez tožnikov, sodnikov in denarnic, doma pa sem jih venomer poslušal o brezvernikih, kateri ne morejo dolgo vladati. In na tem mestu je prilika, da o takšnih nasprotnih naukih zapišem še kakšno resnico več oziroma sedaj že anekdoto, ki praktično negira končni stadij opevanega komunizma, da bomo v njem vse dobili zastonj!

- *S sosedom Ivekom sva »ta pravi komunizem uživala že takrat« ...*
- *Iz Ormoža do Jastrebcov je bilo po bližnjici skozi Pušence, mimo Huma, Šalovcev in Vitana do tri ure počasnega hoda, katero pot sva s sošolcem Ivekom vsaj že desetkrat prekoračila. Dokler je bilo še lepo vreme in toplo, je še šlo, ko pa je nastopilo blato in mraz, pa se nama je začela porajati drugačna misel: » z vlakom do Središča, saj je od tam do Jastrebcov pot krajša za polovico«! Le denarja za vlak ni bilo, domotožje pa je svoje zahtevalo, pa tudi doma so rekli priti, da se je šlo v nedeljo k sv. maši. Ko je bila sezona krompirja, je moja naloga tudi bila, da sem ob nedeljah dopoldan šel na »hrošča«.*
- *Neko soboto pa me je Ivek že med šolskim odmorom na Nižji gimnaziji Ormož začel napeljevati na to, da je slabo vreme in, da bi naj tokrat šla*

domov z vlakom. Kot oklevajočega in prav tako praznih žepov kot Ivek, sem mu prisluhnil. »Kaj se bojiš, saj te sprevodnik vrže iz vlaka šele na prvi postaji, to pa je že Središče«, je od nekoga izvedel Ivek in nato, dokler sem še okleval, tudi med naslednjimi odmori venomer to ponavljal. No pa me je vendar prepričal, da sva po pouku iz internata krenila na ormoško železniško postajo. Ko je vlak prišel, pa sva očitno oba postala »nervozna« tudi za sprevodnika, saj naju je po nekaj minutah vožnje že dohitel na stranišču. Takoj sva mu priznala, da nimava kart in da sva brez ficka, kot se je izrazil Ivek.

Nato je sprevodnik zagrabil Iveka za uho in mu jo začel navijati. Vmes pa naju je še nadiral v smislu; » ... kakšni smo to Titovi pionirji, zakaj hočeva družbo goljufati, ...« ter na koncu še odsekano vprašal: » Ali vas tako učijo v šoli«?

Po tem vprašanju sprevodnika, pa se je spet oglašil Ivek: »Drug sprevodnik (bil je iz Medžimurja), nas u školi uče, da če u pravom komunizmu biti sve badava«. Seveda sem Iveku prikimal tudi sam. S tem najinim pojasnilom o bistvu komunizma, pa so se sprevodniku mrka usta razpotegnila v smeh in do konca vožnje sva lahko celo sedela, čeravno je že vlak začel z zaviranjem v Središču. V ponedeljek in še kdaj pozneje, pa sva se znala hvaliti, da sva prelest komunizma – »brez denarnic« že enkrat uspela okusiti!

- Na račun tega »šolskega primera« o bistvu ko-

munizma - brez denarnic, sva se tudi pozneje s sodelavcem v TGA - Valterjem tudi v samskem domu v Kidričevem večkrat od srca nasmejala. Še zadnjič, ko sem ga obiskal v bolnici, ko je potem pred tremi leti umrl. Tovarna aluminija TGA »Boris Kidrič« v Kidričevem, danes Talum, ima znotraj ograje še kakšnih dvajset hektarjev gozda, za katerega je takrat skrbel gozdar Valter. Po poroki se je iz samskega doma v Kidričevem, preselil v tovarniški blok na Ptuj in tako postal vsakodnevni vozač. Vsako jutro je moral na tako imenovani delavski vlak, ki je že pred peto uro krenil iz Čakovca v Maribor. Kot vedno na »hece«, se je Valter znal tudi na tem vlaku pošaliti, kot recimo tokrat s sprevodnikom. Z njim je prišel v spor, zaradi vozne karte, ki bi je naj ne imel. Rekel mu je, da si karte ni kupil zato ker so ga že v šoli učili, da bo v komunizmu vse zastoj. Po čudnem gledanju in sporu s sprevodnikom, je Valter počasi iz žepa le povlekel mesečno karto. Na račun te sporne uprizoritve Valterja na rovaš prelesti komunizma, se je ves vagon še lep čas proti Kidričevemu in Mariboru veselo nasmihal.

In če se spet zresnim, še moram na tem mestu opisati drugo plat prelesti komunizma. Travme očetovih gulagov! Če še morda kdo misli, da pri nas gulagov ni bilo, se moti. Režimska zgodovina jih je zamolčala in še molči. Naši gulagi so se namreč vodili pod »psevdonimom« oziroma pretvezo orožnih vaj, ki jih potem ni bilo in se zato tudi niso vpisovale v vojaške knjižice. Dvojne »orožne vaje« je moral oče odslužiti na vožnji hlodovine

iz zaplenjenih pohorskih gozdov v dolino na železnico v zgornjo Dravsko dolino. Tretji gulag, pa je odslužil s trimesečnim razbijanjem kamenja v Donjem Vakufu v Bosni. Hlodovino iz okolice Ribnice na Pohorju je vozil v dolino do železnice, bolje rečeno, se je vlačil, saj je bila praksa, da se uporabi samo prvi del voza, zadaj pa se je »rajsala« po cesti in tako obenem služila kot (žlajf) zavora. Zanimivo pa je tudi bilo, da je moral na oboje »orožnih vaj« s konji in vozom prav v času največjega dela na kmetiji, ko je bila žetev, košnja. Pri »obvezni oddaji« pšenice, pa se ta izguba na pridelku zaradi »orožnih vaj« očeta in vprežne živine, ni upoštevala. Kot najstarejši izmed treh otrok, imel sem jih že čez 10 let, se seveda tega spominjam, saj sem zato moral na počitnicah še kako pomagati mami in staremu očetu, da smo vsaj nekaj pridelkov rešili s polja. Prav zaradi tega so mi očetovi gulagi ostali tako trdno v spominu, kot tudi naganjanje očeta v kolhoz.

K gulagoma na Pohorju še dodajam, da se je potem oče še znal pošaliti, saj se je v kakšni veseli družbi »pohvalil«, češ da je v Činžatu pri Ribnici na Pohorju stanoval pri škofovih. Držečnikovi so morali za očetovi kobilici in njega izprazniti del gospodarskega poslopja, kjer je nato skupaj z kobilama stanoval. (Sicer so Držečnikovi znana družina iz Ribnice na Pohorju, saj je en sin bil škof v Mariboru, drugi pa znani kirurg v mariborski bolnici). K temu gulagoma na Pohorju oziroma kaznovanju očeta, še moram povedati, da mu je za pot na te »orožne vaje«, bil obakrat na železniško postajo v Središču ob Dravi dostavljen živinski vagon za voz, seno in živali in seveda za samega, za domov pa se je obakrat moral znajti sam,

kot je znal reči tudi Tito; »druže snadji se!« Z vozom na lesena kolesa z železnimi šinami je po cesti skozi Maribor, Ptuj, Ormož je pot dolga čez 100 km in je trajala z vmesnimi oskrbami konjev dan in noč.

»Ob takšni perspektivi za kmeta, ko se je kulaku le predpisovalo in jemalo, nič pa dajalo, so mi starši rekli, da mi le tega ne bo mogel nihče vzeti, kar bom imel v glavi. Zato sem se po četrtem razredu na Kogu znašel v Nižji gimnaziji Ormož in v pripadajočem dijaškem domu. Leta 1950 pa se je tukajšnji Dijaški dom ukinil in sem zato tretji in četrti razred nižje gimnazije dokončal v Ljutomeru in tudi tam bil gojenec novega dijaškega doma. Srednjo tehnično šolo pa sem l. 1957 opravil v Ljubljani, ki je bila edina takšna šola v Sloveniji. V vseh letih bivanja po internatih je vzdrževalnino poravnavaal oče, saj kot kulaški sin nisem imel štipendije. V našem razredu metalurgov, sem zato bil »bela vrana med črnimi«, saj edini nisem imel štipendije za pokrivanje stroškov internata. Zaradi teh izdatkov mojega šolanja smo prodali »mojo »herbijo« - vinograd. Po pridobitvi poklica sem seveda očeta razbremenil, saj sem se takoj po opravljeni diplomi oziroma maturi zaposlil kot metalurški tehnik v tovarni Glinice in aluminija »Boris Kidrič« v Kidričevem. Za mano pa sta še bila brat in sestra! Pozneje pa sem se došolal in tako danes ne morem več reči, da mi tedanji sistem ni prav nič pomagal pri šolanju!

19 KULTNO KIDRIČEVO

Ponovno se mi je zgodilo, kot se mi je dogajalo v dijaških domovih, da sem se v realsocialističnem Kidričevem počutil »bela vrana«! Kot kulaški sin sem postal krajan vzorčnega proletarskega Kidričevega, katerega se je takrat daleč naokrog izognil vsak okoliški kmet. Sicer pa Kidričevo nikoli ni bilo mesto in ne vas, ni pa tudi bil navadni kraj. Je pa še kljub temu najzanimivejši kraj iz polpretekle kakor tudi zgodovine prejšnjega stoletja v Sloveniji. Realsocialistično naselje je namreč bilo zgrajeno kot vzorčni primerek čisto proletarskega naselja, kakršna bi se naj gradila po vsej socialistični Jugoslaviji. Ker je bilo vzorčno, je že tedaj - v začetku petdesetih let, dobilo zeleno luč za uvoženo opremo razkošnega upravnega poslopja tovarne (ameriško klimo za upravno zgradbo TGA in najsodobnejšo opremo za veliko kuhinjo družbene prehrane »skupnega kotla« s pripadajočo trpezarijo – menzo). Tudi danes se v žargonu temu obratu družbene prehrane še vedno reče menza! Za uvoženo opremo se je takrat celo glasovalo v Beogradu.

V prejšnjih stoletjih so se v Kidričevem, kot je sedanje že peto ime tega kraja, dogajali kot po tekočem traku zanimivi zgodovinski dogodki! Od obiska cesarice Marije Terezije leta 1750 do dveh obiskov Maršala Tita. Tito se je leta 1947 še v Strnišču mudil zaradi nadaljevanja gradnje tovarne, leta 1958 pa je že obiskal Kidričevo protokolarno. Zadnji državniški obisk je bil že

v Talumu. Prvi predsednik samostojne Slovenije Milan Kučan je leta 1993 pri ozelenitvi jalovine-rdečega blata zasadil drevo.

»Redosled« nastajanja, izginjanja oziroma spreminjanja izvirnega imena Strnišče v dvajsetem stoletju, ki ima danes že peto ime Kidričevo. Torej je ime še vedno kultno po zaslužnem komunistu, ki pa tega kraja nikoli ni videl in je tudi še edino v svetu, kjer je nekoč vladal komunizem. (Oznake v krogih pomenijo, kolikokrat je katero ime kraja bilo uradno ime kraja)

Vir: Foto in montaža avtor

- V knjigi **Kraj prišlekov** iz leta 2002 pišem, da sem kot tedaj novi prebivalec Kidričevega iz samskega doma, vsak dan po »šihitu« obedoval in zvečer večerjal v objektu družbene prehrane, kateremu še danes rečejo menza. Po večerji sem se še znal zadržati pri tedaj edinem televizorju v Kidričevem ali pa še zaiti v kakšni klub in se še tam kaj pogovarjati z domačini, ki so vsi prav tako bili prišleki in tudi niso ničesar vedeli o zgodovini Kidričevega. Omenjeni klubi so v večini prav tako domovali v samskem domu, kot tudi sam. Še posebej se

spomnim kluba SZDL, ki je bil na istem hodniku kot moja soba. V njem se je večkrat popivalo pozno v noč. Tudi urbanistična zasnova kakor tudi arhitekturna realsocialističnega Kidričevega je bila kopija podobnih proletarskih naselij iz dežel bratskega socialističnega tabora. Večina večjih blokov, ki jih je tedaj že bilo čez trideset, so tako rekoč bili brez normalnih kuhinj, oziroma so imeli samo čajne niše. Tudi zato je v centru Kidričevega bila postavljena tako velika - centralna kuhinja kot »skupni kotel« z trpezarijo za tisoč obrokov. Poleg menze so še kot skupne objekte za družbeno prehrano in korist tvorili pekarna, sanatorij, samski dom in velik športni stadion z obveznim streliščem. Kinodvorana pa je bila v predelanem hlevu v gradu Sterntal, ki je bil zaplenjen po avnojskih sklepih zadnjemu lastniku gospodu Bonči.

Na južni strani tovarne, pa je takrat bilo še eno - barakarsko naselje, ki so ga Nemci postavili hkrati z začetkom gradnje tovarne aluminija leta 1942. V tem naselju je bilo prostora za 1.800 graditeljev tovarne. To zgodovinsko naselje še med domačini vedno nosi izvirno ime Taborišče II, a še vedno ni spomeniško zaščiten, kot je že realsocialistični del Kidričevega. Zato se še v Taborišču II v Kidričevem vedno lahko prosto ruši, na račun predvidene industrijske cone. (Koliko se spoznam na to, ima spomeniško varstvo prednost pred takšno zono)! Kulturno zgodovinske zaščite pa naj ne bi bilo zato, češ da ta del, Taborišče II, naj ne bi bilo v Kidričevem! Menim, da se to ni storilo, ker to preprečujejo strici iz ozad-

Upravna zgradba tako nemškega delovnega kakor povojnega komunističnega Konc. taborišča »Hitlerjev Rajh« s ceste proti Ptujski gori. Ostala je še edina zgradba, ki je nastala od nekdanjega taborišča. To je bila upravna zgradba nemškega in obeh komunističnih taborišč. Bila je priča strašnih dogodkov. Menim, da je najbolj primerna lokacija za bodoči zgodovinski muzej Kidričevega.

*(Predel med cesto in zgradbo, je primeren za manjši park, ali kot parkirni prostor. Za zgradbo pa je podoben prostor, za zgraditev provizorijev, tako barake iz prve vojne kot barake iz druge vojne).
Vir: avtor*

ja, ki hočejo odstraniti vse objekte taborišča. Pozabilo bi se naj na ta zloglasni in največji komunistični zapor v Sloveniji, ki je na tem prostoru deloval od maja do oktobra 1945. Tega pa ne smemo dovoliti. To bi še bil en zločin.

Bilo bi naj 17.000 zapornikov z več tisočimi zagrebni-

mi v okoliških gozdovih in gramoznih jamah. Koncentracijsko taborišče »Hitlerjev Rajh«, pa je na srečo takrat v začetku avgusta obiskala mednarodna komisija RK, ki je kot prvo dosegla, da so ločili otroke od starejših zapornikov in jih zapeljali v ormoški grad.

Na platformah porušenih barak, katere so po zaprtju taborišča »Hitlerjev Rajh« v oktobru 1945 poslali na delovišča mladinskih delovnih brigad po Jugoslaviji, so se leta 1947, za potrebe dograditve tovarne ponovno postavili bivalni objekti. In nekatere nove objekte, je oblast ponovno spremenila v zapore in sicer **za družbeno koristno delo** ter še **delovno taborišče za obsojence na poboljševalno delo**⁶⁵.

In, da se še vrnem k opisu dela zgodovine v času ponovnega imena Sterntal!

Ko so Nemci leta 1942 za potrebe graditeljev tovarne aluminija v okviru nemškega združenja VAW oziroma projekta Barbarossewerk⁶⁶ zgradili bivalne objekte Taborišča II, so marca 1943 v te barake zraven civilnih graditeljev, privedli še 456 Slovencev kot političnih kaznjencev, avgusta 1944 pa še 33 kaznjenk. Ostali graditelji tovarne pa so bili nemški vojni ujetniki raznih poklicev iz vse Evrope, ki so gradili tovarno do 23. marca 1945. Kot navajajo dokumenti arhiva v Gradcu, je v tem taborišču zaradi dveh bombnih napadov, nesreč pri delu, naravne smrti, samomora in še dveh ustreljenih zapor-

65 Dr. Milko Mikola: Dokumenti in pričevanja o povojnih koncentracijskih taboriščih v Sloveniji, Ministrstvo za pravosodje Ljubljana 2007, str. 24

66 Rajko Topolovec: Kraj prišlekov, Ptuj 202, str. 53, 54, 55, 56

nikov med begom preko ograje, umrlo vsega 18 ljudi⁶⁷.

■ *Zgodovinar in teolog **Janez Janžekovič** - recenzor te knjige, se je po vojni s pomočjo dijakov kot prvi lotil raziskave povojnih dogodkov v Strnišču in okolici. Njegovi izsledki, se malce razlikujejo od zgornjih, ki so po mojem bliže režimske zgodovine :*

»V mrliški knjigi župnije Hajdina, ki sem jo sam pregledal, ni vpisanih 18 mrtvih iz taborišča, ampak samo trije. Dvomim, da nemška oblast ni vseh umrlih dala vpisati v mrliško knjigo župnije Hajdina, kamor je takrat Sterntal spadal. V opombah je tudi vpisan vzrok smrti za tri vpisane žrtve delovnega taborišča«.

● **Ko sem leta 2002 pisal »Prišleke...«, sem bil v dilemi, (kot sem še danes), kakšno številko o tem naj zapišem, saj so dokumenti sežgani. Pa sem zapisal okroglo številko 5.000. Potem pa sem jih z ene strani bralcev poslušal, da je to absolutno preveč, z druge strani, pa da bi moral zapisati številko 8.000.*

■ **O tem zgodovinar in teolog ter recenzent knjige gospod **Janez Janžekovič** : V režimski zgodovini (Penič, Ževart, Šuligoj) ne boš našel skoraj nič o komunističnih taboriščih v Strnišču, v glavnem je samo omenjeno.*

67 Rajko Topolovec: Kraj prišlekov, Ptuj 202, str.55

V 90 - letih sem kot prvi obdelal to temo, pisala pa je o tem tudi novinarka Darja Lukman. Točnega števila žrtev doslej ni nihče ugotovil, sam pa sem s pomočjo nemške knjige (Totengedenkbuch) ter mrliških knjig župnij Hajdina in Sv. Lovrenca na Dr. polju, zaporniške knjige (res samo odlomek) ptujskega zapora, ki jo je ohranil paznik Dominik Glušič, dokumentih, ki sem jih našel v AS v Ljubljani (zelo malo ohranjenega). Tudi nekateri drugi podatki iz Muzeja novejšeg zgodovine in prijatelja spokorjenega oznovca Zdenka Zavadlava in drugih, ugotavljam, da je o v Koncencijskem taborišču Strnišče med majem in oktobrom 1945 našlo smrt okoli 500 internirancev. V tem številu so tudi všteti otroci (100 do 200). Na Pohorju je bilo ustreljenih med 60 do 120 internirancev. Vsi ostali so bili ubiti ali so umrli na področju taborišča in njihovi grobovi še niso evidentirani. Okrog 60 pa je bilo pokopanih na pokopališču Sv. Lovrenca na Drav polju.

Odkril sem tudi vpisno knjigo ptujske bolnišnice, vendar samo za čas od avgusta do decembra 1945 in vem za vse, ki so umrli v tej bolnici (med njimi tudi trije otroci). Če so jih pošiljali tudi v mariborsko bolnico, še nisem raziskal!

Taboriščni zdravnik Banžič (doma iz Šoštanja, tudi Zavadlavov znanec in prijatelj) je

mnogim taboriščnikom pomagal, in jih pošiljal v bolnico – (več kot 180 jih je v ptujski bolnici ozdravelo). Upravnik ali komandant taborišča Martin Storgel (doma iz Savinjske doline), je žal prej umrl, preden sem uspel priti do njega v Potrorožu januarja 2014, kjer je nazadnje živel). Morda bi on kaj več povedal.

Največje komunistično koncentracijsko taborišče Strnišče raziskujem že več kot 30 let. Prve podatke sem dobil že kot otrok, pozneje pa tudi s pomočjo mojih dijakov. Ključni dokumenti za proučevanje tega taborišča so uničeni. Hoteli so pač zakriti svoje zločine, vendar jim to ne more uspeti, ker Bog ne dovoli. Zločini vpijejo do neba – pravo sliko o vsem pa ima samo ljubi Bog – mi vemo zelo malo.

Če bi v Strnišču bilo 5000 ali več žrtev, potem številka 18.000 žrtev komunističnega nasilja nad Slovenci ne bi mogla biti prava – potem bi ta številka bila okrog 40.000, kar pa je gotovo previsoka številka.

V tem koncentracijskem taborišču niso bili internirani slovenski domobranci in tudi ne četniki (na pr. Melaherjevi) – bili so v 90. odstotkih civilisti – moški, ženske in otroci, ljudje vseh starosti in številnih narodnosti, ljudje najrazličnejših poklicev in stanov (od plemičev do viničarjev). Tudi prijatelju Mil-

*ku Mikoli sem preskrbel mnoge dokumente o koncentracijskem taborišču v Strnišču, ki jih je uporabil v knjigi **Rdeče nasilje**, ki je izšla leta 2012.*

*

Zanimivo iz Kidričevske novejšje zgodovine je tudi to, da je zadnji graščak g. Bonča⁶⁸ po vojni postal prvi (komunistični) direktor celotnega tovarniškega kompleksa v takratnem ponovnem Strnišču. Na to mesto ga je postavil v sili razmer takratni minister za industrijo v republiki Sloveniji tov. Franc Leskovšek - Luka. Ko pa je vlada Mihe Marinka ugotovila, da ima gospod Bonča »plavo kri«, je bil takoj zamenjan. Odgovornost za celotni kompleks Strnišča je nato pripadlo inženirju Bran-ku Tonejcu, ki je do tedaj vodil dela pri sanaciji v vojni porušenega železniškega mostu v Ptuju. Gospod Tonejc je potem do upokojitve sredi osemdesetih, še nadalje bil ožji član uprave TGA, kot se je nato imenovala Tovarna glinice in aluminija v Kidričevem. Inženir Tonejc je torej dolga leta bil tudi moj posredni šef. Do danes, ko že teče šestdeseta obletnica tovarne, pa se je v tej tovarni zvrstilo že več kot ducat politično nastavljenih direktorjev oziroma upravnikov podjetja⁶⁹.

68 Rajko Topolovec: Kraj prišlekov, Ptuj, 2002, str. 77

69 Rajko Topolovec: Kraj prišlekov, Ptuj, 2002, str. 226

20 »ZLATA SVOBODA«

Prve dni maja 1945 so se iz skrivališč tudi na tem koncu Slovenije prikazali domači partizani, ki so večinoma delovali v kritju noči. V pravem pomenu besede, so svobodo dočakali tudi »skrivači« iz skrivališč - »tri metre pod slamo«, kot se je reklo. Čakali so samo na konec vojne. Na tak način so se skrivači izognili mobilizacijskim vpoklicem na razna bojišča v Evropi, predvsem pa vzhodne fronte. Po prehodu frontne črte v aprilu 1945 - (pri nas konkretno črte med Bolgari in Nemci), pa so se v »zlata svobodi« znašli oboji skupaj.

Ruševine rojstne hiše avtorja v Jastrebcih po prehodu vojne vihre

maja 1945

Vir: v lasti avtorja

Da, tudi skrivanje je bil eden od načinov reševanja kože pred Wehrmachtom⁷⁰! Regrute, še ne stare dvajset let, je seveda bilo strah, da jih okupacijska oblast po hitrem postopku pošlje na zloglasno rusko fronto, ki je dobesedno požirala človeška življenja. Sicer pa na našem – prleškem koncu, če izvzamem Pohorje, ni bilo prave možnosti za organizirano partizanstvo. Tisti, ki pa so se od tod kje znašli v organiziranih partizanskih enotah, pa jih tamkajšnji politkomisarji tudi pretirano niso imeli radi oziroma zanje niso bili zaupanja vredni. Naslanjam se na znan primer prihoda fantov iz Prlekije, ki so v Lehnu na Pohorju bili osumljeni za Melaherjeve četnike oziroma plavogardiste⁷¹. Prvič pa so tam na Pohorju bili v dilemi že 30. septembra 1943, ko so v Sv. Kunigundo prišli trije novinci iz Slovenskih Goric, in so jih »prepoznali kot plavogardiste« ter jih po hitrem postopku ustrelili. Že 9. oktobra pa se je pri Pesku podobna zgodba ponovila. Trije prišleki iz Prlekije so bili po enakem postopku prav tako ustreljeni. Skupina štirinajstih dezerterjev iz nemške vojske iz Slovenskih Goric pa je prišla na Pohorje 4. januarja 1944. Organi VOS-a (predhodnica OZNE –UDBE) so jih prav tako osumili plavogardizma in so jih začeli pri neki hiši zasliševati. Pri tem pa je sodniški tribunal presenetil glasni klic na dvorišču »Nemci«, zaradi česa jih je v paniki doletela podobna nesreča⁷². Šele leta 1951 so »kvalifici-

70 France Verbinc: Slovar tujk, Ljubljana 1976, nemška nacistična vojska

71 Katja Zupanič: Četništvo na Štajerskem, ŠCNR Ljubljana 2008, str. 51

72 Katja Zupanič: Četništvo na Štajerskem, ŠCNR Ljubljana 2008, str. 109, 110, 111

rani« organi UdV na osnovi izpovedi prič ovrgli tezo, da je bila tako imenovana »pohorska afera« delo nemškega gestapa, ampak da je šlo za partizansko zmoto.

**Pohorska afera še danes buri duhove. V njo je bil vpleten takratni politični komisar štirinajste operativne cone za Štajersko in Koroško Mitja Ribičič - Ciril, ki se je slučajno nahajal v Lehnu. Ko so fantje pri neki hiši v Lehnu zasliševali, se je nekdo od stražarjev na dvorišču v šali zadržal »Nemci« in nastala je panika, da gre za izdajo. Padli so vsi prišleki, ki so se hoteli priključiti k partizanom.*

S prihodom »zlate svobode« so skrivači naredili vtis množičnosti domačih partizanov oziroma osvoboditeljev, saj so si brž poiskali kakršne koli uniforme, od padlih - enih ali drugih vojakov, nekateri pa so si samo naredili titovke in tudi na običajne kape iz blaga prišili velike rdeče zvezde ter se pridružili maloštevilnim domačim partizanom. To se je še zlasti dogajalo po manjših mestih, kjer je bilo v zaplenjenih gradovih in bogatih hišah kaj za »stlačiti v žepe«. Kmalu pa je bilo skrivače najti tudi na seznamih resničnih partizanov, ki so kot prav tako privilegiranci nato pridobili dobre službe in nato še pokojnine z borčevskimi dodatki, katere njihovi svojci uživajo še danes.

S prihodom »zlate svobode« maja 1945, kakršna je pač za koga bila, so se iz strani komunističnega revanšizma in nasilja, kot prvi na udaru znašli tako imenovani notranji sovražniki, ali kot se je tudi reklo »sovražniki ljudstva«. To so v glavnem bili premožni ljudje - tudi s plemiškimi nazivi, industrialci, trgovci, obrtniki, kmetje,

duhovniki in redovnice. 9. maj 1945 torej ni bil za vse težko pričakan dan v smislu »zlate svobode«, kot je to bil za večino prebivalcev zahodne Evrope in tudi sveta!

Pristop nove oblasti do meščanstva in še zlasti do podeželja je napeljeval v brezrazredno družbo, kar pa je pomenilo, nadaljevanje rdeče revolucije. Borba za prevlado brezvernega komunizma, je še zlasti bila kruta na podeželju, kjer je oblast naletela na splošno negodovanje in celo do organiziranih oboroženih skupin zoper nadaljevanje rdeče revolucije. Ilegalne odporniške skupine so zlasti delovale na področjih ob meji »svobodnega sveta«, kar pa je v naših krajih bilo mejno področje proti Avstriji, ki pa je bila varovana zona Angležev. Oblast je upornike zoper komunizem imenovala »ilegalne tolpe, banditi, teroristi, ...«, sami oboroženi borci pa so si naredili ime »Križarji - Matjaževa vojska na Slovenskem«.

Ob pojavu tovrstne reakcije - »Matjaževe vojske«, pa ne smemo mimo njihovih mentorjev in mecenov iz že svobodnega sveta. Zahodnjake je še najbolj razjezil Tito, ko se ni hotel odpovedati komunizmu, kot jim je pri prejemanju vojaške in siceršnje pomoči v vojni obljubljal. Pogodba o sodelovanju je bila že podpisana na Viškem sporazumu Tito – Šubašič⁷³ dne 17. junija 1944. Ta obljuba Tita o povojnem statusu Jugoslavije, pa se je upoštevala tudi februarja 1945 na Jaltski konferenci »treh velikih« in sicer, da bo nova ustavodajna skupščina povojne Jugoslavije sestavljena iz bivših kraljevih poslancev iz leta 1938 in poslancev AVNOJ

73 Zvonko Štaubrilger: Plamenica iz Kumrovca, Ljubljana 1980, stran 139

-a⁷⁴. Ta Churchill-ov predlog na Jalti, ki ga je napisal na listek, sem v muzeju Livadnija tudi sam videl. Gre za znani predlog »fifti- fifti«, ko bi bil bodoči parlament Jugoslavije sestavljen iz poslancev Kraljevine in poslancev iz komunističnih vrst⁷⁵. Nekateri pa so potem »fifti, fifti« razumeli, da bi se naj po vojni Jugoslavija razpolovila tudi fizično, morda po reki Savi.

»Da po vojni v Jugoslaviji ne bomo imeli komunizma«, se je torej Tito osebno zaobljubil Churchillu v Neaplju 12. avgusta 1944⁷⁶. Ko pa je Stalin izvedel za to zaobljubo Tita v Neaplju, je še on pohitel in mesec dni zatem na otok Vis poslal svoje letalo. In v Moskvi je Tito 21. oktobra 1944⁷⁷ prelomil »častno zaobljubo Churchillu« iz Neaplja, saj je Stalinu v Kremlju obljubil prav nasprotno in sicer, da komunizem bomo imeli. To izigranje Churchilla oziroma celotnega »svobodnega sveta« na zahodu, pa je nato potrdila »črna skrinjica«⁷⁸ na »martinovich volitvah« l. 1945.

Vse to pa se je za Jugoslavijo oziroma še posebej za Slovenijo negativno odrazilo, saj smo pozneje na mirovnih pogajanjih o vrnitvi Trsta in njegovega zaledja, Gorice, Vidma,... l. 1947⁷⁹ v Parizu in nato še v oktobru leta 1954, na mirovnih konferencah o dokončni povonji

74 Nova revija: Slovenska kronika 1941-1945, Ljubljana 1997, stran 73, 74

75 Nova revija: Slovenska kronika 1941 - 1945, Ljubljana, 1997, str. 141

76 Zvonko Štaubrilger: Plamenica iz Kumrovca, Ljubljana 1980, stran 144

77 Prav tam, str.135

78 Nova revija: Slovenska kronika 1941-1945, Ljubljana 1980, stran 129

79 Prav tam: str. 160

razdelitvi med Italijo in Jugoslavijo, v Londonu⁸⁰ ostali praznih rok. Tako smo – (najbrž za vedno) izgubili Trst, Gorico in še del slovensko govoreče Koroške.

- *Obe poraženki druge vojne, Italija in Avstrija, sta tako bili nagrajeni. Imeli sta več moralne pravice kot mi, ki smo se prištevali k zmagovalcem v drugi svetovni vojni. Na zahodu se je namreč takrat že čutila poznejša »železna zavesa« in hladna vojna.*

Iz navedenega je lažje razumeti podporo Angležev oziroma svobodnega sveta našim križarjem, katera je tudi izvirala iz jeze Churchilla zoper Tita, ki je bila tudi povezana z domovanjem jugoslovanske kraljeve vlade v Londonu. In skozi ta očala je treba gledati nastajanje »Slovenske Matjaževe vojske« in podporo zahodnega sveta!

80 Prav tam: str. 215

21 DELOVANJE IN ORGANIZACIJA MATJAŽEVE VOJSKE

Primer izkaznice člana GOC z emblemom organizacije

Vir: Križarji - Matjaževa vojska na Slovenskem, 1993

Po končani vojni je ostalo v inozemstvu, predvsem v zavezniških taboriščih v Avstriji in severni Italiji precejšnje število naših rojakov. Tako je nastala slovenska politična emigracija, v katero so se potem v »zlati svobodi«¹ še vključevali novi begunci pred komunistično nevarnostjo. Slovenska politična emigracija je imela svojo osrednjo organizacijo v obliki Narodnega odbora (NO), kateremu je sprva načeloval emigrant Dr. Miha Krek, ki je bil minister v emigrantski vladi v Londonu in še prej v Kairu. Krek je nato ustanovil odbore v vseh deželah,

kjer je bila slovenska emigracija. Za vodjo slovenske emigrantske vojske v Avstriji je v soglasju Nacionalnega komiteja kraljevine Jugoslavije (NKKJ) postavil generala Ivana Prezlja, za njegovega namestnika pa ambicioznega podpolkovnika Andreja Glušiča⁸¹.

V Avstriji je NKKJ imel Glavni obveščevalni center (GOC)⁸² in sicer v begunskem taborišču v St. Johan v Pongau pri Salzburgu. Naloga GOC-a, ki ga je vodil podpolkovnik kraljeve vojske v izgnanstvu Andrej Glušič⁸³, je bila organizirati mrežo obveščevalnih centrov v še ostalih begunskih taboriščih v Avstriji. Ti so sprva imeli nalogo zbiranja strateških podatkov v Titovi Jugoslaviji, pozneje pa aktivno borbo za odpravo komunizma v Jugoslaviji. Glušiču podrejeni so bili še logistični centri v Gradcu, Lipnici in Celovcu, ki jih je pozneje prevzel četniški major Miloš Glišič. Glišičeva želja je bila, da pride v stik z zaprtim Dražo Mihajlovičem, oziroma da bi NKKJ z njim vzpostavil zvezo. S tem ciljem se je Glišič 6. februarja 1946 pojavil v Beogradu, kjer so ga aretirali. Ob aretaciji niti ni uspel uporabiti pištole. Ko so leta 1946 ujeli še Dražo Mihajloviča, sta bila oba postavljena pred sodišče in nato tudi usmrčena⁸⁴.

Iz omenjenih centrov GOC so križarji na jesen 1945

81 Dragan Marković, Nikola Milovanović, Djuro Rebić: Bojevniki za mir/1, Lj. MK, 1984, str. 535

82 Dr. Mateja Čoh: »Za svobodo, kralja in domovino«, ŠCNR, Ljubljana 2010, str. 5

83 Dr. Mateja Čoh: »Za svobodo, kralja in domovino«, ŠCNR, Ljubljana 2010, str. 5

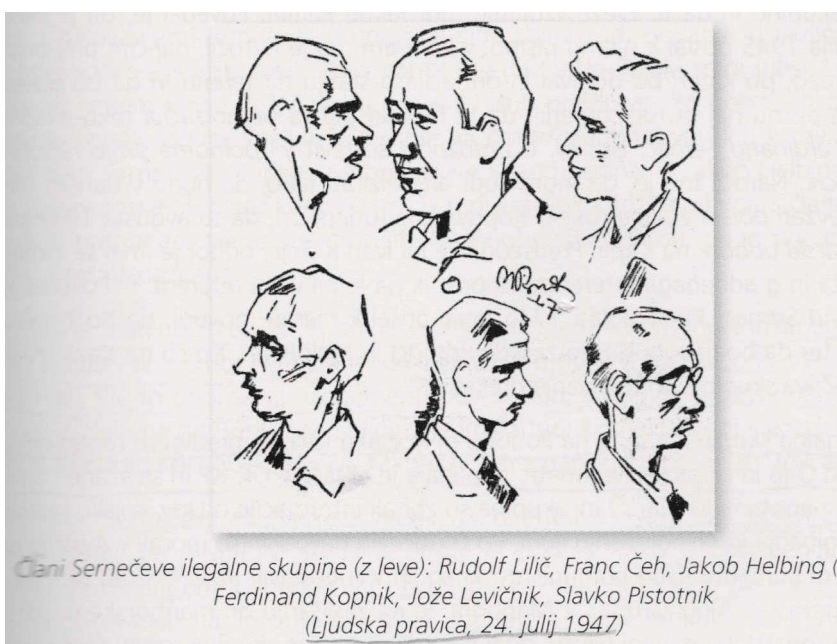
84 Dragan Marković, Nikola Milanović, Djuro Rebić: Bojevniki za mir/1, Lj. MK, 1984, str. 535

začeli ilegalno prestopati zeleno mejo v Prekmurju, v Slovenskih Goricah ter na Pohorju. Zatekali so se na »plodna tla«, kjer so zaradi nasilnega komunizma ljudje najbolj trpeli. Sprva so kurirji oziroma obveščevalci Matjaževe vojske le zbirali podatke o priljubljenosti oziroma nepriljubljenosti nove oblasti, razpečevali sovražni tisk, trosili letake in iskali nove podpornike, kakor tudi organizirali domačo ilegalo. Ko pa je oblast zaznala pretečo nevarnost oboroženih križarjev, jih je imenovala ilegalne bande, tolpe, bandite, teroriste,... in se je z vso resnostjo lotila organiziranega uničevanja le teh. Takšnih skupin bi naj bilo na navedenem območju kakšnih petintrideset, največje pa so bile:

- *Sernečeva skupina*⁸⁵, ki je delovala na območju Kozjaka in Pohorja. Pozimi so se največ zadrževali blizu meje v Avstriji pri kmetu Josefu Koeblerju v Lučanski dolini. V Slovenijo so prestopali podnevi, ponoči pa so izvedli akcije in se vrnil nazaj. V Avstriji so se tudi vojaško usposabljali in logistično oskrbovali. Po podatkih OZNE iz aprila 1947, je Sernečeva skupina 22.junija 1947 štela petnajst mož. Ko se je skupina po navodilih Glušiča naslednji mesec ponovno odpravila v Slovenijo, pa je štela devetnajst križarjev. Takrat je tudi izvedla eno od najodmevnejših akcij, ko je v Lehnu razbila sestanek OF, na katerem so govorili o petletnem planu (prvi petletki) in o »obvezi« za žito. Govorniku oziroma organizatorju sestanka OF so v usta stlačili fotografijo Tita rekoč: » Drugi so morali jesti Hitlerja, ti pa boš moral jesti

85Dr. Mateja Čoh: »za svobodo, kralja in domovino«, ŠCNR, Ljubljana 2010, str. 106 - 124

Tita«! Nato pa so zbranim, sami križarji izvedli svoje predavanje v stilu, da morajo vsi prisotni izstopiti iz partije. Vodja skupine teh križarjev Ferdinand Ser-nec je vsem na sestanku razdelil protikomunistične letake, na katerih je pisalo, da se prebuja »Matjaževa vojska« in, da je njen največji nasprotnik partija in

*OZNA. Ko so odhajali, je še nekdo iz skupine zavpil:
» Živel kralj Peter!«*

Skica pomembnih članov te skupine.

*Vir: SCNR: Dr. Mateje Čoh, » Za svobodo , kralja in domovino«
- ilegalne skupine v Sloveniji med letoma 1945 – 1952.*

Pozneje je UdV (uprava državne varnosti) aretirala in obravnavala več članov te skupine križarjev ter

še več domnevnih podpornikov. Že maja 1947 je Okrožno sodišče v Mariboru obravnavalo 48 ljudi in Koprivnika obsodilo na smrt z ustrelitvijo. Večino križarjev so ujeli v hajkah oziroma akcijah skupine. Eden od najpomembnejših tajnih agentov UdV proti Matjaževemu gibanju je bil »verbovani« ozovec Miodrag Mihajlovič, a kljub številnim ukrepom proti tej skupini križarjev se o večjem uspehu ni moglo govoriti.

- *Skamljičeva skupina*⁸⁶ je delovala v Slovenskih goricah. Njen vodja je bil štiridesetletni pravnik Jožef Sklamljič iz Sv. Benedikta v Slovenskih goricah, ki je bil pred vojno član katoliške organizacije »Straža« in je imel vezo s Slovenje – Goriškimi odredom oziroma tako imenovanimi Štajerskimi četniki Jožeta Melaherja⁸⁷. Tudi on je dobival navodila v Avstriji in je propagiral za »tretjo skrinjico na bližnjih volitvah« – za Kralja na ustavodajnih volitvah nove države na Martinovo nedeljo l. 1945.

Skamljičevi križarji so prav tako iskali sodelavce in zaupnike med nezadovoljnimi državljani v Slovenskih goricah. Skrivali so se v bunkerju v Oseku pri Sv. Trojici, katerega je po številnih zaslišanjih ujetih križarjev in sodelavcev odkril drugi človek OZNE v Mariboru Zdenko Zavadlav. Iz današnjega zornega kota je zanimivo, da je Zavadlav pozneje v knji-

86 Dr. Mateja Čoh: »za svobodo, kralja in domovino«, ŠCNR, Ljubljana 2010, str. 124 - 134

87 Katja Zupanič: Četništvo na Štajerskem, ŠCNR, Ljubljana 2008

gah zapisal, da je na zaslišanju Skamljiča ocenil kot »poštenega nasprotnika«)*.

- **Tudi zaradi takšnega razmišljanja in podobnih »gostilniški izjav«, ki jih je Zdenko Zavadlav še »spuščal« v obdobju svoje visoke funkcije pri OZNI v Mariboru, da je namreč bil vodja križarjev Skamljič »pošten nasprotnik«, je v trdem komunizmu tudi sam padel v nemilost. Zato je kmalu moral v »proizvodnjo«, kar je tudi v SZ veljalo za prvo kazen visokih funkcionarjev partije. Iti v proizvodnjo je dejansko pomenilo iti delat, kar pomeni, da je partija in Ozna takrat živela sladko življenje brez dela. Iz »proizvodnje«, ki jo je Zavadlav nato služil v TAM-u kot sekretar tovarne, pa se je nato še znašel v zaporu kot na smrt obsojeni. In prav o tem, kako so mu v zaporu bili najboljši prijatelji prav križarji, ki jih je sam spravil za zapahe, mi je tudi pripovedoval, ko sem mu prinesel svojega prvenca »Pot do kruha«, on pa mi ob tej priliki s posvetilom izročil svoj knjižni prvenec »Križarji – Matjaževa vojska na Slovenskem«, ki ga je napisal v sklopu opusa »Izpoved mariborskega oznovca« in ga citiram tudi v tej knjigi!*
- *Da Skamljič ni bil obsojen na smrt, se je imel zahvaliti prav zasliševalcu Zavadlavu, ki se mu je nato leta 1949 v zaporu pridružil. Zavadlav je Skamljiča ocenil kot poštenega nasprotnika, ker na zaslišanju ni*

prelagal krivde na druge in ker je iskreno priznal, da je antikomunist. Svojo »zgodbo« je opisal prepričljivo, zlasti pa iskreno in so mu verjeli. Zdenko Zavadlav je Jožeta Skamljiča še bolj spoznal v zaporu, ko sta postala zaporniška kolega. Tudi Zdenko Zavadlav je bil do Skamljiča nekoliko bolj »pošten nasprotnik« kot so to bili drugi oznovski zasliševalci in je morda res nekoliko zaslužen, da inteligentni Skamljič ni bil obsojen na smrt, čeprav je naredil veliko sivih las oznovcem. Sredi petdesetih let pa je g. Škamljič bil izpuščen iz zapora in je nato emigriral v Avstrijo, kjer je tudi ostal. V sedemdesetih je Jugoslavijo zaprosil za dovoljenje obiskati sorodnike in ga je tudi dobil, a le v spremstvu milice in to ponoči, da javnosti ne bi vznemirjal. Po pričanju še živečih svojcev in nekdanjih sodelavcev je sredi devetdesetih v emigraciji umrl.

*

Bunker v Oseku je bil dobro skrit pri kmetu Martinu Toplaku, kjer je tudi bila razmnoževalna tehnika za tiskanje propagandnega gradiva. V bunkerju ga je celo obiskal šef Miloš Glišić – Zlatibor, major kraljeve vojske v domovini iz Lipiškega in Graškega obveščevalnega ter logističnega centra. Delovanje Jožefa Skamljiča in njegove skupine je tudi pohvalil šef GOC-a Andrej Glušič. Po odkritju in uničenju bunkerja, si je Jožef Skamljič sredi junija 1946 poiskal novo skrivališče in sicer v zakristiji domače cerkve Svetih treh kraljev.

Konec septembra 1946 pa je bilo pred okrožnim sodiščem v Mariboru že prvo sojenje osemindvajsetim članom in podpornikom Skamljičeve skupine. Najnižja izrečena

kazen je bila šest mesecev zapora s prisilnim delom, najvišja pa 20 let zapora. Voditelju Jožefu Škamliču pa je vojaško sodišče v Mariboru dne 7. oktobra 1946 prisodilo 20 let zapora ter 5 let izgube državljanskih in političnih pravic, med tem ko je bil sodelavec Bedo Lovrec zaradi uboja celo obsojen na smrt z ustrelitvijo.

- *Šajnovičeva skupina*⁸⁸ je delovala na področju Prlekije med Ljutomerom, Ormožem in Štrigovo oziroma na vzhodnem delu Slovenskih Goric. Štrigovsko področje je takrat še bilo duhovno povezano s Slovenijo, čeravno je upravno in policijsko bilo podrejeno Čakovcu. Sporno ozemlje je obsegalo poleg Štrigove še kraje Sv. Martin, Jalševac, Robadja, Sv. Urban, Stanetinci, vse do Presike pri Središču ob Dravi. Po takratnih »Štrigovskih dogodkih« glede pripadnosti teh krajev, ali k Sloveniji ali k Hrvaški, je nato vendarle ostalo pod republiko Hrvaško. Po ilegalni plati pa je ta predel med Dravo in Muro »spadal pod nadzor« Šajnovičeve ilegalne skupine križarjev, katera se je povezovala z ilegalno skupino iz Prekmursko - Lendavskega področja, kjer je bil vodja Franc Markoja⁸⁹.

Začetki Šajnovičeve skupine križarjev segajo že v maj 1946. Ko pa so v poletju iz NM (narodne milice) prebegli zaporniški pazniki v Ljutomeru, pa se

88 Dr. Mateja Čoh: »za svobodo, kralja in domovino«, ŠCNR, Ljubljana 2010, str. 134 - 146

89 Dr. Mateja Čoh: »za svobodo, kralja in domovino«, ŠCNR, Ljubljana 2010, str. 141 in AS 1931/485

je skupina občutno povečala. Fantje iz milice so večinsko izhajali iz partizanskih vrst in iz vojaških obveznikov JA, ki so vojaščino služili v okviru enot NM. Na ta način je v skupino prišel tudi poznejši vodja Martin Šajnovič in še prej Franc Makoter, Jože Zanjковиč, Jože Klenar in tudi najmlajši Stanko Šajnovič, ki je najbolj zaslužen, da je nastala ta knjiga. Ob znanem medrepubliškem oziroma državnem sporu tistega časa, ki ga danes poznamo kot »Štrigova« in, ki še vedno občasno buri duhove med sosedi, so se k skupini priključili še drugi Slovenci in tudi Hrvatje iz spornega štrigovskega področja. O tem pričajo ohranjeni dokumenti, kot za Antona Nemca, Ernesta Šarmana, Ferlina, Kodba⁹⁰. Vodja Martin Šajnovič - Istok je 23. septembra 1947 navezal stik z vrhovno komando (GOC) - Glušičem v Avstrijskem Pongauu, od koder je dobil propagandno gradivo in navodila, da naj skupina ne deluje proti JA in naj nastopa samostojno.

90 AS 1931: Šajnovičeva banda, mapa 485

Vodja Martin Šajnovič – »Iztok« in Jože Zanjkovič – »Janez« na borbenem položaju

Vir: V lasti avtorja

Med prvimi akcijami Šajnovičeve skupine, je bila tudi akcija na Kmetijsko zadrugo »Jože Kerenčič« na Kogu. (Heroj Jože Kerenčič je bil moj sosed). In prav ta informacija o mojem rojstnem kraju oziroma o sosedu, ki sem jo izvedel iz zbornika Dr. Čohove: **»Za svobodo kralja in domovino«** iz l. 2010, je tudi zame presenečenje oziroma novica, ki je še zamolčani delček polpretekle zgodovine mojega kraja. To pa mi je dalo dodatni impulz k nastajanju te knjige! Še večji kamenček v mozaik te zgodbe, pa je zame oziroma za oba s Stankom Šajnovičem, ponovno

srečanje po skoraj sedemdesetih letih. Kot sem v uvodu nakazal, sem križarja Stanka Šajnoviča z »partizanskim« imenom Ciril, spoznal kot mitraljezca z bingljajočo verigo »zlatosvetlečih patronov« tisto zimsko noč 1. 1947.

- *(Več o njegovi »podaljšani partizanščini« in preživetju do današnjih dni od rojstne Veštice pri Razkrižju preko Avstrije, Avstralije in sedaj Kanade, sem izvedel skozi pogovore in dokumente, ki mi jih je prijazno odstopil v nadaljevanju).*

22 »OPUS CITATUM« PREGANJALCA KRIŽARJEV⁹¹

(Povzemam nekaj njegovih pogledov, ki jih je kot visok oficir OZNE v Mariboru doživljal, zaznaval, in o njih po odpravi totalitarizma, po letu 1991, tudi zapisal v knjigah. V že imenovani knjigi »Križarji – Matjaževa vojska na Slovenskem« piše o konkretnih akcijah OZNE proti križarjem v Slovenskih Goricah. Dogodkov z ormoško – ljutomersko – štrigovskega področja še v tej knjigi ne omenja, saj je v letu 1947, ko so na tem delu Slovenije Šajnovičevi križarji intenzivneje začeli z akcijami, bil že za zapahi s križarji, ki jih je še dobro leto prej spravil za rešetke).*

66

DEMOKRACIJA - 40/XI - 5. oktober 2006

Spokorjeni oznovec

V 82. letu starosti je nedavno umrl Zdenko Zavادلav, eden redkih članov Ozne, ki je podobno kot Albert Svetina odkrito in javno govoril o povojnih pobojih. Rodil se je leta 1924 v Šoštanjju. Leta 1942 se je pridružil partizanom. Kot član VOS in Ozne neposredno sodeloval pri številnih povojnih pobojih, ki jih je izvedla Ozna. Poboji so ga zaznamovali za vse življenje. Posebej ga je prizadel tisti, ko je moral po ukazu nadrejenega Vladimírja Majhna-Rafaela organizirati in nadzirati likvidacije nemških ujetnikov pri Arehu na Pohorju. Po tem dogodku se je, kot je dejal, začel spraševati, kam je zašlo slovensko skojevstvo in partizanstvo.

Zavادلav je bil tudi eden redkih, ki je neposredno ovrgel trditve najvišjih slovenskih oznovcev, češ da s poboji niso imeli nič, ker naj bi bila vse izvajala jugoslovanska Ozna, prav tako pa naj bi ukazi prihajali izključno iz Beograda.

Javno je povedal, da je jugoslovanska Ozna pobijala samo Hrvate in Srbe, medtem ko je bila za domobrane zadolžena izključno slovenska Ozna. Prav tako je razkril, da so ukaze za povojne poboje potrjevali v Ljubljani in da sta o tem odločala takratni načelnik Ozne Ivan Maček-Matija in njegov pomočnik Mitja Ribičič-Ciril. A. K.

Zdenko Zavادلav, kot poznejši »izpovedni« pisatelj o delovanju OZNE

Vir: v lasti avtorja

91 Zdenko Zavادلav: Križarji-Matjaževa vojska na Slovenskem, Ljubljana 1994, citirani vložki iz 37. zgodb

- * O življenjski poti Zdenka Zavadlava (1924-2006) recenzent, zgodovinar in teolog g. **Janez Janžekovič**, ki je z njim večkrat kontaktiral, tako-le :

Pred vojno je Zdenko Zavadlav živel v Šoštanju, bil je sošolec Karla Destovnika – Kajuha. Po prihodu Nemcev je primorski družini Zavadlav grozila izselitev. Zdenko in mati sta se umaknila k sorodnikom v Ljubljano, oče pa je bil izseljen na Hrvaško, kasneje pa je tudi prišel v Ljubljano. Zdenko pa je iz Ljubljane odšel v partizane na Primorsko, kjer je deloval v VOSu (Varnostna obveščevalna služba). Ob neki akciji so ga Italijani aretirali in zaprli v Gorici in pozneje v Rimu. Iz rimskih zaporov je prišel l. 1942 in se spet priključil k partizanom. Kot vosovec deluje na Goriškem in v Vipavski dolini. Leta 1943 je poslan na osvobodeno ozemlje Dolenjske, od tam pa leta 1944 na Štajersko. Takrat že član OZNE. Konec vojne dočaka kot vodilni oznovec v mariborskem okrožju kot namestnik pooblaščenca Vladimirja Majhna – Rafaela. Zato Zavadlav pozna vse dogajanje po vojni v Mariboru in na celotnem Štajerskem.

Opazoval je najgnusnejše rabote komunistične revolucije, pri katerih je moral tudi sam sodelovati. Vzdržal je do konca. Leta 1946 pa se je zlomil. Uprl se je zlu, ki ga je obkrožalo, iz SDV (UDBE) je protestno izstopil in vzbudil jezo svojih »delodajalcev«, ki so ga ne le obsodili na delo v proizvodnji, ampak so ga pred vojaškim sodiš-

čem obsodili na smrt. Hoteli so ga popolnoma uničiti oziroma izbrisati. Ker so se zavzeli zanj nekateri partizanski sodelavci, smrtna obsodba ni bila izvršena. Dobil je 20 let zapora, od katerih je odsedel osem, večinoma v Ljubljani.

Po zlomu komunističnega režima je Zdenko Zavadlav začel pisati in objavljati svoje spomine. Napisal je več knjig, v katerih je opisal svoje delovanje med vojno in zlasti po njej. Njegovo pričevanje je dragoceno, njegov odnos do ponorelega tragičnega dogajanja je kritičen in tudi samokritičen, včasih tudi obogaten z ironijo. Zdenko Zavadlav je postal konvertit, iz krutega preganjalca pravice je postal borec za pravico in resnico.

Bil je preprost človek, ki je v svojem življenju veliko pretrpel in s tem, upam, dosegel odpuščanje in usmiljenje. Bog sprejme vedno izgubljenega sina, ki se zna in uspe vrniti na prava pota.

Oglejmo si nekaj kratkih odlomkov iz njegovih knjig *Iz dnevniških zapisov mariborskega oznovca* (1990) in *Križarjev – Matjaževa vojska na Slovenskem* (1994): »..... samo zapirali, selili, in streljali smo, ... tudi krivic povzročnim ljudem je bilo preveč, ... prva narodno osvobodilna doba revolucije je vsekakor bila bolj poštena od sedanjih druge dobe – socialistične revolucije.«

*

- Tudi **VEČER** je 2. februarja 1995 v podlistku začel objavljati Zavadlavove *Križarje* s podnaslovom : »Po dnevniških zapisih mariborskega oznovca iz

leta 1946«. Za Večer je avtor napisal še primeren uvodnik, ki ga v knjigi ni. Zaradi lažjega dojetja duha novodobnih križarjev, citiram bistveni del tega uvodnika iz drugega odstavka*:

»Križarji – Matjaževa vojska« so sami po sebi pravzaprav sporen pojav, o katerem še danes ne vemo kaj dosti. Odmislimo slovenske vojščake v davnih časih v neslovenskih vojskah in začnimo z Maistrovimi borci po prvi svetovni vojni. Slovenci smo imeli protifašistične borce – tigrovce na Primorskem, imeli smo svojo partizansko vojsko, nastalo v obrambi zoper nacistično Nemčijo in fašistično Italijo, pa vaške straže, nastale v obrambi proti raznim boljševističnim borcem v partizanski vojski. Imeli smo jugoslovansko vojsko v domovini - Mihajlovičevo (plavo gardo). Vmesni člen med vsemi temi in pa slovensko Teritorialno obrambo, sedanja slovensko vojsko, so križarji – Matjaževa vojska. Posnemali so partizanski način delovanja. Terenska politična organizacija, podporniki med ljudstvom, obveščevalna služba, bojne enote, propaganda, kurirji, bunkerji, javke, radijske zveze. Cilj je bilo uničevanje najobčutljivejših točk nastajajoče, vedno bolj v boljševizem »drseče« ljudske oblasti. Matjaževa vojska pod pokroviteljstvom begunske vlade je sodelovala z anglo-ameriškimi zavezniki. Tako je bila tako rekoč »zaveznica« tedaj še naših medvojnih zaveznikov. Zato ne vzdržijo očitki o izdajalcih, sodelavcih okupatorja ali o boljševističnem vodstvu. Kljub našemu nazivu, »banda« in očitnemu »razbojništvu«, ki se je dogajalo v vsaki vojski, so bili dobro organizirana slovenska protikomunistična vojska«. Zdenko Zavadlav

Zdaj pa še k napovedanim citatom oziroma h konkretnim pogledom gospoda Zavadlava na svojo službo in na spopade s križarji ter na izvajanje represije in na sladko življenje udbovcev:

LJUDSKA REPUBLIKA SLOVENIJA
DRŽ. SEKRETARIAT ZA NOTRANJE ZADEVE

V odgovoru se sklicujte na št. našega spisa

Zap. št. 07/11-S-54/116
Ljubljana, dne 23/5-1960.

Predmet: POTRDILO

Državni sekretariat za notranje zadeve LR Slovenije - Oddelek za personalne službo v Ljubljani potrjuje, da je bil tovariš ZAVADLAV ZDENKO, roj. 29/5-1924 v Soštanju, zaposlen pri DSNZ LRS - Upravi državne varnosti v času od 15/5-1945 do 31/12-1946. Ves čas njegove zaposlitve pri nas je delal kot referent, nam. šefa in končno kot nam. načelnika oddelka OZNE za mesto Maribor, v XIV. plač. grupi.

Potrdilo se izdaja na prošnjo imenovanega za ureditev vojne obveze in je po 23. členu točke 3o Zakona o upravnih taksah / Uradni list FLRJ šte. 28/513-59/ takse prosto.

NAČELNIK ODDELKA
ZORAN HUDALES
Zoran Hudales

Fotokopija dokumenta o funkciji Zdenka Zavadlava pri OZNI v Mariboru od 15. 5. 1945 do 31. 12.1946

Vir: Zvonko Zavadlav, Križarji

— »Smo v 1946, v prvem letu svobode! Žal samo svobode za nas osvoboditelje, za sovražnike ljudstva in sodelavce okupatorja, pa ne! Teh sovražnikov pa je vedno več. Zaslišujemo po vpeljanih navadah, večinoma ponoči. Kot so nam razložili, bi naj tedaj bili ti uporniki

bolj »mehki«. Vsak uporablja svojo metodo zaslišanja - preprosto po Prešernu. Pa se nekdo med nami, ki je kaj o tem prebral v fantastičnem romanu, spomni hipnoze. Priskrbim zgornji salon v Hotelu Orel, nato zaprosimo Svengalija za razgovor in poskus. Že v naprej nam pove, da je priznanje zapornika pod hipnozo nemogoče, če ta noče priznati«.

— *»Pravzaprav nam v OZNI niti ne gre slabo. Tisti nasvet, naj se družimo predvsem samo mi med seboj, mi ni bil preveč všeč«!*

— *»Človek postaja grabežljiv tudi v osvobojeni, novi ljudski domovini, ki bi naj odpravila socialne in druge krivice gnile kapitalistične Jugoslavije. In tako postajajo naša stanovanja, sobe ali pisarne nabasane z vsemogočim. Nekdo si je zaželel helebardo, drugi pa kanarčka v kletki«.*

— *»Skoraj vsak večer po delu in zaslišanjih hodimo v mesto na zabave. Na deželo pa ob nedeljah. Vedno se precej »nažremo« ter s posluhom ali brez prepevamo, bolje se deremo partizanske pesmi. Ljudstvo, med njimi tudi delovno, v gostiščih po navadi ni preveč navdušeno nad našimi nastopi. Zato je potrebno od časa do časa koga izmed »ljudstva« povabiti na stranišče ter ga tam krepko prebutati. Potrebna je torej stalna budnost! Tudi z miličniki ne ravnamo nič boljše!«*

— *»V šoli v Cekinovem gradu, kjer so mi predavali absolventi visoke šole Feliksa Djerdjinskega v Moskvi leta 1945, je tudi bil predavatelj Mitja Ribičič – Ciril. Ocenjen sem bil, kot drugi najboljši učenec. Juhuhu!!*

Vrnitev nazaj v domačo enoto v Maribor in konec »robijašenja« v Cekinovem gradu!«

— »Ko je vrhovni oznovec Jugoslavije Aleksander Rankovič – Marko postal notranji minister, postane 4. marca 1946 notranji minister Slovenije še naš glavni načelnik OZNE Matija Maček. Sedim v pisarni in berem zadnja poročila o premikanju Matjaževe vojske, kar pozvoni telefon. Kliče me načelnik. Ko pridem do vrat, iz njegove pisarne izstopi neznan oficir. Bil je ruski oficir Žarko Broz - Titov sin z Rusinjo, mi je potem zaupal načelnik. Od Tita je prinesel pismo za gospo Hassovo, njegovo drugo ženo, da ga ji занesem«.

— »Nekam kislih obrazov v ožjem krogu sprejmemo novico o »inštruktorjih« iz Beograda. Zgleda, da nam južni udbovski bratje kljub sodelovanju v *partizanstvu in komunizmu, ne zaupajo*«.

— »Cirkus je tudi v Štrigovi. Ti kraji, sicer naseljeni večinoma s Slovenci, so v preteklosti stalno spreminjali svojo pripadnost, tako v AvstoOgrski, v Dravski banovini in NDH. Enkrat so bili na slovenski, drugič na hrvaški strani. Po OF pripadnosti so bili na slovenski strani in so tako hoteli tudi ostati. Organizirali so svoje narodne odbore, šole in izobesili slovenske zastave. Račun brez krčmarja, tudi dveh krčmarjev! Le - ta sta bila Kardelj in Bakarić. Naši mariborski oznovci in knojevci so morali s krvavečim srcem po posebnem naročilu Kardelja in Mačka »delati red«. Ta red pa je bila pripojitev Štrigove Hrvaški in ustoličenje hrvaške oblasti. Seveda pa odstranitev slovenskih zastav in napisov na krajevnih ljudskih

odborih in šolah! Naj živi internacionalistična KPJ!«

— »Neprestano žuganje neposlušnim s »proizvodnjo«, kot v SZ. Res grešimo pri zaslišanjih, ker marsikaterega sovražnika prebutamo. Tudi marsikaj zaplenjenega nam uide v žepe. Pa pitje, pa babe! Žugajo nam z kaznijo - odhod v proizvodnjo, izraz iz teorije marksizma - leninizma! Delo v proizvodnji je torej kazen. V« proizvodnjo» je bil poslan Albert Svetina«!

— »Kralj je mrtev – živel kralj«! 16. junija 1946 mesto slovenskega notranjega ministra tudi udbovskega načelnika, zamenja predvojni komunist in revolucionar iz komunistične družine Krajgherjev, Boris Krajgher. Nekateri »obveščeni« pravijo, da nam bo še žal za Matijo! Ponoči se Mariborčani skupaj s Celjani komaj znajdemo v gradiču pri Mengšu. Kontrola vabil v veži, čeravno se večinoma poznamo. Razporedijo nas k mizi. Na koncu omizja kraljujeta Matija in Krajgher. Sledi glavna požrtija. Kar prinašajo in odnašajo. Toliko vsega, kot si predstavljamo zadnjo fazo socializma – komunizma. Žremo in pijemo. Potem pa še nekakšna muzika in plesalke. Verjetno me nekje v možganih preblisne kak prizor iz nemega filma. Začne se boj s tortami. Mečemo jih in se režimo, nekateri pa niso nič navdušeni. Matija se gromko smeji in nas celo spodbuja, novi minister je bolj resen. Na koncu si še napolnimo aktovke s klobasami in steklenicami«.

— »Po prihodu na Štajersko se res nisem vozil z avtom, a za vožnjo iz sedeža OZNE za Štajersko in Koroško sem dobil kočijo z dvema konjema. A po prihodu v mesto z kamionom sem začel sanjati o avtu. Zagledal sem

ga pri postavljanju knojevskih straž na stoječem tovrnem vlaku na železniškem tezenskem trikotniku. Bil je na odprtem vagonu, kabriolet »Steir 220«. S pomočjo tam prisotnih vsakršnih tujih vojakov spravim avto z vagona. Potem je avto na prvem mestu. Pred policijo, pred socializmom in revolucijo. Z avtomobili smo potem sploh postali radodarni. Rusi pridejo iskat avto za maršala Tolbuhina. Takoj jim izberemo in podarimo edinega »buika«, ki smo ga imeli. Navdušeni smo, da dobi od nas avto maršal Tolbuhin. Ko čez nekaj dni pride iskat skupina Rusov spet avto za Tolbuhina, šele uvidevamo, da še nismo zadostno podkovani v sovjetskem marksizmu - leninizmu.«

* * *

In prav na te šolske primere objestnosti, napuha, moralne pritlehnosti tega »društva«, si je Zavadlav, kot visok oficir OZNE v Mariboru dovolil oziroma upal po svoje gledati ter še tu in tam predlagati kakšno drugačno rešitev. In zaradi tega je tudi kmalu postal moteč element in po komunističnem pravilu »kdor ni z nami, je proti nam« bil kaznovan, kot so to bili »mnogi sotovariši« v SZ. Zaradi lastnega mišljenja in izražanja v krogu in tudi izven kroga OZNE, ga je oblast 31. decembra 1946 najprej spravila v že omenjeno kazensko »proizvodnjo« - za sekretarja v TAM-u, v poletju 1949 pa se je znašel na vojaškem sodišču v Beogradu⁹², ki ga je na osnovi cele vrste dodatnih obtožb obsodilo na smrt z ustrelitvijo.

Kopija prepisa smrtne obsodbe s streljanjem g. Zdenka Zavadla-

92 Prav tam: prepis dokumenta br.707/49 Vojnog suda, 15. junija 1949 v Ljubljani, priloga

Vrhovni vojni sud
II. sud br. 7c7/49
9 junu 1949 god.

Izpis

U ime naroda

Vrhovni vojni sud u Beogradu u veći sastavljenom od potpukovnika Spira Misunovića kao predsednika veća, potporučnika Mihaila Jenkovića i majora Dr. Fridrika D. Vida kao članova veća, usudelo vanja kapetana Miroslava Vukića kao sekretara, odlučujući u drugom stepenu po žalbama optuženih Zavadlav Zdenka i Zavadlav Vere, izjavljenih protiv presude vojnog suda u Ljubljani, sud br. 1c2/49 od 25. aprila 1949 godine, kojom su lišeni i to opt. Zavadlav Zdenko zbog krivičnih dela: slauptrebe službenog položaja, neispunjevanja vojničke dužnosti in nesavesnog i nemarnog vršenja dužnosti iz čl. 17, stav 3 ZVKD, krivičnog dela pridonosenja neistinitih raporta iz čl. 26 stav 1 ZVKD, krivičnog dela izveštavanja lažnih podataka, krivičnog dela protivere a svaničnog dužnosti iz čl. 25, stav 2 Zakona o zaštiti opštenarčne imovine, krivičnog dela slauptrebe službenog položaja iz čl. 3, stav 1 Zakona o zaštiti opštenarčne imovine, krivičnog dela falsifikovanja javne isprave iz čl. 26, stav 1 istog zakona i krivičnog dela neprijateljske propagande iz čl. 9 stav 1 ZVKD, a opt. Zavadlav Vera zbog krivičnih dela ratnog sklada iz čl. 3 tačka 3 ZVKD, krivičnog dela spionaze iz čl. 3 tačka 1 ZVKD i krivičnog dela izveštavanja lažnih podataka, osudjeni svako po-nacsoj na kaznu smrti streljanjem, trajnu gubitak građanskih prava in konfiskaciju imovine, u smislu čl. 11 Zakona o vojnim kaznima, u svojoj nejavnoj sednici održanoj 9. juna 1949 godine, a po zaslišanju javnog tožioca F. M. J. sceno je slededeu presudu

Odbijaju se žalbe optuženih Zavadlav Zdenka i Zavadlav Vere pa na presudu vojnog suda u Ljubljani, sud br. 1c2/49 od 25. aprila 1949. godine potvrđuju.

Obrazloženje

Protiv prvostepene presude oboje optuženih sлагovreno su vložili žalbe.

Prvostepeni optuženi Zavadlav Zdenko pobija odluku suda o krivici i kazni in to zbog protivrečja dispozitiva presude sa obrazloženjem zbog povrede krivičnog zakona, pogrešno utvrđenog činjeničnog stanja i nepravilnosti kazne. Aruštvenoj opasnosti dela i učinoca, pa prelaže, da se svi apisi pošastru višeg vojnog suda, a tih da ga deliudno oslobodi od optužbe i da ga kazni odgovarajušom kaznu, ili u koliko izreku o krivici potvrđak pa su izrečne kazne lišenja ali vode sa prinudnim radom sa odgovarajušom vremenom, ili pak da pobijana presudu ukine i presudet vrati prvostepenoj sudu na ponovni pretres i odluku.

Arugorena optužena Zavadlav Vera takođe pobija odluku o krivici i kazni zbog povrede krivičnog zakona, pogrešno utvrđenog činjeničnog stanja i nepravilnosti kazne. Aruštvenoj opasnosti, pa želi da deliudno bude oslobođena od optužbe, ili da joj se izrečne vremenom, ka kazna, ili pak pre set vrati prvostepenoj sudu na ponovni pretres i odluku. Utvorenno deli, da drugostepeni sud priznaka i ukoliko bude cilicivo uzme u razir pričinjenje, a u to deli i po takomika konima nije bila pucnetra i neizkusiva u divtala, nanašaca deštiva svojoj žalbi prelaže nove činjenice i okolnosti, a izveštje ostalog izveštje, da su joj žilvi nepostali, pa je usla u vga u svojoj izjavama deštje putu samu sebe neotrebno teretila, a otkak prelaže zasluženje dr. vada iz karijera, pa ponovo stavilja napred navedeni predlog.

O razmatranju spisa predstane krivice, potijune presude i navoda oboju žalbi Vrhovni vojni sud je našao, da su navodi žalbi neosnovani, a prvostepena presuda pravilna in ne zakona oacvona pa ju je u celosti potvrđio.

Pravilno je prvostepeni sud utvoren činjenice i de nio sve raspoložive dokaze. Svi navodi žalbe, koje je iztakao optuženi Zavadlav Zdenko vad su sile presudet ocena prvog suda, pa su bez uticaja za sase presudjenje stuzri. Oto se pak tice navoda otkak optužena Zavadlav Vera ona je takođe u odgovorima i razlozima svoje žalbe iznela sve ono to je

va in njegove žene Vere na Vojaškem sodišču v Beogradu dne 9. junija 1949. V obrazložitvi jima je navedena cela vrsta prekrškov, ki so po Zavadlavovih besedah nekateri bili resnični, večina pa jih je bila izmišljenih.

Vir: Zdenko Zavadlav, Križarji

Z enako kaznijo je tudi bila obsojena njegova žena, prav tako partizanka Vera Uršič⁹³. Po mnogih pritožbah njegovih partizanski tovarišev ter očeta, se mu je nato kazen spremenila na dvajset let zapora, od katerih pa je resnično odsedel od 7.9.1948 do 5.12.1953⁹⁴.

Danes že umrlemu gospodu Zavadlavu prav gotovo gre zahvala, da smo se preko njegovih osebnih razkritij o zločinih, kakor iz njegovih del le dokopali do jasnejše slike komunističnega nasilja pri nas. Dobili smo bolj jasno in avtentično sliko tega zločinskega časa. Komisija za odkrivanje zamolčanih grobišč, kakor tudi Pučnikova komisija za poveljne poboje, se mu prav tako morata zahvaliti, da smo le prišli do nekaterih spoznanj oziroma razkritij največjega zločina pri nas in ne samo pri nas. Tako smo na Štajerskem mimo uničenih zaporniških knjig in uničenega ali nenapisanega katastra zamolčanih grobišč, vendar tudi po zaslugi Zavadlava le za nekatera izvedeli iz prve roke. Zdenko Zavadlav je Komisiji, ki jo vodi Jože Dežman, pokazal lokacijo streljanj in grobišč na Pohorju. Na ta način se je »moč pozabe«, na kateri nostalgiki za titoizmom restavrirajo komunizem, nekoliko razblinila. Komunizem vedno nastopa v imenu »nekoga«, a brez morale in brez vere!

93 Prav tam: prepis iz dokumenta br. 102/49 Vojnog suda u Beogradu, 29.april 1949, priloga

94 Prav tam. Prepis iz dokumenta Uprava KPD Ljubljana, dne 5.12.1953, priloga

23 ZDRUŽENJE ŽRTEV KOMUNISTIČNEGA NASILJA (ZŽKN)

*(Slovensko združenje ZŽKN participira v mednarodno združenje - INTERNATIONAL ASSOCIATION OF FORMER POLITICAL PRISONERS AND VICTIMS OF COMMUNISM s sedežem v Berlinu. Tvori ga članstvo 19. držav, ki so prav tako trpele pod polstoletno komunistično oblastjo. Predsednik Združenja žrtev komunističnega nasilja (ZŽKN) je **Rudi Lesjak**, ki sem ga obiskal na domu v Sobentincih št. 30. dne 23.4.2014).*

Rudi Lesjak pri svojem delu na domu v Sobentincih št.30 dne 23.4.2014. V dvainosemdesetem letu še vedno opravlja funkcijo predsednika ZŽKN Slovenije.

Vir: avtor

Pogovor z g. Rudijem Lesjakom, Sobotinci 30, dne 23.4.2014

Gospod Rudi, pogovor bom začel z vprašanjem, kako ste se znašli kot predsednik tega združenja, ki je po odpravi komunizma tudi pri nas imelo pomembno vlogo, da so (ste) tisti, ki ste v komunizmu utrpeli nasilje in bili leta v zaporih, po sprejetju Zakona o popravi krivic komunizma (Ur. list RS, št. 59/96), končno le dobili nekakšno zadoščenje, čeravno se vam tega trpljenja in škode ne more poplačati.

Rojen sem l. 1932 v Radvanju pri Mariboru. Ko so prišli Nemci sem bil star sedem let. Podobno kot potem v komunizmu, smo šolarji tudi za časa Nemčije najprej bili vključeni v nekakšno pionirsko organizacijo »Deutsche Jugend« in nato še v »Hitler Jugend«. Oče je bil mehanik in je po takratnih tovarnah v Mariboru, ki so v večini bile tuji in tudi v nemški lasti vzdrževal tovarniške stroje. Zato so ga po vojni obtoževali, da je delal za Hitlerja. Leta 1945 smo se preselili v Ptuj. Starejši brat, ki je bil rojen leta 1922 je bil pred vojno orožnik v Kranjski Gori. Nemci so ga v tej orožniški službi kot »šandarja« obdržali in ga nato namestili v Svetinjah pri Jeruzalemu v Slovenskih Goricah . Od tod je bil premeščen v Malo Nedeljo. Tu je bil aretiran in po vseh političnih nesoglasjih se je nato vsa družina znašla v Dachauvu, od koder ga ni bilo več nazaj. Tudi mati od njegove žene je bila nasilno odseljena v Nemčijo.

Kaj pa se je z vami dogajalo po vojni, ko ste osnovno šolo zaključili pod Nemci?

Vpisal sem se na Srednjo gradbeno šolo v Ljubljani.

Med počitnicami in tudi sicer sem se udeleževal mladinskih delovnih brigad po vsej Jugoslaviji. Kot perspektivnega mladince so me angažirali v SKOJ. Med podaljšanimi počitnicami so me celo poslali v mladinsko letalsko - jadralno šolo v Rumo. Kot dijak sem tudi bil priložnostno zaposlen v MLO v Ljubljani, kjer sem delal kot referent za odobravanje državne pomoči pri obnovi v vojni porušeni domov. To opravilo, pa je bilo zame kot »naivnega in neizkušenega« preveč delikatno. Namreč tistim, ki se niso strinjali z komunističnim sistemom »belčki«, te pomoči ne bi smeli dobiti.

Predvidevam, da je prav tu začetek Vaših težav v komunizmu?

Da, prav ciljate! Jaz za takšno razlikovanje, kot se je takrat prakticiralo, nisem bil sposoben, da bi članom ZK pomoč odobril, drugim pa bi jo odrekal. Zato sem vse prošilce po spisku – tudi »belčke«, kot so mi očitali, enako upošteval! Sicer pa o takšni selektivnosti predhodno niti nisem bil poučen. Nato so mi ukazali, da moram vsem »belčkom« odločbe stornirati, temu pa sem se uprl!

In potem, ko ste kot SKOJ-jevec naloženo vam nalogo zavrnil, se je začela vaša kalvarija?

Kot člana SKOJ-a so me na komiteju zaslišali in mi še marsikaj očitali, tudi to, da sem hodil v nemško šolo in da znam nemško. Takrat leta 1950 sem bil star 18 let in so me obravnavali kot starejšega mladoletnika.

Ali ste zaradi te »odklonitve« imeli tudi kazenske posledice?

Ko so me poklicali na mestni komite, sem med čakanjem na zaslišanje mimo vratarja pobegnil. Po prijettu pa sem bil obsojen na 4 leta in 2 meseca mladinskega poboljševalnega dela v kamnolomu v Borovcu na Kočevskem.

In kako ste se imeli tam? S takšnim zaporom sem namreč že nekoliko seznanjen. Tisti čas je namreč bil prav takšen poboljševalni zapor tudi v Strnišču, ki je danes kultno Kidričevo. Pričevalci iz tega zavora so me za potrebo knjige »Kraj prišlekov« o tem zaporniškem dnevnem redu že podrobno seznanili. »Fantje, ki so bili tako slabotni, da niso tehtali niti 50 kg, so morali nositi 50 kilografske vreče cementa!

Med nami mladinci se je začelo snovati o pobegu. Seveda sem bil v tej skupini, ki je organizirala pobeg, a smo bili izdani. Med nami so namreč bili plačani zaporniški ovaduhi-špiclji. Zaradi te namere sem bil še dodatno obsojen za 29 mesecev zavora.

Zdaj pa mi še povejte, kako se je takrat izvajalo zaslišanje s fanti, ki so bili že delikventi in so še hoteli pobegnili iz zavorov?

To pa je poglavje zase! Vse so nas med sabo povezali z verigo za psa. Na vrsto za »obdelavo« sem prišel kot sedmi. Roke so mi zvezali na riti, od spredaj pa sem dobil tako močan udarec, da mi je poškodoval hrbtenico. Potem sem moral iti na operacijo hrbtenice in ostal sem za vedno invalid. Obsodili pa so me še na dodatnih 18 mesecev zavora. Ko sem odslužil še to, pa bi moral še v JNA. Regrutna komisija me je zaradi deformirane

hrbtenice spoznala za nesposobnega, tako da me v JNA niso nato videli.

Zdaj pa mi še razložite, kako in kje ste vse bili zaprti in kako je bilo. Rekli ste, da ste bili tudi zaprti v Mariboru in, da ste tudi v zaporu srečevali obsojene križarje in njihove podpornike?

Da, omenil sem vam že, da sem bil zaprt skupaj z ulovljenimi pripadniki Slovenske Matjaževe vojske. Če pomislim, na vse moje zapore, potem je to bilo v Mariboru, v letih 1949 – 1951, kjer sem bil nazadnje zaprt, saj so križarji bili prav tu. Med zaprtimi, se je bilo težko kaj zaupnega pogovarjati. Spominjam se nekih imen, kot je Žižek, Ščavničar, Ivanuša, ampak ti so izvirali iz Slovenskih Goric. Tudi neki Štefan je bil zaprt, ki je prišel iz Angleške vojske in bi naj bil špijun. Da bi se v zaporu srečal z g. Zavadlavom, ki je tudi bil takrat zaprt, se ne spomnim, sem pa se z njim večkrat srečal v moji funkciji po letu 1991, ko sem že deloval v združenju – Združenje žrtev komunističnega nasilja.

Na kratko še povejte, kako ste se dokopali do pokojnine, ko ste toliko let presedeli oziroma pretrpeli po komunističnih zaporih?

Po vsem tem sem potem le dokončal Srednjo gradbeno šolo v Ljubljani in se uspel zaposliti v Projektivnem biroju v Ljubljani. Tako sem nekako zbral za delovno dobo slabih 25 let. Ostala leta - zaporniška leta, pa so mi priznali po Zakonu o popravi krivic, ki je stopil v veljavo leta 1996.

24 ŠAJNOVIČEVA - »BANDA«⁹⁵

(Iz zapisnikov Udv (uprave državne varnosti), kot se je nazadnje imenovala OZNA oziroma UDBA, ki se hranijo v AS (Arhivu Slovenije), fond AS 1931/485 in iz obsežnega zbornika o novodobnem križarstvu na slovenskem Dr. Čohove, dodajam še nekaj lastnih ugotovitev o Šajnovičevih križarjih, kakor izpovedi samega akterja še živečega Stanka Šajnoviča):

Uprava državne varnosti (Udv) je zabeležila prve informacije o tej »bandi« koncem maja 1946, ko sta iz zapora v Ljutomeru pobegnila miličnika Albert Horvat in Franc Makoter⁹⁶. Kmalu se je njima pridružil tudi miličnik Jože Zanjko iz Razkrižja, ki je pobegnil iz postaje LM Sv. Miklavž pri Ormožu, od koder je tudi prinesel nekaj kosov orožja in naboje⁹⁷. K sodelovanju je pritegnil še prijatelja Martina Šajnoviča iz Gibine⁹⁸, ki je bil poveljnik zaporov v Ljutomeru in je nato kot najstarejši postal vodja te skupine. Prvi rop so izvedli v prostore KLO (Krajevni ljudski odbor) Cven. S tam ukradenim pisalnim strojem so začeli pisati sovražne letake zoper novo oblast. Kmalu se je skupini pridružil še Stanko Šajnovič⁹⁹, ki pa je bil odpuščen kot miličnik iz Ljutome-

95 AS: fond 1931, mapa Šajnovičeva ilegalna skupina

96 Mateja Čoh: »za svobodo kralja in domovino ...«, ŠCNR, Ljubljana 2010, Šajnovičeva in Markorjeva ilegalna skupina, str. 134

97 Stanko Šajnovič: osebno

98 Mateja Čoh: » za svobodo kralja in domovino..., ŠCNR, Ljubljana 2010

99 Prav tam

ra. Tudi on je v skupino pritegnil nekaj somišljenikov in prijateljev iz okolice Štrigove¹⁰⁰, ki na območju Razkrižja meji na Slovenijo. Martin Šajnovič – Istok, je kot vodja skupine na posvetu pri lipniškem FSS (Field security service)¹⁰¹ dne 23. septembra 1947 povedal, da je o ustanovitvi skupine obveščen tudi Andrej Glušič, kot vodilna oseba centra GOC v Avstriji, kamor je organizacijsko in logistično spadala »Matjaževa vojska na Slovenskem«.

V zvezi z delovanjem križarjev oziroma uradno ilegalnih tolp, banditov, teroristov, ..., dodajam še nekaj pomembnih informacij, ki se tičejo tega protikomunističnega gibanja:

- *Kot pisec te knjige sem bil od leta 1957 do 1993 zaposlen v Tovarni glinice in aluminija (TGA »Boris Kidrič« in še malo v Talumu Kidričevo), ki se od osamosvojitve Slovenije imenuje Talum. V njej sem si zaslužil penzijo. Zato je tudi zame nova informacija, ki sem jo v zvezi s križarstvom zasledil v AS, in sicer, da je UdV iz Maribora imela svoje lovke glede Matjaževe vojske na Slovenskem, tudi v »moji tovarni« v Kidričevem, ki se je tisti čas šele dograjevala¹⁰². V fondu AS UdV 1931/485 se namreč nahaja poročilo o likvidaciji bande Tomanič Martina iz Gerečje vasi, Toplak Ludvika iz Zlatoličja,*

100 Peter Pavel Klasinc: Štrigova 2008, Grupa Šajnovič Martina, stran 221

101 Dr. Mateja Čoh: »Za svobodo kralja in domovino...«, ŠCNR, Ljubljana 2010, Britanska vojaška varnostna služba, str. 5

102 Dr. Mateja Čoh: » za svobodo kralja in domovino...«, ŠCNR, Ljubljana 2010, str. 47

Pišek Štefana, ..., ki so z oblastjo prišli navzkriž pri gradnji tovarne aluminija v Strnišču. Pri domačinih v občini Kidričevo in še menda bolj pri oblasteh, je zadeva poznana pod vzdevkom »Kaludera 1948«. To je lokacija v gozdiču v Gerečji Vasi, kjer je skupina imela bunker in kjer je bil tudi poslednji boj te skupine z Udbo^{103}.*

- **Glušič, ki je bil največ časa vodja celotne akcije križarjev na Slovenskem, je po ukazu ameriške in britanske okupacijske oblasti v Avstriji, da se Matjaževa vojska na Slovenskem leta 1949 ukine, leta 1950 odide v ZDA, kjer je v Washingtonu kot geodetski strokovnjak bil sprejet v Map servis ameriške vojske, pozneje pa je celo tam dosegel čin brigadnega generala¹⁰⁴.*

Do te ugotovitve - o ukinitvi križarstva na Slovenskem, so na zahodu prišli na osnovi prepričanja o resničnem sporu Tita in Stalina, oziroma po odloku na zasedanju vseh kompartij - Informbirja v Bukarešti, da se Jugoslavija vrže iz tega »društva« oziroma z razpustitvijo Informbiroja. S tem pa so strategiji boja zoper komunizem na zahodu prišli do sklepa, da bo Tita tako ali tako v dveh mesecih zmlel Stalin, kar pa se, kot vemo vendar ni zgodilo! In zaradi tega prepričanja na zahodu je bilo nato sklenjeno, da se ukine križarstvo na Slovenskem.

103 Rajko Topolovec: Kraj Prišlekov, Ptuj 2002, str. 325

104 Dr. Mateja Čoh: » za svobodo kralja in domovino«, ŠCNR, Ljubljna 2010, str. 58

*

V letih intenzivnega uničevanja ilegalnih skupin, je Udba obravnavala 512 članov in 1.325 podpor-
nikov. Nekaj jih je likvidirala v akcijah razbijanja, večinoma pa jih je bilo nato obsojenih na politično
montiranih in tudi kje javnih sodnih procesih pred
okrožnimi sodišči. Procesi so bili končani do konca
leta 1952¹⁰⁵. Na zaslišanjih pri UdV v Mariboru so
ulovljeni križarji izjavljali, da propagiranje zanje ni
bilo potrebno, saj so zoper komunizem bili vsi in
so križarje povsod dobro sprejemali, ljudje pa so bili
nastrojani proti Titu in komunistični oblasti.

*

- *Na tem mestu ponovno omenjam sodni proces v Ljutomeru dne 6.12.1949. Proces bi naj bil javen in menda tudi propagandno podprt, saj je Okrožno sodišče iz Maribora »gostovalo« v Ljutomeru. Sodnih zapisnikov o tem procesu ni moč najti ne na sodišču v Ljutomeru, ne v PAM Mariboru, kjer bi morali biti.*

Najostrejša hajka proti Šajnovičevi skupini je bila v začetku avgusta 1947¹⁰⁶, ko je v borbi z Uvd iz Maribora padel Franc Makoter, ostali pa so pobegnili v Avstrijo. Tam so jih orožniki predali FSS, Martina Šajnoviča, kod vodjo pa so poslali v lipniško izpostavo centra za usmerjanja in logistiko križarjev na Slovenskem. Od tam pa je bil poslan na tečaj v Strass, kjer so se zbrali

105 Prav tam: str. 272

106 Prav tam. str. 135

tudi ostali vodje skupin »Matjaževe vojske na Slovenskem«. Poleg oficirjev bivše kraljeve vojske Jugoslavije so jim tam predavali tudi angleški oficirji. Šajnovičeva skupina je dobila nalogo napadati postaje LM ter izvajati diverzije in sabotaje.

Z novo zadolžitvijo, se je po podatkih UdV Maribor tej skupini pridružilo več mlajših članov iz vzhodnega dela Slovenskih goric in iz Štrigovskega predela Hrvaške. Štrigovsko področje Medjimurja se razteza od Razkrižja ob Muri pa vse do Središča ob Dravi. Za povezavo in logistiko Šajnovičeve skupine s Središkim območjem, kot je iz dokumentov UdV razbrati, je skrbel »špijon« Ferlin (Ferlinc)¹⁰⁷, katerega so vodili kot nevarnega bandita tako na UdV v Mariboru, kot tudi na UdV v Čakovcu.*

- **Ferlin Zdravko je omenjen tudi v pogovoru z pričevalko iz soseščine v rojstnih Jastrebcih kakor tudi z pričevalcem zamolčane zgodovine iz sosednje vasi g. Štefanom Sever in njegovo soprogo Marijo, ki se še oba aktivnega upornika oziroma križarja Ferlina iz Središča spominjata. Ferlin je namreč bil tudi v stiku s Štefanom Mlinaričem iz Vitana, ki si je z nastopom »zlate svobode sam podaljšal partizanstvo« do Stalinove smrti l. 1953.*

**(Več o Štefanovem »podaljšanem partizanstvu« v poglavju osebnih pričevanj.)*

V Arhivu Slovenije (AS) je o delovanju Šajnovi-

107 AS 1931/485: Banda »Šajnović Martina«, UdV, Ljutomer 22.3.1947

čeve skupine - fond UdV 1931/485 najti tudi dokumente o skupini in karakteristike borcev v očeh Udbe, kakor tudi obtožbo Franca Lašiča in še deset soobtoženih, ko je Okrožno sodišče iz Maribora dne 6.12.1949 gostovalo v Ljutomeru. (Ni pa v AS niti drugje moč najti sodnih zapisnikov iz tega sodnega procesa v Ljutomeru, kot sem že omenil).

O »roparsko banditski« akciji Šajnovičeve skupine na postajo NM oziroma LM pri Sv. Miklavžu, kjer se omenja tudi sosednji Kog, in zaradi katere akcije so bili osumljeni in v postopku tudi nekateri znani Kogovčani, pa je v AS - fond 1931/485 le moč najti zapisnik o seznamu smrtnih grehov bandita Lašiča in še o nekaj večjih grehih Šajnovičeve bande, kot:

— *..., da je bila 20. decembra 1947 napadena postaja NM pri Sv. Miklavžu in v odsotnosti miličnikov odnešena večja količina orožja.*

— *..., da iz sosednjega terena Kog ni nobenih podatkov o kakih pripadnikih ali sodelavcih.*

— *..., da je kraj Kog - pas ob meji čakovskega okraja kot nadaljevanje razkriškega in globoškega terena, in je možno, da bi tudi tam ta banda skušala vzpostaviti svojo bazo.*

V knjigi Dr. Petra Pavla Klasinca *Štrigova*¹⁰⁸ - Rekonstrukcija banditizma za bivši kotar Čakovec, pa je pod Grupa Šajnovič Martina navedeno:

108 Peter Pavel Klasinc: Štrigova, Ljubljana 2009, dokument elaborat števil. 122, stran 222

- *»Pomenuta grupa je pored toga, da je vršila pljačke, vršila je napad na stanicu NM Črenšovec i Hotiza, te u dva navrata 1947. g. razoružali su djelove jedinice KNOJ-a u mjestu Kogu, te im tom prilikom oduzeli oružje.«*

25 SMRTNA OBSODBA FRANCA LAŠIČA – (Slavka)¹⁰⁹

Franc Lašič ob aretaciji na Runču
27. 9. 1949
Vir: AS – 1931/ 485

Križarja Franca Lašiča - Slavka smo preko oboroženih in roparskih akcij čutili po vsej vzhodni Prlekiji. Kot mi je povedal Stanko Šajnovič, z njegovimi samostojnimi akcijami, tudi v vodstvu skupine niso bili preveč zadovoljni. Po prihodu v skupino mu tudi niso dolgo zaupali nositi orožja.

Rojen je bil 7.7. 1923 v Lahoncih pri Sv. Tomažu. Konec vojne je dočkal v nemški vojski, po vrnitvi pa se je kot mehanik že v maju 1945 zaposlil v TAM-u v Mariboru. Zaradi obtožbe »sabotaže« si je kaj hitro »zaslužil« enoletni zapor. Po izpustitvi iz zapora pa bi moral še v JA, a se je temu izognil s pobegom v Avstrijo. Pri prestopu meje so ga 20. aprila 1947 prijeli avstrijski organi ter ga predali FSS - Angleški nadzorstveni oblasti. Po dveh mesecih pa se je tudi on znašel v izobraževalnem centru Matjaževe vojske v tamkajšnjem Strassu.

Nekoliko drugače, kot je zapisano v dosjeju, pa je Lašič pričal na nekem drugem zaslišanju Ud^v¹¹⁰ v novembru

109 AS: fond 1931, A 171093, Šajnovičeva banda

110 Prav tam

št. 5.A.19491.
 e

Zapisnik

A171081

zaslšanju Lašič Franc kot osumljenca.
 iskovalec: Divjak Ivan
 pisnikar: Divjak Ivan

ugotovitvi istovetnosti osebe, ki je zaslšana, je osumljenec opozorjen, da govori resnico in v celoti
 ove vse, kar mu je znano v zvezi s predmetom preiskave in da navede vsa dejstva in dokaze, na
 katere se namerava sklicevati v svojo obrambo.

Na splošna vprašanja odgovarja:

ime in ime Lašič Franc vulgo Hanžiči
 klic princep, ljubavničar-električ ime in priimek staršev ter deklško ime matere
Kosi Antona

jen 7. VIII. 1923. v Lahovci okraj Ljutomer
 zadnje stanujoč v Lahovci št. 53. okraj Ljutomer
 rodnost Slovenec državljanstvo FLRJ
 ialna pripadnost sin male posestnice šolska izobrazba 4. raz. osnov. šole
 an šolski število otrok brez otrok
 ovinsko stanje: a) nepremičnine malo hišo - 38 arov zemlje
 b) premičnine nima
 c) mesečni prejemki nima

izbovanje v vojski: a) v predaprilski Jugoslaviji od ni služil do ni bil
 b) v NOV in JA od ni bil do ni bil
 c) v kvistlinški in okupatorski od v nemški vojski 2. P. do 7. 5. 1945.

anstvo v društvih, organizacijah in političnih strankah ni bil v nobeni stranki

vanje v inozemstvu (kdaj in kje) Hanžiči - Kisenberg, Kessel

podatki o sorodnikih in zvezah v inozemstvu v inozemstvu nima sorodnikov

nanje tujih jezikov govori in čita nemško

edhodne kazenske preiskave in obsodbe z navedbo dobe obsodjen leta 1946 od 19. II. 1949.
19. II. 1947.

avedba bližnjega sorodstva in naslovi Hanžič Martin, Ključarevci pri Ormožu,
Hanžič Franc, Lahovci, Lašič Jakob, Stara cesta.

avedba sorodnikov, ki so pobegnili iz FLRJ ali bili v preiskavi zaradi sovražnega delovanja
sorodnikov, ki bi pobegnili v inozemstvo nima

priporu od 27. IX. 1949. / od 17 ure /.

atek življenjepisa, v katerem je navesti življenje in delovanje osumljenca v času okupacije ter opisati
 vse ostale važnejše dogodke.

o je zaslšanje končano, je treba zapisnik zaključiti s klavzulo: Končano, prečitano in odobreno. —
 Zapisnik morajo podpisati: preiskovalec, zapisnikar in zaslšani.

*Policijski zapisnik po aretaciji Lašiča na Runču, ko je v množični
hajki ustrelil Kosi Antona.*

Vir: AS - 1913/485

1949, ko je trdil, da se je že aprila 1947 vključil v Šajnovičevo skupino in med drugim še povedal:

● *»Kot oboroženi član Šajnovičeve bande sem sodeloval v sledečih akcijah:*

● *Najprej prvič na železniško postajo v Osluševcih maja 1947. Tam smo odvzeli ves denar, stampiljko in pokvarili telefonsko napeljavo«.*

● *»Drugič smo bili v juliju 1947 na Razkrižju, kjer smo oropali zadrugo. Odnegli smo precej blaga, ves denar in hrano«.*

● *»Tretjič smo šli avgusta 1947 oropat Vinogradniško zadrugo »Kerenčič - Kog« na Kogu. Izropali smo okrog 20.000 din, pisalni stroj, radioaparater in uničili pisarno«.*

● *»Sodeloval sem tudi v dveh spopadih z organi državne varnosti. Pri prvem spopadu julija 1947 ob Muri sem izstrelil 5 nabojev, če sem koga ranil, ne vem. Pri drugem spopadu s Knojevsko patrolo na Stari gori pri Kogu nisem streljal, ker nikogar nisem videl. Pri drugih oboroženih akcijah nisem sodeloval«.*

V enem od zaslišanj, pa je še opisal dogodek na Runču:¹¹¹

— *» Ko sem izvršil tatvino na Runču, so me ljudje opazili in začeli loviti. Med begom sem streljal s pištolo na ljudi, ki so me lovili. Ko me je nekdo prijel, vem, da sem tudi na njega streljal. V tistem hipu pa me je eden udaril po glavi, da sem padel v nezavest«.*

111 AS: fond UdV 1931, II 0602809, Šajnovičeva banda

26 KAJ SE ŠE O LAŠIČU SPOMNIJO DOMAČINI IZ LAHONCEV

Ciril Meško je prav tako doma iz Lahonec, kot križar Franc Lašič.

Vir: avtor

Pogovor, Ciril Meško, 69 let, Lahonci 6, junij 2011

Kot domačin iz iste vasi, kot je bil križar Lašič, ste gotovo kaj o njem slišali, kot recimo o njegovi roparski akciji na Runču, ki je takrat kakor danes spadal v vašo faro Sv. Tomaž?

»Da, nekaj od tega, kar se je takrat zgodilo na Runču, še pomnim iz pripovedovanja starejših, saj sem jih takrat 1947 sam imel le štiri leta. Zgodbo o tem, kako so na Runču leta 1947 lovili križarja Lašiča oziroma kot ga je imenovala oblast bandita, sem slišal v Kombinatnu Jeruzalem – Ormož leta 1965, kjer sem bil delovodja. Med malico v gozdu nam je to zgodbo »v živo« pripovedoval skupinovodja g. Kranjc Franc iz Runča, ki je takrat bil v skupini vaščanov, ki so lovili bandita Lašiča. Kot je pripovedoval, bi naj prav g. Kranjc bil

tisti, ki ga je končno s goričkim kolom spravil na tla, ko je na zasledovalce streljal s pištolo«, je začel z že malce obledelim spominom g. Ciril.

»Pred tem pa bi naj Lašič v samoobrambi, ko so ga izsledili na Runču, s pištolo že zadel Kosi Franca in Kosi Avgusta, ki sta mu bila najnevarnejša preganjalca. Spomnim se tudi, da smo skupinovodjo Kranjca klicali »sinko«, je pa na žalost lansko leto tudi on, kot zadnji iz te skupne umrl«, je še k temu dodal sogovornik Ciril na svojem domu v Lahoncih.

Ivan Horvat, 75 let, Lahonci 65, junij 2011

Pogovor

Kot domačin iz Lahoncev pri Sv. Tomažu ste bili dolgotletni zavarovalniški agent v tem kraju. Zato bi tudi znali kaj povedati o slučaju Lašič, ki so ga po vojni tukaj ujeli kot križarja?

»Da, to je bilo po vojni, kot sem še bil otrok. Pravite, da leta 1947, tedaj sem jih imel deset. No, nekaj pa se vendarle spomnim oziroma sem še potem slišal od starejših. Govorili so, da hodijo ponoči naokrog zelo nevarni »skrivači« s puškami. Da bi kdo tem rekel križarji, se ne spomnim. Ko sprašujete o Lašič Francu, moram reči, da je tod naokoli v Lahoncih, ki so razpotegnjene po gričih in dolinah, več priimkov z nazivom Lašič, in da točno ne vem, kateri Lašič bi to naj bil. Spomnim pa se še, da se je takrat tod naokoli »potihoma« govorilo o nekem domačinu, ki bi ga naj pri-

jeli kot oboroženega skrivača oziroma bandita, kot se je reklo. Prijeli bi ga naj v bližini Štuhečevih. Kosija Franca, po katerem tudi sprašujete in bi naj podlegel strelnim ranam, se prav tako ne spomnim, spomnim pa se Kosi Avgusta, ki ga tudi omenjate kot ranjenca v tej akciji. Sicer pa je za Kosije tedaj tod veljalo, da so bil »napredni« državljani naše nove države in so zato tudi imeli razne politične funkcije«!

In na kratko gospod Ivan, še eno priložnostno vprašanje. Ali morda kaj veste, da so po vojni bili zaprti otroci v ormoškem gradu?

To pa se spomnim, da so ljudje tod okrog, ko sem še bil zavarovalničar, govorili, da bi naj bili to otroci od vojvodinskih Nemcev, ki da so jih ob begu v Avstrijo pustili pri nas.

27 »OBEŠANJE« FRANCA LAŠIČA V IMENU LJUDSTVA

Ljutomer, 6.12.1949 ¹¹²

(Povzetek članka iz Slovenskega poročevalca)

» V torek je okrožno sodišče iz Maribora v Ljutomeru obravnavalo kazensko zadevo proti Lašič Francu in desetim skrivačem. Lašič Franc je bil že leta 1947 član Šajnovičeve oborožene ilegalne križarske tolpe, ki je terorizirala ljudstvo v ljutomerskem okraju, kasneje pa je postal špijun* tuje obveščevalne službe, tat in vlomilec. Poleg številnih kazenskih dejanj je Lašič ubil Kosi Franca, sekretarja vaškega odbora OF v vasi Runeč ter težko ranil Kosi Avgusta. Ostali soobtoženci so tudi bili podporniki Šajnovičeve bande in so se letos povezali v skupinsko mrežo, ki jo je na našem ozemlju skušal povezati Lašič.

Glavni obveščevalec Lašič je že leta 1947 začel iskati stike s Šajnovičevo tolpo. V tolpi je bil zelo aktiven in se je celo spustil v napad na zasledujoče državne organe, ki so hoteli l. 1947 tolpo zajeti. Obtoženi Lašič je tudi z velikim navdušenjem pristal na sodelovanje v špijunski službi.

Ko je Lašič obiskoval svoje obveščevalce in podpornike, ga je pot zanesla tudi na Runeč, kjer ga je eden izmed aktivnih članov OF opazil in obvestil sovaščane k

112 AS: Slovenski poročevalec 6.12. 1949, fond 1931 Uvd, dokument A171070, Javno sojenje Mariborskega sodišča v Ljutomeru

zasledovanju zločinca. Vodstvo zasledovanja je prevzel sekretar vaškega odbora OF, pokojni Kosi Franc. Presenečeni Lašič, ki je očitno računal, da bo v vasi dobil pomoč za svojo zločinsko dejavnost, je začel bežati in med begom streljati na zasledujoče vaščane. Prvi je bil zadet Kosi Franc, ki pa ni hotel zasledovanje opustiti ter ga je Lašič z nadaljnjimi streli ubil, poleg tega pa je težje ranil še Kosi Avgusta. Vaščanom je končno uspelo, da so Lašiča obvladali, zajeli do prihoda državnih organov.

V zaključnem govoru je javni tožilec poudaril med drugim, da so vaščani Runča zgovoren dokaz našim sovražnikom, da pri svojih zločinskih podvigih ne morejo računati na podporo delovnega ljudstva, ki v povezavi z državnim in partijskim vodstvom gradi socializem. Med odobravanjem prisotnega občinstva je sodišče obsodilo:

Lašiča na smrtno kazen z obešanjem, ostale obtožence pa na kazni od treh do enajst let zapora.«

●* *O tem sojenju sem nameraval zapisati še več, kot je kje o tem že napisano. Ali je bilo to sojenje v Ljutomeru na sodišču, ali v Titovem domu, v kinodvorani in smrtna obsodba izvedena javno, na trgu, ... pa moji in siceršnji radovednosti, kot sem že omenil, nisem mogel zadostiti!*

●* *Sodba vsebuje tudi »obvezno besedo špijun«! Koliko sem pozneje izvedel o teh povojnih sojenjih na smrt (tudi pri Zavadlavovi smrtni obsodbi je navedena »obvezna beseda špijun« in prav tako pri smrtni obsodbi njegove žene partizanke Vere*

Uršič). Izgleda res, da so se tako smrtne obsodbe, glede na mednarodno pravo o Deklaraciji o človekovih pravicah morale glasiti, saj smo že bili člani OZN.

28 BOLFENČANI, KI SE ŠE SPOMNIJO KRIŽARJEV

Tudi na ormoškem še medvojna in povojna zgodovina ni docela obelodanjena iz »druge strani«. Vsakokrat, ko se lotim neke zgodovinske teme iz tega časa, še posebno če gre za zadevo, katero sem že sam doživel in si zapomnil, odkrivam nove razsežnosti obeh totalitarizmov, ki še vedno niso zavedena v novejšo slovensko zgodovino. Čeravno so se po osvoboditvi vsa zločinska dela le obešala na ramena nacifašistov in slovenskemu domobranstvu, je sedaj, ko je odpravljen formalni komunizem, toliko več možnosti za odkrivanje še vedno zamolčanih ali prekritih zlo del od strani domačih storiteljev v času partizanstva, kot tudi zlo del v času »zlate svobode« oziroma povojnega trdega komunizma.

Če začnem pri kolaboraciji, ki se je ves čas obešala in se še vedno obeša na ramena domobrancev, je sedaj moč povedati tudi o tem resnico. Dejansko je »naša« prva in največja kolaboracija bila na komunistični strani in ne na strani domobrancev. Že v Kraljevini so bili komunisti prepovedana stranka z Zakonom o zaščiti države l. 1921. (Že »obznana« iz leta 1920 je omejevala delovanje KPJ)¹¹³. Z uvedbo diktature kralja Aleksandra je bila prepovedana večina meščanskih strank, med njimi tudi SLS in HRSS, KPJ je že bila prej prepovedana. Še hujši

113 Slovenska kronika XX. stol.: Ukinitev Neodvisne delavske stranke Jugoslavije NDSJ, kamor je bilo šteti tudi (KPJ) 12. junija 1924. Notranji minister Milan Srškić je s posebno odredbo (Obznana) ukinil vse organizacije in stranke, ki so bile pod komunističnim vplivom, str. 287

teror pa je bil po streljih v narodni skupščini v Beogradu leta 1929¹¹⁴. Kljub temu pa so prepovedani komunisti ilegalno hodili na kolaboracijske sestanke v Kominternu v Moskvo, ki je bila sovražnik Kraljevine.

*

Ena od osnovnih značilnosti totalitarizmov je, da je (pa ne glede ali je šlo za fašizem, frankizem, nacizem, japonski militarizem ali komunizem), zavračal načela vrednot tradicije – načela moralnih resnic in logičnosti. Na temeljih teh zavračanj sta tudi nastala nacionalsocializem in boljševizem¹¹⁵. »Učeno« se temu pravi nihilizem (lat. - ničesar ni v duhu). Vsi totalitarizmi so se tudi oklepali pragmatizma (vrednosti kompleksnih oseb – Hitler, Stalin, Mao Zedong, Pol Pot, Tito, ...), osebe, ki so same odločale, kaj je dobro in kaj je slabo. Pragmatiki za sotovariša, če se ta pregreši, vedno najdejo pozitivno kompenzacijo kot protiutež za njegov greh. Če poenostavim; »ubil je človeka, a ker je bil dober človek, dober komunist, ..., ne bo šel v zapor«!

Sicer pa je še vedno težko najti pričevalce, ki se iz partizanstva oziroma skrivaštva, kakor tudi iz povojnega križarstva, še česa spomnijo, da ne rečem, ki se več ne bojijo in si upajo spregovoriti. Ciljam na pričevanja o

114 Slovenska kronika XX. stol.: 20. junija 1928 je poslanec Narodne radikalne stranke Puniša Račić zagovarjal velikosrbsko nacionalno stališče in pri tem streljal proti poslancem Hrvaške seljačke stranke (HSS). Trije so bili mrtvi. To pa je vplivalo na kralja Aleksandra Karadjordjeviča, da je razglasil diktaturo in mandat nove vlade ponudil Slovencu dr. Antonu Korošču iz SLS, str. 331, 332.

115 Rajko Topolovec: Ormoški Petriček, Ptuj 2012, str. 78, 79

neljubih dogodkih, ki jih je »režimska« zgodovina nameroma preslišala, zamolčala ali pometla pod preprogo. V mislih imam »drugo plat resnice« o domačem partizanstvu in o nadaljevanju zlo del rdeče revolucije v »zlati svobodi«. Tudi zato se nekateri, čeravno že visoke starosti bojijo, da kaj o tem zapišem ali da jih poimensko imenujem, še bolj pa, da jih fotografiram!

Za mladi rod, pa tudi za nas in še zlasti za zanamce, so pričujoči arhivi bili »pravočasno uničeni«, kar po logiki pomeni, da je komunistična kontinuiteta še v nedogled nameravala vladati! Prav to pa se potrjuje danes, ko to pišem, ko smo v letu 2013 po skoraj četrstoletju samostojnosti Slovenije, imeli tihi boljševiski udar po legalni in legitimno izvoljeni vladi. Na ta način smo ponovno dobili posttitoistično oziroma nostalgično vlado, ki hoče restavrirati »tekovine titoizma«, ko se je vladalo preko puškine cevi.

*

Najsramotnejši dokumenti, ki so pričali o zločinskih delih »našega stalinizma« oziroma titoizma, so se namreč začeli sežigati v drugi polovici sedemdesetih let prejšnjega stoletja. Med te dokumente je šteti spiske izvensodno pobitih in na razne načine umrlih v komunističnih konc. taboriščih. Še zlasti množično se je to dogajalo v »zlati svobodi« po 9. maju 1945. Arhivi so uničeni zato, da se je zakrilo zločinsko delo Ozne, Udbe, Knoja, Kosa ter pozneje Sdv. Manj obremenjujoči pa so se uničili tik pred sestopom komunizma z oblasti leta 1990.

Na srečo - nas »alternativnih piscev«* in nesrečo »re-

žimskih piscev zgodovine«, ki so še indoktrinirani, pa se je vendar nekaj škandaloznih dokumentov, ki pričajo o zločinih našega komunizma, oziroma potem titoizma, izmuznilo temu udbaškemu prečesavanju arhivov. Kljub temu, da se je v »zlati svobodi«, v maju in juniju 1945 na skritih lokacijah še intenzivno – množično streljalo ljudi, (takrat bi naj bilo v Sloveniji pokončanih neverjetnih dvesto tisoč ljudi), štejem kot krono najdeni dokument, ki se je uspel izogniti plamenu kurjenja - depešo iz Beograda, s katero je Kardelj iz kabineta vlade Jugoslavije dne 25.6.1945 karal takratnega prvega predsednika vlade Slovenije Kidriča, da v Sloveniji prepočasi »čisti«! (*dokument na strani 69*)

● *Po brezpogojni kapitulaciji nacistične Nemčije, 9. maju 1945 in proglasitvi miru v Evropi, je vsak strel, vsako nasilje pomenilo zločinsko dejanje, ki ne more oziroma po deklaraciji OZN o človekovih pravicah ne sme zastarati. Prav zato bi se ti zločini morali procesirati, ne glede če so krivci že mrtvi ali pa še živijo. Dejansko pa se je pri nas po tem datumu še največ streljalo oziroma morilo. Prav zato se še živeči pričevalci »nečesa bojijo«, kot sem že iz izkušenj omenil. Komunizem še namreč ni povsem izstopil z oblasti, kot smo že tudi ugotovili. Tako kot leta 1945 nismo vsi dočakali prave »zlate svobode«, ampak samo tisti z rdečo knjižico. Res pa je, da smo dočakali osamosvojitve Slovenije oziroma smo dočakali samostojno slovensko državo in večstrankarski sistem, kar pa še pri nas ni garancija za resnično demokracijo. »Glavne niti«*

upravljanja demokratične države, kot so sodstvo, bančništvo, šolstvo, ..., pa so še ostale v rokah postkomunistov, ki po triindvajsetih letih naše demokracije poskušajo restavrirati titoizem.

*

• ***Štefan in Marija Sever (Novak), rojena l. 1930 in 1923, Vodranci, junij 2011***

Pogovor

Vidva, gospa Mimika in gospod Štefek spadata med najstarejše v naši fari, kot smo nekoč rekli Sv. Bolfenku na Kogu. Pa se ne obračam na vaju zgolj zaradi tega, ampak tudi zato, da še mi vsaj nekaj od tukajšnje zamolčane zgodovine pomagata razvozlati. Mimika, o Vas sem že pred leti v knjigi VSE JE ZA POVEDATI zapisal, da ste bila v tridesetih letih predsednica Aktiva žena v Pododboru zveze Kmečkih fantov in deklet (DKFD) za okrožje Ptuj, katerega je ustanovil sorojak iz Vitana Joško Tomažič l. 1934¹¹⁶. Joško Tomažič je bil tisti čas motor kulturne in siceršnje dejavnosti pri Sv. Bolfenku na Kogu in ne samo na Kogu! Bil je tudi predsednik društva Kmečkih fantov in deklet (DKFD) Ptujškega pododborja in celo podpredsednik Zveze (ZDKFD) Dravske banovine v Ljubljani oziroma takratne Slovenije.

116 Rajko Topolovec: Vse je za povedati, Ptuj 2009, str. 132

Zakonca Sever, Štefan in Marija, kot še avtentična pričevalca domače zgodovine od koder izviram tudi sam. Rad poslušam zgodovinska dejstva, ki niso modificirana v »režimsko« zgodovino in jih ni uničila moč »namerne« pozabe.

Vir: avtor

Za Vas g. Štefek pa mi je znano, da ste živi leksikon tukajšnjih zgodovinskih dogodkov iz naše polpretekle zgodovine in tudi širše okrog Središča, Ormoža in Čakovca. Sicer pa ste lovci znani, da si med lovom in še več po tem ob dobri malici in kapljici marsikaj zaupate. Zato Vas najprej vprašam, kaj veste o tukajšnjih političnih dogajanjih v času štiriletne nemške okupacije in nato iz časov v prvih letih »zlate svobode«, kot smo se v šoli na Kogu učili peti to pesem. Ali se je takrat tudi v naši fari kaj takega dogajalo, ki je še danes domačinom zakrito?

Koliko se še spomnim, so proti novi komunistični oblasti v tem južnem delu Koga, kjer so vasi Vitan in Vodranci in potem še Godeninci in Šalovci, ki že spadajo pod Središče ob Dravi, oziroma če se še obrnem tja k sosedom proti hrvaški Presiki in Čakovcu, da so takrat med nezadovoljneži na obeh straneh delovale tri protikomunistične skupine, ki so jim uradno rekli banditi, danes pa se že lahko reče, da so bili križarji:

- skupina Ferlin Zvonka iz Središča*
- skupina Mlinarič Štefana iz Vitana*
- skupina Hudin Janeza iz Šalovcev*

Za Ferlinom se je sled izgubila, bil pa je za časa okupacije vojak Paveličeve NDH in je zato bil v novi Jugoslaviji zaprt v Lepoglavi, od koder pa se mu je posrečilo pobegniti. V letih 1946 – 1947 pa je deloval kot križar.*

Eno od postojank so križarji imeli tudi pri Klanjčarju v Vodrancih. Bili so prav tako povezani s križarji iz Štrigovskega področja. Sestajali so se v Presiki pri tamkajšnjem ključavničarju Ščavničarju, ki je danes na Hrvaškem. Udba iz Čakovca je te križarje v Presiki spomladi l. 1947 napadla in jih tudi nekaj zaprla. Stari Ščavničar pa je bil že prej zaprt, sina Vinka pa so takrat ujeli, najmlajši sin pa jim je pobegnil. Najstarejši Avgust pa je imel delavnico v Obrežu in se je aretaciji Udbe iz Čakovca izognil. Takrat so še zaprli Logožarjeve sinove iz Presike, ki so tudi sodelovali s križarji. Po tej aretaciji, pa se je ta skupina križarjev razbila. Mogoče bi znal o tem tudi kaj povedati naš nekdanji sosed g. Stanko Čurin iz Koga, saj je v tem času večkrat

zahajal k mehaniku Ščavničarju v Presiko zaradi raznih popravil na strojih, ki so jih sosedovi Čurinovi v Vodrancih že tedaj imeli.

- * Priimek Ferlin mi je med pisanjem te knjige kar nekajkrat zašel v uho oziroma v oko. Omenjala ga je tudi anonimna pričevalka, kamor so v rojstno hišo tik ob meji z Hrvaško zahajali križarji, med katerimi je bil tudi Ferlin. Ta priimek pa sem zasledil tudi v dosjeju o Šajnovičevi skupini v AS v Ljubljani. Med pogovorom o tej temi z nekaterimi v Središču ob Dravi, pa mi je prišlo še v uho, da bi naj končal pod kroglo domačih – srediških partizanov odnosno »skrivačev«, v tako imenovanem »mladolesu« v Godenincih.
- Štefek, ali mi veste še kaj več povedali o prav tako blizu vas živečih Mlinaričevih fantih iz Vitana? Nekaj se je že za časa okupacije in še več v »zlato svobodi« potihoma govorilo o sinu Štefanu, a sam malo o tem vem, saj sem bil v svinčenih časih za kmeta v šolah. Ko pa sem med počitnicami koga o tem kaj vprašal, pa od nikogar odgovora nisem dobil, pa tudi danes še o tem težko kaj izvem. Starejši se še vedno »nečesa« bojijo, mladi pa nič ne vedo, saj se o tem tudi niso nič učili v šoli. V mislih seveda imam Mlinaričevega Štefana, ki je tudi bil domači partizan, v »zlato svobodi« pa je moral s »partizanstvom nadaljevati« in se še naprej skrivati po bunkerjih?

Da, Mlinarič Štefan, kot sprašujete, je za časa okupacije bil tukajšnji partizan v enoti Kurirjev postaje TV

15, v »zlati svobodi« kot pravite, oziroma že v partizanih, pa je prišel v konflikt s soborci in nato še z novo oblastjo. Zato je bil v zaporu in nato je še moral v JNA. Partizansko zvezdo je po vojni zamenjal za srebrni križec ter postal križar. V »podaljšanem partizanstvu« se je tako »boril« do Stalinove smrti leta 1953. Razlog - strah pred Stalinom, je bil njegov alibi. Nato je moral še v zapor, kakor tudi njegov somišljenik Lah Jakob iz Vitana, pri katerem se je največ časa skrival.

Zdaj pa bi Vas prosil, kot poznavalca te zamolčane zgodovine iz najinega rojstnega kraja, da mi še razložite, kako je pravzaprav bilo s temi našimi partizani oziroma kot so govorili »skrivači« v naši fari? Kateri so bili »politični« in kateri »nepolitični« partizani, kot se je reklo, ki so takrat delovali pri St.Wolfgang am Kaag?

Kolikor vem, sta na območju Koga delovali dve oziroma celo tri skupine domačih partizanov. Med njimi so bili borci tudi od drugod. Eno skupino so tvorili kurirji tako imenovane TV postaje 15, ki je služila za vezo med Prekmurjem in Ptujskim poljem ter potem naprej s centralnim delom Štajerske¹¹⁷. Koliko sem poznal te

117 Drago Novak: Prlekija, Ljubljana 1987. Aprila 1944 je bilo ustanovljeno poveljstvo III. Relejnega sektorja, ki je vključevalo kurirske TV postaje, ki so zajele oziroma povezovale Pohorsko, Kozjansko, Ptujsko, Koroško, Prleško in Prekmursko področje. V Prlekiji je delovala TV 15 s sedežem pri Sv. Bofenku na Kogu, TV 15 P pa je bila v Prekmurju, v Moškanjcih pa TV14, Vanje je bilo vključeni 6 do 8 kurirjev. Oktobra je TV 15 na Kogu prevzel domačin Vinko Puklavec – Srečko, sledil pa mu je Alojz Dolinšek – Pavel iz Vodrancev. Med najbolj znanimi kurirji na TV 15 sta še bila Martin Čurin z Vitana in Rajko Luskovič iz Globoke.

fante in koliko se še jih spomnim, so to skupino sestavljali med drugimi naslednji fantje: Dolinšek Alojz – (Pavel) iz Vodrancev je bil najdalj časa vodja te skupine, med ostalimi pa so še bili Martin Čurin iz Vitana, Novak Franc, Mlinarič Štefan, Luskovič Anton, Štampar Rozalija in Tilika,... . Drugo skupino so prav tako tvorili domačini in tudi od drugje, ki so se prav tako izognili vpoklicu v Wehrmacht in tudi Arbeitsdienstu. V njej so bili kot vodja Škrlec Franc (Zlatko) iz Ljutomer in domačini Lah Jože, Puklavec Mirko, Lukman Stanko, ... Kot sedaj vem, pa je na Gomili še delovala tretja skupina katere vodja je bil Kralj Jože iz Ilovec. Mislim, da so bili kurirji »najbolj rdeči« in so se striktno držali Stalinove doktrine. Imenovani »politični« partizani kot sprašujete, pa bi naj bili bolj domoljubni in jim je bil glavni cilj izgon okupatorja.*

- **Pojem »politični – nepolitični partizani«, je še danes na Kogu nepojasnen. To je pomenilo, da so eni bili za Stalina, drugi pa, da, so se borili samo proti Hitlerju, za kar je partizanstvo tudi nastalo. To sklepam po dogajanjih v samem partizanstvu - »strelj od zadaj«, kar se je zlasti pojavljalo po Dolomitski izjavi in takoj po vojni. In če »dvojno partizanstvo« poenostavim in ga še povežem z povojnim »podaljšanim partizanstvom«, so se eni v prvem planu borili za povojni stalinizem, drugi pa o Stalinu niso hoteli nič slišati! Prav v tem je iskati začetek bipolarizacije na Slovenskem!*

Hodil sem v prvi razred pod Hitlerjem pri St. Wolfgang

am Kaag, v šolo, ki je bila sezidana v času Marije Terezije oziroma naslednika sina Jožefa II. Ta šola je bila med vojno vihro med SS divizijo Prinz Ewgen in med Bolgari popolnoma porušena. Kot sedemletnik se spomnim, bilo je menda za svečnico leta 1945. Bilo še je veliko snega in iz kapov so visele ledene sveče, iz katerih je zaradi sonca curljala voda. Pri kosilu smo slišali strele iz Vodranjskega vrha pri Lašičevih, ki so za streljaj na drugem bregu. Iz skednja med špranjami lesenih oplat smo lukali, kaj neki bi to bilo. Kmalu pa so iz Sv. Bolfenka pridrveli nemški graničarji in s ceste streljali proti Lašičevim. Strelji, ki so nas odgnali od mize so zadeli enega od dveh graničarjev že pri Lašičevih, drugi pa je bil smrtno ranjen med begom proti Jastrebcem. Po vojni se je potihoma govorilo, da bi naj nanje streljal domači partizan Štefan Mlinarič, ki bi naj na svečnico prav tako vedril pri Lašičevih v Vodranskem vrhu!

Štefek, ali o tem slučaju, ki ga Novakova knjiga o partizanščini v Prlekiji ne omenja, veste kaj več Vi?

Vem za ta slučaj, da so graničarji iz Sv. Bolfenka, kjer so imeli postojanko na tromeji Nemčija – Madžarska – Paveličeva NDH, v prostem času hodili po hišah in iskali jabolka ter pijačo. Tisti dan pa so pri Lašičevih naleteli na domače partizane. Koliko vem, tedaj tam ni vedril Mlinarič Štefan*, oziroma grupa partizanov kurirjev, ampak ona druga skupina domačih partizanov, ki bi jo naj vodil Škrlec Franc (Zlatko) iz Ljutomera*.

● *Škrlečeva skupina partizanov na Kogu- (pričevalec Štefek Sever), bi naj bila manj »rdeča«. Zato

mi je razumljivo, čemu tega slučaja pri Lašičevih v Vodranjskem vrhu oziroma na Kogu (dva mrtva), ni opisanega v omenjeni Novakovi knjigi Prlekija, kjer so opisane vse manj pomembne partizanske akcije v Prlekiji.

●* *Kot se še sam spomnim iz pripovedi starega očeta (očca), ki je pri tem slučaju bil navzoč:*

Nek jesenski večer l. 1944 so se v jastrebski sušilnici sadja, ki je bila preko ceste naše hiše, neko večer slučajno srečali kot sovražniki oboji nočni pohodniki. Naneslo je, da sta v sušilnico po tople režnje najprej stopila dva graničarja, nato pa še skupina domačih partizanov - kurirjev. Med obojimi pa je obveljal »častni dogovor - brez uporabe sile«. Tako so si v miru vsi napolnili žepe z toplimi krhlji in se razšli.

V jeseni l. 1944 so se nemški graničarji iz obmejne postojanke pri Sv. Bolfenku modernizirali. V ozadju iz jastrebske strani je med njima cerkev Sv. Bolfenka na Kogu.

Vir: v lasti avtorja

In če nadaljujem z mojimi vprašanji! Kaj pa bi naj bilo s Janezom Hudinom, ki ste ga tudi omenili?

Hudin Janez se je prav tako še naprej skrival na domu v Šalovcih. To se je izvedelo ob požaru, ki je kakšno leto-dve po vojni izbruhnil v hiši in so ljudje opazili, da sta dva bežala iz goreče hiše. Po tem dogodku je bila sled za njima zabrisana. Po vojni so se uporniki zoper oblast - križarji dobivali in skrivali tudi pri Orešnik Petru v Jastrebcih in pri Luci Francu v Vodrancih.

● **Stanko Čurin, Kog 15, rojen 1929**

Pogovor

S Stankom Čurinom je pogovor stekel ob kapljici, katero pije tudi papež v Rimu in cesar v Tokiu!

Vir: avtor

Ne vem, kako bi Vas predstavil! Niste samo poznan vinogradnik in kletar na Kogu, ampak daleč naokoli in v svetu. Koliko raznih vinskih medalj in diplom ste že dobili, vas ob tej priliki ne bom spraševal, saj je to že zapisano drugje. Ste pa tudi častni občan Ormoške občine in imetnik monografije. Na nekaterih od teh predstavitev oziroma proglasitvah sem tudi sam bil. Vem pa tudi to, da ste kot prvi privatnik uspeli na Ustavnem sodišču v Beogradu, ko so vam hoteli prepričati kot prvemu v Jugoslaviji polnitev buteljčk z lastnim vinom. Zato sem vesel in ponosen, da ste pripravljeni prispevati svoje mladostne spomine v zvezi z predvojnimi in še zlasti povojnimi burnimi časi. »Veste, kdor nima razčiščene lastne zgodovine, ta tudi ne more pričakovati mirne prihodnosti! Gre torej za dopolnitev naše polpretekle zgodovine, ki se tiče našega kraja!

Pa vas najprej vprašam, kako se še spominjate časov izpred, med in še zlasti časov iz povojne zgodovine našega kraja?

Za Wehrmacht sem bil pri prvi regrutaciji še premlad, za drugo regrutacijo marca 1945 pa sem se pozivu izognil.

No, marca 1945 pa je že tako kazalo na konec. Tudi v našem kraju so se takrat že zaključevale priprave Nemcev za še zadnji ognjeni »sprejem« Rusov oziroma Bolgarov. Kot vemo, je takrat tod potekala meja, ki je ločevala Štajersko oziroma veliki Rajh od drugih »manj vrednih« oziroma nearijskih držav. Bila je to meja, kjer so Nemci še zadnjič zbrali vse sile in sredstva, da bi vsaj ohranili »stari Rajh« oziroma, da bi tukaj na meji Nemčije le zaustavili Ruse. Prav zato so pri nas tako razkačeni SS-ovci hoteli spraviti v že pripravljene strelske jarke prav vsakega moškega, ne glede na leta in ali je bil ali ne sposoben prijeti za puško. Tudi zato se je moral oče po pobegu iz Wehrmanschafta iz Rač, kjer je ponoči stražil železnico, ko je neko noč puško zamenjal za civilno obleko, po tem še doma skrivati pred razjarjenimi SS-ovci. Mislim, da ste enakega mnenja, da je to bil očetov prispevek k osvoboditvi - izročitev puške pohorskim partizanom.

Mene pa sedaj zanima, kako ste pa Vi doživeli konec oziroma dočakali »zlato svobodo« v maju 1945?

V JA me takoj niso poklicali, tako sem še nekaj časa pomagal na domačiji v Vodrancih, kjer smo imeli srednje veliko kmetijo in že nekaj kmetijske mehanizacije, ki jo je bilo potrebno vzdrževati, saj rezervnih delov za nemške stroje ni bilo za dobiti. Zaradi popravil sem moral večkrat k bližnjemu mehaniku Avgustu Ščavničarju v Presiko na Hrvaško. Dne 3. oktobra 1947 pa

sem bil tam aretiran skupaj z Luci Anico iz Vitana, ki je bila dekle Ščavničarjevega sina. Aretirali so me zato, ker naj bi imel veze z »banditi« in bi jih stražil pri njihovih akcijah.

Vem! V tistih časih je v Presiki tudi šlo za jugoslovansko dilemo o priključitvi Štrigovskega območja k Hrvaški ali pa k Sloveniji. Pa je zato tam vladala še toliko večja napetost, saj je zaradi tega tudi prihajalo do večkratnih krvavih obračunavanj, v katere so bili vključeni tudi tako imenovani križarji iz hrvaške in iz slovenske strani meje! Mislím, da je tudi to vplivalo na takšno ostrino Udva v Čakovcu?

Ker sem bil iz Slovenije, sem bil zaprt in večkrat na zaslišanju v Ljutomeru kjer so z mano grdo ravnali. Prijeli so me za lase in brcali. Ta zaslišanja so trajala več kot pol leta in vsakokrat so me pri tem pretepali. Z kijem od biljarda sem enkrat dobil takšen udarec po obrazu, da sem takoj bil ves v krvi. Zdravniško spričevalo je potem potrjevalo, da sem postal devetinštiridesetodstotni invalid. Šest dni pa sem bil zaprt v »žitnici« pri Miklavžu, ko mi niso dali niti vode, ležal pa sem na golem opečnem tlaku. Žitnica še danes tam stoji, nahaja se malo nad spomenikom NOB pri Miklavžu. Vsakokrat, ko se peljem mimo, mi zaide pogled na okenske rešetke tega prekletega objekta.*

In za kaj so Vas konkretno obtoževali?

Mene so predvsem obtoževali in silili k priznanju, da sem stražil križarje, ko so ti razoroževali miličnike pri Miklavžu.

Zloglasna »žitnica« - pomožni zapor OZNE oziroma NM (narodne milice) pri Miklavžu. Vidna so še številna okenca z rešetkami. Posebno je znana tistim, ki so si jo v realsocializmu skusili. Iz Sv. Bolfeka se je še nekateri spominjajo, kot Stanko Čurin, Hlebec Jože, mnogi pa so že umrli. Tudi Ciril Kerenčič, Lašič Ciril in še morda kateri živeči romar k Majki Bistrički v Bistrico v Zagorju, ki se je v »zlati svobodi« 1947 ali 1948 napotil iz Sv. Bolfeka za križem v to svetišče, je nato po aretaciji na Varaždin Bregu, moral peš na »počitek brez ležišč v to žitnico« pri Miklavžu.

Vir: avtor

In kakšne posledice ste potem zaradi te obtožbe skozi življenje nosili?

Ko sem se po osemmesečnem zaporu in invalidnosti čez leto »počivanja« okrepil, sem moral v JA, ki sem jo služil v letih 1949 – 1951. Za čuda, so mi domači

veljaki za JA napisali tako dobro karakteristiko, da so me tam oficirji spraševali, če mi je morda kdo v sorodstvu kakšen starešina. Ob odslužitvi JA, pa so mi naročili, da moram takoj napisati prošnjo za sprejem v KP, kar pa nisem nikoli storil. Moram pa še dodati, da sem potem s strani Udbe še bil najmanj deset let nadzorovan.

Zdaj pa bi še rad izvedel, kaj veste o Mlinarič Štefanu, ki je bil sicer nekoliko starejši, pa vendar danes nad vse zanimiv zgodovinski primer iz naše fare Sv. Bolfenka na Kogu in tudi širše?

Glede Mlinaričevega Štefana iz Vitana, pa vem toliko, da je v času okupacije pobegnil iz Wehrmachta v Nemčiji in se nato pridružil k domačim partizanom, ki so se tod naokrog skrivali. Pri partizanih je bil zelo aktiven, saj bi naj v neki akciji oktobra leta 1944, ko so domači partizani napadli žandarje pri straženju naftne vrtime v Vuzmetincih¹¹⁸, celo zadel dva nemška žandarja. V akciji z njim so bili še drugi domači partizani kot Martin Čurin iz Vitana, Dolinšek Alojz iz Vodrancev in še kdo iz fare Sv. Bolfenka. Z osvoboditvijo ali pa že prej, pa bi se naj »ta ekipa« med sabo skregala in se tisti, ki se niso strinjali s prihajajočim stalinizmom, kot tudi ne Štefan, nato po osvoboditvi maja 1945, še naprej šli »partizane«, oziroma so postali križarji!

- * O trpljenju v tem zaporu OZNE pri Miklavžu - »žitnici«, ki jo omenja tudi Stanko Čurin, mi je tudi pripovedoval sosed Ciril Kerenčič - brat

118 Drago Novak: Prlekija, Ljubljana, 1987

heroja Jožeta Kerenciča, ki je v tej »žitnici« pri minus 20 stopinjah, ko okenca niso imela stekla, v pomanjkljivi obleki ter ob hladni hrani, skoraj izdihnil. Sosed Ciril je bil zaprt zaradi tega ker ni hotel postati vzorni kolhoznik na Kogu!

*

● ***Srečavanja s Križarji v očeh in v spominu sovaščana - ke!****

Pripoved

»Ko sem še živela na domačiji pri starših blizu meje s Hrvaško, se spomnim, da so k nam večkrat prišli oboroženi križarji, ki so imeli na kapah srebrne križece. Večinoma so to bili isti fantje in so govorili po slovensko in tudi hrvaško. Spominjam se priimka Ferlin iz Varaždina, pa Župneca, in... . Večje skupine križarjev naj bi imele sestanek na jasi v Košarjevi šumi v Vodrancih, ali je že to mogoče v Godenincih, pa so potem govorili, da jih je tam zajela OZNA. Zato po tem niso več prihajali k nam. Izvedeli smo tudi, da je v tej akciji bil ustreljen sorodnik od Lovrečevih iz Presike. Pri naši hiši so imeli tudi stroj, ki je bil podoben večjemu pisalnemu stroju, na katerem so večkrat tiskali plakate in letake«.

- *»Sama pa še vem njihovo himno, katero so nas otroke učili in tudi sami prepevali, ko so prihajali v našo hišo«, je zaključila pogovor neimenovana pričevalka, ki še mi je nato križarsko himno znala povedati, in da je bila uglašena na znano melodijo nemške pesmi: Heute wir wolen*

*Vse za vero, to je naše geslo
Komunizem moramo zatreti
in po krščansko živeti
in za vero umreti.*

*Le križar naprej, naprej, naprej,
Zmagal boš, Bog ti bo v pomoč,
Borimo se, osvobodimo se,
Križarjem vsak pridruži se.*

● *Lukman Terezija roj. Volaj 1923 – Vod-
ranci 22*

Pogovor

Mimo vaše hiše vodi cestna povezava od bližnje meje z Medjimurjem oziroma Hrvaške na Vitan. In to cestno povezavo skozi gozd so baje po vojni tudi koristili križarji, za katere bi nemara vi vedeli kaj več povedati, še več pa seveda vaš pokojni mož. Pa zato sprašujem, če tudi vi o povojnih križarjih kaj veste?

O križarjih vem le toliko, koliko sem takrat slišala, nisem pa jih imela priliko videti. Videla pa sem njihove lističe, ki so jih ponoči naokrog trosili. Tudi takrat sem te listke videla, ko so nam leta 1947 »cimermani« prišli delat streho, mislim na Volajevo viničarijo v Brezovčaku, ki je bila v vojni vihri uničena. Zjutraj, ko so prišli, so si prvo ogledovali in tudi nam kazali najdene lističe, ki so jih v žepih prinesli. Nabrali so jih spotoma

po cesti. Kot smo razbrali, so nas križarji pozivali k uporu proti komunizmu!

Morda pa bi mi kaj več znali povedati o tem, kako ste kot večji kmetje doživljali povojni pritisk na kmete oziroma kulake?

Da, o tem pa bi Vam lahko povedala več. V trajnem spominu mi je ostal dogodek, kako so domači aktivisti iz sv. Bolfenka, ali kot so jim tudi rekli, partizanski skrivači, ki so potem bili udbaši, v tej hiši – na domačiji moža pretepli. Zlomili so mu vse prednje zobe in to zato, ker se ni javil na »orožne vaje«, ki bi jih moral odslužiti s spravilom lesa v Kočevskih gozdovih. Razumite me, saj še nekateri od teh udbašev pri Bolfenku živijo!

Gospa, zdaj pa še bolj razumem vaš gnev zoper takratni stalinizem oziroma komunizem, kot ste tudi dejali! To v zvezi z namišljenimi orožnimi vajami je tudi zame osebno znana zadeva. Tudi moj oče je v tistem času kar trikrat služil »orožne vaje«, ki jih ni bilo, ampak so dejansko bili čisti ruski gulagi. Dvakrat po mesec dni je moral s konji voziti hlodovino z Pohorja v dolino na železnico, enkrat pa je bil poklican za tri mesece na razbijanje kamenja v Bosno. Za vožnjo na Pohorje mu je oblast obakrat priskrbela vagon, ki ga je čakal na železniški postaji v Središču ob Dravi, za pot domov, pa se je obakrat moral »snači sam«, kot je znal reči tudi Tito! 24 ur je trajala vožnja več kot 100 km po cesti iz Ribnice na Pohorju do Jastrebcem.

- ***Hanželič Vinko, Vodranci 41, rojeni 1926***

Pogovor

Hanželičev Vincek iz Jastrebec - Pesovčaka, kar tudi stoji v katastru Marije Terezije. Je eden od najstarejših Kogovčanov, kar pa mu sodeč po življenjski energiji ni presoditi.

Vir: avtor

Od Kogovčanov sem bil opozorjen, da ste pri svojih osemnosemdesetih menda še najbolj čil možakar in, da še celo v osem kilometrov oddaljeno Središče hodite peš zamenjavat bučnice za bučno olje. Sokrajani so mi tudi dali vedeti, da še pomnite mnogo od tega, kar se je pri Sv. Bolfenku dogajalo za časa Nemčije in tudi za časa trdega komunizma. In prav zato sem se odpravil k vam, da še ujamem nekaj vaših spominov in še morebiti dopolnim našo domačo zgodovino iz tega časa. Pa vas najprej vprašam, kako ste opravili z prisilno mobilizacijo v nemško vojsko, oziroma kot se je reklo, v Wehrmacht?

Čeravno sem že bil toliko star, nisem bil potrjen, saj po njihovi vojaški zakonodaji nisem imel dovolj teže, nisem imel 50 kilogramov, ampak samo 48. Zato sem lahko doma vse opazoval, kako so se Nemci pripravljali za spopad z Rusi odnosno Bolgari. Prva linija je bila

od nas čez ta polja proti vam v Jastrebcih na zahod oddaljena za dober streljaj in se je vse lepo čez to polje videlo. Dobrih dvesto metrov za našo hišo proti vzhodu, pa je bila meja proti Madžarski, od koder so Nemci pričakovali sovražnika. V marcu in v začetku aprila 1945 je bilo tod zaradi tega najbolj živo.

To me toliko ne zanima, saj sem tudi že sam takrat to pripravo od doma v Jastrebcih opazoval in tudi že kje opisal. Bolj me zanima ona druga vojska, ki se je v tistem času pri nas na plano prikazovala samo ponoči. Mislim na domače partizane, če so tudi oni kaj v tistem času hodili po Pesovčaku?

Glede kogovskih partizanov oziroma skrivačev, ki sem jih po vojni kar nekaj spoznal, kot Dolinščak Alojza, Čurin Martina, Luskovič Rajka,... v našo hišo nisem nikoli videl priti. No enkrat so baje prišli, pa nam je otrokom o tem oče najstrožje prepovedal govoriti. Spraševali so, če k nam kaj hodijo graničari, oni pa so prav tedaj v prvi »hiži« kartali. Menda so prav zaradi tega tudi takoj odšli? Drugače, kot se spomnim, so bili graničarji že nekoliko starejši Avstrijci in dobri ljudje. Nikomur niso nič storili in so vse, s čimer smo jih postregli, dobro plačali.

Dobrih dvesto metrov proti vzhodu oziroma čez potok Šantavec je še danes do meje z Hrvaško, ki je bila tedaj za časa okupacije Madžarska. Ali ste takrat, kot pravite, da ste imeli dobre odnose z nemškimi graničarji, kaj na črno hodili čez to mejo v Madžarsko ozirom ste kaj švercali?

Da, večkrat sem na črno prekoračil to mejo. Tja sem švercal galicijo (modro galico), nazaj pa tobak. Tudi madžarski graničarji so bili dobri ljudje.

No, potem pa je na cvetno nedeljo v aprilu 1945 prišla k nam tudi vojna vihra. In česa se še spomnite ob tem dogodku?

Bolgari so do naše hiše skozi gozd oziroma preko meje prišli potihoma. Naenkrat jih je bilo na dvorišču in za hišo nekaj sto in takoj so morali naprej proti nemški obrambni liniji v Jastrebcih. Ko pa je prvič zaregetalo in počilo, pa so se takoj začeli na njivah vkopavati. Takoj je bilo tudi nekaj mrtvih in oče je moral zapreči voz z kravami ter ranjence in tudi mrtve, ki so jih privlekli za našo hišo, zapeljati čez mejo v hrvaško Gorčičo. No potem je kmalu tudi zagorela naša hiša in ravno ti kravi z vozom so nam potem ostali na Hrvaškem.

Vincek, sedaj pa sva že pri »zlati svobodi«! Kako in kje ste jo Hanželičevi dočakali?

Dočakali smo jo z žalostjo. Saj smo ostali brez vsega. Najstarejši brat iz prvega zakona, Franček je padel v Holandiji, Stanko se je skrival pred mobilizacijo in pred partizani, oziroma je bil med vojno ta pravi skri-vač, jaz pa sem že povedal, kako je bilo doma. Srednji brat Stanko je znal tudi reči, da je bil partizan tri metre pod slamo!

Zdaj pa še samo eno vprašanje in sicer, kaj veste o po-vojnih križarjih? Ali so tudi ti v svobodi kot »podaljšani partizani«, kdaj prišli k vam?

*Ne, tega se ne spomnim. Hodili so bolj tam proti Gode-
nincem in Presiki na Hrvaškem, tu pri nas pa so se bali
sosedu Vnuk Petra - dve hiši naprej proti Sv. Bolfen-
ku. On je namreč bil, ko se je vrnil iz Wehrmanschafta,
kjer je kot dober strelec preganjal partizane, že kmalu
potem »organiziran« in je celo potem, ko se je pri nas
formiral kolhoz, bil prvi predsednik »našega kolhoza«
pri Sv. Bolfenku.*

- ***Prisilni mobiliziranec, dezertar, parti-
zan, udbovec, križar, Štefan Mlinarič
iz Vitana pri Sv. Bolfenku na Kogu***

*(Štefana Mlinariča iz Vitana je šteti kot bojevniškega
fenomena iz druge svetovne vojne. Po mojem se lah-
ko kosa s podobnimi primeri iz druge vojne v svetu. Za
naštevanje, kje vse je bil vojak, in kje vse se mu je na
kocko postavljala glava, ga je resnično primerjati s sve-
tovno znanimi »ramboji«! Kot nemški mobiliziranec je
najprej služil Wehrmacht v osrčju Nemčije, pred odhodom
na fronto pa je od tam dezertiral in se v svojem rojstnem
kraju priključil k domačim partizanom kot kurir enote
TV 15 na Kogu. Proti koncu NOB pa je prišel v spor s
sotovariši zaradi spoznanja, da se dejansko bori za Sta-
lina in ne proti okupatorju. V »zlato svobodo« pa se je
znašel v objemu OZNE v Mariboru. Ali s prisilo ali ne,
je še vedno dilema. Ko pa je nestrinjanje z novo oblastjo
tudi tam izkazoval, (nova oblast mu je jemala grunt), je
Štefan tudi v Mariboru padel v nemilost).*

Štefan kot mobiliziranec Wehrmachta l. 1943, od koder je dezertiral in se nato priključil k domači partizanski enoti kurirjev postaje TV15 na Kogu.

Vir: V lasti njegove hčerke Vide Masten

»Angel varuh, pa ga je spremljal vsepovsod« in ga tudi rešil v Mariboru, da ga rafal ni zadel, ko je bežal iz Ozne oziroma Udbe. Po tem incidentu se je bil primoran še naprej skrivati, kot je že bil navajen pri partizanih. Skrival se je pretežno v domačem okolju po raznih bunkerjih in to celo do Stalinove smrti l. 1953. Takrat se mu je ponudila izredna prilika oziroma izgovor, češ da se je bal Stalina. Iz vsega tega skrivanja pred oblastjo pa sledi, da je postal križar, kar potrjujejo tudi njegove »skrivaške zveze«, ki so vodile preko vzhodno prleških in štrigovskih križarjev do Šajnovičeve skupine, ki je delovala v tem prleškem pasu od Mure do Drave v Središču.

Po Štefanovem prikazu iz bunkerja leta 1953, pa še z njegovo rambovsko oziroma vojaško odisejado ni bilo konec. Čeravno že prekaljen wehrmachtar, partizan in križar, je moral najprej v zapor in potem še na usposabljanje v JNA. Vse do konca komunizma – (tudi tega neformalnega po osamosvojitvi Slovenije), pa do smrti leta 2001, se dejansko ni mogel otresti more, da je še vedno bil opazovana in nadzorovana oseba komunističnega režima

- *Pogovor z hčerko*

*Vida Masten – Mlinarič iz Središča ob Dravi dne
1.4.2013*

Gospa Vida, Vaš oče Štefan Mlinarič izvira iz istega kraja – iz fare Sv. Bolfenka na Kogu, danes še samo Kog - natančneje iz vasi Vitan, kot sam, ki sem bil rojen v sosednji vasi Jastrebcu. Osebnost vašega očeta nisem poznal, saj sem luč sveta zagledal 15 let pozneje kot on, sem pa po vojni, veliko o njem slišal, a še vedno nikjer nisem našel kaj o njem zapisanega. Prav zato bom skušal to storiti oziroma zgodbo o njem napisati sam. Zato bom z veseljem prisluhnil, kaj mi boste kot njegov otrok povedali, oziroma koliko vam je v družini iz burne mladosti in iz svojih življenjskih in vojaških pripetljajev zaupal, ko se je praktično kar nekajkrat srečal s smrtjo. Sam si ga iz pripovedi tistih, ki so ga poznali in bili njegovi prijatelji, predstavljam tudi kot neobičajnega sokrajana, da ne rečem svojevrstnega posebnega.

Koliko otrok je na kmetiji pri Mlinaričevih na Vitanu bilo?

Pri Mlinaričevih je bilo pet sinov in hčer.

Ali Vam je oče kdaj govoril, kako je bilo z njegovim vojaštvom za časa Nemčije in o vseh poznejših pripetljajih, bodisi pri partizanih, pri križarjih, v arestu in potem v JNA. Seveda pri tem ne izvzemam vaše družine, ko se je priženil v hišo Štamparovih, v Središče ob Dravi?

V nemško vojsko je bil vpoklican kot prisilni mobilizira-

nec leta 1943. Še preden je bil poslan na fronto, (takrat se je bojevalo v Rusiji), je od tam pobegnil. Preplaval je mrzlo reko Ren, a potem na drugi strani reke, ni bilo nikogar od tistih, s katerimi se je dogovoril o pobegu iz nemške vojske. Ker tako ni bilo civilne obleke, je moral mrzli Ren še preplavati nazaj. Šele v drugo mu je uspel pobeg iz nemške vojske. Domov je prišel tako rekoč peš preko Madžarske. Nekaj vmesne poti, pa se je tudi ilegalno peljal z vlakom. Doma se je takoj vključil v vrsto domačih partizanov, ki so tvorili kurirsko zvezno postajo TV -15 pri Sv. Bolfenku na Kogu.

Po drugih straneh pa sem na Kogu tudi slišal, da je bil tudi zelo čuteč in hraber partizan, da je aktivno sodeloval v raznih oboroženih akcijah proti okupatorju, kot recimo pri napadu na nemški naftni stolp v sosednjih Vuzmetincih.

- *Tudi z mojim starim očetom Ivanom Topolovcem sta se v jeseni 1944 neki večer v zelo nerodni situaciji srečala in sicer v sušilnici sadja v Jastrebcih, ki je delovala v okviru Sadjarskega društva in je stala preko ceste naše hiše. Oča, ki so jih že šteli sedemdeset, kot smo jih klicali, so po večerih znali pogledati v toplo sušilnico, kakor tudi drugi vaščani. Slučajno pa so se tisti večer v sušilnico napotili tudi domači fantje z rdečo zvezdo, ki so imeli pod plašči strojnice. Pa je nekdo od teh fantov staremu očetu zabrusil: »...ti stari pa bi že moral biti v postelji«. Naslednji dan pa so se oča spraševali, kdo neki bi naj bili potepuški »čehi«, med katerimi bi naj tudi bil Mlinaričev*

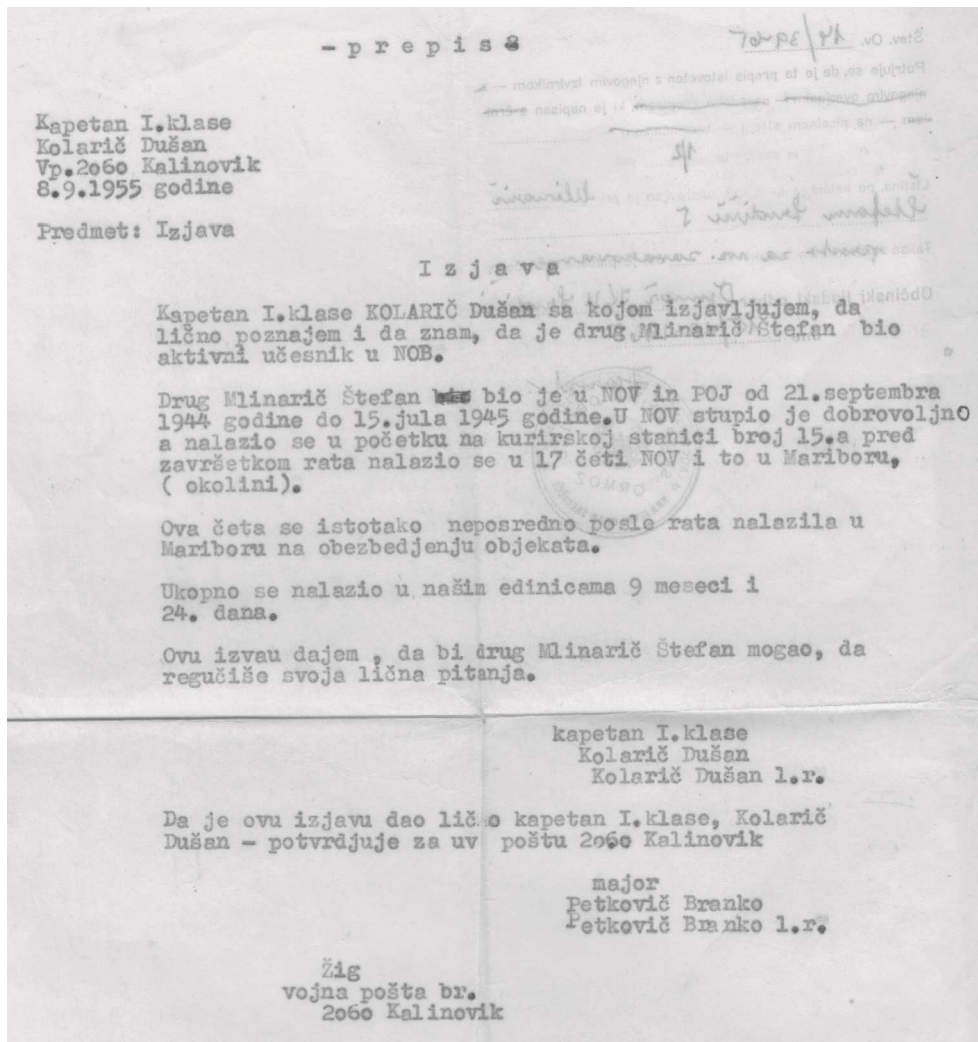
*Štefan? Razburjenega starca je po tem še sin -
moj oče povprašal, ali so ti »čehi« morda imeli
rdeče zvezde. Zaradi slabe petrolejke in svojih let
tega »naš oča« niso opazili.*

*Štefan Mlinarič kot partizan
z neznano soborko v ku-
rirski enoti TV 15 s sedežem
pri Sv. Bolfenku na Kogu v
letu 1944 .*

*Vir: V lasti hčerke Vide
Masten*

- *Tudi drugi primer iz sušilnice je povezan z vašim očetom Štefanom, ki se je tisto že malce hladno jesensko noč s šmajserjem pod plaščem modro zadržal, da ni bilo streljanja. Ob toplih režnjih so se namreč to noč naključno srečali domači partizani in nemški graničarji iz Sv. Bolfenka. Zaradi modrosti je to srečanje nočnih pohodnikov minilo v pravem »kameradskem« duhu oziroma stilu - brez vsakega strela!*

- Prepis- Dokument potrjuje, da je bil Štefan Mlinarič v partizan-ski enoti kurirjev TV 15, ki so imeli sedež v domačem kraju pri Sv. Bolfenku na Kogu.

- Prepis – dokumenta, ki ga je Štefan Mlinarič predložil, da se mu partizanstvo upošteva pri odsluženju kadrovskega roka v JA.

Vir: Oba dokumenta v lasti hčere Vide Masten

Zdaj pa mi kot Štefanova hčerka povejte o kakšnem posebnem dogodku, ki ga je vam o svojih dogodivčinah, bodisi pri služenju Hitlerja – Stalina, ali pozneje pri OZNI v Mariboru zaupal oče ?

O tem, kako je konkretno v kakšni akciji sodeloval, se v družini nismo nikoli pogovarjali. Razlagal pa nam je o tem, kako je proti koncu partizanščine prišel navzkriž z ostalimi v enoti. Spor je celo prerasel tako daleč, da so ga hoteli po hitrem postopku sotovariši ustreliti. Kot menda veste, je vsaka partizanska enota imela tudi likvidatorja. Potem pa so se le nekako sporazumeli, a vse do konca vojne oziroma partizanščine je vendar bil zelo previden in se izogibal, da bi se kje kot samotna tarča pojavil izven enote.

Za ta spor se je tudi po vojni, v zelo ozkem krogu izvedelo. Še bolj zato, ko očeta Mlinariča Štefana ni bilo na spregled ob »uživanju zlate svobode«, kot so to prišli njegovi partizanski soborci na razne partizanske mitinge. Večina pri Sv. Bolfeku, jih je namreč mislilo, da je kje padel ali kako drugače izginil. A je vendarle dejansko na nek način s »partizanščino« nadaljeval! Kot ste omenili, da o tem sporu le nekaj veste, vas prosim, da mi še poveste kaj ste si iz njegovega pripovedovanja zapomnili?

Ko je leta 1998 na Kogu oziroma pri Žgančevem Albinu v Jastrebcih kupil vašo knjigo »POT DO KRUHA«, jo je večkrat prebiral in se nato zanimal, kako bi prišel v stik z vami, a mu žal to pred smrtjo ni uspelo. Menda Vam je hotel prav to zadevo o sporu bolj natančno oziroma podrobno obelodaniti, oziroma, zakaj se je so-

tovarišem proti koncu partizanščine uprl? Tako pa lahko samo ugibamo, kot se je potem večkrat izrazil, da je vse bolj spoznaval, da se je dejansko boril za Stalina, in ne proti Hitlerju, kot se je govorilo in pripovedovalo ljudem. Proti koncu je namreč uspel izvedeti, da se bo novi režim najprej spravil prav na kmeta, kot se je dogajalo v SZ in kot se je nato to tudi zgodilo pri nas. Doma so Mlinaričevi imeli veliko kmetijo in bili med večjimi kmeti na Vitanu. Zaradi tega strahu ni mogel držati jezika za zobmi, da ne bi kaj rekel čez Stalina. Več o tem Vam ne bi povedala, saj še nekateri od teh, ki so ga nato hoteli likvidirati, živijo!

Kako pa je bilo z njim potem po resnični osvoboditvi, ko je z zamudo nekaj let tudi sam prišel iz »podaljšanega partizanstva« oziroma križarstva in nato še po prestanem zaporu in služenju JNA?

Iz dokumentov je razbrati, da je »drug« Mlinarič Štefan bil v NOB od 21. septembra 1944 pa do 15. julija 1945. Po koncu vojne bi naj tudi bil v 17. četi NOV v Mariboru, kjer je ponovno prišel v spor zaradi Stalinizma. Ob pobegu od tam so za njim celo streljali. Potem pa se je skrival doma in pri prijateljih, dokler ga niso ti pregovorili, da se je po Stalinovi smrti leta 1953 končno pokazal na svetlo.

In kako je potem prišel v stik z vašo mamo v Srediču ob Dravi, oziroma kako in kdaj je končno postal svoboden človek? Ob tem vprašanju še mimogrede dodajam, da je sestra vaše mame ga. Julika Štampar bila moja učiteljica na Kogu, njen poznejši mož Janko Koren pa potem upravnik Dijaškega doma v Ljutomeru in tudi profesor

fizike in matematike na tamkajšnji nižji gimnaziji.

Čeravno že nekaj vem, pa bi vendar še rad iz vaših ust slišal, kaj se je potem z njim dogajalo, ko je končno prišel iz skrivališča po Stalinovi smrti?

— 3 —

I. OPŠTI PODACI

2) Lični opis:

a) Stas: *Srednji*

b) Kosa: *smeđja*

c) Lice: *okroglo*

d) Oči: *smeđe*

e) Nos: *pravilan*

f) Usta: *pravilna*

g) Osobni znaci: *Fahi mu korizni...
lavo ruke*

3. Krvna grupa _____

Potpis lekara _____

4. Prezime, očevo ime i ime:

Mucapuli opozna Mucap

5. Svojeručni potpis _____

Vojaška knjižica Štefana Mlinariča iz JNA, ki jo je že v letih služil v Tuzli v obdobju od 11.4 1955 do 23.3. 1957 in je ni nikoli podpisal.

Vir: V lasti hčere Vide

Potem je moral najprej za dve leti v zapor v Maribor in nato še na odsluženje kadrovskega roka v JNA, ki ga je služil v Tuzli. V njegovi vojaški knjižici piše, da se je to zgodilo od 11.4 1955 do 23.3.1957, njegov čin pa je bil vojniki. Rada bi Vam še povedala, da mu potem par-

tizanski soborci iz Koga nikoli niso izrekli kašne zahvale, za partizanstvo mu niso hoteli pričati, da bi dobil kakšno borčevko penzijo, kot so jo prav vsi drugi dobili in ga niso nikoli klicali na kakšen borčevski sestanek.

- *O Štefanu in o njegovi mladosti prijatelj Joško Hlebec iz Lačavesi, dne 1.4.2013*

Pogovor

Joško Hlebec z ženo na svojem domu v Lačaves 28a,

ki je po domiselnosti in ročni spretnosti nekaj posebnega na Kogu. Hiška sredi vinogradov daje čut etnološko turističnega navdiha in sposobnosti ročne spretnosti, ki se prepleta z umetniško žilico nemirnega duha, ki ga je Jožek oblikoval predvsem v lesu in ga je najti na vsakem elementu svojega doma ob tej »vodranjski ulici«.

Vir: avtor

(Z Jožekom sva bila za časa Hitlerja sošolca na Kogu. Če se ne motim, sva celo nekaj časa sedela v isti klopi. Tudi s starejšim bratom Radekom sva, ko sem prišel v nižjo gimnazijo Ormož, še eno leto sobivala v Dijaškem domu. On je že bil v četrtem, jaz pa kot zelenec v prvem razredu. In kot mene zelenca iz Sv. Bolfenka na Kogu, si je Radek izbral za »purša«, da sem mu čistil čevlje in postiljal posteljo. »Purši« so med nami dijaki bili po vzoru iz kasarn v starojugoslovanski vojski. Tudi najina očeta sta bila »kamerada«, saj sta za časa okupacije pri Sv. Bolfenku skupaj marširala v Wehrmanschaftu).

Bil si zaupni Štefanov prijatelj, katero je izviralo iz časa njegovega »podaljšanega partizanstva« oziroma križarstva. Vesel sem bil zaradi tega, da bom tako iz prve roke izvedel, kako se je dejansko ta »skrivnostna zgodovina« okrog Štefana odvijala. Do vajinega prvega srečanja je torej prišlo v bunkerju, ko se je Štefan skrival pri sošolcu Lah Jakobu na Vitanu.

Ostal pa si mu zaupni človek tudi pozneje, ko si je slekel še zadnjo od šestih uniform, ki so bile: nemška, partizanska, udbovska, križarska, zaporniška in končno še uniforma vojaka JLA.

*»Na tebe se obračam tudi zato ker mi iz rojstnega kraja
»manjkajo leta«. Kot veš, sem že leta 1948, ko se je kme-
tom najbolj jemalo in se jih tudi drugače maltretiralo,
kot kulaški sin odšel za kruhom od doma. Bil sem dijak,
vojak in potem še Kidričan in še danes sem iz tega razlo-
ga Ptujčan. Zato mi je marsikaj iz rojstnega kraja med
tem časom pobegnilo mimo ušes in oči«!*

»In prav sem se obrnil«!

*Jožek mi je o svojem prijatelju in še o društvenem utripu
tistega časa na Kogu, znal povedati še več, kot sem
pričakoval. In še več, kot mi je znala povedati o svojem
očetu hčerka Vida v Središču ob Dravi, kamor se je
Štefan priženil v Štamparovo domačijo!*

*

Zdaj pa še odgovori na zastavljena vprašanja:

Kot vem, si bil med redkimi na Kogu, ki si vedel za Štefanov bunker, v katerem se je preživljal v času »po-
daljšanega partizanstva«
odnosno križarstva. Bil si mu zanesljivi prijatelj tudi takrat, ko si je že slekel zadnjo - šesto uniformo, a še vedno ni postal svoboden človek. V preostalem delu njegove mladosti, ki mu je še po vsem tem le malo ostalo, pa si mu bil poleg duševne še tudi fizična opora, da si je sploh kam upal čez prag hiše stopiti. Zato želim, da se o tem fenomenu tudi kaj zapiše za zanamce in tudi tiste, ki v šoli niso nič o tem slišali, da se končno vendarle izve, za kaj je takrat pravzaprav pri Štefanu šlo. Zamolčana zgodovina se ne sme »pomesti pod preprogo«, da bi jo uničil njen najhujši sovražnik – »pozaba«, na katero se žal pri nas še opirajo nos-

talgiki za preživelim totalitarnim režimom. Zgodovinski dogodki ne smejo preiti v pozabo – tudi ne v najinem rojstnem Kogu! Pa te zato Jožek najprej vprašam, če morda veš kaj več o Mlinaričevih na Vitanu?

Štefan je eden od petih Mlinaričev sinov iz Vitana. Rojen je bil l. 1922 in zato tudi bil prisilno mobiliziran v nemško vojsko. Za rusko fronto se je usposabljal nekje v osrčju Nemčije. Njegov predpostavljeni oficir ga je kot vojaka imel rad in ga cenil kot dobro izurjenega in ubogljivega, pa je zato Štefan pri njem imel nekaj privilegijev. Dovolil mu je tudi izhode v mesto preko reda, da je lahko mimo vojaške cenzure komu še kaj pisal in se še s kom srečal. Ob nekem takem izhodu iz kasarne pa se ni več vrnil nazaj. Odločil se je za pobeg in se pozimi l. 1943 / 1944 iznenada pojavil na svojem domu na Vitanu. Takoj se je povezal z domačo partizansko enoto, ki je delovala v okviru kurirske postaje TV -15 na Kogu.

Kaj pa veš o njegovem sporu med sotovariši v tej enoti, ki je v tej enoti nastal, kar je še danes zavito v tančico, oziroma se o tem samo ugiba?

Prepiri so se začeli v enem bunkerju, ki jih je bilo na Kogu več. Večina partizanov v tej enoti je bilo takšnih, ki niso bili s kmetov. Mlinaričevi pa so bili veliki kmetje, pa je potem že zaradi tega prihajalo do prepиров. Mislim na povojno kulaško politiko, ki jo je prinašal stalinizem, za katerega so se pravzaprav borili. Prišlo je do takšnega spora v enoti, da je celo padla odločitev, da se Mlinariča likvidira. On pa je za to nakano soborcev izvedel in se nasprotnikom, ki so imeli ta namen

oziroma nalogo, kot prvi uprl z »šmajserjem«. Kratko malo, bil je hitrejši od likvidatorja! Potem pa je le prišlo do nekakšnega pobota, in od takrat se iz skupine ni mogel, niti hotel, pa tudi ni več upal oddvojiti. Na pohodih enote ni hotel hoditi spredaj, ker se je bal strela od zadaj. Brez svojega »šmajserja« ni bil niti za trenutek več! Tudi ne med spanjem!

In v takem napetem vzdušju pri teh kogovskih partizanah v enoti kurirjev TV -15, je potem le živ dočakal »zlato svobodo«, kot smo se, če se še spomniš, v drugem razredu na Kogu učili peti!

Po končanem partizanstvu pa je »moral« še v službo OZNE oziroma potem UDBE v Maribor. Je pa tudi tam kmalu prišlo do spora zaradi stalinizma, kot že prej v enoti pri Sv. Bolfenku. Ni mu namreč šlo v glavo, da jim bodo pod novo oblastjo vzeli kmetijo, kot se je to delalo v stalinizmu v SZ.

Jožek, kaj pa ti je Štefan še zaupal o tem sporu, ki je dejansko bil smrtni spor, tako na Kogu kot v Mariboru. In še kako se je v Mariboru ubranil smrti?

Tudi tam v Mariboru jim ni uspelo likvidirati Štefana! Ko je videl, da ga hočejo ali zapreti ali likvidirati, je na hitrico ukradel bližnje kolo, oni pa so za njim streljali in jim tako uspel pobegniti.

Verjetno mu je tudi pri tem podvigu pomagala vojaška večšina, ki jo je pridobil pri Wehrmachtu, kakor poznejše izkušnje, ki jih je pridobil pri partizanih. Kje se je potem po tem pobegu iz Maribora skrival do Stalinove smrti leta 1953, ko je končno prišel na plano?

Najprej se je skrila pri očetu na domovini na Vitanu. Ko je oče umrl, brat Franček pa se je začel vse bolj bati, saj ga je UDBA venomer vneto iskala, da bi še tudi njega aretirali in likvidirali, kot »bandita«, je odšel v skrivališče k prijatelju Lahu Jakobu na Vitanu. Z Jakobom sta bila enako stara, sošolca in se že od otroštva poznala. Jakobov oče (stari Lah), pa je tudi nekaj časa po vojni bil zaprt. Udba ga je obtoževala, da je bil »preveč« navdušen za Nemce.

Jožek, zdaj pa mi še razloži to, da sta s Štefanom že bila prijatelja iz bunkerja? Kako je do tega spoznanja sploh prišlo?

Lahovi na Vitanu so že takrat imeli kot edini tod naokrog brusilni stroj za brušenje kos od kosilnic, katere so se tudi pojavile pri nas z nemško okupacijo. Menda je do tega - kosilnice in stroja za brušenje - stari Lah prišel preko vez za časa Nemčije, saj je tudi govoril nemško in obiskoval razne sejme po Nemčiji. Tudi doma smo imeli takšno kosilnico kot Lah, stroja za brušenje kos pa ne. Zato sem po vojni večkrat šel brusiti kose k Lahu na Vitano. In enkrat pri takšnem brušenju pri Lahu, v hiši zagledam človeka, ki je nekaj pisal na pisalnem stroju. Že to mi je bilo sumljivo, saj v tistem času pisalnega stroja ni smel imeti kdor koli. Človeka lepo pozdravim, on pa samo reče: »nič nisi videl in nič nisi slišal«! Pozneje sva se s Štefanom pri Lahovih še večkrat videla in si izmenjala več besed.

Kaj pa veš o njegovem razkritju oziroma o prihodu iz bunkerja leta 1953?

V nedogled se ni mogel skrivati, režim pa se je utrjeval! Strmoglavljenje Tita s strani Stalina pa tudi leta 1948 ni uspelo. SZ oziroma Rusija pa nas takrat tudi ni napadla, kot je nameravala. Nasprotno je bilo, kot vemo; takrat je Tito celo potegnil debelejši kos palice! Na račun tako imenovanega svobodnega sveta oziroma strahu pred ruskim komunizmom, je takrat Tito dobil zelo veliko pomoč v dolarjih, orožju, hrani, ... in se je tako napad iz SZ na Jugoslavijo izjalovil. No, čez nekaj let pa je celo Stalin umrl. Po smrti Stalina, pa so vsi, ki so za Štefana vedeli, začeli Štefana nagovarjati, zlasti še sošolec Jakob Lah, da je sedaj ob smrti sovražnika Jugoslavije Stalina, idealna prilika, da pride iz bunkerja. »Idealna prilika« za Štefana tudi zato, saj se je venomer boril proti Stalinu, ki mu je hotel vzeti grunt na Vitanu. In prav to priliko je takrat Štefan dobro izkoristil!

In kako sta se razumela s Štefanom potem, ko je odslužil vse naložene mu kazni, oziroma prišel iz JNA?

Še preden je šel v JLA, je moral odslužiti dveletni zapor zaradi »podaljšanega partizanstva«. Po odsluženju zapora in potem še JNA, pa me je kot prijatelja znova poiskal. Tiste besede ob pisalnem stroju: » ... nisi nič videl in nič slišal«, so mu zagotovo dale pečat za zaupanje v mene! Zato se je takrat tako rekoč v vsem obračal name. Na primer; če je zvečer nameraval k puncu, ki je bila nedaleč od tod, je prej prišel k meni, da sem ga potem pospremil do nje. Kakor podnevi tako ponoči je bil nadzorovan od Udbe. Še danes se mi zdi smešno, ko se tega spomnim, da je bilo to spremljanje videti, kot

da bi bil »priča« pri Štefanovi puncu. Bal se je namreč, da bi srečal kakšnega od nastavljenih ne pridipravega »ljubosumneža«, da bi ga potem mogoče skupaj pretepla! Kakšnih šest mesecev sem tako bil njegov stalen spremljevalec, da se mu tajni spremljevalci UDBE niso mogli tako približati !

In še zadnje vprašanje. Večkrat si omenil, da je praktično vse do osamosvojitve Slovenije oziroma do odprave komunizma tudi pri nas, bil politično nadzorovan. Nadzorovali bi ga naj udbovci in še zlasti na poti, če se je kam odpravil z doma. Za te zasledovalce je seveda tudi bilo zanimivo, s kom je kontaktiral. Pa bi vendar bilo zanimivo izvedeti, ali so ti udbovci zasledovali poleg njega še potem tebe? In kdo so sploh bili ti tajni agenti, ali so bili domačini ali so bili od kod poslani, bodisi iz Ormoža, Ljutomera,...

Da, občutek sem imel takšen, da sem bil tudi sam nadzorovan, zato tudi lahko rečem, da so ti varuhi oblasti bili domačini in nekateri še živijo in še imajo borčevske penzije in razne dodatke. Organizacija tajne policije je v vseh državah komunizma sploh bila hrbtenica sistema. Ovaduhi so med seboj bili povezani. Če se je Štefan kam odpravil, so vlogo vohunstva prevzeli ovaduhi iz dotičnega kraja, kamor je šel. O imenih pa je težko kaj povedati, saj še nekateri od teh živijo in kot so govorice, še vedno nekateri s to dobro plačano »obrtjo« nadaljujejo!

• ***Pogovor z Marto Vnuk, hčerko Slavka
Žganca***

Jastrebcu 8.6.2013

Tvojega očeta Slavka se še spomnim. Ostal mi je v spominu, ko je menda kot mobiliziranec v nemško vojsko med dopustom ali pa morda pred odhodom, še obiskal nas sosede. Pred odhodom iz dvorišča je mojemu očetu prišepnil na uho, da so Rusi že na Madžarskem. (Fantje bi naj ponoči nekje na tajno poslušali radio London)!

Sem tri leta starejši od tebe in se še spomnim naše mladosti iz povojnih let. Z najinim stricem Albinom, ki je bil nekoliko starejši, smo se po vojni šli »partizane in švabe«, kar je takrat bilo za pionirčke z rutami in titovkami »hvale vredno« igranje. Bolj kot očeta Slavka se spomnim tvoje mame Mice. Ko sem hodil v TSS v Ljubljani, sem mamu ob nedeljah v bolnici oziroma kot se je takrat l. 1956 reklo, v Onkološkem inštitutu večkrat obiskal. Bolniki iz oddaljenih krajev so se takrat, ko ni bilo toliko možnosti potovanj, seveda veselili obiskov iz sosedstva, od koder je pač kdo bil. Tako je tudi tvoja mama bila vesela, če sem jo obiskal kot sosed iz Jastrebcu. A kmalu potem, ko je umrla, si ostala v varstvu najbližjih sosedov in tudi sorodnikov Žgančevih.

Marta, zdaj pa mi še ti nekaj povej, česa se pa ti še spominjaš o naši mladosti?

Rodila sem se v Marembergu pri Slovenjgradcu, kjer

je bil atek organist. V Jastrebcce na domačijo smo se preselili kmalu po nemški zasedbi leta 1941, saj je tam ob avstrijski oziroma takrat že nemški meji, postajalo bolj napeto kot tukaj v Jastrebcih. No, potem v aprilu 1945, pa je pri nas v Jastrebcih bilo še veliko hujše. Sicer pa je bil atekov poklic tapetništvo, z orgljanjem po cerkvah pa se je ukvarjal bolj ljubiteljsko in po potrebi. Tudi tvojega strica in sošolca - sosedovega Albina je naučil igrati na »frajtonarico«.

To vem, saj se je Albin ko je kje igral, znal pohvaliti, od kod mu ta virtuoznost na harmoniki. Kako, po kakšni poti, pa se je potem oče znašel v partizanih? Ali je tudi on kot njegov mlajši brat Joško že prej bil vpoklican v nemško vojsko?

Da, ko pa je prišel na dopust, pa so ga septembra 1944 neko noč neznano kam odgnali domači partizani!

In od takrat ga pri hiši niste več videli in o njegovem koncu še danes kaj oprijemljivega in prepričljivega ne veste, oziroma ste le o tem slišali različne zgodbe, kot smo tudi slišali ostali v Jastrebcih!

Čez nekaj let ste tudi sosedje slišali, da je še nekaj časa bil pri Zadravčevih v Lačavesi, kjer bi naj čakal na zvezo, da bi odšel k partizanom na Pohorje ali že kam. In res smo po nekaj mesecih dobili pismo, za katerega pa smo bili v dvomih, da je bilo njegovo. Vsebovalo je le dogovorjeno spoznavno številko in sicer 22. (22. februarja je imel rojstni dan) ni pa bilo še drugega dogovorjenega znaka - violinskega ključa, kar je ob slovesu tudi bilo dogovorjeno, da bo razpoznavni znak

v pismih. Zato smo bili v dvomih, ali je bilo pismo njegovo! Napisano pa bi naj bilo v Paškem Kozjaku v Savinjski dolini, kjer naj bi bil partizan. Bil bi naj, kot je v pismu pisalo, tam intendant in poročevalec, ter tolmač iz nemščine. Atek je imel tudi nekaj razredov gimnazije v Ptujju in bi torej vse to lahko tam bil! Ko smo še pozneje prišli do drugih podatkov, da je namreč bil priključen v Tomšičevo brigado, smo se le sprijaznili, da je bil tam partizan.

Kot tudi razmišljaš oziroma razmišljamo in kot so se in se še širijo drugačne govorice in ugibanja o koncu tvojega očeta, kje bi lahko bil njegov grob?

Po vojni smo se podali tja v Savinjsko dolino, od koder je bilo pismo in pri domačinih poizvedovali za njim in se tudi z mnogimi pogovarjali. Če bi pri njih res bil tam partizan, bi se ga še po koncu vojne, ko so še živeli njegovi soborci in tudi domačini, gotovo kdo spomnil. Če ne drugače, bi ga domačini v Paškem Kozjaku poznali kot partizanskega muzikaša - harmonikarja, pa tudi po tej poti nismo nič izvedeli. Po tolikih letih pa se z vnukinjo in zetom mislimo še enkrat odpraviti v Paški Kozjak, če bi vendar kaj izvedeli.

Kaj pa misliš o domačih govoricah, da bi bil njegov grob vendar nekje bliže doma?

Ena verzija oziroma govorica je na žalost res tudi takšna! Kot smo tudi pozneje izvedeli, je ta skupina domačih partizanov, ki so odgnali ateka, imeli tudi likvidatorja, ki pa je sedaj tudi že pod zemljo.

Koliko tudi sam vem, je ta enota proti koncu bila nak-

lonjena uvedbi stalinizma pri nas. Koliko pa smo v vasi poznali Slavka, pa on pretirano za stalinizem tudi pri partizanih ni mogel navijati! Ali sta z mamom potem dobivala kakšno partizansko penzijo ali kakšno socialno pomoč?

Z mamom sva bili priznani kot vojni siroti. Mama je takrat, ko je še živela, dobivala 1.200 din, jaz pa še dodatno 200 din. Po mamini smrti pa sem svojo pomoč dobivala do polnoletnosti. Nato pa so rekli, če bi šla še naprej v šole, bi bila upravičena za kakšno socialno pomoč še naprej

Zanimivo je, da se za partizanski grob samo pri nekaterih partizanih ni nikoli izvedelo. V povojni partizanski literaturi, pa je marsikje zapisano kot hvala, da je bila pri partizanih prav največja skrb za padle sotovariše - celo večja, kot bi naj bila pri okupatorskih vojaki. Tudi v avli šole na Kogu ob Kerenčičevem doprskem kipu, kjer so v kamnito spominsko ploščo vgravirana imena Kogovskih medvojnih žrtev druge vojne, je za tvojega očeta Slavka Žganec kraj smrti izpuščen.

*

Marta, koristim še obenem priliko, da te še povprašam, če mogoče skupaj s sosedi in sorodniki Žgančevih že kaj več veste, kako pa je bilo z koncem očetovega brata Joška Žganec, za katerega se prav tako za grob ne ve, in so ga prav po neki drugi zgodbi izsledili domači partizani. Na omenjeni spominski plošči padlih na Kogu, pa tudi za brata tvojega očeta Joška, da bi bil tudi on žrtev druge vojne, ni nič napisanega. Koliko vem, tudi Joško-

va žena Milica rojena Pevec iz Jastrebccev, ni nikoli izvedela za grob svojega moža niti ni prejela nobenega obvestila o smrti od mednarodnega RK, kot so to po vojni dobili ostali svojci o padlih udeležencih v Wehrmachtu.

Prav zaradi vsega omenjenega, se o bratu tvojega očeta, Jošku Žganec, v rojstnih Jastrebcih oziroma na Kogu prav tako širijo podobne govorice kot o tvojem očetu. Ali morda veš ti kot sorodnica in soseda za kakšno »zgodbo« o stricu Jošku?

Za strica Joška Žganec vem samo za tisto zgodbo, katero je strina Marica, očetova in Joškova sestra nekje izvedela, in je to zgodbo nato stalno ponavljala:

Joško je bil dve leti starejši od očeta. Bil je prav tako prisilno mobiliziran v nemško vojsko. Vojaščino pa si je uredil tako, da jo je tudi služil na Hrvaškem - tedaj NDH. Na ta način je lahko večkrat prišel domov k svoji nevesti oziroma ženi Milici, ki je prav tako bila iz naše vasi. Ta privilegij - služiti Wehrmacht blizu doma, pa vsekakor ni bil zastonj! Po poznejših govoricah, se je baje zaradi tega vpisal v vojaško šolo za inštruktorje, kar pa je bil pogoj, morda tudi ta, da se je moral včlaniti v SS. V nadaljevanju te zgodbe, pa bi ga naj na Hrvaškem ujeli partizani in malo pred koncem vojne 1945 ustrelili kot talca. To bi se naj zgodilo pri Reki, kjer bi ga naj ustrelili skupaj z drugimi nemškimi ujetniki in sicer na način, da so žrtve potem padale v morje.

To zgodbo je strina Marica, (sestra Slavka in Joška Žganec), izvedela preko Joškove žene Milice, ona pa preko njene sestre Blanke v Zagrebu. Pri sestri Blanki

bi naj Joška preko poročne slike spoznala njena kolegica, ki je kot partizanka videla to streljanje talcev na Sušaku.

- ***Pogovor z Francem (Franjo) Vidicem, Stanetinec 37, rojen 1. 1928***

*Franjo Vidic z ženo
in hčerko na svojem
domu v Stanetincu na
Hrvaškem*

Vir: avtor

Čeravno Vas lahko iz rojstnih Jastrebcov preko meje, kjer dela mejno črto potok Šantavec, vidim, sem vendar do vas moral preko mejnega prehoda Središče ob Dravi – Presika. V Kraljevini pa smo bili skupaj pod Dravsko banovino odnosno Slovenijo, nato ste vi bili pod Madžarsko, zdaj pa ste vi pod Hrvaško državo. Ampak vedno nas še veže stara zgodovina iz Titove Jugoslavije, še prej pa vas od okupatorske Madžarske, nas pa od okupatorske Nemčije. Prav zato moramo to polpreteklo zgodovino še reševati skupaj.

Kot mi je že znano, ste bili tudi zapornik OZNE oziroma UDBe pri Miklavžu pri Ormožu, sem zato prišel do vas, da se še o tem kaj zmeniva.

Da pri Miklavžu sem bil leta 1947 že drugič zaprt. Prvič pa sem bil zaprt leta 1944 v Štrigovi, ko sem odklonil Madžarom kopanje strelskih jarkov in bunkerjev proti Rusom odnosno Bolgarom.

Tisto za časa Madžarske pri vas me ne zanima, zanima pa me ta zapor pri Miklavžu, ker so bili tam po vojni v takoimenovani »žitnici« zaprti tudi mnogi iz Sv. Bolfenka na Kogu. Zakaj ste bili zaprti?

Zaradi Ščavničarjevega Gusteka iz Presike, ki je bil križar, a je pravočasno pobegnil. Tako so v zapor pri Miklavžu spravili samo njegovo punco Anico Luci iz Vitana in mene, ker sem se z Gustekom dobro poznal. Bilo je v februarju 1947, ko je v arestu bilo zelo mrzlo, čeravno so nam nosili toplo hrano iz bližnje restavracije. Križarji so bili tudi ostali sinovi mehanika Ščavničarja, a so mene le spraševali za Gusteka. Štiri dni so me topli pri Miklavžu. Moral sem držati roke na zid, zadaj pa so me mlatili.

Ali ste pozneje in v JNA imeli zaradi zapora kaj posledic?

Prav nobene. Poslali so me celo v šolo rezervnih oficirjev v Strumico. Potem pa sem še bil sedem let občinski odbornik v Štrigovi.

Me ne preseneča, saj so tudi Stanka Čurina iz Koga, ki je tudi zaradi križarstva bil tam zaprt osem mesecev, potem tako pohvalili in mu za JNA napisali tako lepo karakte-

ristiko, da so ga tam spraševali, če mu je kdo od sorodnikov general? Tem metodam se je v SZ reklo »verbovanje«. Ali ni bila podobna prevzgoja tudi pozneje na Golem otoku?

Zdaj pa še eno vprašanje v zvezi s Štrigovsko Repovo šumo oziroma tamkajšnjim spomenikom pobitih domačinov, ki so hoteli po vojni še naprej ostati pod Slovenijo! V nekem hrvaškem tekstu ob otvoritvi tega spomenika sem prebral, da bi naj bil tam govornik tudi Franjo Vidic iz Stanetinec. Mislím, da se ne motim, da ste bili to vi!

»Da, to je bilo godine 1990 1. studena – Dana svih svetih!«

29 STANKO ŠAJNOVIČ - IZ MEDIJEV IN ARHIVOV ¹¹⁹

(Povzeto iz »Rodne grude - novinarka Vida Topolovec, marec 1996 in iz dokumentov, ki jih je gospod Stanko Šajnovič že posredoval za arhiv Študijskega centra za narodno spravo (SCNR) in iz dokumentov AS 1931/485, ter tudi dokumentov, ki mi jih je osebno izročil).

Ga. Vida Topolovec je marca 1996, ob že tretjem obisku domovine le uspela »ujeti« še živečo in nemara edino avtentično pričo novodobnih križarjev na slovenskem, g. Stanka Šajnoviča, ki se je kot bojevnik »Matjaževe vojske na Slovenskem« v letih 1946 do 1951 bojeval zoper rdečo revolucijo oziroma zoper uvajanje stalinizma pri nas:

- *»Kot mnogi drugi, se tudi nisem strinjal s poveljnimi političnim sistemom pri nas v Sloveniji, kot tudi v Jugoslaviji«, je pričel svojo pripoved o vzroku, da je postal križar in po tem kot emigrant bil primoran zapustiti svojo domovino.*

Vse skupaj pa se je pričelo takoj po vojni. Bil je v prvi partizanski brigadi, ki je obnavljala deloma porušeni železniški most v Ptuju. Po opravljenem delu na mostu v Ptuju, pa je bil miličnik v Ljutomeru z namenom, da bi delal red. Ker pa je hodil tudi v cerkev, pa Stanko

119 Arhiv SCNR: Šajnovič Stanko, dokumenti in fotografije o Šajnovičih križarjih v letih 1945 -1951 in življenje Stanka Šajnoviča in njegove družine v Kanadi danes

predpostavlja, da mu je tudi to škodilo. Kmalu pa je tudi ugotovil, da pri nas ne bo vse tako, kot so mu venomer predpostavljeni govorili, da bo. Še posebej so to grdo podobo nove oblasti občutili v Razkrižju, ko so si nad vse prizadevali, da bi rojstno Razkrižje sodilo v Slovenijo, kot je tudi bilo v Kraljevini pod Dravsko banovino.

- *»Po židovih smo pogosto pisali parole, ki so izžarevale prav to, kar pa ni bilo vseč hrvaški milici, ki je prihajala v naš kraj iz Štrigove. Mene so dvakrat pri tem delu zalotili. Prvič so me izpustili ker sem imel pri sebi miličniško izkaznico, drugič me niso hoteli izpustiti, zato sem jim pobegnil. In tako sem začel svoj odpor proti sistemu in ideologiji«, je Stanko Šajnovič zaključil novinarki Rodne grude prvi del svoje izpovedi na vprašanje, čemu se je znašel v križarski vojski – odnosno potem v emigraciji«!*

Do leta 1991 je prihajal v stik s svojci oziroma z domovino le posredno – preko bližnje Avstrije. Tokrat, ko je nastal ta prvi pogovor z novinarko, pa je Slovenijo z ženo Jožico obiskal že tretjič. Stankove korenine segajo v leto 1927 v Veščico pri Razkrižju, soproge ga. Jožice, pa segajo v Šalince pri Križevcih. Po prenehanju obstoja Matjaževe vojske na Slovenskem, se je iz varnostnih razlogov umaknil oziroma ostal v zbirnem taborišču za begunce iz Jugoslavije v Avstriji, od koder je potem odšel v varnejšo Avstralijo. Njegovo dekle, sedanja žena Jožica, je študirala medicino v Ljubljani in je nato tudi ilegalno prekoračila avstrijsko mejo. Prvič ni imela sreče in so jo v Dravogradu zaprli ter jo čez čas kot nene-

varno izpustili. V drugo ji je uspelo in v Avstraliji sta se leta 1959 poročila in nato odločila za Kanado, od koder je vendar bilo bližje domu.

Ljutomer

Podgradje **10602892**

Podporniki:
1. Babič Mirko, vzdrževal bando - zaprt in izpuščen

Mreža:
1. Husjak Martin /A. Arko Dušan /
2. Senčar Janko /I. Topolnik Dene /*(podrič)*

Globaloka:
Podporniki:
1. Sever Alojz, podpiral bando
2. Sagaj Janez, podpiral bando

Mreža:
1. Klenar Sabina /A. Magdalena / *v nastojimo po kateri*
2. Santl Albin /A. Travnik Julij /

Veličane:
Podporniki:
1. Strmšek Feliks, sodeloval z bando, zaprt in izpuščen

Mreža:

Križarska skupina "Šajnovič Martina - Istoka"

V Avstriji:	Skrivači:
1. Šajnovič Martin - Istok	1. Vinko Štefan - zaprt
2. Horvat Albert - Tarzan	2. Šernek Franc - v Avstriji
3. Živkovič Ivan - Edvard	3. Smolkovič Julija - "
4. Golenko Jožef - Metod	
5. Klenar Jožef - Branimir	<u>Izločeni:</u>
6. Zanjkovič Jožef - Janez	1. Kodba Martin - Dušan / Čak. /
7. Šajnovič Stanko - Ciril	2. Šarman Ernest - Nestl / Mrb. /
8. Nemeč Anton - Tom / Čakov.	3. Prša Ivan - Žandar
9. Perčič Franjo - Srečko	4. Vozlič Mihael - Miška
10. Lašič Franc - Slavko?	5. Makoter Franc
	6. Ružman Jožef - Pepi

Predmet: »Banda« Šajnovič Martina« - prva stran opisov in karakteristik posameznih bojnikov Matjaževe vojske Šajnovičeve skupine, katere so skovali oziroma si izmislili na Upravi državne varnosti (Udbi) v Ljutomeru dne 22. marca 1947.

Vir: AS 1931/485

Z KANADE NA SREBRNO

POROČKO

V soboto 10. januarja 1981 sta v cerkvi sv. Cirila in Metoda v Kew po 25 letih ponovila zakonsko obljubo častna člana S.D.M. g. Stanko in ga. Jožica Šajnovič.

Srebrne poroke niso preveč pogoste v današnjih razmerah toda ta, ki sta jo obhajala Stanko in Jožica je bila še posebno izredna in pomembna za veliko število tukajšnjih rojakov. Prišla sta jo namreč slaviti v Melbourne iz daljne Kanade. Skupaj s 16 letnim sinom Stanley-em in 15 letno hčerko Eriko sta preletela oceane, s severne oble in snega na južno stran zemlje in v toplo poletje, da s starimi prijatelji proslavita to srebrno obletnico.

Stanko in Jožica sta pred leti namreč živela v Avstraliji. Oba doma iz Ljutomera sta prišla v Avstralijo, Stanko v letu 1949 in Jožica leta 1955. Poznala sta se še doma in si dopisovala vse dokler tudi Jožici ni uspelo prekoračiti oceana. Poročila sta se potem 11. februarja 1956 v cerkvi St. Brigid v Carltonu, ki je tedaj nekako dajala streho slovenskim kulturnim potrebam v Melbournu. Po-

Iz Kanade na srebrno poroko v Avstralijo - Slovenski klub v Avstraliji S.D.M. (del časopisnega prispevka). Kot častna člana sta zakonca Šajnovič leta 1981 prišla iz Kanade na slovesnost v cerkev, kjer sta se pred 25. leti v Avstraliji poročila.

Vir: avtor

Sprva sta živela v Torontu, kjer je Stanko opravljal svoj poklic mizarstva, katerega so imeli tudi doma in s čimer je služil kruh tudi v Avstraliji, Jožica pa je bila v Torontu zaposlena pri zavarovalnici. Vedno pa sta si želela delati na svojem in tako so začeli kmetovati. V kraju Orillia v državi Ontario sta se začela ukvarjati z rejo puranov in kokoši nesnic, ki so v Kanadi pomembna prehrabna veja. V tridesetih letih dela so si zgradili farmo za sto tisoč puranov v enem turnusu in trideset tisoč kokoši nesnic, katerih jajca so v glavnem namenjene za valilnice. V tej panogi je Stanko v državi Ontario tudi bil predsednik Združenja za produkcijo in marketing puranov. (Turkey Producers Marketing Board).

STANRIKA FARMS; THE SAJNOVICS

by Alice Gibb, Photos by Stephen Harding.

Stanley and Josephine Sajnovic are two people who have tested the courage of their convictions and triumphed. The couple, who founded Stanrika Farms in Sebright, Ontario, have combined their convictions with hard work and a little daring to create a farming operation for the Nineties. They produce thousands of turkeys and breeder chickens annually in a beautiful landscape just a few miles northeast of Lake Simcoe.

The Sajnovics were born in Slovenia, the area of Yugoslavia closest to the Austrian border. After the Germans retreated from Slovenia in World War II, young men like Sajnovic were drafted into Communist dictator Joseph Tito's military police. In 1946, Sajnovic was expected to sign a Communist Party membership. Instead, he deserted and fled to Europe. For

three years, he worked with the Allied forces in Austria and Italy to try to prevent the Communists from taking control in Yugoslavia. When it became obvious this was a losing battle, Sajnovic decided to emigrate. While many of his close friends settled in the United States or Canada, Sajnovic, a custom furniture cabinet-maker by trade, headed for Australia. He wanted to be, he says, "Far away from the troubles in Europe."

While a teenager, and working as a partisan against the Germans, Sajnovic had met a teenager named Josephine. The couple corresponded for 10 years, while Josephine studied to be a doctor. At the end of her third year in university, she went on vacation near the Austrian border, planning to flee into the neighbouring country. Instead, she was captured by

(L to R) The Sajnovics—Josephine, Stan Jr. and Stan. Sr, in front of their colourful farm sign which features both breeder chickens and turkeys, the two kinds of poultry they raise.

the Communists and thrown in prison. Her crime was not only attempting to escape but also having connections with Sajnovic, a known anti-Communist. Sajnovic's own parents and sisters had also been jailed because of Stan's opposition to Tito.

Stan and Josephine met while still in Slovenia, at that time a province of Yugoslavia. Stan fled the country just after World War II after trying to prevent a communist takeover. Josephine couldn't escape for another ten years, but eventually followed him to Australia where they were married.

found a job." His wife replied, "So did I." For six years, Sajnovic worked as a custom furniture maker while Josephine worked in the head office of an insurance company.

The couple gradually noticed that Toronto seemed to empty out on weekends. They discovered the reason was that many of their co-workers fled to cottages north of the city. The Sajnovics decided perhaps they should look for an older cottage they could fix up. Instead, their real estate agent called to say, "There's a farm for sale up near Orillia that I think you should see." Sajnovic's initial response was, "What the hell would I do with a farm?" The

While visiting other Slovenes in Canada, they were smitten with Canada, found jobs and after six years as custom furniture maker and office worker, they bought a primitive farm near Orillia, instead of the weekend cottage they had planned on.

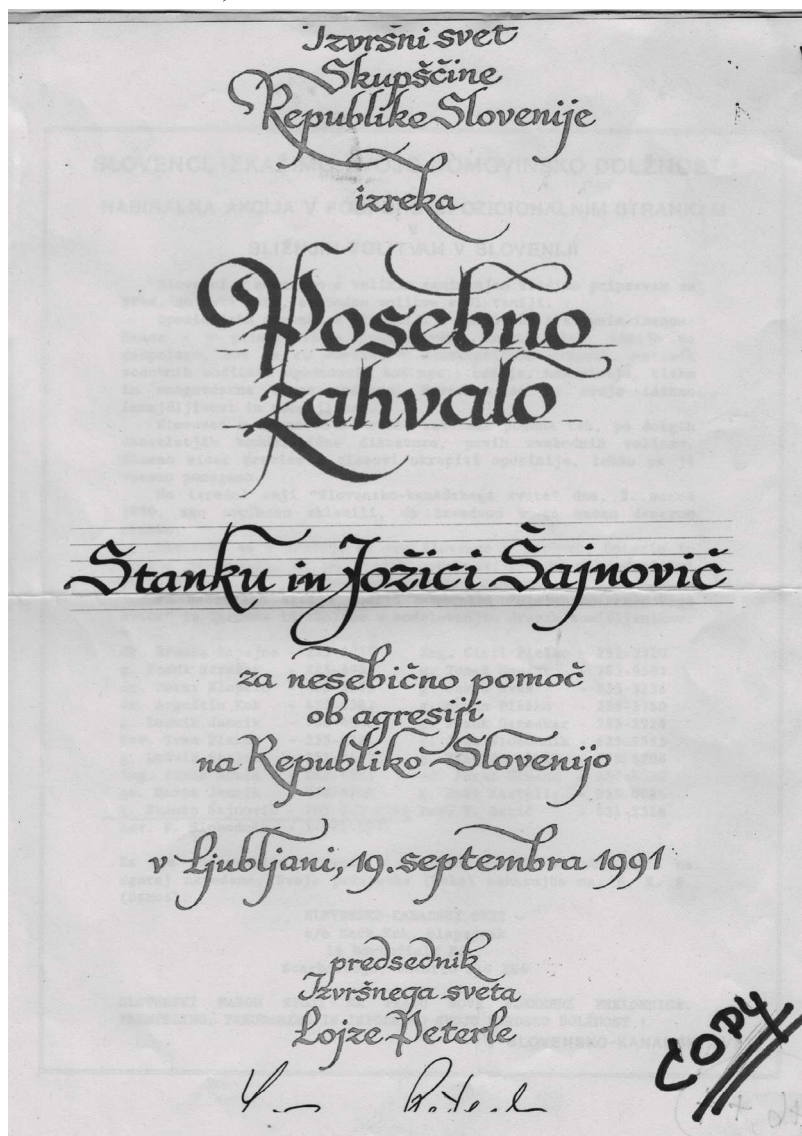
by a woodstove, that there was no running water, and an outdoor privy. The house, Sajnovic recalls, "was like a blacksmith's place, we had to scrape the dirt off the floors."

Despite its primitive conditions, the Sajnovics decided they could upgrade

Iz predstavitvenega tiska The POULTRY INDUSTRY leta 1993 o prehrabni dejavnosti Šajnovičeve farme za kanadski in ameriški trg, kjer je bil g. Stanko Šajnovič 21 let direktor združenja ONTARIO TURKEY PRODUCERS MARKETING BOARD.

Vir: v lasti avtorja (reklamni spot za »Stanrika Farms« - Stan Sajnovic v Kanadi)

Gospod Stanko Šajnovič je med drugim bil tudi predsednik Slovenskih krščanskih demokratov v Kanadi in je imel ter še ima nekaj drugih funkcij v slovenskih klubih v Kanadi. (Nekaj priloženih fotokopij o tem je na koncu teksta)!

Za zasluge pri donaciji in zbiranju sredstev za osamosvojitve Slovenije pri kanadskih Slovencih v letu 1990, je Stanko Šajnovič od prve vlade v samostojni Sloveniji dobil izredno pohvalo, katero mu je prišel na dom izročiti predsednik Lojze Peterle. Ob tem dogodku se je na pikniku pri Šajnovičevih v Orilii zbralo čez stosedemdeset kanadskih Slovencev.

Vir: Kopijo hrani avtor

SLOVENCİ, IZKAŽIMO SVOJO DOMOVINSKO DOLŽNOST !
NABIRALNA AKCIJA V PODPORO OPOZICIONALNIM STRANKAM
v
BLIŽNJIH VOLITVAH V SLOVENIJI

Slovinci v zdomstvu z velikim zanimanjem sledimo pripravam za prve, do neke mere, svobodne volitve v Sloveniji.

Opozicijske stranke v Sloveniji - imenovane s skupnim imenom: Demos - v primerjavi s preimenovano komunistično, nimajo na razpolago, kot je to obvezno v demokratičnih državah, nobenih sodobnih občilnih ugodnostih kot npr.: radija, televizija, tiska in mnogovrstne druge podpore. Navezane so na svojo lastno iznajdljivost in zmogljivost.

Slovinci v zdomstvu se resno zavedamo pomena teh, po dolgih desetletjih komunistične diktature, prvih svobodnih volitev. Nimamo sicer pravice z glasovi okrepiti opozicije, lahko pa ji vseeno pomagamo.

Na izredni seji "Slovensko-kanadskega sveta" dne, 5. marca 1990, smo soglasno sklenili, da izvedemo v ta namen denarno zbirko.

Obračamo se s prošnjo na vse Slovence v Torontu, Ontario in drugod po Kanadi, da po svojih močeh prispevajo v predvolilni sklad slovenskih opozicionalnih strank v Sloveniji.

To nabiralno akcijo vodijo odborniki "Slovensko-kanadskega sveta" iz Toronta in okolice s sodelovanjem drugih somišljenikov:

dr. Branka Lapajne - 225-3240	Ing. Ciril Pleško - 251-3510
g. Frank Stražar - 225-6987	g. Tomaž Mauser - 783-3593
dr. Peter Klopčič - 488-3381	g. Jakob Kvas - 535-5136
dr. Avguštin Kuk - 439-8387	g. Stane Pleško - 239-3750
g. Ludvik Jamnik - 766-4848	g. Frank Osredkar - 255-2928
Rev. Ivan Plazar - 255-2721	g. Jože Slobodnik - 625-9865
g. Ludvik Stajan - 251-2417	g. Blaž Potočnik - 259-6206
Ing. Frank Grmek - 261-6383	dr. Peter Urbanc - 447-4332
ga. Marta Jamnik - 766-4848	g. Jože Kastelic - 255-0085
g. Stanko Šajnovič - 705-833-2784	Rev. V. Batič - 531-2316
Rev. F. Slobodnik - 1-561-5971	

Za vse informacije v zvezi z nabirko denarja se obračajte na zgoraj navedene. Svoje prispevke (čeke) nakazujte na: S. K. S. (Demos).

SLOVENSKO-KANADSKI SVET
c/o Mark Kuk, blagajnik
16 Northfield Rd.,
Scarborough, Ontario H1G 2H4

SLOVENSKI NAROD STOJI NA PRAGU NOVE POMEMBNE PRELOMNICE.
PREMISLIMO, PREUDARIMO IN IZPOLNIMO SVOJO NARODNO DOLŽNOST !
SLOVENSKO-KANADSKI SVET

8. STRAN - MAREC 1990 - SLOVENSKA DRŽAVA

SLOVENCIM, IZKAŽIMO SVOJO DOMOVINSKO DOLŽNOST!

NABIRALNA AKCIJA V PODPORO OPOZICIONALNIM STRANKAM V BLIŽNJIH VOLITVAH V SLOVENIJI.

Slovenci v zdomstvu z velikim zanimanjem sledimo pripravam za prve, do neke mere, svobodne volitve v Sloveniji.

Opozicijske stranke v Sloveniji - imenovane s skupnim imenom :Demos - v primerjavi s preimenovano komunistično, nimajo na razpolago, kot je to obvezno v demokratičnih državah, nobenih sodobnih občinskih ugodnostih kot npr.: radija, televizije, tiska in mnogovrstne druge podpore. Navezane so na svojo lastno iznajdljivost in zmogljivost.

Slovenci v zdomstvu se resno zavedamo pomena teh, po dolgi desetletjih komunistične diktature, prvih svobodnih volitvah. Nimamo sicer pravice z glasovi okrepiti opozicije, lahko pa ji vseeno pomagamo.

Na izredni seji "Slovensko-kanadskega sveta" dne, 5. marca 1990, smo soglasno sklenili, da izvedemo v ta namen denarno zbirko.

V imenu "Slovensko-kanadskega sveta", slovenske predstaviške organizacije v Kanadi, se obračamo s prošnjo na vse Slovence v Torontu, Ontario in drugod po Kanadi, da po svojih močeh prispevajo v predvolilni sklad slovenskih opozicionalnih strank v Sloveniji.

To nabiralno akcijo vodijo naslednji odborniki "Slovensko-kanadskega sveta" iz Toronta in okolice:

dr. Branka Lapajne - 225-3240
g. Frank Stražar - 225-6987
dr. Peter Klopčič - 488-3381
g. Stanko Šajnovič - 705-833-2784
g. Stane Pleško - 239-3750

Ing. Ciril Pleško - 251-3510
g. Tomaž Mauser - 783-3593
g. Jakob Kvas - 535-5136
dr. Avguštin Kuk - 439-8387
g. Ludvik Jamnik - 766-4848

Za vse informacije v zvezi z nabirko denarja se obračajte na zgoraj navedene. Svoje prispevke (čeke) nakazujte na: S. K. S. (Demos).

SLOVENSKO-KANADSKI SVET
c/o Mark Kuk, blagajnik
16 Northfield Rd.,
SCARBOROUGH, ONT. M1G 2H4

SLOVENSKI NAROD STOJI NA PRAGU NOVE POMEMBNE PRELOMNICE. Premislimo, preudarimo in izpolnimo svojo narodno dolžnost!

SLOVENSKO-KANADSKI SVET

Oba dokumenta prikazujeta nabiralni akciji za osamosvojitve Slovenije pri SLOVENSKEM KANADSKEM SVETU iz Ontaria v Kanadi leta 1990, kjer je kot blagajnik pomembno vlogo imel tudi Stanko Šajnovič.

Vir: v lasti avtorja

Ko je že vse kazalo, da bo spor Tita in Stalina 1. 1948 (Informbiro) v kratkem privedel do napada SZ na Jugoslavijo, so tudi mentorji in mecenji, kakor tudi zavezniki med vojno, Angleži in Američani, začeli razmišljati o tem, ali je še smiselno podpirati Matjaževo vojsko na Slovenskem. Prav zato je kmalu prišlo do sklepa, da se to gibanje proti Titovi Jugoslaviji oziroma konkretno proti komunizmu v Sloveniji zaustavi. Kot pa tudi vemo, je takrat Tito za vzpostavitev tampona proti nadaljnjemu širjenju komunizma v Evropo dobil izdatno dolarsko pomoč, kakor tudi pomoč v orožju. S tem pa je tudi bilo konec zgodbe o kralju Matjažu oziroma o Matjaževi vojski na Slovenskem^{120*}.

- **Nekaj let pozneje je Hruščov na XX .kongresu kompartije SZ rekel:*

»Nekega dne, ko sem prišel iz Kijeva v Moskvo, sem bil povabljen k Stalinu. Med tem mi je pokazal kopijo pisma, ki je bilo 27. marca 1948 poslano Titu in rekel; ali sem ga prebral? Ne da bi počakal na odgovor, je nadaljeval: Zadostovalo bo, če pomigam z malim prstom – in Tita ne bo več. Padel bo.«

*

Kot pa vemo, se ta grožnja ni uresničila, čeravno so vojaške priprave na obeh straneh že intenzivno potekale. Načrtovani vojaški napad SZ na Jugoslavijo se vendar ni zgodil, saj je Stalin odstopil od planirane bliskovi-

120 Dragan Marković, Nikola Milovanović; Djuro Rebić: Bojevniki za mir, II. knjiga, MK 1984, str. 8

te vojaške akcije iz sosednjih »bratskih« držav vzhodne Evrope. SZ je ocenila, da bi napad na Jugoslavijo pomenil konfrontacijo z celim svobodnim zahodom. Takratna moralna kot tudi materialna podpora Amerike je bila odločilnega pomena. Po takratni vsestranski blokadi SZ in vseh ostalih držav tako imenovanega socialističnega tabora, smo tako dobili poleg moralne podpore še enormno visoko finančno pomoč in tudi izdatno pomoč v orožju. Skupno je te pomoči bilo celo več kot je takrat znašala pomoč Nemčiji po Marschallovem planu (50. milijard US dolarjev), ki je Nemčijo ponovno dvignil iz pepela v svetovno gospodarsko silo!

Stanko in Jožica Šajnovič na terasi ormoškega hotela julija lani. (Foto: V.T.)

Stanko in Jožica Šajnovič ob prvem obisku domovine na terasi hotela v Ormožu marca 1990.

Vir: Arhiv SCNR iz Rodne grude .

Na intervju ga. Vide Topolovec za Rodno grudo s Stankom Šajnovičem, na katerega se naslanjam, sem tudi sam ponosen, saj je menda bil prvi v samostojni Sloveniji, ki je bil opravljen z osebo »na posebnem spisku Udbe« vse do osamosvojitve l. 1991! Omenjeni intervju z preganjano osebo vse do konca našega komunizma, spada v kategorijo med prve necenzurirane intervjuje po polstoletni zgodovini socialistične oziroma komunistične Jugoslavije. Opravljen je torej bil z osebo, ki se je zoper komunizem upirala z orožjem in po tolikih letih iz emigracije še po svojih močeh pomagala moralno kot tudi gmotno pri osamosvojitvi Slovenije.

*

Sicer pa je Stanko Šajnovič pri sedeminosemdesetih še vedno čil in delaven na svojem posestvu, ki si ga je ustvaril kot izgnanec v Kanadi. Na družinskem posestvu oziroma farmi puranov in kokoši nesnic pod zaščitnim znakom »Stanrika Farms«, kar prav tako spominja na slovensko poreklo, je še torej vedno Slovenec. V novi domovini Kanadi, kakor tudi prej v Avstraliji, je med Slovenci kljub letom, še zelo aktiven v družabnem življenju. To pričajo številni dokumenti in fotosi iz Avstralije in sedaj iz Kanade, kjer je njegova nova domovina.

Družina Sajnovič je ponosna tudi na Slovensko lovsko in ribolovsko društvo »Planica« v Ontariu. Stanko je član že 40 let. Predstavitveni almanah je izdan ob 10 letnici postavitve društvene doma 1976 – 1986.

Vir: v lasti avtorja

PONOSNI SMO

Deset let ni kratka doba. Toda prehodili smo jo in danes slovensko lovsko-ribolovsko društvo Planica obstoja močno, ne samo v materialnem ampak tudi v mnogih drugih pogledih, kajti za seboj ima že svojo tradicijo. Skupna ljubezen do slovenske domačije, želja po slovenski besedi, govornica, pesem in spomini so nas združili v društvo, katero je potem vseh deset let obstoja dajalo uteho, pobudo in bodrilo mnogim kasnejšim prišlecem. Sedaj pa že močno povezuje tudi tukaj rojene KANADČANE slovenskega porekla.

Bili smo pošteni in delavni, odkriti in iskreni. Pokrajinske razlike našega izvora, nam nikoli niso delale težav.

Smo predvsem Slovenci Krščanskega in Demokratskega izvora in delamo predvsem za dobro vseh članov v društvu PLANICA. To nas je ohranilo; če bomo ostali takšni in če bodo znanjske generacije vodile ista načela, potem lahko z največjim zaupanjem gledamo v bodočnost našega društva.

Člani Slovenskega Lovskega-Ribolovskega društva PLANICA smo si s svojim navdušenim, neutrudnim in nesebičnim delom v Bancroftu, postavili svoj velikanski spomenik, katerega bodo spoštovale še mnoge bodoče generacije in h kateremu se bodo prišli ogrevat, kot k svoji materi, otroci vnuki in pravnuki, ne samo potomci slovenskih staršev, temveč tudi staršev mešanih narodnosti.

Gostje drugih slovenskih društev tukaj v Kanadi in Ameriki, so zelo presenečeni, ko se znajdejo v tako domačem okolju, ki jih tako spominja na stare čase in se počutijo kot doma.

Na rednem letnem občnem zboru, ki se je vršil 14. aprila 1985, se je izkazalo veliko navdušenje in želja med članstvom Planice, da se zgradi še ena stavba s sobami v bližnji bodočnosti.

Moja želja je, da se obdrži tradicija in delovanje našega društva Planica v naslednjih desetih letih na višjem standardu, kot je bilo v prvih desetih letih, da bi se tako očuvala naša beseda, vera, običaji in kultura in da trud, ki je do sedaj šel v postavitve tega velikega spomenika v Bancroftu, ne bi šel v izgubo.

Čestitam Upravnemu odboru in vsem tistim članom, ki so pripomogli, da se je uresničila skromna želja, da ima PLANICA svoj DOM. Ponosni smo!

STANKO ŠAJNOVIČ

Kot član UO je Stanko za almanah ob 10. obletnici »Planice« napisal uvodnik.

Vir: v lasti avtorja

Nad takšno trofejno fotografijo bi pri nas bil še kako ponosen vsak lovec. Posebno še, če bi se to zgodilo na domačem dvorišču.

Glede trofeje sem Stanka v poletju 2013 v Banovcih posebej vprašal: »Ponoči ob drugi uri me je prišla zbuditi hčerka češ, da mi medved spet razbija po čebelnjaku. Imela je sobo na tisti strani hiše, kjer je čebelnjak. Brž sem se predramil vzel puško in uspel. Pri nas v Kanadi imamo farmarji, ki smo tudi vsi lovci, to pravico, da lahko na svojem posestvu uplenimo vsako divjad, ki nam dela škodo«.

Vir: V lasti avtorja

30 ZDAJ PA ŠE POGOVOR V ŽIVO

Terme Banovci pri Veržeju, poletje 2012-2014

- »Tudi sam kot avtor teh vrstic sem bil presenečen, ko sem po drugi poti izvedel, da še nekoč tako iskani križar Šajnovič živi in izkazuje gorečo ljubezen do domovine. Še bolj pa me je k temu gnalo, da bi morda lahko skupno ugotovila, ali je on prav tisti križar - človek, ki je name naredil nepozabni vtis borca z »zbrojevko« in svetlečo verigo patronov preko ramena že davne zime leta 1947.
- *In prav to presenečenje se je izkazalo kot fenomen, ki je vsaj meni dal dodaten impulz, da to zgodbo o Matjaževi vojski na Slovenskem po petinšestdesetih letih skupaj obnoviva in jo tudi v tej – knjižni obliki obelodaniva, kot doprinos odkrivanju druge plati še dokaj zamolčane polpretekle zgodovine na Slovenskem«!*

V »zlati svobodi« - po 9. maju 1945, je za tedanjo komunistično oblast bilo govoriti o križarjih še mnogo hujše, kot za cerkev pomeni preklinjati boga. Nič koliko je bilo tozadevnih primerov, da so morali državljani zaradi takšnega govorjenja v zapore, iz katerih pa se nekateri niso več vrnili. Za oblast so obstajali le banditi, ilegalne tolpe, bande, roparji, razbojniki, teroristi, zločinci, le križarji ne! Za potrditev teh navedb, se poleg še ohranjenih številnih dokumentov, naslanjam na avtentično živo pričo, ki sem se z njo prvič srečal pozimi leta 1947 v rojstnih Jastrebcih. Po tem srečanju oziroma dogodku,

se je v rojstni vasi Jastrebcu in sploh v fari Sv. Bolfenka na Kogu le začelo šušljati o nekakšnih »novih partizanih«, ki bi se naj ponoči tod naokoli potikali. Molče se je modrovalo, kakšne namene imajo, kakšne uniforme, orožje, kape, oznake, nosijo in za kaj se ti »novi partizani« v »zlato svobodo« sploh borijo? Za ilegalne bande, roparje, razbojnike in podobno, so državljani že kje slišali, saj so o teh tudi že kaj poročali »režimski časopisi«, elektrike pa še tudi ni bilo, da bi kdo še lahko prislonil uho k na pol prepovedanemu radiju Glas Amerike in pozneje radiju Svobodna Evropa. So pa, ali pa tudi ne, o »novih partizanih« kaj več vedeli redki »organizirani« domačini, ki pa so v naši vasi bili le trije, štirje, ki pa so prav tako bili tajni agentje Udbe oziroma krajevni »špiclji«. Ti pa so kot sodelavci Udbe morali o »novih partizanih« strogo molčati in samo hvaliti novo oblast. Tudi režimski mediji (drugih ni bilo) so pisali, da kaj boljšega od socializma oziroma bodočega komunizma na svetu ne more biti!

Kljub vsem tem strogim ukrepom, pa je pojava križarjev v severovzhodni Sloveniji, med nevedne in molčeče občane vnesla vrsto vprašanj in dilem, ki za oblast niso bile le »babje čenče«, temveč resen dvom, da je z našim socializmom in »zlato svobodo« nekaj narobe!

Komunistični revanšizem, ki je sledil v »zlato svobodo«, se je sprva spravil na tiste, ki so odkrito kazali nezaupanje v komunizem že med vojno, in nato še na drugače misleče, ki so z »zlato svobodo« postali sovražniki ljudstva. Nadaljevanje rdeče revolucije oziroma prisilno uvajanje komunizma, so zlasti težko sprejemali kmetje,

ki so postali osovraženi kulaki, kar je bilo v očitnem nasprotju v primerjavi z čaščenjem in povzdigovanjem proletarcev v tovarnah in mestih. Vse to pa je na deželi pripeljalo do oboroženega odpora zoper nadaljevanje rdeče revolucije. Z upanjem na božjo pomoč so se odporniki sprijaznili z likom krščanskih bojevnikov, ki so osvobodili Kristusov grob v Jeruzalemu. Kar pa se niti ni bilo za čuditi, saj je prav ta Stalinov komunizem podiral cerkve in je tako praktično predstavljal nevarnost za krščanstvo in sploh za vse religije na svetu.

Pot nastajanja novodobnih križarjev na Slovenskem oziroma Matjaževe vojske, je vodila preko meje iz tistega dela Avstrije, kjer so takrat gospodarili Angleži. Prisotnost Angležev v zahodni polovici Avstrije in SZ na vzhodu je trajala do podpisa tako imenovane Avstrijske državne pogodbe dne 15. 5. 1955¹²¹. Tudi večino logistične podpore so križarji na Slovenskem dobivali iz tega izvora na zahodu oziroma od strani kraljeve jugoslovanske vlade v emigraciji v Londonu.

Udba se je hvalila, da je namero križarjev - zamenjati komunistično oblast, dokončno preprečila oziroma križarje uničila leta 1952, gospod Stanko Šajnovič, pa pravi, češ da je po sporu Tita in Stalina (Informbiro), kar se je dokončno zgodilo proti koncu leta 1949, iz Londona prišlo povelje za »stop«. Takrat so namreč na zahodu bili prepričani, da bo čez dva, tri mesece Stalin »zmlekl« Jugoslavijo. Na ta način je na vrhovnem štabu Matjaževe vojske v Avstriji sprejeto, da se Matjaževa vojska na Slovenskem razpusti.

121 CZ : Leksikon, str. 62

Da še bom kdaj srečal križarja Stanka Šajnoviča, si nisem mogel misliti. Zdaj ko mu lovci na vsakem koraku niso več za petami, ga je vsako leto vsaj enkrat videti v rodni Sloveniji. Izgleda, da mu je vmesna »luža« med Kanado in Evropo oziroma rodno Slovenijo postala že samo mlaka! Še zlasti pa je razkritje o še edinem živečem križarju iz naših krajev, dobrodošlo nam – »alternativnim piscem in samostojnim strelcem«, pa tudi neindoktriniranim ljubiteljskim zgodovinarjem, da lahko dopolnjujemo našo zamolčano zgodovino iz teh časov. Prišli smo namreč do avtentičnega pričevalca – še edinega križarja iz Šajnovičeve skupine, verjetno pa tudi do edinega še živečega križarja nasploh. Ta domneva je tudi Stankova! Zgodovinsko pa so dragoceni tudi dokazi v obliki fotografij in fotokopij raznih dokumentov iz tistega časa, ki jih naši arhivi ne premorejo in so jih uničili.

Da je zavedni in pravi Slovenec, potrjuje tudi v izgnanstvu oziroma v svoji novi domovini Kanadi. V to se lahko prepričamo iz številnih priobčenih fotografij in fotosov dokumentov, ki jih vseh ni mogoče objaviti. No, pa sem vendar na teh straneh zbral še nekaj dokazov, ki nam predočijo njegovo družabno in siceršnjo življenje.

*

Vse to me je privedlo do odločitve, da napišem kar najbolj avtentično knjigo o slovenski Matjaževi vojski, z namenom, seznaniti se z resnično in pravo zgodovino iz obdobja največjih laži – v »zlati svobodi«. Gre pa tudi za to, da se z zamolčano zgodovino seznanimo še tisti, ki se o tem v šoli nismo učili, kakor tudi mlajši, ki se še venomer tega ne učijo.

STRASS - D. CAMP		No. STO 418	
STRASS - Lager für verurteilte Personen		Šajnovič Stanko	
Name	Šajnovič Stanko	Age	29.11.1927
Nationality	Slovenes	Children	---
Medicinal Record	7/1/47	Kinders	---
T A B	1 8.4. 2 15.4. 3 21.4. 7	Married	---
A/Typhus	1 2 3	Verheiratet	---
Vaccination	28.4.47	Single	Yes
Date of Entry into Austria	7.4.47	Ledig	---
Remarks	Beruf:	Right Thamb	
		Rechter Daumen	
		Bemerkungen	

THIS IS NOT A PASS
Gilt nicht als Passierschein

Dokument, na katerega je gospod Stanko menda še najbolj ponosen, saj mi ga je pokazal med prvimi. Potrjuje pa, da je že takrat l. 1947 pri angleških oblasteh v Avstriji zahteval, da se mu vpiše slovenska nacionalnost in ne jugoslovanska, kot so jo mu na vsak način hoteli vsiliti Angleži! Namreč v pisarni ni nihče vedel, da še kje obstoji kakšna Slovenija. Danes pa je celo samostojna država!

Vir: V lasti avtorja

Po »ponovnem spoznanju« z gospodom Stankom Šajnovičem, ki se je zgodilo po skoraj sedemdesetih letih, mi je dejansko to pisanje uteha, da še lahko obdelam ta del naše slabo obdelane pa tudi zamolčane zgodovine, ki se še zlasti dotika - našega severovzhodnega dela Slovenije.

31 NEPOZABNE AKCIJE

Banovci, 17.6.2013

● NAPAD NA POSTAJO NARODNE MILICE PRI MIKLAVŽU PRI ORMOŽU

Pri Sv. Bolfenku na Kogu, ki je sosednja fara, se za ta napad postaje Narodne milice pri Sv. Miklavžu ni slišalo, čeravno je bila tudi naša policijska postaja. Zato sem ob tem, ko sem za ta križarski podvig po tolikih letih izvedel, postal še bolj pozoren oziroma znatiželjen, kaj in na kakšni način se je takrat leta 1946 to zgodilo in zakaj se je o tem toliko let moralo molčati. Kot je v dokumentih AS 1931/ Udv zapisano, je ta podvig izvedla prav vaša - Šajnovičeva skupina križarjev in to brez vsakršnega strela¹²². Iz zbornika Dr. Mateje Čoh – »Za svobodo, kralja in domovino«, pa sem o tem dogodku še izbrskal, da se je to zgodilo 20. decembra 1946 v odsotnosti tamkajšnjih miličnikov. Ob teh poročilih, kar se je takrat pri Sv. Miklavžu zgodilo, pa mi je kot Bolfenčanu v AS padlo v oči še strokovno mnenje takratne Udv Maribor:

- »... iz sosednjega terena Kog, pa nimamo nobenih podatkov o kakšnih podpornikih ali sodelavcih te tolpe. Ker pa je ta pas ob meji Čakovskega okraja kot nadaljevanje Razkriškega in Globokovskega terena, *je možno, da bi tudi tam banda skušala vzpostaviti svojo bazo*«

Pa Vas gospod Stanko ob tej arhivirani informaciji Udv

122 AS 1931: Šajnovičeva banda, Vdv /485

Maribor sedaj še vprašam, če ste pri tej akciji na postajo NM pri Sv. Miklavžu pri Ormožu osebno sodelovali?

Me veseli, da me o tej akciji sprašujete, saj je to bila ena od mojih prvih akcij, kjer sem sodeloval, ki nam je nadvse uspela, zato se je do podrobnosti spomnim.

Zakaj ste se odločili prav za Miklavž?

Prišli smo iz usposabljanja v Avstriji in s seboj prinesli nekaj orožja, a je bilo premalo za vse, ki so se nam v tem času iz teh krajev Prlekije in iz Štrigovskega terena pridružili. Zato smo morali na hitrico priti do več orožja. Na pamet je prišlo soborcu Zanjkovič Jožetu (Janez), ki je najprej bil miličnik v Ljutomeru, nato pa je bil postavljen za komandirja postaje pri Sv. Miklavžu, in od tod se nam je tudi pridružil.

Koliko Vas je bilo v akciji in kako je potekala?

Šest nas je iz baze v Razkrižju v prvem mraku krenilo po skrivnih poteh proti Miklavžu. Ko pa smo prišli v center tega kraja, kjer je bila postaja NM, pa so po pristopnih poteh in cestah v Miklavž začeli prihajati domačini iz okoliških bregov. Nekateri so si celo po poteh med goricami v dolino svetili z »lampaši na petrolej«. Bili smo presenečeni in smo bili primorani, da se pred zgradbo v kateri je bila postaja milice, (ne vem, če še danes stoji), skrijemo. Skrili pa smo se za cesto na nasprotni strani. Prav nam je prišla živa meja preko te ceste pred zgradbo. In prav v to stavbo so množično prihajali krajani iz vseh koncev. V zavetju žive meje smo nato polegli in čakali na razplet.

Ali Vam zaradi tega nepredvidenega vrveža ni prišlo na

misel, da bi planirano akcijo to večer opustili?

Ne. Toliko pa smo bili vztrajni, ko smo že tako daleč prišli. Sklenili smo počakati, da se bo masovni sestanek oziroma zbor, kot smo ugotovili, končal. Tik pred sestankom je pred to stavbo še pridrvel osebni avtomobil iz smeri Ljutomera z dvema okrajnima funkcionarjema in dokončno se nam je posvetilo, da je šlo za masovni sestanek, kot se je takrat reklo. Drugo nam tako ni preostalo, kot da počakamo na konec sestanka.

Šlo je že proti Božiču pravite, ali Vam tako dolgo ležati v jarku za cesto in živo mejo ni bilo hladno?

Seveda je bilo hladno, snega pa na srečo še ni bilo. Zato smo se do takrat, ko se je zborovanje začelo in do konca, ko je cesta bila prazna, šli malce ogret s sprehodi dva po dva. Midva z Zanjkovičem, ki je še ne dolgo nazaj bil komandir prav te postaje NM pri Sv. Miklavžu, sva jo kar po cesti mahnila proti šoli, ostali pa so se »ogrevali« po travniku onkraj ceste. Pa nama nasproti prideta dve učiteljici, ki sta kod menda zamudnici hiteli na sestanek. In ena je takoj Zanjkoviča spoznala ter se še začudila, da ga spet vidi pri Miklavžu. On pa se je znašel in rekel, da so ga ponovno postavili za komandirja postaje NM pri v. Miklavžu. Ko pa se po isti cesti vračava, pa spet naletiva na ti dve učiteljici, ki očitno nista ostali na sestanku. Tokrat se z njima nisva vpletla v pogovor.

Ko pa se je po kakšni uri, dveh, zborovanje končalo, in se je center Miklavža izpraznil, ste torej z akcijo nadaljevali?

Še lep čas, ko so iz dvorane in iz Miklavža že vsi odšli, so se na cesti ravno tam, kjer smo bili za cesto skriti, pojavili trije, ki so menda zbor vodili. Pogovor je torej tekel med aktivistoma iz Ljutomera in novim komandirjem postaje NM v tem kraju. Končno so se le dogovorili, kam bi naj šli v gostilno. Novi komandir postaje NM je tudi prisedel v avtomobil. Tako smo skriti preko ceste, pred zgradbo ostali sami. Takoj smo se trije pognali proti vhodnim vratom. Med nami je bil tudi izkušeni sobojevnik, ki je s svojimi »instrumenti« v trenutku odprl vhodna vrata. Kot prvo smo prerezali telefonsko napeljavo do pisarne, v drugem prostoru pa smo poiskali, kaj vse bomo vzeli s seboj. Poklicali smo še dva soborca od zunaj in si na hitrico naložili nekaj kosov avtomatskega orožja in pušk in še vse naboje, ki smo jih našli. Več niti nismo mogli vzeti s seboj.

In kam ste vse to potem spravili?

V kritju teme smo nato do jutra to orožje s spravili v našo bazo v Razkrižju.

Zdaj pa še, ali je kdo od domačinov pri Miklavžu ali iz sosednje fare Sv. Bolfenk na Kogu že prej vedel za to akcijo, in ali vam je celo kdo od domačinov pri akciji pomagal, kot so potem Udbovci med osem mesečno ječo ter vsakodnevnimi zaslišanji s pretepi izsiljevali nekaj sumljivih krajanov tudi iz sosednje fare, kot recimo mojega sokrajana g. Stanka Čurina iz Koga, češ da je za to akcijo vedel in da bi naj celo v njej sodeloval kot stražar.

Akcija je bila zelo odmevna in za takratno oblast sramotna, da smo izropali postajo NM brez borbe in odnesli orožje. O njej, kot o vsaki naši nakani se vnaprej

ni govorilo. Zato so udbovci iskali razne domnevne pomagače in si brez dokazov izmišljali sokrivce. Lahko čisto odkrito povem, da nam pri tej akciji ni nihče iz Miklavža ali iz sosednje fare Sv. Bolfenk pomagal.

Pa še nekaj! Prosim Vas, ker vem, da gospoda Čurina poznate, da mu izrečete nekakšno opravičilo v mojem imenu oziroma uteho, za prestane tegobe, ki jih je po krivici zaradi nas utrpel. Sicer pa sem se pred leti, ko sem bil prvič ali drugič v Sloveniji, g. Čurinu bil priložnostno predstavljen, vendar še takrat tega nisem vedel, da naj bi bil »moj« stražar pri Miklavžu. Povedali so mi samo, da je g. Čurin znan vinogradnik v Sloveniji in tudi širše!

● PRIMER ILEGALNEGA PREHODA ČEZ AVSTRIJSKO MEJO

Kot ste že povedali, so vas osebno kot tudi ostale so-bojevnike Matjaževe vojske na Slovenskem, udbovci in knojevci nenehno preganjali in hoteli žive ali mrtve ujeti. A jim to ni povsem uspelo, kar tudi sam vidim, ko po skoraj sedemdesetih letih stojite pred mano. Kot pravite, so to poskušali tudi preko vaše mlajše sestre Sabine. Kako je do tega prišlo in zakaj je končno sestra le privolila v sodelovanje z OZNO oziroma po aprilu 1946¹²³ z UDBO?

To pa je malo daljša zgodba! Leta 1946 so komunisti zaprli starše in sestro in so jih nato vlačili po zaporih, v Ljutomeru, Murski Soboti, Beltincih in Mariboru. Oče je moral na gradnjo ceste v Slavonijo, mati pa je morala v zapor v Begunje in potem še v Rajhenburg na Dolenjsko.

Starša sta bila zaprta tri in pol leta, sestro pa so iz Beltincev izpustili zaradi mladoletnosti in je nato živela pri stricu in teti v Razkrižju. Iz zapora namreč tudi sestra ni mogla domov, saj so med tem komunisti hišo in vso zemljo zaplenili. Ko sta čez nekaj let tudi starša prišla iz zapora, tudi nista smela v svojo hišo, ampak sta morala k sorodnikom. Čez kakšnih osem, deset let pa so starše iz Ljutomera obvestili, da si lahko svojo hišo kupita nazaj.

V Beltincih so udbovci mladoletno sestro maltretirali in jo nenehno spraševali za mene in če morda ve, kje se križarji zadržujejo. Zaradi neznosnega maltretiranja

123 Zdenko Zavادلav: Križarji, Ljubljana 1994, str. 36

in mladoletnosti so jo nato iz zapora izpustili pod pogojem, da bo njih o vsem, kar bo izvedela o bratu in križarjih obvestila. Z odpustitvijo so ji torej dali stroga navodila, kako naj išče vezo s križarji in vse o njih javlja Udbi.

Mene oziroma nas križarje je o vsem tem takoj obvestila in nam tudi javila, da so vse vasi okrog Razkrižja in Štrigove pod strogo kontrolo vojske in Udbe. Hajkali so za nami, da bi nas uničili, vendar brez uspeha, saj jim je »Marija Magdalena« dajala o nas napačne podatke, nam križarjem pa pravilne.*

Nekega dne pa jo je Udba obvestila, da so Knojevci iz Mure pri Razkrižju potegnili utopljenca, da bi to naj bil njen brat Stanko. Sestra si sama ni upala tja in je prosila teto, pri kateri je stanovala, da sta šli skupaj. Ko sta prišli do Mure, je tam bilo večje število vojakov in nekaj od teh je nato šlo z njima pokazat to truplo, ki je ležalo na pesku in bilo pokrito z vejami. Glava je z obrazom bila obrnjena v pesek. Ko so jo obrnili je sestra po zobeh in videzu ugotovila, da to ni njen brat – nisem bil jaz.

- **Takšno pridobivanje nasprotnikov k sodelovanju, se je takrat po ruskem izrazoslovju imenovalo »verbovanje«. Tudi visoki oficir OZNE v Mariboru gospod Zavadlav¹²⁴ v svoji knjigi Križarji... o tem piše, da se je »verbovanje« k nam preneslo iz Visoke šole Feliksa Djeržinskega iz Moskve, katero so že med vojno obiskovali Maček in Ribičič in še nekateri!*

124 Zdenko Zavadlav: Križarji, Ljubljana 1994, str. 58

Kpv 173/47-2

Ko 21/47-54

V I M E N U L J U D S T V A I

Vrhovno sodišče LRS v Ljubljani je pod predsedstvom podpredsednika v.s. Bolničarja Mateja ob sodelovanju s.v.s. dr. Grubna Ludvika in s.v.s. Rakiča Silverija kot sodnikov ter tajnice v.s. Gregelj Matije kot zapisničarice v kazenski stvari zoper obtoženca Sitar Slavkota in 11. soobtožencev zaradi kaznivoga dejanja po čl. 5 tč. 7 in 8 oziroma 14 skld. valed pritožbe javnega tožilca zoper sodbo okrožnega sodišča v Mariboru z dne 4.2.1947 opr.št. Ko 21/47-38 in zoper odredbe na izpust iz pripora obtožencev Delovič Marija in 7 soobtožencev v seji po zaslišanju zastopnika javnega tožilca LRS Zupana Antona

o d l o ž i l o :

1. Pritožbi javnega tožilca se deloma ugeči in se a) pobijana sodba ad.1) izreka o kazni srameni in ob ožene Sitar Slavko obsodi po čl.4/I ZKMD, na 6 (šest) let odvzema prostosti v prisilnim delom, na izgubo političnih pravic v smislu čl.3 tč.1 a - b ZVK za dobo 3 (trih) let.

b) ad.2),3/ in 4/ se pobijana sodba v izreku v krivdi in kazni razveljavi in znova rešodi:

Sajnovič Avgust in

Sajnovič Katarina

sta z ad.2/ in 3/ izreka pobijane sodbe opisanima dejanji podpirala zadržbo, ki ji je cilj vršiti alogične iz 2.čl.skld in prikrivala stvari, o katerih sta vedela, da se pridobljata s kaznivim dejanjem.

Ad.4) Hrvat Georgina je z ad.4/ izreka pobijane sodbe opisanima dejanji dala blagu oborožene tolpe svetništvo in dala prenesti na dom ter skrivala od oborožene tolpe narodno blago ter prikrivala stvari, o katerih je vedela, da se pridobljata s kaznivim dejanjem.

Storili so s tem ad 2/ in 3/ kazniva dejanja po čl.3 tč.8 skld. in kaznivo dejanje prikrivanja, ad 4/ kaznivo dejanje po čl.3 tč.14 skld. in prikrivanja in se

o b s o d i j e :

Sajnovič Avgust in Sajnovič Katarina po čl.4/I skld. vsek na 3 (tri) leta in 6 (šest) mesecev odvzema prostosti s prisilnim delom z zaplenbo vsega premoženja z zakonitimi omejitvami in z izgubo političnih pravic po čl.3 tč.1 a - b ZVK za dobo 2 (dveh) let.

Hrvat Georgina po čl.4 odst.4 skld. na 2 (dve) leti in 6 (šest) mesecev odvzema prostosti s prisilnim delom, z zaplenbo vsega premoženja z zakonitimi omejitvami (čl.12 skld.) in z izgubo političnih pravic v smislu čl.3 tč.1 a - b ZVK za dobo enega leta.

V izreku o stroških, povprečnini in vstetju pripora ostane pobijana sodba glede obt. ad.1/ do 4/ reisprenonjena; vsteje pa se jim tudi v kazni pripor od dne 4.2.1946 ob 15.uri, t.j. dan izrečene sodbe dalje.

»Sodba v imenu ljudstva«!

Vrhovno sodišče LRS ni upoštevalo pritožbe na sodbo okrožnega sodišča v Mariboru dne 4.2.1947 in je Šajnovič Avgusta ter Šajnovič Katarino po čl. 4/I ZKLD, vsakega je obsodilo na 3 leta in 6 mesecev odvzema prostosti s prisilnim delom z zaplembo celotnega premoženja in z izgubo političnih pravic za dobo 2. let.

Vir: v lasti avtorja

Na takšen način, je dejansko le pomagala vam križarjem, UDBO in KNOJ pa zavajala na napačno pot?

Da! Takoj nato, ko je, čeravno še mladoletna, privolila v »sodelovanje«, so jo udbovci preimenovali v »Marijo Magdaleno« in jo izpustili iz zapora v Beltincih. Redno je morala poročati o nas podpolkovniku UDBE Marku. Na ta način jim je nekoč tudi sporočila, da se trenutno Šajnovičeva grupa nahaja v Avstriji¹²⁵. V resnici pa smo se takrat nahajali v Prlekiji. Preko sestre smo tudi izvedeli, da nas OZNA intenzivno išče in zato smo nato morali resnično takoj oditi v Avstrijo.

Zdaj pa mi gospod Stanko še opišite, kako je potekalo to ali kakšno drugo ilegalno prestopanje meje proti Avstriji, ko pa je od strani obmejne straže - KNOJA, bila tudi zelena meja strogo zastražena.

Opisal vam bom primer, ko sem na meji proti Avstriji iz mitraljeza sprožil rafal s svetlečimi krogli, ki so jih ob jutranji zori videli tudi avstrijski čuvarji meje.

S seboj smo še vzeli neko družino (mater, očeta, in 9 letno hčerko, drugi dve hčerki pa so nam Udbovci

125 Dokument Ljutomer 1292/24.12/47: Problem bande »Šajnovič« Marija Magdalena poroča, II 0602769

Ljutomer 1292/24.12.47.

28196/26.12.47.

Problem bande "Šajnovič"
Marija Magdalena poroča :

NOE02769

Dne 16. nov. 1947 sem bila pri Hajdinjak Angeli v Veržeju št. 170, ki mi je pravila, da se je spoznala z križarjem Šajnovičem Stankom-Cirilom iz Veščice letos spomladi preden je odšel nazaj preko meje v Avstrijo. Srečala sta se nekeje v Prekmurju in se dogovorila, da si bosta dopisovala. Rekel ji je, da se bo drugi dan s pajdaši peljal čez mejo z avtom. Doslej ji je Šajnovič pisal iz Graza 6 pisem in 3 karte. Rekla mi je, da si zelo želi, da bi kmalu prišel nazaj. Stara je 19 let in hodi v nižjo gimnazijo v Ljutomer.

Od tedaj je bila Hajdinjakova pri meni v Safarskem 3 krat na obisku. Jaz sem Šajnovič Stanku pisala v Gradec 4 pisma na naslov : Graž, St. Peter - Petersthalstrasse 15 A Engl. zone, katerega mi je doma dala. Prejela pa sem od njega 2 pisma z njegovima fotografijama. Ker sem se zanimala tudi za bandita Zajnkoviča Jožefa - Janeza, mi je tudi ta pisal dve pismi in poslal svojo fotografijo. Pišeta mi, da se razen njuju v Grazu nahajajo na istem naslovu še sledeči križarji iz Istokove grupe ki so pobegnili preko meje : Šajnovič Martin - Iztok, Golenko Jože, Metod, Živkovič Ivan - Edvart, Horvat Albert - Tarzan, Nemeč Anton - Tom in Klenar Jože - Branimir, poleg tega pa še vsa družina Nemeč iz Strigove. Vsi so na istem stanovanju in službi. Šajnovič Stanko in Zajnkovič sta sedaj v bolnici, ker sta se zaletela z motorjem, a bosta kmalu zdrava. Zajnkovič piše v zadnjem pismu od 8.12.47., da se zaenkrat nahajajo v Grazu samo on, Šajnovič Stanko in Klenar, dočim so ostali pred kratkim odpotovali v Svico, odkoder se bodo kmalu vrnili, na pa gredo ti trije za kratek čas v Italijo. Zakaj to ne piše.

Pri meni se je za naslov Šajnovič Stanka zanimal Šajnovič Albert iz Safarskega, brat bandita Šajnovič Martina - Iztoka, češ, da bo njemu pisal. Ohman Marija iz Safarskega pa je povedala moji babici, da je pisal iz Graza tudi bandit Živkovič Ivan. Naslov sem dala še Zličar Milki in Veščice, ki je tudi že pisala in čaka odgovora.

Pošto nosi na Razkrižje vsaki dan poštar Škrget Franc iz Mote, ki me je prosil za Šajnovičev naslov, a mu ga doslej še nisem dala.

Potom A Marije Magdalene bomo še nadalje vzdrževali pismeno veto z bando v Avstriji, da bomo pravočasno obveščeni v njihovem eventualnem povratku v Jugoslavijo.

II 06020 135-

na katerega je bila navezana tudi Šajnovič Sabina, Čeh
Šlojz, m. posestnik, Štarničar Stefan, m. posestnik
(prikrival blago) Ščavničar Jelena, m. pos., pri
katerih je dobivala kontakt z bando Šajnovič Sabina.

A. Šajnovič Sabina-Marija Magdalena je bila verbo-
vana v zaporu Beltinci na podlagi sodelovanja s svojim
bratom-križarjem in njegovimi pajdaši. Dobila je konkretno
nalogo, da se naveže na Horvat Franca iz Pristave, brata
Tarzana, s katerim sta sodelovala, bila skupaj v zaporu
in bila v ozkih stikih, ter preko njega dobi kontakt z
bratom. Iz teh razlogov in ker je Horvat še pokazal, da
mora imeti nekaj kontakta z bando, so izgledi na uspeh
precejšnji. Je neizkušena in še neustaljena, poročila po-
daja preprosta a stvarna, je pod vplivom domačih, z vzgojo
se bo mogoče dobro razvijala. Horvat ji je doslej še na-
kazal, da je brat še prost in ji bo v kratkem pisal.
Je registrirana in jo ima na vezo tov. Mirko.

G l o b o k a:

v A. Šajnovič Marija, teta bandita Klenar Jožefa, je v jan:

*Dokument priča, da je moja sestra »bila prekrščena« v Marijo
Magdaleno, ki je kot tajna agentka Udbe poročala. Seveda za nas
križarje po resnici, za udbaše pa vse narobe. Tako je 24.12.1947
preganjalcem križarjev poročala, da sta se brat Stanko Šajnovič
in Zanjkič Jože 8.12.1947 zaletela z motorjem in sta sedaj v
bolnici v Avstriji. Resnica pa je drugačna.*

Vir: v lasti avtorja

iz Čakovca pred nosom odpeljali). Družina je bila iz Štrigove, sin oziroma brat te hčerke pa je bil naš član.

In kje ste prečkali mejo in kako je takrat to tvegano početje pred neizprosnim KNO-jem (Korpus narodne obrambe Jugoslavije)¹²⁶ potekalo?

V bližini Cankove je bilo. Proti jutru, ko se je že malce svitalo, smo dospeli do meje. Ko smo že vedeli, da smo blizu meje, ki so jo čuvali jugoslovanski graničarji iz sestave KNOJ, se je naša kolona razkropila na dva po dva. Jaz sem bil, kot po navadi s puškomitraljezom, kolega pa s »šmajserjem«. Na poti ob koruzi, ki je bila v jeseni že visoka, zagledam proti svitu, kako se nama po isti poti ob koruzi približuje kolona vojakov. Kolega z »šmajserjem« se je zadril »stoj«, a ga niso ubogali. Po drugem zavpitu, pa so celo začeli preklinjati, kot (»... kakav kurac stoj in podobno...«). Nato sem spustil nad njimi v zrak rafal, tako da so svetleče krogle letele v Avstrijo in bile daleč naokoli vidne. Knojevci, ki so ob koruzni šli proti nama, so se takoj razbežali po njivi-koruze.

In kaj je bilo z ostalimi križarji, ki niso bili na tej poti ob koruzi in kaj je nato sledilo na meji z Avstrijci in kaj je bilo nato z omenjeno družino?

Več vprašanj ste mi postavili. Ker ni bilo odziva iz nasprotne strani, »mislim iz koruze«, smo se nato »puzajuči« pomikali naprej proti meji. Ko pridemo do jugoslovanske graničarske karaule, ugotovimo, da je ta prazna in, da so ti vojaki, s katerimi smo se srečali, bili

126 Dr. Mateja Čoh: »za svobodo kralja in domovino«, ŠCNR, Ljubljana 2010, str. 309

dejansko naši graničarji, ki so predčasno (preden je prišla zamenjava straže, zapustili straženje meje, kar je seveda bilo proti vsem pravilom. To potrjuje tudi to, da so na naš poziv stoj, začeli po južnjaško preklinjati, saj so bili prepričani, da se srečujejo s kolegi z naslednje izmene.

Po dosegu meje, še preden je prišla nova izmena knojevcev, smo se brž predali Avstrijski obmejni straži.

In kako je potem bilo z Avstrijci?

Avstrijski graničarji so bili povsem mirni. Vsak od nas je svoje orožje pred njimi postavil v piramido. Z njimi je govoril soborec, ki je bil v nemški vojski in je znal najbolje nemško. Ostali smo se prav tako izrazili, da hočemo na zaslišanje k Angležem. Kmalu je še prišel šef policije, ki je znal tudi slovensko in je vso zadevo prenesel na bližnjo angleško bazo. In čez čas se z motorjem pripelje Anglež, kateremu smo, kot se še spodobilo, salutirali. Vprašal nas je, kdo je preko meje streljal. Takoj sem se javil, on pa mi je potem povohal cev moje brzostrelke, če se mu nemara nisem zlagal.

In kako je potekal nadaljnji postopek?

Angleži so začeli z vprašanjem, kako bi čim prej v Avstrijo spravili grupo četnikov in majorja Zlatibora Glišiča iz GOC Lipnice oziroma Graca, ki se je prav tedaj nahajal v ujetništvu v Jugoslaviji.

No to pogajanje o Glišiču pa je tudi zanimivo! In kako je potem stekla ta zaupana in delikatna naloga, oziroma želja Angležev oziroma verjetno jugoslovanske vlade v Londonu, da rešite Glišiča?

Vse smo Angležem obljubili, toda zaman, kot se je potem izkazalo. Zvedelo se namreč je, da so Glišiča v Beogradu skupaj z vrhovnim poveljnikom Mihajlovičem že takrat usmrtili.

Kaj pa je potem bilo s tisto družino, ki ste jo spravljali v Avstrijo?

Ta je med tem, ko smo se še na meji pogajali z Angleži, odšla v Gradec, kjer so imeli vezo preko neke nune v kloštru. Ta nuna je baje bila sestra od Dr. Klara iz Lendave.

In kako je v nadaljevanju bilo z vami križarji v Avstriji, kot oboroženimi prestopniki preko državne meje z Avstrijo?

Pri Angležih smo se dobro odpočili, najedli in oprhali ter dobili novi propagandni material ter se še izpopolnili z orožjem in z novimi nalogami vrnili nazaj v Jugoslavijo oziroma v Slovenijo.

● REŠIL ME JE ZASKOČENI»ŠARAC« UDBOVCA

Kot danes vemo, sta takrat proti »tolpam in bandam«, kot se je reklo, z vsemi sredstvi nastopali UDBA in KNOJ. Zato sem prepričan, da se še spomnite kakšnega primera, ko vam je v borbi s temi preganjalci res šlo za nohte oziroma vam je sam »angel varuh« rešil življenje!

»Pri tem je res bil angel varuh!« Bilo je v pozni jeseni leta 1947 v Jalšovcu pri Štrigovi. Vso noč smo hodili iz Avstrije in se nato hoteli odpočiti v hiši oziroma v hlevu kmetije, ki je bila last človeka, ki je v oblastni politiki visoko kotiral. Oče je namreč bil direktor hotela Jeruzalem v Ljutomeru. Zenkovič Štefan – starejši pa je bil lastnik hiše in hleva v Jalšovcu pri Štrigovi. Prej je bil simpatizer okupatorjev Nemcev oziroma tukaj Madžarov, proti koncu vojne pa skrivač in nazadnje velik partizan. Sin Štefan, pa je bil moj letnik in tudi nekaj časa skrivač, na koncu pa je postal tudi velik komunist in član Udbe.

Takrat je bil nastavljen za direktorja hotela Jeruzalem v Ljutomeru. Njihova hiša in hlev v Jalšovcu pa je bila prazna. In prav zato smo to poslopje oziroma hlev (štajglj) uporabili kot varno skrivališče za počitek. Takoj, ko smo prišli, smo se tudi povezali s Prekmurci, kjer je bil vodja uporniških križarjev Franc Markoja, s

katerimi smo tudi drugače imeli trdno zvezo.

Današnji izgled ruševin Zenjkovičevega »Štaglja«v Jalšovcu pri Štrigovi.

Vir: avtor, posneto 29.3.2014

Zgodilo pa se je, da so nas preganjalci zasledili in obkolili udbovci iz Čakovca. Odločili smo se za preboj iz obroča. Ni pa nam bilo znano, da je pred hlevom, kjer smo počivali v betonskih tulcih mostiča bil že skrit udbovec z mitraljezom. Bil je to tisti mostič, v katerega sem se v preboju iz hleva tudi sam zatekel. In ko sva se tako s uperjenimi cevmi srečala, sem še slišal kako preklinja, da mu je puškomitraljez prav tedaj zaskočil. Ko smo tako bežali čez to cesto v gozd, so še lep čas streljali za nami. Na srečo je samo ena krogla zadela našega borca. Pri prvi hiši smo mu rano oprali s slivovico in obvezali in ga potem spravili na varno.

Predvidevam, da Vas je v tej hiši oziroma hlevu tega komunista le nekdo opazil in javil udbovcem v Čakovec, da ste se potem v Jalšovcu morali na smrt in življenje bojevati !

Da, menda je bila že tretja noč, ko med spanjem stražar zakriči, da je na dvorišču kamion. Stražar je bil na notranji strani vrat hleva, mi pa smo se v hipu pripravili na streljanje. Čez nekaj časa, ko so že menda udbovci mislili, da ni nikogar, sta le dva pristopila k vratom in jih poskušala na silo odpreti. In ko sta skozi odškrnjena vrata zagledala gumbe na šinjelu (plašču) našega stražarja, da so na njih peterokrake zvezde, sta mislila, da gre za pomoto oziroma – za vojake JLA. Na ta način je pozornost prispelih udbašev popustila. To pa smo izkoristili mi in se pripravili na preboj iz hleva. Stražar je najprej onеспособil oba udbovca pri vratih, med tem pa smo še vsi ostali planili iz hleva in se tako rekoč v splošni zmedi pomešali me udbovce.

In kakšen je bil končni rezultat tega bojevanja v Jalšovcu pri Štrigovi?

Tega vam res ne znam povedati. Mislim, da sta tista dva pri vratih bila smrtno zadeta in je verjetno še kdo na njihovi strani bil ranjen. Na naši strani pa smo imeli ranjenega le našega zaveznika iz Prekmurja Markoja. O tej borbi je tudi nekaj zapisanega v hrvaških zgodovinskih publikacijah, vendar pa nikjer točno tako, kot je bilo res .

popodnevnim satima,⁴³ kod spomenutoga je štaglja Antun Nemeč, sin nekadašnjeg općinskog službenika u Štrigovi, ranio jednog policajca koji je kasnije podlebao ranama. Oružani sukob trajao je oko dva sata, do noći kada je „križarska“ grupa krenula u proboj⁴⁴. U sukobu su se koristile ručne bombe i teške strojnice, da bi tijekom proboja udbašu zatajio puškomitraljez te je počeo na sav glas psovati zašto je sad stao kad mu najviše treba.⁴⁵ S Antunom Nemečom pobjegao je Josip Klenar, u Kanadu. S njima je bio Ivan Živković - Nacek⁴⁶ koji je kasnije živio u Linzu gdje je svirao orgulje na misama za Slovence. Nadalje, Martin Šajnović koji je preplivavši Muru pobjegao u Austriju. Kasnije je živio u Kanadi, no ponovo se vratio u Austriju. Raskrižje i Štrigovu posjetio je 1998. godine. S njima je bio i Josip Golenko - Metod⁴⁷ iz Raskrižja koji je pobjegao u Australiju. Martin Šajnović umro je 2001. godine.⁴⁸

U Štrigovi su ispitivanja vodili isljednici Josip Šaško (neki svjedoci navode ga pod imenom «Čačko», rodom iz Sv. Ivana Zeline), Miško Bartolić, Gretić (postoji vjerojatnost da se Gretić zvao Ivan te da je 1946. bio sekretar Kotarskog komiteta u Lepoglavi) i Josip Šlibar, visoki policijski službenik u komunističkoj Hrvatskoj (umirovljen je 1990., a nakon nekoliko godina umire od raka).

Poslije uhićenja i ubojstava Albin Horvat 1947. godine postavljen je za upravitelja rudnika «Ciganjščak» i «Jurovčak», a kasnije je službovao i u ostalim rudnicima u Međimurju. Prije pokušaja bijega imao je kiosk⁴⁹ u Svetom Martinu na Muri, kamo je k njemu došao Perčić⁵⁰ s još dvojicom te su kupili veću količinu robe (cigarete, hrana), na što ih je upitao: «Kam se ravnate?», a oni su mu odgovorili: «Gledaj svoja posla.» Izjavljuje da je zbog prijateljstva sa Sršom proveo jedan dan i noć u zatvoru u Čakovcu, ali ga je Križnik izvukao riječima: «Ovoga čovjeka trebate odmah pustiti jer on s ovim slučajem nema nikakve veze!»⁵¹, nakon čega je odmah pušten.

⁴³ Perčić, I., usmena izjava, Banfi, 2007.

⁴⁴ Državni arhiv R.S., Uprava državne varnosti za ljudsko republiko Slovenijo, br. 602865. «U toj akciji na njih (križare o.a.) čakovečka UDB-a imala je jednoga mrtvoga borca i jednog teško ranjenog, svi banditi su pobjegli. Naši organi bili su iznenađeni, vojska demoralizirana i nije došlo do gonjenja bande.»

⁴⁵ Krauthaker, F., usmena izjava, Jalšovcc, 2007. – Pretpostavlja da su u štaglju bili Repinec, Martin Šajnović, Viktor Zenković, Antun Nemeč i Stanko Šajnović. Smatra da Srša nije pripadao križarskoj grupi, već je samo pomoću nje namjeravao pobjeći u Austriju.

⁴⁶ Državni arhiv R.S., Uprava državne varnosti za ljudsko republiko Slovenijo, br. 600308. «Rodni je bio 1924. god. u Šafarskom. Poslije rata bio je pripadnik «narodne milicije» do studenog 1946. god.»

⁴⁷ Državni arhiv R.S., Uprava državne varnosti za ljudsko republiko Slovenijo, br. 600308. «Rodni je bio 1924. god. Poslije rata bio je pripadnik «narodne milicije» do prosinca 1946. god.»

⁴⁸ Šajnović, M., usmena izjava, Gibina, 2007.

⁴⁹ Isto takva kiosk s cigaretama u Štrigovi je posjedovao Matija Sudec.

⁵⁰ Perčić je bio prvi koji organizirao bježanja na zapad. U njemačkoj je počinio atentat na jugoslavenskog konzula. Kasnije je ubijen u Njemačkoj od strane UDB-e.

⁵¹ Srša, V., pisana ostavština – rukopis, Koprivnica, 1991.

TUKAZ V JALŠOVČIH SMO BILI OBKOLJENI SMO SE VSI HVALA BOGU
SPREŠNO REŠILI. BIL JE BOŽJI ŽUDEŽ, DA JE "UDBAŠU ZATAJIO
PUŠKO MITRALJEZ" OBKOLJENI KRIŽARJI SO BILI SLEDIČI - KAPETAN
FRANC MARKOJA - JOŽE KLENAR - TONE NEMEČ - JOŽE ZANJKOVIČ I
STANKO ŠAJNOVIČ" KAPETAN FRANC MARKOJA SE BIL
RANJEN V ROKO - DRUĐI PA NIHŽE NIČ

Izveček iz izpovedi domačina g. Krauthakerja F.: ... Genovefo Srša so udbovci iz Štrigove na verigi in že na pol mrtvo vodili mimo Zenkovičevega hleva v Jalševcu. Med potjo je morala peti partizanske pesmi. Borba med križarji in Udbo iz Čakovca bi naj trajala dve uri. ...

Vir: Iz prispevka Ivana Novaka – Zbornik: Povjestno društvo medjimurske županije - Medjimurje u II. Svetskom ratu, Čakovec 2007, str. 360 – 41

Ali imate o tej akciji oziroma napadu UDBE iz Čakovca tudi vi kakšen dokument?

Da, kot sem že omenil, sem iz neke hrvaške zgodovinske revije izbrskal, kako je pisec Krauthaker F. ki je raziskoval ta incident v Jalšovcu iz leta 1947, leta 2007 opisal mučenje Genovefe Srša in njenega moža, ki so jo udbovci iz Čakovca aretirali ob že znanih zločinskih dogajanjih v Štrigovi, ko se je to področje na silo priključevalo k Hrvaški. Zaradi teh zločinov bi naj tudi ona bila zagrebena v protitankovskem jarku v Repovi šumi, kjer bi še naj končalo od 40 do šestdeset žrtev iz teh krajev!

In še eno vprašanje g. Stanko, če dovolite, da ne pozabim? V dokumentih, koliko jih je kje ohranjeno o vaši skupini, sem v AS zasledil, da ste vi brat formalnega šefa Šajnovičeve skupine križarjev – »Istoka«. Pa bi vendar končno rad iz prve roke izvedel, če je to res? Tudi v knjigi Bojevniki za mir - »Zarota proti osvoboditvi Slovenije«, je na strani 554 zapisano, da se je center Matjaževe vojske na slovenskem v Avstriji, leta 1947 skušal reorganizirati po regijah v nekakšne udarne grupe. In za Prleško - Ljutomersko območje je tam zapisano, da

bi naj za vodjo te udarne grupe bil predviden Stanko Šajnovič.

Ne vem, od kod je UDBA dobila ta podatek, niti so-rodnika nisva bila z Martinom – Iztokom. Bil je pač najstarejši in zato smo ga imeli za vodjo. Je pa še v teh udbovskih dokumentih kup neresnic, kot ste tudi sami v Ljubljani ugotovili. Drži pa, da sem bil najmlajši in po presoji tovarišev tudi dovolj močan, da so mi zaupali nositi puškomitraljez. Da so me pozneje predvideli za vodjo udarne skupine, pa sem tudi sam po vsem končanem izvedel iz literature!

Spomenik žrtvam Štrigovskih pobojev v Repovi šumi, kjer bi jih naj 1947 bilo zagrebena od 40 do 60 domačinov, ki so hoteli ostati v Ljutomerskem okraju.

Vir: avtor 29.3.2014

Hiša družine Nemec v Štrigovi, v kateri si je takrat Udba umislila svoj štab.

Vir: v lasti avtorja

● ZDAJ PA ŠE IZSPOVED PO LASTNI IZBIRI

Do zdaj ste mi odgovorili na zastavljena vprašanja iz službe slovenske Matjaževe vojske. Po sedemdesetih letih, ko ste že prebrali razne »variante« zgodovinskih zapisov o slovenskih križarjih, kjer se pojavlja vaše ime, mi menda že lahko podate oceno vašega pogleda na vso to pisanje. Kaj od tega je bilo po vašem realno oziroma po resnici napisano in kaj ni bilo? V tem vprašanju se torej naslanjam na vas – na vašo dušo!

Imate prav, ko ste mnenja, da se danes po sedemdesetih letih v Sloveniji še lahko bere neresnična zgodovina o našem protikomunističnem gibanju in o nas križarjih, ko smo hoteli že v kali zaustaviti uveljavljanje Stalinovega komunizma pri nas.

Od vsega, kar sem prebral v slovenskem tisku, preberem pa vse, kar mi v Kanadi pride pod roke, bodisi da je tiskano v Kanadi ali v ZDA, me najbolj razjezi, če je o naši skupini napisana kaka laž. Imam pa še naročeno Demokracijo iz Ljubljane, kjer redno prebiramo tudi vaše članke, ki ste jih kar nekaj v tej reviji že objavili. Ko pa obiskujem rojstno domovino, pa si v Sloveniji za branje še kaj kupim in pa še od koga dobim kakšno novo knjigo kot osebno darilo avtorja, kot recimo tudi od vas.

Ko me že sprašujete po »vznemirjanju« nekaterih piscev v Sloveniji, moram reči, da me je najbolj vznemiril podatek in ne toliko sam članek o našem gibanju in sicer, da bi naj Šajnovičevi križarji zakrivali okrog štirideset smrti pri nasprotnikih. Ne trdim, da ni bilo žrtev tudi na drugi strani, samo ne toliko in ne z zločinskim

Podporo v materialnem pogledu in s podatki so dobili le pri posameznikih, povečini zaradi izsiljevanja, strahu, sorodstvenih in prijateljskih vezi, manj pa iz političnih motivov. Na mejah, predvsem z »zono A« in Italijo, pa se v letih 1950 in pozneje srečujemo z dokaj številnimi ilegalnimi prihodi sodelavcev tujih služb in kurirjev za spravljanje sovražnih elementov čez mejo, ki so velikokrat obenem tudi tihotapili.

* * *

Med Slovenci se je stoletja iz roda v rod prenašala legenda o kralju Matjažu, v ljudski domišljiji izoblikovanem in idealiziranem liku ogrskega kralja Matije Korvina iz 15. stoletja. Bojda je po nečem dobrem ostal v spominu njegovi generaciji slovenskih kmetov, saj legenda pravi, da kralj Matjaž ni umrl, da le spi stoletni sen pod goro Peco, ko pa se bo zbudil, bo priboril in vrnil ljudstvu njegove pravice.

Lik tega bajeslovnega borca in narodnega zaščitnika je vodstvo slovenske politične emigracije simbolično vtakalo v svojo organizacijo in program, saj ga srečujemo kar po vrsti v nazivih Matjažev pokret, Matjažev glas, vojska kralja Matjaža ipd., pa tudi emblem celotne subverzivne organizacije pod vodstvom glavnega obveščevalnega centra in narodnega odbora vsebuje poleg križa še črko M.

Matjažev pokret je zamrl potem, ko je izgubil politično zaslombo in materialno pomoč zahodnih sil. Tuji režiserji so ocenili, da umazana in nevarna Matjaževa igra v prihodnje ne bi bila več umestna, in so jo zato prekinili. Kralja Matjaža so, do novega povelja, vrnili v njegovo spanje.

Posamezne nosilce vlog v tej grobi igri pa so sovražniki naše domovine uporabili drugod in na druge načine. Nekateri izmed njih so še desetletja trmasto in zaman poskušali obrniti kolo zgodovine v drugo smer.

Foto izvlečki iz obsežne literature jugo piscev Dragan Marković, Nikola Milovanović, Djuro Rebić: Bojevniki za mir, 1. del: V plamenih vojne, 2. del: Hladna in posebna vojna, prevod Janez Kajzer in Jože Prešer, MK, Ljub. 1984.

Vir: izvlečki v lasti avtorja

namenom, kot navaja ta avtor. Ne tehtam, ali je realna številka od navedene polovica, četrтина, ! Zagotovo pa nismo naredili nobenega zločina nad ujetim udbovcem ali knojevцем! Branili, pa smo se kot vsakdo, torej smo v samoobrambi tudi koga ranili ali celo ubili.

O tem pa bom vas le še vprašal, kje ste to kritiko vaše skupine križarjev prebrali in kdo je to zapisal?

V roke mi je prišel slovenski časopis »NOVICE« iz 14. aprila 2011, v katerem je obsežni članek »Niso položili orožja« izpod peresa g. Jožeta Čurina. K pisanju, ga je menda spodbudil prvi slovenski zgodovinski zbornik o Matjaževi vojski na Slovenskem oziroma Križarjih, ki ga je napisala zgodovinarica Dr. Mateja Čoh leta 2010 in ima naslov »ZA SVOBODO, KRALJA IN DOMOVINO ...«. Zbornik sistematično obdeluje vse ilegalne skupine »Matjaževe vojske na Slovenskem« med letoma 1945 in 1952, ki jih je bilo od Lendave do Črne na Koroškem okrog petintrideset. Tudi sam sem od avtorice, ko sem bil v Sloveniji, osebno prejel to zgodovinsko delo o našem gibanju, zato mi je vsebina znana. Zajema pa celotni pregled delovanja slovenskega oboroženega protikomunističnega gibanja od obdobja stalinizma do leta 1952.

Tudi sama KP je ugotavljala, da so naše odporiške skupine povečini sestavljali trpeči kmetje (kulaki), ki so se upirali proti raznim administrativnim ukrepom nad njimi, kot so bile zaplembe, zapiranje za verbalne delikte, prisilni odkupi kmetijskih proizvodov, obvezne oddaje kmetijskih pridelkov, nelogične agrarne reforme, kolhozi, gulagi,... ! Prav zato so bile v teh svin-

čenih časih za podeželje iz naše strani na udaru podeželske zadruge in krajevni ljudski odbori ter postaje NM. Samo gibanje je doseglo vrhunec v letu 1947, z Informbirojem pa je postalo manj pomembno tudi za naše mentorje in mecene v tujini, saj so tudi na zahodu mislili, da se bo svetovni komunizem zrušil že takrat leta 1948 ali kakšno leto zatem. Z novinarjem Čurinom, se strinjam v vsem, kar je v tem prispevku zapisal, razen s trditvijo :

»Po krutosti je bila znana Šajnovičeva skupina s štabom v hrvaški Štrigovi; na vesti naj bi imela okrog 40 bojov«.

Niso položili orožja

V Sloveniji je po koncu druge svetovne vojne, predvsem med letoma 1945 in 1950, nastalo okrog 35 ilegalnih skupin. Njihovo delovanje je bilo znano pod skupnim imenom Matjaževa vojska. Nova oblast jih je povezovala z delovanjem slovenske vojaške in politične emigracije v begunskih taboriščih v Avstriji in Italiji.

Pripadniki poražene strani in protirevolucionarnega tabora iz druge svetovne vojne so se po koncu vojne zbrali v begunskih taboriščih v Avstriji in Italiji. V vojaškem taborišču St. Johann v Pongau pri Salzburgu je bil leta 1945 ustanovljen glavni obveščevalni center, ki so ga

nje hierarhije z natančno določenimi pravili delovanja. Delovanja teh prav tako ne moremo označiti kot versko gibanje; s tem ko je komunistična oblast z ilegalci povezovala duhovnike, je želela kompromitirati Cerkev, najpomembnejšega ideološkega nasprotnika v Slo-

Nekatere, ki so delovale na Štajerskem in v Prekmurju, so imele stike s centri v Avstriji, denimo Sernečeva ilegalna skupina, Škamlijeva v Slovenskih goricah, Šajnovičeva in Markojeva vlendavskem in Ljutomer-

informativno mrežo na terenu in z agenti v skupinah, je precej uspešno zbirala podatke o njihovih članih. Manj uspešna je bila pri njihovem zajetu, saj se ji je izmuznilo več voditeljev in članov največjih skupin. V drugih predelih Slovenije je bilo delovanje ilegalnih skupin

Podpolkovnik Andrej Glušič (v sredini) z zavezniškimi oficirji

Člani Šajnovičeve skupine, od leve: Martin Šajnovič, S. Veres, Stanko Šajnovič, Jožef Golenko, Ivan Živkovič, Ignac Horvat in Jože Klenar

Service in ameriški Counter Intelligence Corps. Po sporu Jugoslavije z informbirojem se je odnos Velike Britanije in Združenih držav Amerike do Jugoslavije spremenil in britansko-ameriške okupacijske oblasti v Avstriji so konec leta 1949 prepovedale obveščevalno dejavnost v begunskih taboriščih ter kakršno koli delovanje proti Jugoslaviji.

Predvsem v propagandnih letakih in časnikih zasledimo pozive k zrušenju tedanjega sistema v Jugoslaviji in spoštovanju temeljnih človekovih pravic in svoboščin, vendar o političnem programu, ki bi po morebitni spremembi sistema določal novo demokratično državo, ni bilo ne duha ne sluha. Člani ilegalnih skupin so bili večinoma oboroženi, vendar skupine niso bile vojaško organizirane, niso imele vojaških poveljnikov ali notra-

administrativnim ukrepom, ki so kmete prizadeli takoj po koncu vojne (odkupi, oddaje, agrarni reformi).

Njihova dejavnost se je pogosto omejevala na ropanje zadrug, trgovin in ljudskih odborov ter tudi kmetov. Tovrstnim akcijam lahko pripisemo dvojni značaj. To so počeli, da so lahko preživeli, saj so si

Po krutosti je bila znana Šajnovičeva skupina s štabom v zdaj hrvaški Štrigovi; na vesti naj bi imela okrog 40 pobojev.

tako priskrbeli najnujnejše življenjske potrebe. Po drugi strani pa so bile zadruge in krajevni ljudski odbori za kmete simbol osvojenosti komunistične oblasti. Poleg roparskih akcij se je delovanje teh združb v Sloveniji kazalo tudi v razpečevanju protikomunističnih letakov ter emigrantskih časnikov.

skem okraju ter skupina Ignaca Škete ob jugoslovansko-avstrijski meji s središčem delovanja v Jarenini; večina pa jih ni imela. Člani teh skupin so bili večinoma mladi fantje, ki so se želeli izogniti služenju vojaškega roka, nezadovoljni kmetje in posamezniki, ki so nasprotovali komunistični oblasti in njenim ukrepom,

ter posamezniki, ki so se iz različnih vzrokov skrivali pred oblastjo. Po krutosti je bila znana Šajnovičeva skupina s štabom v zdaj hrvaški Štrigovi; na vesti naj bi imela okrog 40 pobojev.

Ilegalno gibanje je odkrivala uprava državne varnosti (Udba). Z različnimi ukrepi, predvsem s široko razvejano

skem pa je bilo tihotapljenje različnega blaga in ljudi čez mejo.

Število in delovanje teh je doseglo vrhunec leta 1947, potem pa je hitro upadalo, verjetno tudi zato, ker so se predstavniki politične in vojaške emigracije začeli izseljevati iz begunskih taborišč v Avstriji v Severno in Južno Ameriko ter Avstralijo. Od leta 1945 do 1949 je Udba obravnavala 512 članov ilegalnih skupin in 1325 podpornikov. Nekaj jih je likvidirala, večina pa je bila obsojena na javnih, političnih in montiranih sodnih procesih pred okrožnimi sodišči, ki so bili končani do konca 1952.

O ilegalnih skupinah je veliko dokumentarnega gradiva zbrala dr. Mateja Čoh in jih objavila v zborniku Za svobodo, kralja in domovino.

JOŽE ČURIN

Stanko Šajnovič odločno nasprotuje temu neresničnemu podatku o krutosti in pobojih v imenovani številki tednika Slovenskih novic.

Vir: v lasti avtorja

Nikoli se nismo šli revanšizma niti kašnega etničnega čiščenja, kot je to delala komunistična tajna policija!

Ne vem, kje je avtor dobil ta podatek? Sedaj, ko je državni arhiv (AS) o naših dokumentih odprt, kot navajate tudi vi, pa tam tega podatka tudi ni najti. Je pa o naši – Šajnovičevi skupini križarjev najti tudi zapisano v knjigi Dr. Petra Klasinca »ŠTRIGOVA« iz leta 2009, ki vsebuje tudi arhivske dokumente o naši skupini iz hrvaških arhivov, ki se predvsem tičejo žalostnih dogodkov v Štrigovi in okolici, ki so se vzporedno dogajali v tistem času, ko se je »križarstvo« na tem koncu najbolj razplamtevalo. »Tokrat je namreč na tem območju Udba iz Čakovca prav tako kot iz Maribora razbijala našo skupino uporniške Matjaževe vojske, ki so ji rekli »Šajnovičeva banda«. V tem času bi naj Udba iz Čakovca v gozdu za Repovo hišo pri Štrigovi umorila več kot trideset, po nekaterih podatkih pa celo šestdeset Slovencev in tudi Hrvatov, ki so se hoteli priključiti v ljutomerski okraj oziroma k Sloveniji^{127}.*

Gospod Stanko! Morda pa še kdo vedno hoče »Štirigovsko zadevo« naprtiti na vašo grbo!

127 Dr. Peter Klasinc: Štrigova, arhivski dokumenti o dogodkih v Štrigovi in okolici v prvih letih po drugi svetovni vojni, Ljubljana 2009, str. 7, 221, 222, 223, 236, 237, 238, 239, 241, 242,243, 244, 245, 254, 255, 261, 264 do 271

Mogoče!

Genocid v Štrigovi izpod peresa domačina Alojza Kovačiča

Vir: Demokracija

32 VSEGA ŠE NISEM POZABIL

Orillia, Kanada, 2012

(Gospod Stanko je na kratko ročno napisal življenjsko izpoved pod gornjim naslovom, ki ga zaradi avtentičnosti in pristnosti vnašam v knjigo kot fotokopijo. Iz njegovega prispevka je videti in čutiti, kakšno slovenščino in lepopis še obvlada edini živeči bojevnik podaljšanega partizanstva iz Šajnovičeve skupine Slovenske Matjaževe vojske, ki je v svinčenih časih stalinizma nastopala na severovzhodnem delu Slovenije in področja Razkrižja ter Štrigove.)

V osebni izpovedi, je gospod Stanko Šajnovič na kratko nanizal zgodovino nastajanja in organizacijo križarskega gibanja na Slovenskem, katerega je bil vidni član in kot še sam domneva – še edini živeči bojevnik slovenske Matjaževe vojske s simboličnim in zgodovinskim imenom »križarji«. Tudi takrat, ko je šlo za Kristusov grob, je šlo za zaščito krščanstva, kot je v »zlati svobodi« tudi šlo za obrambo vere.

OD LETA 1945-2012 VSEGA ŠE NISEM POZABIL.
ŠTANKO ŠAJNOVIČ
ORILLIA KANADA, 2012.

JUGOSLOVANSKA EMIGRACIJA JE IMELA TAKOJ
PO II VOJNI SAMO EN SKUPEN CILJ, ZRUŠITI
TITOVO KOMUNISTIČNO VLADAVINO. LINIJA
NARODNEGA ODBORA NA KOROŠKEM, JE
BILA PREČEJ SORODNA INTEGRALNI LINIJI,
S TO RAZLIKO, DA NAJ BI DOPUŠČALA
VKLJUČITEV AVTONOMNE SLOVENIJE S
TRSTOM IN PRIMORSKO VRED V UNIJO Z
AVSTRIJO, ČE NE BI BILA MOŽNA
TAKOJŠNJA ZRUŠITEV TITOVEGA REŽIMA
V CELOTNI JUGOSLAVIJI. NA POLOŽAJ
POVELJNIKA SLOVENSKE VOJSKE V
EMIGRACIJI, PA JE BIL S STRANI
NARODNEGA ODBORA IMENOVAN GENERAL
IVAN PREZELJ-"ANDREJ" OD SEPTEMBRA
1944 ČLAN ČETNIŠKEGA ŠTABA DRAŽE
MIHAJLOVIČA ZA SLOVENIJO. FUNKCIJO
POVELJNIKA SLOVENSKE VOJSKE JE TAKRAT
OPRAVLJAL IZ TABORIŠČA EBOLI-ITALIJA.
ZA PREZLJEVEGA POMOČNIKA IN TUDI
NAČELNIKA ŠTABA SLOVENSKE VOJSKE,
JE BIL IMENOVAN POD-POLKOVNIK
Z DOLENJSKE, ANDREJ GLUŠIČ MED VOJNO
TESEN SODELAVEC MIHAJLOVIČEVEGA
ČETNIŠKEGA POVELJNIKA ZA SLOVENIJO,
MAJORJA KARLA NOVAKA.

II.

ANDREJ GLUŠIČ JE KMALU POSTAL TUDI VODJA CELOTNE OBVEŠČEVALNE SLUŽBE JUGOSLOVANSKE INTEGRALNE LINIJE. ŽE JUNIJA 1945 JE ODŠEL V SALZBURG, TER TAM ZAČEL MED EMIGRANTI ZBIRATI KANDIDATE ZA OBVEŠČEVALNO DELO. ANDREJ GLUŠIČ SE JE OD VEČINE POMEMBNIH SLOVENSkih PROTIKOMUNISTIČNIH OFICIRJEV RAZLIKOVAL POTEM, DA V OČEH SLOVENCEV IN ZAHODNIH ZAVEZNIKOV NI SODELOVAL S FAŠISTIČNIM, ALI NACISTIČNIM OKUPATORJEM. ANDREJ GLUŠIČ JE BIL TESNO POVEZAN V AUSTRIJI Z OFICIRJI TAJNE ANGLEŠKE-AMERIŠKE OBVEŠČIVALNI SLUŽBE. PODPOLKOVNIK ANDREJ GLUŠIČ JE BIL EDEN IZMED DOMOBRANSKIH OFICIRJEV, KI JIH JE GESTAPO ARETIRAL DECEMBRA 1944 ZARADI ZAROTE PROTI NEMČEM. PREŽIVEL JE ČAS DO KONCA VOJNE V DAHAU, KJER SO GA OSVOBODILI TAKRAT AMERIKANCI. KOT ŽE PIŠEV V ZAČETKU TEGA LISTA, JE ANDREJ GLUŠIČ TAKOJ IZ LAGERJA DAHAU ODŠEL ŽE JUNIJA LETA 1945 V SALZBURG KJER JE TAKOJ ZAČEL Z ORGANIZIRANJEM PROTI KOMUNIZMU V SLOVENIJI. NAROČILA SO BILA, DA SE ČIMPREJ ORGANIZIRAJO EDINICE V SLOVENIJI IN SE PRIČNE —

III.

Z AKTIVNIMI PODVIGI PROTI KOMUNIZMU Z GVERILSKIM DELOVANJEM, PROPAGANDO IN OBVEŠČEVALNO SLUŽBO. TO NALOGO STA DOBILA LETA 1945, KAPETAN FRANC MARKOJA IN POROČNIK JANEZ SENČAR, DA NA TERITORIJU ŠTAJERSKE IN PREKMURJA FORMIRATA ILEGALNE ČETE "VOJSKO KRIŽARJEV" PO NAVODILIH IN NAČRTIH ANDREJA GLUŠIČA, BI ŠTIRI UDARNE KRIŽARSKÉ SKUPINE TVORILE ČETO, TRI ČETE BATALIJON, IN TRI BATALIJONI BRIGADO. V ZAČETKU LETA 1946 SO V SLOVENIJI DELOVALE OBOROŽENE ČETE NA OBŠIRNEM DELU SLOVENIJE - KOT JE POHORJE - KOZJAK SLOVENSKE GORICE - NA ŠTAJERSKEM, PREKMURJU - NA PRIMORSKEM IZ ZONE "A" GORENJSKEM - NOTRANJSKEM KRIM MOKREČ LAŠKI POTOK V OKOLICI LJUBLJANE, SUHI KRAJINI IN ŠE DRUGOD. NA KONCU FORMIRANJA VSEH TEH SKUPIN, KRIŽARJEV MATJAŽEVE VOJSKE, JE TAKOJ PODPOLKOVNIK GLUŠIČ NASTAVIL VODSTVO TEH SKUPIN, IN SICEER, PRVO POHORSKO POD VODSTVOM LUDVIKA BOROVNIKA, OBMOČJE HALOZ IN PTUJ, PA STA VODILA, ENO SKUPINO JOŽE ŠKAMLJIČ, DRUGO SKUPINO, PA BRAT MILAN ŠKAMLJIČ.

IV.

PRVO PREKMURSKO SKUPINO KRIŽARJEV JE LETA 1945 FORMIRAL KAPETAN FRANČ MARKOJA, IN JO TUDI SAM VODIL. DRUGO PREKMURSKO SKUPINO PA JE VODIL ŠTEFAN KRESLIN. ŠTAJERSKO-PRLEŠKO ČETO PA JE VODIL ŠAJNOVIČ MARTIN "ISTOK" LETA 1947 PA JE BILA SPREMEMBA VODSTVA PRLEŠKE ČETE. REČENO NAM JE BILO, DA JE ANDREJ GLUŠIČ DOBIL INFORMACIJE, DA VODJA ŠTAJERSKE ČETE ŠAJNOVIČ MARTIN "ISTOK" IGRA DVOLIČNO VLOGO TER, DA SODELUJE Z UDBO. POLKOVNIK GLUŠIČ, JE TAKOJ NASTAVIL NOVEGA VODJA PRLEŠKE ČETE IN TO ŠAJNOVIČ STANKA "CIRILA". OB TEM ČASU NAS JE ANDREJ GLUŠIČ POTOLAŽIL, NAJ NIKAR NE MISLIMO, DA JE ZAHOD POZABIL NA NAS NASPROTNO REKEL JE, DA NE SMEMO MISLITI, DA SO ZAHODNE DRŽAVE OPUSTILE BOJ PROTI KOMUNIZMU V JUĀOSLAVIJI. MATJAŽEVA VOJSKA "KRIŽARJI" JE BILA USTANOVLJENA NA ŠTAJERSKEM, PA TUDI V PREKMURJU, DA BI DELOVALA ZA OSVOBODITEV SLOVENIJE IZ NASILJA KOMUNISTIČNEGA SISTEMA IN TO V ZVEZI Z ZAPADNIMI ZAVEZNIKI. BORBA V NAŠIH KRAJH, JE POSEĀALA ZOPER KOMUNISTE ŠELE POTEM, KO JE BILA K TEMU PRISILJENA.

V.

PREJ KO NADALJUJEM Z PISANJEM MOJIH SPOMINOV, HOČEM RAZJASNITI ZADEVO KOMANDIRJA PRLEŠKE ČETE ŠAJNOVIČ MARTINA "ISTOKA". V PREJŠN-JEM LISTU SEM OMENIL, DA JE ANDREJ GLUŠIČ DOBIL INFORMACIJE, DA VODJA PRLEŠKE ČETE IGRA DVOLIČNO VLOGO, SODELUJE Z "UDBO", KAR NI BILO RES. TO JE BILA LE PROPAGANDA KOMUNISTOV "UDBE". NEKAJ ČASA JE RES ŠAJNOVIČ MARTIN-"ISTOK" DELAL DVOLIČNO VLOGO IN TO Z SRBSKIMI ORGANIZACIJAMI V AVSTRIJI-ZA ČETNIKE GENERALA DRAŽA MIHAJLOVIČ. DVE VAŽNI SRBSKI ORGANIZACIJI SO BILE V AMERIŠKI ZONI V MESTIN LINZ IN ENS. MED TEMA DVEMA MESTOMA, PE JE BIL VELIKI LAČER EMIGRANTOV "ASTEN" V TEM LAČERJU JE BILO VELIKO ŠTEVILO OFICIRJEV GENERALA MIHAJLOVIČA. TAKE ORGANIZACIJE SRBOV, SO BILE TUDI V ANGLIŠKI ZONI AVSTRIJE V MISTIH GRAZ, LIPNIČA, PONGAU-SALZBURG MOJ ZANESLJIV OBVEŠČEVALEC IN PROPAGANDIST T. N. "TOMY", ME JE PISMENO OBVESTIL, DA ŠAJNOVIČ MARTIN RESNIČNO SODELUJE IN ORGANIZIRA ZA ZGORAJ OMENJENE ORGANIZACIJE ČETNIKOV

VI.

OBVEŠČEVALEC "TOMY" PIŠE NAPREJ, DA SRBSKI ČETNIKI V AVSTRIJI ZA KATERE DELA ŠAJNOVIČ MARTIN, MU PLAČUJEJO 700 AVSTRIJSKIH ŠILINGOV NA MESEČ.

LETA 1947 SO PO DEŽELI RAZKRIŽJA IN ŠTRIČOVE, POD HRVAŠKIMI STRELI TER KRAMPI PADALI NAJBOLJ ZNANI IN ZAVEDNI SLOVENCI, BILI SO NAPOTI HRVAŠKI "UDBI" IN "KNOJU", ZATO SO BILI "POKLANI" Z MUKO SMO VSE TO ZASLEDOVALI, KAKO JE HRVAŠKA IN SLOVENSKA "UDBA" MUČILA, POBIJALA IN MRČVARILA ZAVEDNE SLOVENCE RAZKRIŽJA IN ŠTRIČOVE. KRIVCI TEH GROZOT, SO SI ZASLUŽILI NAJSTROŽJO KAZEN V NORMALNEM DEMOKRATIČNEM SVETU. VODSTVO PODPOLKOVNIKA ANDREJA GLUŠIČA JE VIDELO, DA NI DRUGE REŠITVE KOT PA BORBA, KAR JE TUDI SPREJELO V SVOJ PROGRAM.

PO DOLGIH 65 LETIH, SO SE URESNIČILA VSA NAŠA PRIZADEVANJA O ZLOMU KOMUNIZMA V SLOVENIJI IN PRIKLJUČITEV NAŠEGA RAZKRIŽJA K SLOVENIJI. NAŠO SLOVENSKO ŠTRIČOVO PA SMO ZGUBILI, KER SO JO SLOVENSKI KOMUNISTI PRODALI HRVATOM. TO JE BIL NAŠ CILJ IN ŽELJA KRIŽARJEV IN PREBIVALSTVA OKRAJA RAZKRIŽJA.

VII.

GLAVNI VZROKI, KI SO PRIVEDLI DO
NASTANKA PROTI KOMUNISTIČNIH
KRIŽARJEV NA ŠTAJERSKEM-PREKMURJU
POD VODSTVOM PODPOLKOVNIKA M GLUŠIČEM,
KER SO KMETJE BILI ZELO NEZADVOLJNI-
RAZOČARANI Z AGRARNO REFORMO IN
PET LETNIM PLANOM IN ZADRUGE.
KMETJE SO SE ZELO BALI SOVJETSKEGA
KMETIJSKEGA SISTEMA. VSE TO JE
POVZROČALO POLITIČNO NEGATIVNE
POSLEDICE, ZATO NI ČUDEŽ, DA SO
VEČINOMA VSI KMETJE NA VSE NAČINE
SKRIVALI, HRANILI IN PODPIRALI PROTI-
KOMUNISTIČNO GIBANJE "KRIŽARJEV"
MED II VOJNO OKUPACIJA, NEMCEV
IN MADŽAROV NA RAZKRIŽJU IN
ŠTRIČOVI, NI BILO PRINAS PARTIZANOV,
BILO PA JE PREČEJ SKRIVAČEV. NEKAJ
NAS MLADIH FANTOV SMO VES ČAS
SKRBELI ZA SKRIVAČE. NOSILI SMO
HRANO, PIJAČO, CIGARETE TER VSE
DRUGE OSEBNE POTREBŠČINE, TUDI
SMO JIH OBVEŠČALI O KRETANJU
VOJSKE OKUPATORJA V NAŠIH KRAJIH.
KONEC II VOJNE 1945 SO VSI SKRIVAČI
NASTALI VELIKI HRABRI BORCI PARTIZANI.
KER SMO MED VOJNO POMAĞALI TEM
SKRIVAČEM, SO NAS POVEBILI V
LJUTOMER V STAVBO, KI SO JO
NEGDAJ IMENOVALI SOKOLSKI DOM.

VIII.

V TEM SOKOLSKEM DOMU SO NAS ZBRALI IN NAS POSLALI V PRVO INŽENIRSKO BRIGADO, KATERA JE BILA V PTUJU. VSE NAS KI SMO BILI IZ LJUTOMERSKE OKOLICE, SO NAS NASTAVILI V DRUGO ČETO, ČETRTE BATALIJON. VODJA ČETE JE BIL JOŽE KNAUS. TAM V PTUJU SMO STRAŽILI NEMŠKE UJETNIKE, KI SO GRADILI ŽELEZNIŠKI MOST ČEZ REKO DRAVO. MED VOJNO JE BIL ŽELEZNIŠKI MOST Z BOMBANDIRANJEM UNIČEN. KO JE BIL MOST ZGRAJEN SO NEMŠKE UJETNIKE NEKAM VOZILI. NISMO NIČ SLIŠALI KAM JE VOZIJO. TAKRAT SMO ŠE BILI, BI REKEL "SMRKAVCI", PA NAS TO NI NIČ ZANIMALO. DANES VSE TO DRUGAČE SLUTIM. VEČKRAT SI MISLIM KAM SO LE TE BOGE REVEŽE VOZILI, BOG VE KAKO IN KJE SO KONČALI. NAŠO BRIGADO V PTUJU PA SO RAZFORMIRALI. NAS FANTE KI SMO BILI IZ OKRAJA LJUTOMER PA POSLALI DOL V STROČJO VAS. TAM SMO BILI NEKAJ ČASA V LESENIM BARAKAH, KI SO BILE MED VOJNO ZA NEMŠKE GRANIČARJE. V TEN BARAKAH SO NAM POLIT-KOMISARJI UMIVALI MOŽGANE UČILI SO NAS O KOMUNISTIČNI PARTIJI, REVOLUCIJI IN OF. GOVORILI SO UNIČILI SMO FAŠIZEM, KAPITALIZEM PA ŠE BOMO.

IX.

ZA PRLEKIBO JE BILO LETA 1945
NAJVEČ MOBILIZIRANIH MILIČNIKOV IZ
OKRAJA LJUTOMER. VEČJE ŠTEVILO
PA NAS JE BILO IZ OBČINE RAZKRIŽJA.
PO KONČANEM KURZU V BARAKAH
PA SO NAS RAZDELILI PO OBČINAH,
LJUTOMER, RAZKRIŽJE, VERŽEŠ,
KRIŽEVCI, SV. MIKLAVŽ PA ŠE DRUGOD.
NAČELNIK MILICE ZA OKRAJ LJUTOMER
JE BIL MIRKO RAJH. POVELJNIK NAŠE
POSTAJE V LJUTOMERU PA JE BIL
LOJZE GORJAK IZ ČEZANJEVEC.
MILIČNIKI KI SMO BILI IZ OBČINE
RAZKRIŽJA, SMO BILI ZELO AKTIVNO
NAVDUŠENI, DELALI SMO OB PROSTEM
POLICIJSKEM ČASU, NAJVEČ PONOČI NA
TEM, DA BO RAZKRIŽJE IN ŠTRIČOVA
SLOVENSKO OZEMLJE. PO NOČI SMO
NA VSAKEM ZIDU RAZKRIŽJA-ŠTRIČOVE
NAPISALI Z BARVO IN VELIKIMI ČRKAMI,
DA SMO SLOVENCİ IN SLOVENCİ BOMO
OSTALI. VSO BARVO ZA NAPISE SEM
NOSIL IZ OČETOVE MIZARSKE DELAVNICE.
ZARADI VSEGA TEGA DELA NAS JE
HRVAŠKA POLICIJA V ŠTRIČOVI HUDO
SOVRAŽILA. NAŠI LJUTOMERSKI TOVARIŠI
SO BILI ZELO NEZADOVOLJNI Z NAŠIM
DELOM, VENDAR NAS NISO MOGLI DOLŽITI,
DA SMO ZAVEDNI SLOVENCİ AMPAK, DA
SMO VERSKI FANATIKI.

Marko Vesnovc

33 FOTO DODATEK

MOZA, OCETA, STAREGA
OCETA, BRATA, SVAKA,
STRICA IN TASTA

Martina Šajnovič

ki nas je za vedno zapustil
15. novembra 1986.

*Tiho kot rožica na vrtu cveti,
tiho kot solza po licu spolzi,
v senci cipres moj dragi mož
spi.*

*Prižigamo svečke, prinaša-
mo šopke ti svežih rož in povi-
jamo jih z molitvijo in ljube-
znijo kot skromen dar zate in
za vso tvojo dobroto in ljube-*

*a. - Osmrtnica Martina Šajnoviča – Istoka,
ki je bil formalni vodja Šajnovičeve skupine.
Umrl je 15. novembra 1986 v Preoriji (USA)*

MATJAŽEV GLAS

GLASILO SLOVENSKEGA PROTIKOMUNISTIČNEGA GIBANJA

L. II

LJUBLJANA, 30. NOVBRA 1948

Št. 15

Kardelj: „Boj farjem in kulakom!“

Tovariš Kardelj je izvelkel iz sle neizprosno boj „kulakom“, poštedelj, oddal si v prazno strel...
In „farji“?! — Naša slovenska

— da kominformisti minirajo fu-di Partijo, ki je ne odisti nisi reorganizacija z vsimi kongresi, nego bo morala utoniti v „Ljudski fronti“, — da ima v „Ljudski fronti“ večino tkzv. reakcij,

MATJAŽEV GLAS

GLASILO SLOVENSKEGA PROTIKOMUNISTIČNEGA GIBANJA

L. II

LJUBLJANA, 28. AVGUSTA 1948

Št. 9

POTI NAZAJ NI...

TITO MORA PASTI! ODLOČITEV PA JE PADLA TUDI ZA STALINA.

Svetovni položaj za

slučaju znala ostati le balkanska diva Ana Pauker...
Za nas je stvar jasna: plena je zmanjkalo in živje so se začele klati med seboj. Tito je prišel na oblast le s pomočjo sovjetskih bajonetov — pod sovjetskimi bajoneti

b - Nekaj izvodov Matjaževega glasnika

Glasnik križarjev je pod novo komunistično oblastjo seveda bil strogo prepovedan. Smatral se je celo kot najbolj škodljiv emigrantski tisk in zato je bilo njegovo razpečevanje preganjano. Iz propagandnih razlogov na njem piše, da je tiskan v Ljubljani, a imam tudi informacijo, da je bil tiskan v Münchnu.

c - Podelitev častnega članstva v Melbournu (Zahvalno pismo)

ST. _____
NO. _____
DATUM 31 avgusta 1960
DATE

SLOVENSKI KLUB

SLOVENE CLUB

NASLOV: 371 a Park Str.
ADDRESS

Princes Hill

TELEFON: 38-1679

TELEPHONE

Genjeni
G. Š a j n o v i č

Prigibno Vam pošiljamo imenovanje o podelitvi častnega članstva, za Vas osebno kakor tudi za Vašo cenjeno g. ženo. Istočasno pa Vas obveščamo, da Vas je Slovenski Klub Melbourne od dne 3. julija 1960 uvrstil na listo redkih velikih mož enako Vašo spoštovano gospo ženo, da se Vam na ta način vsaj malo oddolži za Vaše požrtvovalno delo za naš klub. Stari in novoizvoljeni upravni odbor kakor tudi vsi, ki Vaše delo poznajo, Vam iskreno čestitajo k zgoraj navedenemu imenovanju. Mi pa Vam izrekamo še željo, da ostanite za vedno zvesti slovenstvu.

Lepo Vas pozdravljamo

Tajnik:
Ivan Majcen

Podelitev častnega članstva Jožici in Stanku Šajnoviču v Slovenskem klubu v Melbournu januarja 1961. Sicer sta takrat že živelata malo bližje Sloveniji.

e - »Ameriška domovina« o slovenskem »kanadčanu«

STANKO ŠAJNOVIČ SEDEMDSESETLETNIK

29. novembra t.l. je STANKO ŠAJNOVIČ izpolnil 70 let. Rodil se je blizu Ljutomera na Štajerskem, prav blizu slovenskega Jeruzalema, tega prelepega kraja, kjer je doma Renski rizling, eden najboljših slovenskih belih vin.

Stanko se je izučil v Sloveniji za mizarja pri svojem očetu. Po vojni so ga komunisti mobilizirali v milico. Ko so ga skušali včlaniti v komunistično partijo, je raje zapustil totalitarni režim. Tako se je znašel leta 1949 v Avstraliji. Njegova žena Jožica, ki je v Ljubljani končala tri leta medicine, je prišla za njim v Avstralijo in sta se leta 1956 poročila v Melbournu. Kmalu sta z ženo videla, da jima avstralska klima škoduje in sta se odločila, da gresta v Kanado.

Nekaj let sta živela in delala v Torontu. Kmalu sta kupila posestvo (190 acrov) blizu Orillie, kakih 100 km severno od Toronta.

Leta 1964 je Jožica začela na posestvu v Orilliji z proizvodnjo puranov. Stanko je nekaj časa še naprej delal v Torontu in se vsak konec tedna vozil v Orillijo. Čim jima je finančno stanje dovolilo, sta se oba posvetila rejni puranov, kokoši in prašičev.

Danes imata veliko podjetje, ki letno proizveja 100.000 puranov in kokoši. Hrano za purane kupujeta in samo ta ju stane letno \$ 600.000.- To nam precej zgovorno pove kako veliko je njihovo podjetje.

Stanko in Jožica sta tudi zelo aktivna v slovenski skupnosti. Sta člana Slovensko-kanadskega sveta, društva Planice, kjer imata svoje stanovanje, sta člana slovenkega Doma

in še kaj. Pri vseh teh društvih je Stanko tudi odbornik. Stanko in Jožica sta tudi aktivna pri cerkvi sv. Evharistije v Uptergrove, blizu Orillije. Stanko in Jožica imata sina Stankota in hčerko Eriko.

Stan mlajši je že na tem, da bo prevzel in vodil to veliko podjetje puranov. Za to delo je dobro pripravljen; ima dolgoletno prakso doma in še diplomu iz agronomije.

Stanko in Jožica nista samo aktivna v vseh slovenskih društvih, ampak sta tudi velika mecena. Že več let, za vsak "Slovenski Dan" darujeta nekaj puranov. Tudi druge slovenske prireditve često obdarita z purani. Ko človek premišljuje o težki življenski poti in istočasno izrednem uspehu Jožice in Stanka, se čuti ponosnega, da je Slovenec.

Ljudje takega kova ustvarjajo lepši svet za vse človeštvo.

Slojenci iz vsega srca želimo STANKOTU IN JOŽICI se na mnoga leta!

Toronto, 4. decembra 1998. Poročevalec.

Ameriška domovina

d - »Ameriška domovina« ob 70. obletnici

Let Not The Light
Of Freedom
Be Extinguished!

AMERICAN HOME

AMERIŠKA DOMOVINA

SLOVENIAN MORNING NEWSPAPER

8

AMERIŠKA DOMOVINA, NOVEMBER 16, 1984

Canadian Slovenian raises 10,000 Thanksgiving turkeys

You ever wonder who raises all those turkeys we consume for the Thanksgiving dinner?

In Canada, Ameriška Domovina subscriber Stanley Sajnovic has three turkey barns on his farm in Sebright, Ontario, near Orillia, which is used to raise 10,000 turkeys at a time.

Besides the turkey barns, Sajnovic has a hog barn where 1,000 porkers are raised, and another barn where 40,000 chickens mature.

After each crop of birds is raised, their manure is removed, walls and floors scrubbed and the entire building is disinfected, "clean enough for you to sleep in," he says.

The turkey barns are long and narrow and the ceilings low. Dust hangs in the air, stirred up by the continual shuffling of 6,000 turkey feet.

Twenty-five watt bulbs hang in two long rows from the ceiling dimly lighting the barn. When the turkeys first arrive

Mrs. Jožica (Josephine) Sajnovic adjusts feed machine

Sajnovic has to make sure his turkeys reach their full potential in their 14 weeks on his farm.

He's obviously proud that his management allowed a recent batch of birds to produce one pound of meat for every 2.24 pounds of feed they ate.

"That's impossible to beat," he proudly states.

Mr. Sajnovic is a one-man walking turkey promoter. He

Daughter Erika determines body weight on one of the 10,000 turkeys which will be available for Thanksgiving. Another 10,000 will be ready for the Christmas holidays.

bring turkey droppings. Dull lights are used so nothing shines.

Besides disease, turkeys are prone to die of heart attacks when they become excited. They'll frequently pile up in a corner of the barn when frightened suffocating those unfortunate enough to be on the bottom.

Sajnovic who was born in Slovenia raises his turkeys on a 180 acre farm with the help of his wife, Josephine, son Stanley and daughter Erika. Mr. Sajnovic told the Ameriška Domovina, "The farm is called 'Stanrika' which was named after son and daughter Stanley and Erika."

He began 20 years ago somewhat by accident when, out looking for a cottage site, he bought a run-down farm. He slowly began to improve it and moved his family up from Toronto.

Sajnovic said at first things were so tough no bank would lend him the money to begin so he had to start very small.

Today, feed bills alone are \$300,000 yearly. But he knows that being big doesn't mean profit unless the farm is properly managed.

"It used to be a farmer was no good if he didn't spend all his time in the fields. Now, a farmer must spend a lot of his time in his office if he wants to succeed."

Good management allows him to utilize every pound of expensive feed he buys.

meat stores are well stocked with information about turkey. He notes the meat is high in protein, phosphorus and niacin, but low in fat, and therefore contains few calories.

With benefits such as that, why are turkeys mostly eaten during holidays? "People are hard to educate," he says. "The marketing board is trying to teach younger people the bird can be eaten lots of ways, at any time."

Mr. Sajnovic maintains a clean operation. In a letter from Spruceleigh, a Division of Canada Packers Limited, they said "You have every reason to be proud of what you have created — not only its extent, but also the quality and attractiveness of your farm and its facilities. It is without question among the best and most attractive poultry establishments we know of, and a fitting environment for the excellent performances which we have learned to expect from your efforts."

In a letter from Diversified Imports, Inc. of New Jersey, the president of the corporation says, "...I must say your building is exceptionally well built and the facilities are really up to date. American installations could learn something from your set-up."

Besides his farming duties, Mr. Sajnovic is an extraordinary minister of the Holy Eucharist at St. Columbkille's parish in Upergrove.

Stan Sajnovic watches closely over the young turkeys.

Son Stanley attends University of Guelph, Ont. (Poultry & Animal Science). Here he is in front of the Sajnovic residence.

Favorite Turkey Recipes

SAJNOVIC'S BREADED TURKEY

6 slices cooked turkey breast (1/8-1/4" thick)
2 eggs, slightly beaten
2 Tbsp. cold water
1 cup fine dry breadcrumbs
1/4 tsp. salt
1/8 tsp. pepper
1/4 tsp. oregano
3-4 Tbsp. vegetable oil
1 can (14-oz.) spaghetti sauce
1/2 lb. sliced Mozzarella cheese
1/2 cup finely chopped green pepper
1/2 c. thinly chopped mushroom (fresh or canned)
Preheat oven to 350F. Dip turkey slices in beaten egg and cold water mixture, and then in crumbs seasoned with salt, pepper and oregano. Heat oil

taking dish (13" x 9"). Cover turkey slices with spaghetti sauce, top each piece with Mozzarella cheese and sprinkle with chopped green pepper and mushrooms. Bake uncovered until sauce bubbles and cheese melts (about 20 minutes).
Yield: 6 servings.
Serve with salad and hot crusty rolls.

TURKEY LASAGNE

8 oz. lasagne noodles
2 Tbsp. vegetable oil
2/3 cup chopped onion
3 cups chopped cooked turkey
1/2 tsp. salt
dash pepper
1/2 tsp. oregano
1/2 tsp. garlic powder
2 cans (14 oz.) tomato sauce
1/4 cup chopped green pepper
1/4 cup grated Parmesan cheese
1 cup tomato juice
3/4 cup cottage cheese
3/4 cup cheddar cheese
Cook noodles according to package directions, heat oil and sauté onion. Add turkey, seasonings, tomato sauce, green pepper, Parmesan cheese and tomato juice. Simmer 20 minutes. Arrange one third of cooked noodles in a large greased casserole dish. Cover with half of turkey sauce. Arrange second layer of noodles and cover with cottage cheese. Cover with remaining noodles and remaining sauce. Top with cheddar cheese. Bake at 190° C (375° F) 30 to 40 minutes.

f - Spominski članki iz tiska kanadskih Slovencev v Torontu ob 30 letnici

Jubilej dela in modrosti

TORONTO, Ont. - Dežela okrog jezera Simcoe je posejana s počitniškimi domovi in kmetijami. Nizki griči, pokriti z gozdovi in travniki, spremljajo velecesto iz Toronta na sever preko Barrieja naprej po prostrani kanadski zemlji.

Na severovzhodnem koncu jezera je znan letoviški kraj Orillia, poštni naslov Šajnovičeve družine, lastnikov posestva Stanrika Farms Ltd.

Po dvajsetih minutah vožnje po vzhodnem omrežju krajevnih cest pridemo do odlično urejenega obsežnega posestva, ki obsega okrog 180 akrov zemlje, kjer v higijensko čistih prostorih z najnovejšimi metodami gojijo tisoče puranov za kanadski trg.

Gospodu Stankotu in gospe Jožici letos mineva trideset let življenja na tem kosu ontarijske zemlje....trideset let od prvih začetkov trdega skupnega dela, načrtov in vztrajnosti. Iz zapuščene kmetije, obdane z divjim gozdom, je zrastle sredi novih travnikov in urejenih nasadov ponosna slovenska domačija.

Leta 1959 je Stanko Šajnovič z ženo Jožico prišel v Kanado. Mož svobodne misli in poštenega srca si je za svoj življenjski cilj izbral ideal naprednega gospodarja. S pomočjo zveste in modre žene Jožice je z lastnimi rokami kot poklicni mizar gradil prva poslopja, prenovil staro hišo, izčistil gozd in začel z rejo puranov. Kmalu se je družina povečala s sinom Stankotom in hčerko Eriko. Mladi Stanko, diplomiran agronom, je sedaj desna roka svojemu očetu.

V krajevnih in poslovnih krogih so Šajnovičevi spoštovani in zaželeni prijatelji. Gospod Stanko si v dobro šteje še enkratno predsedništvo Združenja ontarijskih rejcev puranov.

Kot zavedni Slovenci so vsi delavni dolgoletni člani Slovenskega doma, podporniki in dobrotniki vseh akcij v naši torontski skupnosti, čeprav so dve uri vožnje oddaljeni od naših cerkva in dvoran.

Za tridesetletnico Stanrika Farms so se 2. julija na njihovem domu zbrali prijatelji in člani slovenske skupnosti. Dr. Jože Osterc, minister za kmetijstvo pri slovenski vladi, je s svojim obiskom povzdignil slavnost dneva in se kot bližnji sorodnik ge. Jožice veselil in čestital uspehom svojih rojakov. Kanadski prijatelji so po svojem zastopniku izročili posebne čestitke prvega ministra Chretienia.

Sin Stanko in hčerka Erika sta presenetila starše z velikim Marijinim kipom, ki ga spremljata dva angela. Oče in mati sta gotovo že izbrala najlepši prostor na posestvu za novo kapelo.

Sonce je tonilo za tihim gozdom in večerne sence so počasi prekrivale pokošene trate, ko se je oglasila slovenska pesem. Z nami je pel minister Jože Osterc, pošten in delaven sin štajerskih staršev, poln načrtov in dela za napredek slovenskega kmetijstva... Bilo je vse tako domače, prijetno in prosto. Od srca je prišla beseda pohvale in zahvale... Saj ne more biti drugače, kdor pozna Stankota in Jožico Šajnovič...

Naj Vama in družini Bog dá zdravja in moči, da bo Stanrika Farms Ltd. še naslednjih trideset in več let vzor slovenskim in kanadskim gospodarjem.

Anica Resnik

»STANRINKA
FARMS«

g

Komemoracija ob obletnici štrigovskega poboja

V obmejni Štrigovi pri Razkrižju so se prvič uradno spomnili še vedno nepojasnjene izvensodne likvidacije skupine domačinov marca 1947 v Repovi šumi, kjer je grobišče

BRANKO ŽUNEC

Društvo za obeleževanje grobišč vojnih in poveljskih žrtev iz Čakovca in Varaždina je pod pokroviteljstvom štrigovske občine včeraj v obmejni Štrigovi pri Razkrižju pripravilo prvo uradno komemoracijo ob 60. obletnici še vedno nepojasnjene izvensodne likvidacije skupine domačinov - šlo na bi za 28 do 34 moških in žensk z obeh strani meje - 17. marca 1947 v Repovi šumi, kjer je tudi označeno grobišče s še vedno neidentificiranimi civilnimi žrtvami. Spominska slovesnost se je začela z mašo zadušnico v župnijski cerkvi sv. Marije Magdalene, sledila je procesija do spominskega znamenja, kjer so predstavniki hrvaške države, medžimurske županije, štrigovske občine in raznih društev ter svojci pobitih položili vence, prižgali sveče in molili za žrtve.

Uradnih predstavnikov slovenske države na komemoracijo ni bilo, med udeleženci je bil le Franc Perme, predsednik društva za ureditev zamožanih grobov iz Ljubljane, ki na podlagi sporazuma iz leta 2001 sodeluje

Komemoracija pri grobišču marca 1947 izvensodno pobitih domačinov z obeh strani meje v Repovi šumi v obmejni Štrigovi (Branko Žunec)

s hrvaškim društvom. Predsednik zadnjega **Franjo Talan** je pojasnil, da je štrigovsko grobišče eno od treh v županiji Medžimurje in eno od več kot 600 grobišč na Hrvaškem, vseh evidentiranih žrtev z imeni in priimki je preko 260 tisoč. Veliko žrtev poveljskega državnega terorja iz Hrvaške je bilo likvidiranih na ozemlju Slovenije, po Permetovi oceni znaša število hrvaških žrtev v do sedaj raziskanih preko 500 grobiščih v Sloveniji od 160 do 180 tisoč. "Zadnji dve leti je društvo prekinilo označevanje grobišč, saj je to nalogo prevzela država. Sicer pa smo Slovenci dokaj natančno raziskali ta grobišča," je dodal Perme. Večina govornikov v cerkvi, kjer je mašo zadušnico daroval škof **msgr. Juraj Jezerinac**, vo-

jaški ordinarij, je menila, da se je poboj nedolžnih civilistov v Štrigovi zgodil "zaradi njihove pripadnosti hrvaškemu narodu, katoliški veroizpovedi in njihovega odkritemu nasprotovanju komunistični oblasti."

Neuradno smo lahko slišali, da je ta manj znana množična poveljska likvidacija ob Muri, s katero se že nekaj let ukvarjajo hrvaški in slovenski organi odkrivanja in pregona, "dokazan genocid nad slovenskimi domoljubi brez primere v poveljni Evropi", da "je šlo za krvavo okupacijsko slovenske Štrigove s strani hrvaške Udbe in Knoja" in da "so se po poboj nadaljevali sodni pregoni s podtaknjenimi obtožnicami". Nekdanji štrigovski načelnik **Ivan Novak** nam je med včerajšnjo slovesnostjo pri grobišču v

Repovi šumi povedal, da bo 12. aprila na simpoziju v Čakovcu predstavil knjigo o štrigovskem poboj, od **Milana Cerovca**, ki je že dolga leta zaposlen v Nemčiji in ima tudi največ zaslug za to, da je od leta 1990 grobišče v Repovi šumi vsaj skromno zaznamovano in vzdrževano, pa smo zvedeli, da o krvavi štrigovski dramati obstaja knjiga iz leta 1947. Zanimivo je, da so bili predprejšnjo soboto, 17. marca, v Štrigovi na ekskurziji naši strokovnjaki iz arhivskega društva in mednarodnega inštituta arhivskih znanosti iz Maribora pod vodstvom **prof. dr. Petra Pavla Klasinca**. Ta je o tej zadevi pridobil dragoceno gradivo iz beogradskega arhiva in ga bo prav tako predstavil na simpoziju v Čakovcu.

Komemoracija ob spomeniku v Repovi »šumi« ob obletnici genocida iz l. 1947 v Štrigovi

h - Uvodnik iz knjige Dr. Petra Klasinca -

Dogodki v Štrigovi

2.

Zavod 25. junij, Ljubljana

Zavod 25. junij iz Ljubljane je izdal knjigo *Arhivski dokumenti o dogodkih v Štrigovi in okolici v prvih letih po drugi svetovni vojni s podnaslovom Od nasilnega določanja meje do »nepotrebnih« likvidacij*, ki jo je uredil zgodovinar dr. Peter Pavel Klasinc. Po kratkem uvodnem zgodovinskem pregledu in orisu problema Razkrižja in Globoke je objavljenih 142 različnih dokumentov iz zasebnih in državnih arhivov, ki govorijo o zavzemanju Slovencev na območju Štrigove (v Medžimurju) po drugi svetovni vojni, da bi prišli pod Slovenijo, in nasilnih ukrepov komunističnih represivnih organov, predvsem Udbe, proti njim. Takrat je Udba na tem območju razbijala skupino uporniške Matjaževe vojske (Udba jo je imenovala »Šajnovičeva banda«) in v gozdu za Repovo hišo pri Štrigovi umorila več kot trideset Slovencev. To je do zdaj najbolj popolna knjiga o »dogodkih« v Štrigovi po drugi svetovni vojni, ki jih nekateri imenujejo tudi genocid nad Slovenci.

Dr. Peter Pavel KLASINC

ARHIVSKI DOKUMENTI O
DOGODKIH V ŠTRIGOVI IN
OKOLICI V PRVIH LETIH PO
DRUGI SVETOVNI VOJNI

ŠTRIGOVA

ŠTRIGOVA

34 Povzetek

V prvih letih »svobode« se je intenzivno nadaljevala rdeča revolucija, ki je za podeželje bila bolj strašna, kot smo čutili ponemčevanje med okupacijo. Mešala sta se revanšizem in nasilno uvajanje socializma na vasi, ki je potekalo preko vzorcev kolektivizacije v SZ. Zato je kmalu prišlo do oboroženega upora, ki ga je podpirala kraljeva vlada v izgnanstvu iz Londona z naslonitvijo na zahodne zaveznike. Vlada v izgnanstvu se je naslonila na politične prebežnike in na domačo reakcijo zoper dosledno kopiranje stalinizma. Krvavo preganjanje oborožene reakcije – Slovenske Matjaževe vojske je trajalo več kot pet let od 1946 – 1952 – do izdatne finančne podpore USA Jugoslaviji po sporu Tita s Stalinom l. 1948. Pri nas na Kogu pa imamo primer »podaljšanega partizanstva« oziroma križarstva vse do Stalinove smrti leta 1953.

5 Viri:

- 1- *AS: fond 1931 /485*
- 2- *Arhiv: SCNR /PRIČ/05/2011, Stanko Šajnovič*
- 3- *Večer - podlistek - 2.2.1995, Maribor*
- 4- *Stanko Šajnovič, fotografije in dokumenti*
- 5- *pričevalci iz krajev, kjer je skupina delovala*
- 6- *sojetnik križarjev iz zaporov Uvd Maribor*
- 7- *Alojz Kovačič, publicist in prijatelj Stanka Šajnoviča*
- 8- *Vida Topolovec, novinar, Rodna gruda*

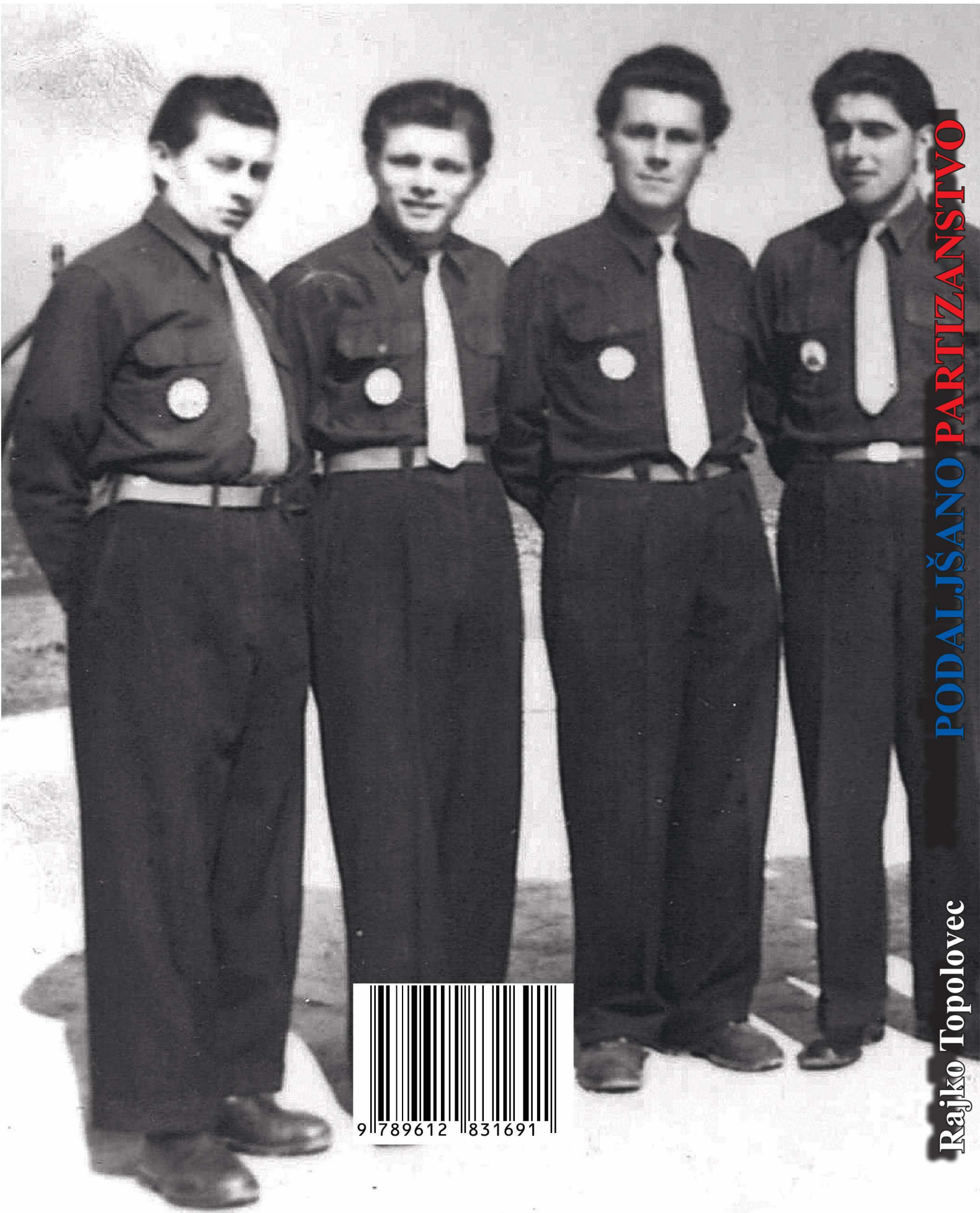
Literatura

- *Zdenko Zavadlav: Križarji Matjaževa vojska na Slovenskem, Ljubljana 1994*
- *Mateja Čoh: SCNR, »Za svobodo kralja in domovino«- ilegalne skupine v Sloveniji med leti 1945 in 1952, Ljubljana 2010*
- *Milko Mikola: dokumenti in pričevanja o povojnih koncentracijskih taboriščih v Sloveniji, Ljubljana 2007*
- *Katja Zupanič: Četništvo na Štajerskem SCNR, Ljubljana 2009*
- *Časopis za zgodovino, Maribor 2004*
- *Stane Granda: Mala zgodovina Slovencev, Ljubljana 2008*
- *Peter Pavel Klasinc: Štrigova, Ljubljana, 2009, str. 229 do 273*
- *Zvonko Štaubringer: Plamenica iz Kumrovca, Ljubljana 1980, str. 134, 135, 139, 144*
- *Nova Revija: Slovenska kronika XX. stol. 1941 – 1995, Ljubljana 1997, str. 73, 129*
- *Dragan Marković, Nikola Milovanović, Djuro Rebić: Bojevniki za mir – V plamenih vojne, MK Ljubljana 1984*

- *Janez Švajncer: Vojna zgodovina, Ljubljana 1998*
- *Paver Ferluga: Krvavo močvirje Slovenskega zgodovinopisja, Komen 2003*
- *Tone Luskovič: Kog - Krajepis in zgodovina 2009*
- *Rajko Topolovec: samozaložba*
- *Pot do kruha - 1989,*
- *Vse je za povedati - 2009,*
- *Kraj prišlekov - 2002*

Ptuj, 2012 - 2014

Rajko Topolovec

PODALJŠANO PARTIZANSTVO

Rajlko Topolovec

9 789612 831691